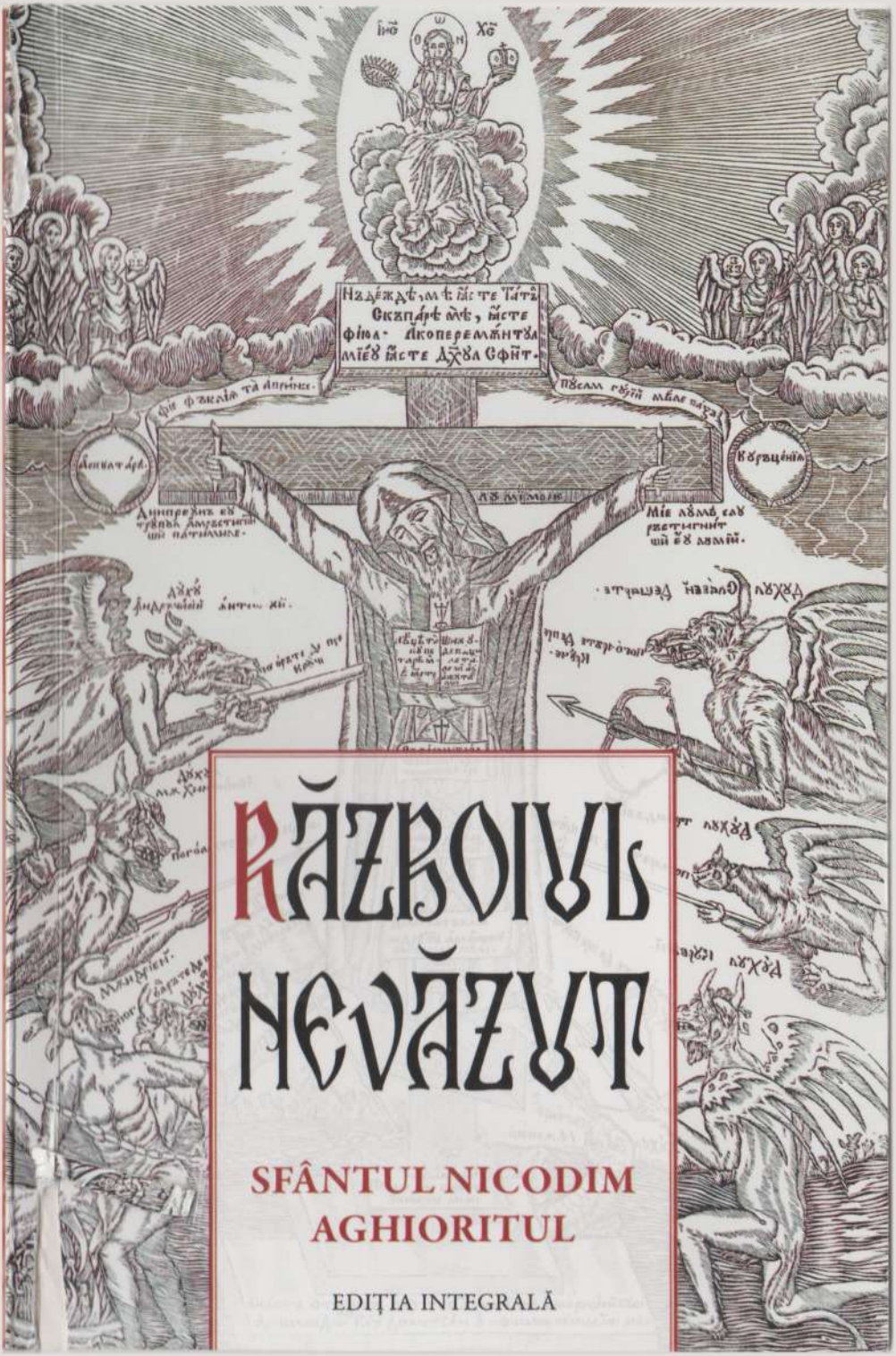

RĂZBOIUL NEVĂZUT

SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL

EDIȚIA INTEGRALĂ

Carte preafolositoare de suflet numită

RĂZBOIUL NEVĂZUT

alcătuită oarecând de un bărbat înțelept,
îngrijită și îndreptată cu multă sârguință
de preacuviosul între monahi
Sfântul Nicodim Aghioritul

Traducere din limba greacă
protopresbiter dr. Gabriel Mândrilă

Editura Σοφία
București

Redactor: Laura Mândrilă

Coperta: Cathisma Graphics

Traducerea a fost făcută după originalul în limba greacă veche: *Βιβλίον ψυχωφελέστατον καλούμενον Λόρατος Πόλεμος συνταχθὲν μὲν πρίν, παρά τινος σοφοῦ ἀνδρός, καλλωπισθὲν δὲ νῦν, καὶ διορθωθὲν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυρίου Νικοδήμου. Ἐν ᾧ προσετέθησαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ εὐχαὶ κατὰ Ἀλφάβητον ἐν εἴδει Οἴκων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κατανυκτικαὶ καὶ ὠφέλιμοι. Νῦν δὲ τὸ δεύτερον ἐκδοθὲν δαπάνῃ τῶν Ἀνταδέλφων Βαρθολομαίου Ἱερομονάχου καὶ Στεφάνου Κ. Σκαθάρου τῶν ἐξ Ἀθηνῶν. Εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.* Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Φ. Καραμπίνη καὶ Κ. Βάφα, 1853.

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Războiul nevăzut / carte alcătuită oarecând de un bărbat înțelept, îngrijită și îndreptată cu multă sârguință de preacuviosul între monahi Sfântul Nicodim Aghioritul; trad. din lb. greacă de protopresbiter dr. Gabriel Mândrilă – București: Editura Sophia, 2023

ISBN 978-973-136-910-5

I. Nicodim Aghioritul, sfânt (ed.)
II. Mândrilă, Gabriel (trad.)

„Ascultă, Israele, voi astăzi intrați în luptă cu dușmanii voștri; să nu slăbească inima voastră, să nu vă temeți, să nu vă tulburați, nici să vă înspăimântați de ei. Că Domnul Dumnezeul vostru, Care vă conduce, va lupta alături de voi împotriva dușmanilor voștri și vă va izbăvi" (Deut. *XX, 3-4).*

PROIMION

Şi îndreptăţit, şi potrivit este titlul acestei cărţi de suflet preafolositoare. Căci multe dintre cărţile, sfinte şi de Dumnezeu insuflate, ale *Vechiului* şi *Noului Testament* şi-au primit numele în chip nemijlocit de la înseşi lucrurile pe care le aprofundează: de pildă, *Facerea* lui Moise a fost numită aşa fiindcă se referă la crearea universului din nimic; *Ieşirea*, deoarece înfăţişează ieşirea fiilor lui Israel din Egipt; *Leviticul*, întrucât cuprinde rânduielile preoţeşti ale seminţiei levitice; cele patru cărţi ale *Regilor*, deoarece cuprind faptele şi vieţile regilor, iar cele patru *Evanghelii*, deoarece consemnează în scris vestea cea bună şi mântuitoare adusă lumii. E lesne, aşadar, de priceput că şi această carte şi-a primit titlul *Războiul nevăzut* în relaţie nemijlocită cu temele abordate şi tratate.

Căci această carte nu ne vorbeşte nicidecum de un război material şi văzut; nici despre vrăjmaşi trupeşti şi văzuţi, ci despre războiul duhovnicesc şi nevăzut, pe care şi-l asumă fiecare creştin, chiar din ceasul în care se botează şi făgăduieşte înaintea lui Dumnezeu să ia parte la acesta, luptând până la moarte pentru numele Lui dumnezeiesc. De altfel, în chip alegoric s-a scris despre acest război şi în cartea *Numerilor*: „De aceea se şi zice în cartea «Războiul Domnului»"[1]. [Cartea de faţă însă] ne învaţă privitor la vrăjmaşii netrupeşti şi nevăzuţi, care sunt feluritele patimi şi pofte ale tru-

[1] *Num.* 21, 14 (*LXX*).

pului, precum şi demonii cei vicleni şi urâtori de oameni, ce nu încetează zi şi noapte să lupte împotriva noastră. „Căci lupta noastră", după dumnezeiescul Pavel, „nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, care sunt în văzduh"[1].

Ne mai învaţă totodată că ostaşii care se vor avânta în acest război sunt creştinii toţi. Iar ca Arhistrateg al lor ni-l înfăţişează pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care e însoţit de toţi chiliarhii şi sutaşii Săi, adică de toate cetele îngerilor şi ale sfinţilor; stadionul, arena, câmpul de luptă, în mijlocul cărora are loc acest război, este însăşi inima noastră – întreg „omul lăuntric"[2]; iar timpul, durata acestui război – întreaga noastră viaţă.

Şi care sunt armele cu care se întrarmează soldaţii la acest război nevăzut? Luaţi aminte: coiful şi scutul sunt deplina neîncredere şi lipsă de nădejde în sine; flamura şi cămaşa de zale – încrederea şi nădejdea neclintite în Dumnezeu; platoşa şi pieptarul – gândul la pătimirile Domnului; încingătoare le este înfrânarea de la patimile trupeşti; încălţăminte le sunt smerenia şi conştientizarea propriei neputinţe; pavăza sau calcanul – răbdarea întru ispite şi alungarea nepurtării de grijă; sabia, ţinută într-o mână, le este sfânta rugăciune, atât cea a minţii, cât şi cea cu glas tare, dar şi cea cu cugetul; iar sulița-trident, ţinută în cealaltă mână, este neînvoirea cu patima, care îi războieşte, şi alungarea ei de la sinea lor cu îndârjire, prin faptul că se arată scârbiţi de ea, urând-o din toată inima. Raţia şi merindea, cu care se vor întări spre a sta împotriva vrăjmaşilor, sunt neîntrerupta împărtăşire cu

[1] *Efes.* 6, 12.
[2] *Rm.* 7, 22 (*n. trad.*).

dumnezeiasca Euharistie, atât cu cea de taină, a [Sfântului] Jertfelnic, cât şi cu cea nematerialnică (noetică); iar văzduhul luminos şi fără de nori, prin care îi pot zări de departe pe vrăjmaşi, este neîntrerupta deprindere a minţii în a cunoaşte lucrurile drept, precum şi neîncetata deprindere a voinţei în a nu dori nimic altceva decât a fi bineplăcuţi lui Dumnezeu, dimpreună cu a nu voi decât liniştirea şi pacea inimii.

Aici şi numai aici, în acest Război Nevăzut ori, mai bine zis, într-acest Război al Domnului, soldaţii lui Hristos deprind diferitele înşelăciuni, feluritele meşteşugiri, precum şi şiretlicurile, şi uneltirile ascunse la care recurg năpustindu-se asupră-le vrăjmaşii cei nematerialnici, atât pe calea simţurilor, a închipuirii, a nelegiuirii, cât mai ales prin cele patru asalturi pe care în ceasul morţii le abat asupra lor: necredinţa, deznădăjduirea, slava deşartă şi prefacerea vrăjmaşilor în îngeri ai luminii[1]. De aici capătă înţelepciune în a desluşi şi întâmpina aceste meşteşugiri ale vrăjmaşilor. De aici învaţă ce rânduială şi lege să respecte şi cât de vitejeşte să se războiască. Pe scurt, din această carte, orice om, care râvneşte la mântuirea sa, poate învăţa cum să-şi înfrângă duşmanii nevăzuţi, să-şi agonisească prăzi şi bogăţii, adevăratele virtuţi dumnezeieşti, dobândind răsplată şi cunună neveştejită, adică unirea cu Dumnezeu, atât în lumea de aici, cât şi în cea care va să fie.

Primiţi, aşadar, cartea de faţă, cititorilor iubitori de Hristos, cu bucurie şi binevoire. Deprindeţi din ea meşteşugul războiului nevăzut, râvnind nu numai la război, ci la lupta cea după lege şi cuviinţă, spre a vă dobândi şi cununa. Căci, după Sfântul Apostol Pavel, „chiar dacă cineva ia parte la o

[1] *Cf. II Cor.* 11, 14 (*n. trad.*).

întrecere, nu e încununat de nu se va fi luptat legiuit"[1]. Înarmați-vă cu armele despre care ea ne învață, spre a-i da morții pe vrăjmașii voștri nematerialnici și nevăzuți, care sunt patimile stricătoare de suflet, cât și pe pricinuitorii și lucrătorii acestora – demonii. „Îmbrăcați-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului"[2]. Aduceți-vă aminte cum ați făgăduit la Sfântul Botez să luptați și vă lepădați „de satana și de toate lucrurile lui, și de toată slujirea lui, și de toată trufia lui"[3]: de iubirile de plăceri, mărire, argint, precum și de celelalte patimi. Drept aceea, luptați-vă, după putință, să-l puneți pe fugă, să-l rușinați și să-l biruiți întru desăvârșire. Dar care sunt plățile și răsplățile pe care le veți primi pentru această biruință? Multe și mari. Ascultă-le, cuvânt cu cuvânt, din însăși gura lui Dumnezeu, după cum vi le-a făgăduit în sfânta carte a *Apocalipsei*: „Celui ce va birui îi voi da să mănânce din pomul vieții care e în mijlocul Raiului lui Dumnezeu" (*Apoc.* 2, 7); „Cel ce biruiește nu va fi vătămat de moartea cea de-a doua" (*Apoc.* 2, 11); „Biruitorului îi voi da din mana cea de taină" (*Apoc.* 2, 17); „Celui ce biruiește (...) îi voi da lui stăpânire peste neamuri (...) și-i voi da steaua de dimineață (*Apoc.* 2, 26 și 28); „Cel ce biruiește va fi îmbrăcat în veșminte albe (...) și voi mărturisi numele lui înaintea părintelui Meu și înaintea îngerilor Lui" (*Apoc.* 3, 5); „Pe cel ce biruiește îl voi face stâlp în lăcașul Dumnezeului Meu (*Apoc.* 3, 12); „Celui ce biruiește îi voi da să șadă cu Mine pe scaunul Meu" (*Apoc.* 3, 21); „Cel ce va birui va moșteni acestea și-i voi fi lui Dumnezeu și el Îmi va fi Mie fiu" (*Apoc.* 21, 7).

[1] *II Tim.* 2, 5.
[2] *Efes.* 6, 11.
[3] *Cf.* lepădărilor de la slujba Sfântului Botez (*n. trad.*).

Vedeți care sunt locurile de cinste, răsplătirile, cununa octuplă, dintr-atâtea flori, ce nu se va veșteji, ori, mai degrabă, cununile ce se împletesc pentru voi, fraților, de veți izbuti să-l biruiți pe diavolul? Întru aceasta sârguiți-vă, întru aceasta nevoiți-vă și înfrânați-vă, „ca nimeni altcineva să nu vă ia cununa" (*Apoc.* 3, 11). Căci, într-adevăr, e foarte rușinos ca cei ce iau parte la întrecerile și competițiile atletice și lumești, precum pentatlonul, să se înfrâneze de la toate spre a dobândi o cunună vremelnică de măslin sălbatic sau de țelină[1], ori o ramură de pin sau finic, de dafin sau de mirt, ori de alte plante, iar voi, care urmează să primiți cununa nestricăcioasă, să vă petreceți viața în delăsare și nepăsare. Cuvintele lui Pavel mijloc de convingere să vă fie: „Nu știți voi că acei care aleargă în stadion, toți aleargă, dar numai unul ia premiul? Alergați așa ca să-l luați. Și oricine se luptă se înfrânează de la toate. Și aceia, ca să ia o cunună stricăcioasă, iar noi, nestricăcioasă"[2].

Iar când vă veți bucura de o asemenea biruință și încununare, nu uitați, frați ai mei, să vă rugați Domnului și pentru iertarea păcatelor celui ce vi s-a făcut dimpreună-părtaș dobândirii acestui bun, prin apariția cărții de față. Dar mai înainte de toate, amintiți-vă să vă ridicați privirea la cer spre a da mulțumire și slavă Întâiului Lucrător și Săvârșitor al acestei biruințe – lui Iisus Hristos, Dumnezeul și Arhistrategul tău,

[1] În Antichitate cununile (dar și ghirlandele) împletite din țelină erau recompensele la competițiile sportive din Neméa sau Ísthmia (Corint), amintite de Pindar. Jocurile de la Neméa au fost instituite în 57 și aveau loc din doi în doi ani, după solstițiul de vară și a doua lună plină, comemorând moartea cruntă a lui Oféltis, fiul regelui Licurg, mușcat de un șarpe; din acest motiv juriul purta veșminte negre. Inaugurate de regele Sisif sau de Tezeu, jocurile de la Ísthmia aveau loc în cinstea zeului Poseidon, se organizau primăvara din doi în doi ani și durau trei zile (*n. trad.*).

[2] *I Cor.* 9, 24-25.

rostind cuvântul acela al lui Zorobabel – „De la Tine este biruința (...) și a Ta este slava, și eu sunt robul Tău”[3], și, totodată, cel al proorocului David: „Ale Tale sunt, Doamne, și mărirea, și puterea, și lauda, și biruința, mărturisirea și tăria”[4], acum și pururea și-n vecii vecilor. Amin.

[3] *III Ezd.* 4, 59.
[4] *I Par.* 29, 11.

EPIGRAMĂ
LA ACEASTĂ CARTE

(în vers politic[1])

De voieşti, prietene, a te învrednici de desăvârşire,
s-ajungi la vederea lui Dumnezeu şi la a Sa unire,
dacă din suflet îţi doreşti de cununile cereşti să ai parte,
războieşte-ţi vrăjmaşii necurmat şi bărbăteşte,
aleargă necontenit, cu pumnul loveşte, aruncă-ţi sulița,
ochind bine.
Ca un soldat al lui Hristos şi brav atlet,
şi trupului, şi demonului, şi lumii, şi patimilor toate,
şi poftelor, şi aplecărilor, şi dorinţelor tale spurcate,
te împotriveşte, din astă carte ale războirii chipuri învăţând
ca prin învăţare să biruieşti şi prin biruire să te mântuieşti.

[1] Versul *πολιτικός* este alcătuit din cincisprezece silabe în picior metric iambic; a început să fie cultivat din secolul al X-lea, cu precădere în Constantinopol, oraşul (*πόλις*) prin excelenţă al Imperiului Roman de Răsărit, de la care a preluat şi numele (*πολιτικός*). Pentru prima dată îl întâlnim la Constantin al VII-lea Porfirogenetul în scrierea *Despre ordinea imperială (Περὶ βασιλικῆς τάξεως)* (*n. trad.*).

PARTEA I

CAPITOLUL I

În ce constă desăvârşirea creştină, pentru dobândirea ei e nevoie de luptă; cele patru lucruri trebuincioase acestui război

Cea mai mare şi desăvârşită izbândă, la care te poţi gândi, este apropierea de Dumnezeu şi unirea cu El. Dacă tu, iubitul meu în Hristos cititor, năzuieşti să ajungi pe această culme, mai întâi trebuie să cunoşti în ce anume constă viaţa duhovnicească şi desăvârşirea în Hristos[1]. Fiindcă mulţi susţin că această viaţă şi desăvârşirea constau în postiri, privegheri, mătănii, dormirea pe pământul gol şi alte nevoinţe trupeşti aspre. Alţii, de asemenea, pretind că stau în rugăciuni nenumărate şi privegheri îndelungi. Iar alţii socotesc că desăvârşirea se află negreşit în rugăciunea minţii[2], singu-

[1] Desăvârşirea creştinilor ne-a fost dată sub forma poruncii, fiindu-ne predanisită în *Noul Testament*. Că zice Domnul: „Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" (*Mt.* 5, 48). Iar Pavel, „Fiţi copii când e vorba de răutate; la minte însă, fiţi desăvârşiţi" (*I Cor.* 14, 20); „ca să staţi desăvârşiţi şi pliniţi" (*Col.* 4, 20); „să ne ridicăm la desăvârşire" (*Evr.* 6, 1). Ne-a fost arătată ca poruncă şi în *Vechiul Testament*; căci iată ce le spune Dumnezeu iudeilor în *Deuteronom*: „Fii desăvârşit înaintea Domnului Dumnezeului tău" (*Deut.* 18, 13 [*LXX*]). Şi David, de asemenea, îi porunceşte fiului său Solomon aceleaşi lucruri: „Şi tu, Solomon, fiul meu, cunoaşte pe Dumnezeul tatălui tău şi îi slujeşte din inimă desăvârşită şi cu suflet râvnitor" (*I Par.* 28, 9 [*LXX*]). De aici reiese că Dumnezeu cere de la toţi creştinii lucrarea şi împlinirea desăvârşirii. Cu alte cuvinte, Dumnezeu ne cere să ajungem desăvârşiţi în toate virtuţile.

[2] *A se vedea infra*, cap. 46.

rătate şi anahoretism, în tăcere şi împlinirea canonului[1], adică într-o vieţuire pe temeiul canonului şi al măsurii, nici în exces, dar nici în lipsuri. Virtuţile în sine, însă, de unele singure, nu înseamnă râvnita desăvârşire creştină; ci câteodată sunt mijloace şi căi spre a ajunge la gustarea harului Sfântului Duh, alteori, roade ale Sfântului Duh.

Şi nu e nici o îndoială în privinţa faptului că sunt mijloace adevărate spre a ajunge la gustarea harului Sfântului Duh; căci vedem mulţi oameni sporiţi care se folosesc de ele cum se cuvine, având ca scop primirea puterii şi întăririi spre a se împotrivi răutăţii (viciilor, păcatelor) şi netrebniciei; spre a se îmbărbăta împotriva ispitelor şi a rătăcirii celor trei vrăjmaşi de obşte: trupul, lumea şi diavolul; spre a-şi face rost de acele ajutoare duhovniceşti, de trebuinţă tuturor robilor lui Dumnezeu şi, mai ales, începătorilor, şi spre a se învrednici de primirea harismelor Sfântului Duh, adică „duhul cunoştinţei şi al pioşeniei, duhul sfatului şi al tăriei, duhul înţelepciunii şi al priceperii, duhul temerii de Dumnezeu"[2], după cum le înşiruieşte Isaia.

Neîndoielnic e că aceste înfăptuiri nu sunt numai rod al Duhului, ci şi pricinuitoarele „dragostei, bucuriei, păcii, credinţei, înfrânării"[3], după cum arată Pavel. Căci bărbaţii duhovniceşti îşi chinuiesc trupul cu asemenea nevoinţe, fiindcă acesta i-a adus vătămare[4] Făcătorului Său şi cu scopul de

[1] Primit de la duhovnic sau de la monahul de care se face ascultare (*n. trad.*).

[2] *Is.* 12, 2-3.

[3] *Gal.* 5, 22-23.

[4] Ia aminte la faptul că, după teologhisitori, fiecare păcat este numit „vătămare a lui Dumnezeu" fiindcă pur şi simplu vatămă şi răneşte pe Dumnezeu, împotrivindu-I-se. Şi asta, întrucât păcatul, neavând (ontologic) fiinţă, aduce vătămare şi se împotriveşte fiinţei lui Dumnezeu, „Cel Ce este"; căci răul aduce vătămare bunătăţii lui Dumnezeu, slăbiciunea şi neputinţa

a-l ţine mereu în smerire şi gata să slujească lui Dumnezeu. Se nevoiesc în tăcere şi singurătate ca să fugă până şi de cea mai mică vătămare în dauna lui Dumnezeu. Se roagă şi sunt preocupaţi de închinarea la El şi de faptele pioşeniei spre a duce o vieţuire cerească (*cf. Filip.* 3, 20); cugetă la viaţa şi pătimirile Domnului nostru nu din alt motiv decât spre a-şi cunoaşte mai mult propria răutate (păcatele, greşelile, vicile), şi bunătatea, şi milosârdia lui Dumnezeu; se fac următori ai lui Hristos cu tăgăduirea de sine şi cu crucea pe umeri spre a se înflăcăra şi mai mult de dragostea faţă de El şi ura faţă de sine.

Virtuţile pomenite însă le pot pricinui celor ce se încredinţează cu totul lor mai multă vătămare decât păcatele vădite; şi asta nu din pricina lor însele (căci ele sunt cu toate preasfinte), ci din pricina celor ce se folosesc de ele, deoarece, fiind cu luare-aminte numai la acestea, îşi lasă inima să alerge după voile proprii şi ale diavolului care, văzându-i cum se îndepărtează de drumul cel drept, îi lasă nu doar să-şi asume cu bucurie nevoinţele trupeşti, ci chiar să le înteţească, dând urmare cugetului lor van [şi socotind că astfel au ajuns], până la desfătările Raiului. Drept aceea, unii ca ei se şi cred înălţaţi la măsura cetelor îngereşti, socotind că-L

aduc vătămare Puterii Sale, iar necunoştinţa aduce vătămare Înţelepciunii Sale. Şi, pe scurt, întrucât păcatul este (şi e numit) imperfecţiune şi lipsă, aduce vătămare şi se împotriveşte desăvârşirilor fără de număr ale lui Dumnezeu; nefiind decât încălcare şi nelegiuire, vatămă şi răneşte legile şi poruncile lui Dumnezeu. Şi aşa cum fiecare cuvânt rostit împotriva lui Dumnezeu se numeşte blasfemie, fiindcă aduce vătămare renumelui şi numelui lui Dumnezeu, tot aşa fiecare păcat este numit „vătămare a lui Dumnezeu" nu doar din pricină că păcatul prin el însuşi se împotriveşte ca un rău absolut Binelui absolut, ci şi din pricina faptului că este săvârşit de făpturile lui Dumnezeu, ducând la hulirea Creatorului acestora, ca şi cum ar fi El Însuşi rău şi, prin urmare, El le-ar fi creat pe acestea rele; în acelaşi chip, şi virtutea făpturilor lui Dumnezeu face să Se slăvească şi Creatorul acestora.

simt pe Dumnezeu în sinea lor; iar câteodată, afundându-se în asemenea meditații și gânduri ciudate și înalte, consideră că aproape au părăsit lumea aceasta și au fost răpiți până la al treilea Cer[1].

Oricine poate înțelege din viața și obiceiurile lor în ce păienjeniș sunt încurcați și cât de departe se află de adevărata desăvârșire. Fiindcă unii ca ei vor să fie preferați de ceilalți: sunt excentrici și încăpățânați în a-și face voia; sunt orbi în ceea ce-i privește, dar cântăresc scrupulos faptele celorlalți, dacă le este atinsă câtuși de puțin părerea vană despre cinstea de care se bucură și pe care ceilalți vor să le-o sustragă; sau dacă cineva pune vreo piedică lucrurilor evlavioase și virtuților pe care le cultivă (Doamne, ferește!), de îndată se tulbură de mânie și își ies din fire.

Iar dacă Dumnezeu, voind să-i aducă la cunoștința de sine și pe adevărata cale a desăvârșirii, le trimite necazuri sau boli, ori îngăduie să fie persecutați (calea de a-i proba pe adevărații Săi robi), atunci își vădesc cele ascunse ale inimii și că sunt pervertiți de mândrie. Căci în fața oricărui necaz nu vor să se supună voii lui Dumnezeu, rămânând împăcați cu judecățile drepte, dar totodată și greu de înțeles, ale lui Dumnezeu, nici nu voiesc, urmând pilda Fiului Său, Domnul nostru Iisus Hristos, Care S-a smerit și a pătimit, să se smerească, socotindu-se cele mai de jos dintre făpturi și având drept prieteni dragi pe prigonitori, ca instrumente ale Bunătății dumnezeiești și părtași mântuirii lor.

Astfel e clar că se află în mare primejdie. Fiindcă, odată ce ochiul lor lăuntric, adică mintea, e întunecat, se văd pe sine prin prisma acestuia. Și gândind că faptele lor, săvârșite în afară, sunt bune, socotesc că au atins desăvârșirea; în felul

[1] *Cf. II Cor.* 12, 2 (*n. trad.*).

acesta căzând în mândrie, îi judecă pe ceilalţi. De aceea, nu e cu putinţă ca altcineva să-i schimbe pe unii ca ei, ci doar un ajutor neobişnuit din partea lui Dumnezeu. Căci mai uşor se va schimba în bine un păcătos vădit decât cel ascuns sub vălul unor părelnice virtuţi.

Acum că ai aflat foarte lămurit că viaţa duhovnicească şi desăvârşirea nu constau în înseşi virtuţile de care am amintit, ci în nimic altceva decât[1] în cunoştinţa bunătăţii şi măreţiei lui Dumnezeu şi a nimicniciei şi aplecării noastre spre tot răul (viciul, păcatul); în iubirea de Dumnezeu şi în ura de sine; în supunerea nu doar faţă de El, ci faţă de toate făpturile, în virtutea iubirii faţă de Dumnezeu; în lepădarea de fiecare voie a noastră şi totodată în ascultarea desăvârşită de voia dumnezeiască; şi, pe lângă toate acestea, în faptul de a le voi (a ni le asuma) pe toate acestea şi de a le înfăptui numai spre slava lui Dumnezeu[2], şi spre a-I bineplăcea Lui, şi fiindcă aşa voieşte El, şi aşa se cuvine să-L iubim şi să-I slujim.

Aceasta-i legea iubirii, înscrisă de mâna lui Dumnezeu Însuşi în inimile robilor Săi credincioşi. Aceasta e tăgăduirea de sine, pe care ne-o cere Dumnezeu. Acesta este dulcele jug al lui Iisus şi povara Sa uşoară. Aceasta este supunerea

[1] Ia aminte, iubite [cititorule], cât excelează cartea aceasta şi în privinţa organizării materialului, dar şi a metodei la care recurge. Căci orice artă şi deprindere îşi află recunoaşterea prin scopul pe care, în acord cu principiul filosofic şi finalitatea dorită, şi-l propun şi concep în minte, spre a deveni astfel începutul şi cauza deprinderii şi asumării oricărei acţiuni: de aceea, şi cartea aceasta, mai înainte de orice altceva, aşază aici desăvârşirea ca scop al acestui întreg război nevăzut, pentru ca toţi cei ce urmează să lupte, cunoscând aceasta, să nu fie induşi în rătăcire de un lucru sau altul, ci toate faptele lor să şi le îndrepte spre aceasta ca spre un semn şi temei unic.

[2] De aceea, şi dumnezeiescul apostol ne porunceşte să ne facem, în general, toate îndatoririle numai spre slava lui Dumnezeu: „De aceea, ori de mâncaţi, ori de beţi, ori altceva de faceţi, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceţi" (*I Cor.* 10, 31).

față de voia dumnezeiască, la care ne cheamă Izbăvitorul și Învățătorul nostru prin pilda și glasul Său[1].

Așa că și tu, frate, care dorești să ajungi pe culmea acestei desăvârșiri, fiindcă e nevoie de-a pururi să te lupți cu sinea-ți, spre a birui bărbățește și a nimici toate voile, și mari, și mici, ai nevoie să te pregătești cu toată sârguința sufletească pentru acest război (căci cununa nu se va da nimănui altcuiva decât unui războinic curajos); și fiindcă acest război e cel mai greu dintre toate celelalte (căci în timp ce luptăm împotriva sinelui suntem și noi războiți de sinele nostru) și biruința pe care o vom avea va fi mai slăvită decât oricare alta și mai bine primită de Dumnezeu. Căci de te vei îngriji să-ți dai morții toate patimile, poftele și voile, fără de rânduială, vei plăcea lui Dumnezeu mai mult și Îi vei sluji mai bine decât dacă te vei biciui până la sânge, și decât dacă vei posti mai mult decât eremiții din vechime, și decât dacă vei întoarce la făptuirea binelui mii de suflete, în timp ce tu ești stăpânit de patimi.[2]

Căci, cu toate că Dumnezeu iubește mai mult întoarcerea sufletelor decât omorârea unei voi neînsemnate, tu, dragul meu, nu trebuie să voiești, nici să faci nimic altceva mai

[1] Într-adevăr, atunci când ne-a poruncit să ne rugăm și să zicem: „Tatăl nostru, Care ești în ceruri (...), facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ" (*Mt.* 6, 10), Începătorul și Desăvârșitorul mântuirii noastre, Iisus Hristos, ne-a învățat să ne supunem întotdeauna voii lui Dumnezeu, preferând-o pe aceasta voii noastre. Și prin pilda Sa a făcut la fel, fiindcă și la începutul vieții Sale, când a ieșit să predice în lume, a căutat să facă voia Tatălui, după cum și Pavel învață: „Iată vin ca să fac voia Ta, Dumnezeule" (*Evr.* 10, 9). Și mai târziu, în mijlocul propovăduirii Evangheliei Sale a zis: „Pentru că M-am coborât din cer, nu ca să fac voia mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine" (*In.* 6, 38). Dar și la sfârșitul vieții Sale Acesta a pecetluit rostind în rugăciunea Sa: „Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă" (*Lc.* 22, 42).

[2] Aproape aceleași lucruri afirmă și Avvá Isaac în cuvântul 33, p. 136: „Că mai bine este a te dezlega pe tine din legătura păcatului decât a slobozi alți robi din robia lor"; acesta afirmă multe alte lucruri în acord cu cele susținute aici; a se citi și cuvântul 46 al acestuia, p. 334.

mult decât ceea ce Dumnezeu caută şi cere cu orice preţ de la tine; fără nici o îndoială, Lui Îi este plăcută nevoinţa ta de a-ţi omorî patimile decât să-trudeşti pentru alt lucru, chiar de e foarte însemnat, trecându-ţi cu vederea patimile.

Acum, când ai învăţat în ce constă desăvârşirea creştină şi că pentru dobândirea ei e nevoie de un război necurmat şi foarte aspru împotriva sinelui, e de trebuinţă să-ţi agoniseşti patru lucruri, asemenea unor arme foarte sigure şi folositoare, spre a ajunge biruitor în acest război nevăzut şi a primi cununa: 1) să nu ai niciodată încredere în tine însuţi; 2) să-ţi pui întreagă încrederea şi nădejdea în Dumnezeu; c) să lupţi necontenit; şi 4) să te rogi. Despre fiecare dintre acestea aş dori, cu [ajutorul lui] Dumnezeu, să vorbesc în parte, pe scurt şi pe înţeles.

CAPITOLUL AL II-LEA

Că nu-i spre trebuinţă nici să credem, nici să ne încredem în noi înşine

A nu avea încredere în tine însuţi[1], dragul meu frate, este atât de trebuincios în acest război, că fără de aceasta, fii sigur, nu doar nu vei putea să ai parte de biruinţa pe care ţi-o doreşti, dar nu vei putea nici măcar să te împotriveşti câtuşi de puţin [vrăjmaşului]; şi asta să ţi se întipărească bine în minte! Căci noi, stricaţi fiind prin natura noastră din clipa neascultării lui Adam, avem o părere foarte bună despre noi înşine; aceasta nu e într-adevăr nimic altceva decât o amăgire; cu toate acestea, socotim, dintr-o prejudecată înşelătoare, că suntem cineva.[2] Această meteahnă e foarte greu de dibu-

[1] Prorocul Ieremia numeşte „apostat" şi „blestemat" de Domnul pe cel ce crede şi se încrede în sine, vorbind astfel: „Aşa zice Domnul: «Blestemat fie cel care îşi are nădejdea în om şi îşi sprijină carnea braţului său pe el; inima acestuia se va depărta de la Domnul»" (*Ier.* 17, 5). Explicând acest verset, Vasile cel Mare susţine că prin „cel ce are nădejdea în om" prorocul se referă la faptul de a ne pune nădejdea în aproapele nostru, iar prin „carnea braţului său" – se referă la faptul de a ne pune nădejdea în noi înşine, numindu-le pe amândouă apostazie, lepădare de Dumnezeu (*cf. Regulile Mari* 42). Lămurind versetul acesta în alt chip, trage concluzia că apostat şi blestemat este cel ce nădăjduieşte în sine. Fiindcă, zice, cel ce nădăjduieşte în om este apostat şi blestemat de Dumnezeu. Ia aminte cum se distinge cartea aceasta şi în privinţa organizării materialului, întrucât socoteşte ca început al războiului iubirea de sine – pricina primă şi rădăcina tuturor celorlalte patimi şi vicii.

[2] A socoti că suntem cineva se numeşte aroganţă, care este o patimă ce se naşte din iubirea de sine, dar şi ea, la rândul ei, dă naştere altora, devenind rădăcina, începutul şi pricina tuturor celorlalte patimi; atât de subtilă şi ascunsă e patima aroganţei, că cei ce o au nu simt defel, din pricina

it de cel ce o are, care nu e deloc plăcut în ochii lui Dumnezeu, Care iubeşte ca noi să avem o cunoştinţă neprefăcută în privinţa acestui adevăr neîndoielnic.

Cu alte cuvinte, se cuvine a şti că fiecare har şi virtute ne vin doar de la El, Care este izvorul oricărui bine; şi că de la noi nu poate veni nici un bine, nici vreun gând bun care să-I fie pe plac. Şi acest adevăr mai mult decât necesar, adică a nu ne încrede în noi înşine, este lucrarea mâinii dumnezeieşti, care obişnuieşte să dea prietenilor Săi iubiţi când insuflare, când luminare, când bătăi aspre şi necazuri, când ispitiri şi ispite aproape silnice, când alte mijloace, dincolo de priceperea noastră; cu toate acestea, El voieşte ca din partea noastră să se facă ceea ce este în dreptul nostru şi ne stă în putinţă. De aceea, frate, însemnez aici patru chipuri prin care poţi, cu ajutorul lui Dumnezeu, să ajungi la neîncrederea în tine însuţi, adică la a nu te încrede niciodată în sine.

Cel dintâi e să-ţi cunoşti nimicnicia[1] şi să cugeţi că de la sine nu poţi face nici un bine, pentru care să te faci vrednic de Împărăţia cerurilor.

---

subtilităţii ei, că sunt stăpâniţi de ea; însă, pe cât e de subtilă şi iscusită, pe atât e de mare răul adus de ea. Fiindcă pe cea dintâi uşă, pe care urmează să intre harul lui Dumnezeu spre a se sălăşlui în om, patima aceasta blestemată o închide, nelăsând harul să pătrundă, iar acela, cum e drept, se retrage; cum aşadar poate intra harul spre a-l lumina şi ajuta pe omul care socoteşte că e cineva de seamă, că e înţelept şi că nu are nevoie de sprijin? Domnul să ne izbăvească de această patimă şi boală luciferică; unora ca aceştia Dumnezeu le plânge de milă prin glasul profetului: „Vai de cei care sunt înţelepţi în ochii lor şi pricepuţi după gândurile lor!" (*Is.* 5, 21). Şi apostolul ne porunceşte următoarele: „Nu vă socotiţi voi înşivă înţelepţi" (*Rm.* 12, 16), iar Solomon adaugă: „Nu fi înţelept în ochii tăi" (*Pild.* 3, 7).

[1] De aceea şi dumnezeiescul Hrisostom susţine că cine se socoteşte pe sine nimic se cunoaşte pe sine mai bine decât toţi ceilalţi: „că, într-adevăr, acesta este cel ce se cunoaşte pe sine: cel ce se socoteşte pe sine că nu e nimic". Iar dumnezeiescul Maxim afirmă: „Condiţia virtuţii este unirea, în cunoştinţă de cauză, a slăbiciunii omeneşti cu puterea dumnezeiască" (*A zecea sută*

Cel de-al doilea e să ceri de nenumărate ori ajutorul pentru acest lucru de la Dumnezeu, prin rugăciuni fierbinți și smerite; căci aceasta este harisma ta aparte; și dacă vrei s-o primești, mai întâi să te gândești la tine nu ca fiind lipsit de această cunoștință despre sine, ci cu totul în stare de a o dobândi; apoi să vorbești cu îndrăzneală înaintea măreției lui Dumnezeu; și socotesc că ți-o va da când va ști El, fără să te îndoiești câtuși de puțin de faptul că o vei primi.

Al treilea chip e să obișnuiești să te temi de tine însuți, să-ți fie frică de nenumăratii vrăjmași față de care nu ești în măsură să dai dovadă nici de cea mai neînsemnată împotrivire; să-ți fie teamă de obiceiul lor de a te război cu viclenie, de uneltirile lor, de faptul că se prefac în îngeri ai luminii, de nenumăratele meșteșuguri și capcane, pe care le întind chiar pe însăși calea virtuții.

Al patrulea chip este ca, atunci când vei cădea într-o greșeală, în minte să-ți vină gândul neputinței tale în chip cât mai conștient cu putință; fiindcă aceasta este pricina pentru care Dumnezeu a îngăduit să cazi, spre a-ți cunoaște mai bine slăbiciunea[1], și așa vei învăța nu doar să te disprețuiești pe

---

de capete, 79, *Filocalia*, p. 403). Iar Petru Damaschinul zice: „Nimic nu e deasupra cunoașterii slăbiciunii și neștiinței proprii; și nimic nu e mai rău decât necunoașterea acestora" (*Despre a nu deznădăjdui*, *Filocalia*, p. 601).

[1] Nu doar când cazi într-un oarecare păcat, ci și când ai parte de diferite nenorociri, întâmplări nefericite, mâhniri, mai ales de boli trupești și de mulți ani, să-ți cunoști starea smerită și neputințele și să te smerești; fiindcă în acest scop sunt îngăduite de Dumnezeu toate ispitele ce vin de la diavol, oameni sau natura înconjurătoare. Și apostolul, având în minte acest scop, spunea că numai de aceea l-au urmat atâtea ispite prilejuitoare de moarte în Asia: „Ci noi, în noi înșine, ne-am socotit ca osândiți la moarte, ca să nu ne punem încrederea în noi, ci în Dumnezeu, Cel ce învie pe cei morți" (*II Cor.* 1, 9). Și ca să fiu succint, cine voiește să-și cunoască concret slăbiciunea să-și observe, nu pentru o perioadă mai lungă, ci doar pentru o singură zi, gândurile, cuvintele și faptele pe care le-a gândit, vorbit, săvârșit și va afla că cele mai multe dintre gândurile, cuvintele și faptele sale sunt greșite, sucite,

tine însuţi, ca unul ce eşti atât de neînsemnat, ci să şi doreşti să fii dispreţuit de ceilalţi ca o făptură bolnavă ce eşti. Căci fără această dorinţă nu e cu putinţă să ajungi la această neîncredere în sine, care îşi are temelia în adevărata smerenie şi în cunoştinţa concretă a încercării la care ne-am referit.

Prin urmare, fiecare vede cât de trebuincioasă este celui ce voieşte să se unească cu lumina cerească cunoaşterea de sine. Această cunoştinţă milostivirea dumnezeiască o dă, de obicei, celor mândri şi superstiţioşi prin mijlocirea căderilor, lăsându-i pe drept să cadă în diferite greşeli (de care socoteau că se pot păzi ei înşişi), spre a-şi cunoaşte neputinţa şi a nu se încrede defel în sine.

Dumnezeu însă nu are obiceiul de a folosi întotdeauna această cale, atât de neîndurătoare şi constrângătoare, ci numai atunci când celelalte mijloace, mai uşoare, despre care am amintit, nu îi pricinuiesc omului această cunoştinţă de sine; atunci Dumnezeu îngăduie căderea omului în greşeli mai mari sau mai mici în raport cu cât de mari sau mici îi sunt mândria şi părerea de sine; aşa că, acolo unde nu află o asemenea părere înaltă de sine, ca în cazul Fecioarei Maria, nu va îngădui nici o cădere. Atunci când cazi, aleargă numaidecât cu gândul la cunoştinţa de sine smerită şi printr-o rugăciune stăruitoare cere-I lui Dumnezeu să-ţi dea lumina cea adevărată, spre a-ţi cunoaşte nimicnicia şi a nu-ţi pune deloc încrederea în tine însuţi, dacă voieşti să nu cazi din nou într-o vătămare şi pervertire mai mari.

---

nechibzuite şi rele; din cercetarea lor va înţelege cât de bolnav îi este sinele, ca de pe urma acestei cercetări adevărate numaidecât să se smerească şi să nu se mai încreadă în sine. Şi nu mai puţin decât cele de mai sus, ne va aduce conştientizarea beteşugului nostru condiţia materială a fiinţei, adică gândul că fiinţa noastră nu e nimic altceva decât o mucoasă greţoasă, alcătuită din spermă şi sângiuri menstruale, atât de murdare şi respingătoare, că omul nu le poate îndura mirosul şi putoarea.

CAPITOLUL AL III-LEA

Despre nădejdea şi încrederea în Dumnezeu

Chiar dacă este atât de folositor ca în acest război să nu ne încredem în noi înşine, după cum am spus, totuşi, dacă doar vom deznădăjdui, cu alte cuvinte, dacă doar ne vom lepăda de orice încredere în noi înşine, firește, vom fi puşi pe fugă sau vom fi biruiţi de vrăjmaşi. De aceea, odată cu desăvârşita lepădare de noi înşine, sunt de trebuinţă totodată şi nădejdea, şi încrederea absolute în Dumnezeu, cu deplina încredinţare că tot binele, ajutorul şi biruinţa nu pot veni decât de la El. Căci, aşa cum de la noi înşine, care nu suntem nimic, nu ne aşteptăm decât la prăbuşiri şi căderi, din pricina cărora nu vom avea nici o nădejde în noi înşine, tot aşa ne vom bucura neîndoielnic de la Dumnezeu de toată biruinţa, de îndată ce ne vom întări inima cu speranţa vie în El că vom avea parte de ajutorul Său, potrivit cuvântului din psalmi: „în El a nădăjduit inima mea şi mi-a ajutat"[1].

Această nădejde şi, totodată, ajutor le putem dobândi în virtutea a patru temeiuri:

a) fiindcă le cerem de la un Dumnezeu, Care, prin faptul că este Atotputernic, poate să facă tot ce voieşte şi, prin urmare, să ne dea şi nouă ajutor;

[1] *Ps.* 27, 9.

b) fiindcă le cerem de la un Dumnezeu, Care, prin faptul că este infinit de Înţelept, le cunoaşte pe toate desăvârşit şi ştie ceea ce este potrivit mântuirii noastre;

c) fiindcă le cerem de la un Dumnezeu, Care, prin faptul că este infinit Bun, e de-a pururi pregătit, în virtutea voii şi a iubirii Sale negrăite, să dea dintr-o clipă în alta sprijin de trebuinţă, în vederea biruinţei duhovniceşti desăvârşite a sinelui nostru, de îndată ce vom alerga cu nădejde neclintită în braţele Sale.

Şi cum să fie cu putinţă ca acel Bun Păstor al nostru, Care a alergat treizeci şi trei de ani în căutarea oii celei pierdute cu strigăte atât de puternice, că a răguşit, Care a mers pe un drum atât de obositor şi mărăcinos, că Şi-a vărsat tot sângele şi Şi-a dat viaţa, cum să fie cu putinţă, repet, ca acum, când oaia aceasta vine în urma Lui, şi-L strigă cu dorire, şi-L roagă, El să nu-Şi întoarcă la ea ochii şi cum să n-o asculte şi să n-o ia pe umerii Săi dumnezeieşti, prăznuind cu toţi îngerii din Cer? Şi dacă Dumnezeul nostru nu încetează să o caute cu mare sârg şi iubire şi să afle, în acord cu parabola evanghelică, drahma, pe păcătosul orb şi pe cel surd, cum s-ar putea acum să-l abandoneze pe acesta, care, asemenea oii pierdute, strigă şi-şi cheamă Păstorul? Şi cine va putea să creadă vreodată că Dumnezeu, Care de-a pururi bate la inima omului, dorind să intre şi să cineze cu el, potrivit cu sfânta carte a *Apocalipsei*[1], spre a-i împărtăşi acestuia harismele Sale, când omul îşi deschide inima şi-L cheamă, va face de bunăvoie pe surdul şi nu va voi să intre?

d) Al patrulea chip pentru ca cineva să capete nădejde în Dumnezeu şi ajutoru-I este acela de a avea în minte adevărul

[1] Iată cuvintele *Apocalipsei*: „Iată, stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine" (*Apoc.* 3, 20).

dumnezeieştilor *Scripturi*, care ne arată clar în atâtea locuri că nimeni vreodată dintre cei cu nădejde în Dumnezeu n-a rămas ruşinat şi neajutorat: „Uitaţi-vă la generaţiile străvechi şi vedeţi cine a nădăjduit spre Domnul şi s-a ruşinat?"[1].[2]

Aşadar, întrarmează-te, frate al meu, cu aceste patru arme şi începe-ţi lucrul, războieşte-te spre a câştiga şi, firește, mulţumită acestora vei dobândi nu doar nădejde desăvârşită în Dumnezeu, ci şi neîncrederea desăvârşită în propria persoană. Despre această neîncredere nu preget să-ţi amintesc şi aici faptul că ai foarte mare nevoie s-ajungi s-o înveţi; întrucât, în ce-l priveşte pe om, părerea bună despre sine (că „sunt, într-adevăr, cineva") este atât de intim şi subtil legată de propria persoană, că aceasta supravieţuieşte tainic aproape de-a pururi în inimă, chiar şi atunci când suntem neîncrezători în noi înşine şi ne avem nădejdea în Dumnezeu. Astfel că, spre a fugi pe cât poţi de această părere de sine deşartă şi spre a-ţi duce la capăt lucrarea, cu neîncredere în sine şi cu nădejde în Dumnezeu, este de trebuinţă ca gândul neputinţei proprii să premeargă gândului atotputerniciei lui Dumnezeu şi, totodată, acestea două împreună să premeargă oricărei bune făptuiri.

[1] *Sir.* 2, 10.

[2] De aceea şi regele Avgar, după ce a aşezat icoana nefăcută de mână a Domnului nostru deasupra porţii cetăţii Edesei, a scris următoarele pe ea: „Hristoase Dumnezeule, cel ce nădăjduieşte întru Tine niciodată nu va avea parte de neizbândă" (*Sinaxarul* zilei de 16 august).

CAPITOLUL AL IV-LEA

Cum poate să cunoască cineva că se nevoieşte cu neîncredere în sine şi nădejde desăvârşită în Dumnezeu

Adeseori, unii socotesc, ca nişte înfumuraţi, că nu se încred deloc în propria persoană şi că întreaga lor nădejde şi încredere stă în Dumnezeu; ori nu este deloc aşa şi se vor convinge din urmările unei eventuale căderi. Căci, în cazul în care aceştia se vor întrista din pricina căderii şi oarecum deznădăjduiţi se vor socoti în stare să continue săvârşirea binelui – acesta este semnul cert că şi înaintea căderii de care au avut parte se încredeau în sine, iar nu în Dumnezeu. Iar dacă întristarea şi deznădejdea lor sunt mari, pe măsură a fost şi încrederea în propria persoană, iar cea în Dumnezeu, neînsemnată; fiindcă cel ce nu se încrede mult în sine şi nădăjduieşte în Dumnezeu, în urma căderii, nu va fi cuprins de o aşa de mare nedumerire, nici nu se va întrista peste măsură, de vreme ce ştie că urmările sunt din pricina neputinţei şi a slabei nădejdi în Dumnezeu; atunci va arăta o şi mai mare neîncredere în sine şi cu şi mai multă smerenie nădăjduieşte în Dumnezeu şi, urând mai tare decât orice patimile cele nelegiuite, pricina căderii sale, cu o durere adâncă, calmă şi împăcată, din pricina vătămării aduse lui Dumnezeu, dobândeşte neîncrederea în sine şi îşi prigoneşte vrăjmaşii până la moarte, cu o şi mai mare bărbăţie şi hotărâre.

La ceea ce v-am împărtășit îmi doresc să cugete câți se socotesc sporiți în virtute și duhovnicești, care, ca urmare a căderii în greșeală, nu pot și nici nu vor să-și afle împăcarea sufletească; câteodată, voind să-și afle ușurare din cauza marii lor întristări și rușini, care-și află pricina în marea iubire de sine, aleargă numaidecât, doar din acest motiv, la părintele lor duhovnicesc, la care s-ar cuveni să ajungă cu precădere spre a se spăla de necurăția păcatului și a primi putere, prin preasfânta taină a pocăinței și mărturisirii, pentru lupta cu propriul sine.

CAPITOLUL AL V-LEA

Despre greşeala multora de a socoti teama exagerată (pusilanimitatea) drept virtute

Mulţi rătăcesc, socotind drept virtute teama exagerată (pusilanimitatea) şi întristarea peste măsură – urmări ale săvârşirii păcatului –, fără să ştie că acestea îşi au originea în mândria ascunsă şi superstiţii, întemeindu-se pe nădejdea şi încrederea în propria persoană şi puterile proprii. Căci aceştia, închipuindu-şi a fi cineva (însemnaţi), s-au umplut de foarte multă îndrăzneală; dar, văzând, odată cu căderea, că nu au nici o putere, se tulbură şi se nedumiresc ca de ceva nemaiîntâlnit, umplându-se şi de o teamă exagerată, odată cu pierderea reazemului (adică sinea lor), în care îşi puseseră curajul şi nădejdea.

Aceasta însă nu se petrece şi cu cel smerit, cu nădejdea şi curajul doar în Dumnezeu, fără nici o nădejde în sine. De aceea, în orice cădere, chiar dacă resimte durere şi întristare, nu se tulbură, nici nu se nedumireşte. Căci ştie că aceasta i s-a întâmplat din pricina netrebniciei şi neputinţei proprii, pe care, la lumina adevărului, ajunge să le cunoască foarte bine.

CAPITOLUL AL VI-LEA

Despre alte cunoştinţe prin care se dobândesc neîncrederea în noi înşine, îndrăzneala şi încrederea în Dumnezeu

Deoarece întreaga putere, prin care sunt biruiţi vrăjmaşii noştri, se naşte din neîncrederea în noi înşine şi din nădejdea în Dumnezeu, este nevoie să ai parte, frate, de aceste cunoştinţe (experienţe), spre dobândirea, cu ajutorul lui Dumnezeu, a acestei puteri; fii încredinţat că nici toate virtuţile, fie fireşti, fie dobândite, nici toate harismele în dar de la Dumnezeu, nici cunoştinţa întregii dumnezeieşti *Scripturi*, nici faptul că am slujit mulţi ani lui Dumnezeu şi ne-am obişnuit cu slujirea Sa nu ne vor face să-I împlinim dumnezeiasca voie în privinţa oricărui bine plăcut Lui, pe care-l avem de înfăptuit, a oricărei primejdii, de care va trebui să fugim, a oricărei cruci, pe care o vom avea de ridicat, după a Sa voie, dacă, repet, inima noastră nu se va înălţa, mulţumită unui ajutor aparte de la Dumnezeu, şi dacă El nu ne va da putere de a le săvârşi, după cuvântul Domnului: „fără Mine nu puteţi face nimic"[1]. Aşa încât noi suntem datori ca de-a lungul întregii vieţi, în toate zilele şi ceasurile să avem această convingere neînduplecată: că în nici un chip şi în virtutea nici unei convingeri nu vom putea niciodată să ne încredem şi să nădăjduim în noi înşine.

[1] *In.* 15, 5.

Cât privește nădejdea în Dumnezeu, să știi, pe lângă cele despre care ți-am vorbit în capitolul al III-lea, că nimic altceva nu este mai ușor pentru Dumnezeu decât să-ți dea biruința asupra vrăjmașilor tăi, fie că sunt puțini, mulți, străvechi și curajoși, tineri și slabi. Astfel că, un suflet, fie el apăsat de păcate, cu toate defectele din lume, fie el neînchipuit de pângărit, e dator, pe cât voiește și poate, să se folosească de orice mijloc și nevoință spre a se lăsa de păcat și a săvârși binele; și chiar dacă n-a izbutit niciodată să dobândească o părtășie cât de mică a binelui, ba chiar s-a afundat și mai adânc în rău, să nu se oprească niciodată să nădăjduiască în Dumnezeu, nelepădând nicicum armele și nevoințele duhovnicești, ci să lupte de-a pururi curajos. Fiindcă ești dator să știi că în acest război nevăzut cel ce nu va pierde niciodată este cel ce nu va înceta să lupte și să nădăjduiască în Dumnezeu, al Cărui ajutor nu va conteni niciodată să fie dat războinicilor Săi, chiar dacă uneori El îngăduie să fie răniți; să se războiască fiecare, întrucât de această războire depinde totul. Iar remediile pregătite sunt drastice, gata să fie date războinicilor care-L caută pe Dumnezeu și ajutoru-I cu nădejde statornică. Căci, pe neașteptate, vrăjmașii li se vor nimici, după cum stă scris: „Războinicul Babilonului a dezertat, abandonând războiul"[1].

[1] *Ier.* 51, 30 (*LXX*).

CAPITOLUL AL VII-LEA

Cum să ne deprindem mintea, spre a ne-o păzi de neştiinţă

Dacă neîncrederea în noi înşine şi nădejdea în Dumnezeu – atât de trebuincioase în acest război – rămân singure, nu doar nu vom învinge, ci ne vom prăbuşi în multe rele. Aşa că, pe lângă acestea, e nevoie şi de instruire – cel de-al treilea lucru menţionat la început ce se făptuieşte în primul rând cu mintea şi voinţa. Cu mintea să ne ferim de neştiinţă, care e foarte potrivnică acesteia, deoarece o întunecă, împiedicând cunoaşterea a ceea ce este adevărat – această cunoaştere fiind obiectul lucrării ei. De aceea are nevoie să fie pusă în lucrare, spre a ajunge luminoasă şi curată, ca să discearnă în chip bun ceea ce ne este necesar, pentru a ne curăţi sufletul de patimi şi a-l împodobi cu virtuţi.

Această luminare a minţii se poate primi pe două căi – cea dintâi şi cea mai trebuincioasă fiind rugăciunea, prin care Îi cerem Sfântului Duh să primească a ne inunda inima cu lumina Sa dumnezeiască, ceea ce, firește, va face în cazul în care Îl vom căuta cu adevărat pe Dumnezeu, dacă Îi vom înfăptui sfânta voie şi dacă ne vom supune toate câte ne aparţin sfatului şi cercetării părinţilor noştri duhovniceşti.

A doua cale este deprinderea neîntreruptă a cugetării şi a cercetării [mai] adânci a lucrurilor, spre a cunoaşte cu ajutorul acesteia care dintre ele sunt bune şi care rele; dar nu du-

pă judecata greşită pe temeiul simţirii şi al lumii, ci al dreptei raţiuni şi al Duhului Sfânt, adică al adevărului *Scripturilor* de Dumnezeu insuflate şi al Părinţilor şi Învăţătorilor purtători de Duh ai Bisericii noastre. Căci, atunci când această cugetare şi cercetare (contemplare) se fac drept şi după cuviinţă, ne ajută să cunoaştem limpede că suntem datori a socoti drept nimic, deşarte şi mincinoase toate câte lumea cea oarbă şi pervertită le iubeşte şi le caută în toate chipurile.

Că cinstirile, plăcerile, bogăţiile lumii nu sunt nimic altceva decât deşertăciune şi moarte a sufletului; că ocările şi defăimările la care ne supune lumea ne pricinuiesc adevărata slavă, iar mâhnirile, bucurie; că a ne ierta vrăjmaşii şi a le face bine este noblețe sufletească şi una dintre cele mai înalte chipuri ale asemănării cu Dumnezeu; că mai mare însemnătate are dispreţuirea lumii decât să ajungi stăpânitorul întregii lumi; că a face ascultare de bunăvoie este o faptă de mai mare noblețe sufletească şi mai bravă decât a-ţi aservi regi de seamă, făcându-i să dea ascultare poruncilor tale.

Că a avea cunoştinţa smerită a propriei persoane este mai de cinste decât dobândirea tuturor ştiinţelor; că biruirea şi omorârea voilor şi poftelor, oricât de neînsemnate, sunt ceva vrednic de cea mai mare laudă, mai mult decât capturarea multor castre şi înfrângerea unor oştiri puternice cu armele în mâini; şi chiar mai de seamă decât săvârşirea de minuni sau învierea morţilor.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

Lipsa de a discerne drept lucrurile şi chipul de a le putea cunoaşte

Pricina din care nu discernem drept toate aceste lucruri, despre care am vorbit, dar şi multe altele, este faptul că nu cugetăm la profunzimea lor, ci le arătăm iubire sau ură pe dată numai pe temeiul cercetării şi înfăţişării exterioare; aşa că iubirea sau ura faţă de ele o ia înainte, întunecându-ne mintea care nu mai poate să le judece cu discernământ, aşa cum sunt ele cu adevărat[1]. Dacă tu, frate, voieşti ca rătăcirea aceasta să nu-şi afle loc în mintea ta, ia bine aminte şi, fie vezi cu ochii, fie contempli cu mintea vreun lucru, ţine-ţi, pe cât cu putinţă, voinţa în frâu şi n-o lăsa să arate nici iubire, nici ură faţă de acel lucru, ci cercetează-l numai cu mintea. (Deci, mai înainte de toate, cugetă cu înţelepciune că, dacă acest lucru este dureros şi potrivnic aplecării tale firești, vei fi împins de ură să-l deteşti. Dacă îţi provoacă plăcere, vei fi îmboldit de dragostea faţă de el să-l doreşti.)

Căci mintea, fără a fi atunci întunecată de nici o patimă, e liberă şi curată, poate cunoaşte adevărul şi pătrunde în adâncul acelui lucru, unde răul este ascuns în spatele desfătării mincinoase ori binele este acoperit de aparenţa răului.

[1] De aceea şi Grigorie Teologul, în acord cu aceasta, susţine că adevărul este, de obicei, străin de iubire sau ură: „Nimic nu e atât de plăcut oamenilor cât a discuta cele ce nu le aparţin (*scil.* cele străine), mai ales atunci când se întâmplă să fie atraşi de ceva, fie prin simpatie, fie prin antipatie – lucrurile de care adevărul, de obicei, e sustras prin înşelăciune" (*Cuvântul apologetic*).

Dar dacă voința ta a apucat să iubească sau să urască lucrul respectiv, mintea nu mai poate să-l cunoască îndeajuns, după cum s-ar cuveni, fiindcă acea dispoziție sau mai bine zis acel patos, ridicat [între ea și obiectul respectiv] asemenea unui zid, întunecă mintea într-atât, încât socotește acel lucru a fi cu totul altceva decât ceea ce este cu adevărat și-l trece ca atare în brațele voinței (*scil.* dorinței), care cu cât crește, cu atât îl iubește sau urăște mai mult, și cu atât mai tare și mintea se întunecă; și așa, întunecată, face din nou ca acel lucru să pară voinței mai mult ca niciodată de iubit sau de urât. Astfel că, dacă nu se va ține seama de regula de mai sus, despre care am vorbit (atât de folositoare în toată această instruire), a-ți ține voința departe atât de îndrăgirea, cât și de respingerea lucrului respectiv, aceste două puteri ale sufletului, mintea și voința, își vor urma de-a pururi calea într-un chip rău, ca într-un cerc, către un întuneric din ce în ce mai adânc, către o greșeală din ce în ce mai mare.

Păzește-te, dragă [cititorule], luând aminte în tot felul, atât de iubirea, cât și de ura pătimașe (părtinitoare) față de orice lucru, pe care n-ai ajuns să-l cercetezi de mai înainte prea bine, atât la lumina minții, cât și pe temeiul rațiunii adevărate, dar și la lumina dumnezeiești*lor Scripturi*, în lumina harului și a rugăciunii, luând totodată seama și la judecata părintelui tău duhovnicesc, spre a nu face greșeala de a lua, într-adevăr, binele drept rău și răul drept bine. După cum se și întâmplă de cele mai multe ori cu anumite lucruri, care par prin ele însele bune și sfinte, însă în anumite împrejurări, săvârșindu-se la un moment dat într-un loc sau la o măsură nepotrivite, pricinuiesc o vătămare nu neînsemnată celor ce le încearcă; de altfel, cunoaștem pe atâția, care, în situații asemănătoare, deși lăudabile și preasfinte, s-au aflat în primejdie.

CAPITOLUL AL IX-LEA

Despre felul în care trebuie să ne păzim mintea de cercetarea fără măsură a lucrurilor şi curiozitatea nelalocul ei

După cum este trebuincios a ne păzi mintea de neştiinţă, precum am spus mai devreme, tot aşa să ne-o păzim şi de predispoziţia de a cerceta fără măsură lucrurile – potrivnică, de altfel, neştiinţei. Căci, odată ce ne-o vom umple de multe gânduri deşarte, dezordonate şi vătămătoare, o slăbim, făcând-o să nu mai poată pricepe ceea ce e cuvenit adevăratei omorâri de sine şi desăvârşirii. De aceea, să fii cu totul asemenea unui mort în orice cercetare a lucrurilor pământeşti care, chiar dacă e îngăduită, nu e totuşi şi necesară. Şi adunându-ţi de-a pururi mintea, pe cât cu putinţă, în sinea ta, arată-te neştiutor în privinţa lucrurilor întregii lumi.

Veştile de orice fel, ştirile de ultimă oră, toate schimbările, transformările şi prefacerile, mici şi mari, ale lumii şi împărăţiilor, să fie pentru tine ca şi cum n-ar exista deloc[1]. Ci şi atunci când îţi sunt oferite de alţii, li te împotriveşte şi alungă-le departe de inima şi închipuirea ta! Fii îndrăgos-

[1] De aceea şi Vasile cel Mare porunceşte ca toate poveştile lumeşti să ne fie precum ceva cu gust amar: „Ascultarea poveştilor lumeşti să-ţi fie precum ceva amar la gust, iar istorisirile privitoare la bărbaţii cuvioşi, asemenea fagurelui de miere" (Cuvântul ascetic „Despre lepădarea [de lume]"); iar profetul David adaugă: „Spusu-mi-au călcătorii de lege deşertăciuni, dar nu sunt ca legea Ta, Doamne" (*Ps.* 118, 85).

titul plin de grijă, spre a câştiga cele duhovniceşti şi cereşti, nevoind a cunoaşte pe lumea aceasta nimic altceva decât pe Cel Răstignit, viaţa şi moartea Sa şi ceea ce El aşteaptă de la tine; şi, firește, vei bineplăcea lui Dumnezeu, Care îi are ca aleşi şi iubiţi ai Săi pe cei care Îl iubesc şi se îngrijesc să-I facă voia.

Întrucât orice altă căutare şi cercetare sunt iubire de sine şi mândrie, lanţuri şi capcane ale diavolului, care, văzând, ca un atotviclean, că voinţa celor cu luare-aminte la viaţa duhovnicească este puternică şi statornică, caută să le învingă mintea cu asemenea curiozităţi nelalocul lor, spre a pune, într-un fel sau altul, stăpânire pe ei. Aşa că, de multe ori obişnuieşte să le dea acestora nişte gânduri aparent înalte, alese şi neobişnuite, mai ales celor cu o minte ascuţită şi cu o cugetare subtilă.

Fiindcă aceştia, ca prizonieri ai plăcerii şi ai dialogului cu acele gânduri înalte, prin care cred, minţindu-se, că se bucură de Dumnezeu, uită să-şi curăţească inima şi să se îngrijească de cunoştinţa smerită şi de adevărata omorâre de sine; şi aşa, prinşi în legăturile mândriei, ajung idol propriei minţi şi, treptat, fără a-şi da seama, sfârşesc prin a socoti că nu mai au nevoie de sfaturile şi îndrumarea celorlalţi, întrucât le-a intrat în obicei ca la fiecare nevoie să alerge la idolul lor – propria judecată –, ceea ce este mult mai primejdios şi greu de vindecat, căci mândria minţii este mult mai păgubitoare decât cea a voinţei.

Căci mândria voinţei, prin faptul că este vădită minţii, poate fi uşor de tămăduit, la un moment dat, de minte, prin faptul că o pune în slujba celor de trebuinţă. Mintea însă, când are convingerea de nezdruncinat că judecata ei este mai bună decât a celorlalţi, de cine va mai putea fi tămăduită? Şi

cum se va supune judecăţii celorlalţi, despre care ştie că nu e la fel de bună ca a sa? Şi, dacă ochiul sufletului, care este mintea, cu care omul trebuia să se cunoască pe sine şi să se curăţească de mândria voinţei, este el însuşi suferind, orb şi plin de mândrie, cine va putea mai apoi să-l tămăduiască? Şi, dacă lumina este întuneric, şi rânduiala (regula) greşeşte, cum va lumina şi îndrepta celelalte lucruri? De aceea să te împotriveşti cât mai grabnic acestei primejdioase mândrii a minţii, înainte de a-ţi pătrunde în măduva oaselor; şi, odată ce i te vei împotrivi, pune frâu ascuţimii minţii, supune-ţi părerea părerii celorlalţi, şi fă-te nebun din iubire de Dumnezeu, şi vei fi mai înţelept decât Solomon: „Dacă i se pare cuiva, între voi, că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun, ca să fie înţelept" (*I Cor.* 3, 18).

CAPITOLUL AL X-LEA

Cum să ne deprindem voința spre a dori, ca scop ultim și în toate faptele, lăuntrice și din afară, să bineplacă lui Dumnezeu

În afară de lucrarea minții tale, este nevoie să-ți chiverniseşti și voința în așa fel, încât să nu o lași să se aplece spre poftele ei, ca să-ți atingi scopul de a deveni cu totul una cu voința lui Dumnezeu. Și cugetă bine: nu este îndeajuns doar faptul de a voi și căuta cele plăcute lui Dumnezeu, ci, pe lângă aceasta, să ajungi ca voia să-ți acționeze ca și cum ai fi mânat de Dumnezeu și doar în scopul de a-I plăcea Lui în chip curat. Pentru împlinirea acestui scop, cea mai mare împotrivire vom întâmpina din partea firii noastre, și nu de la toate celelalte lucruri despre care am vorbit mai sus. Și asta pentru că atât de mare este predispoziția firii noastre de a fi înclinată [spre orice], că uneori până și cele bune și duhovnicești, odihna și plăcerea ei constă chiar în acest fapt [al aplecării spre ele], din care se hrănește inconștient și pofticios ca dintr-o mâncare.

De aceea și când ni se propun cele duhovnicești, le poftim și le voim numaidecât, însă nu ca și cum am fi mișcați de voia lui Dumnezeu ori de intenția noastră de a-I plăcea Lui, ci mișcați de plăcerea și bucuria ce-și au în sinea noastră originea și în faptul de a voi noi ceea ce voiește și Dumnezeu. Această rătăcire este cu atât mai bine ascunsă, cu cât ceea ce voim este prin sine mai bun și mai duhovnicesc. Fiindcă nu

este de ajuns doar să voim cele ce voieşte Dumnezeu, ci trebuie să le voim şi după cum, când şi din pricina din care le voieşte El[1]. Astfel că până şi în faptul de a-L dori pe Dumnezeu Însuşi, de obicei, se află multe amăgiri, a căror obârşie este însăşi iubirea noastră, adică propriul egoism. Căci, de multe ori ne aţintim privirea mai mult asupra interesului şi binelui nostru decât asupra voii lui Dumnezeu, Căruia Îi bineplace şi Care voieşte să-L iubim, să-L dorim şi să facem ascultare de El, după cum am spus, numai spre slava Sa.

Ca să te păzeşti, fratele meu, de această legătură, piedică pe calea desăvârşirii, şi ca să sporeşti în a voi şi a săvârşi fiecare faptă a ta doar spre a-I împlini voia, a da slavă şi a bineplăcea lui Dumnezeu, slujindu-I numai Lui (Care în orice faptă şi gând ale noastre voieşte a fi El singur şi început, şi sfârşit), să te foloseşti de chipul acesta:

Când urmează să săvârşeşti o oarecare faptă, pe care Dumnezeu o voieşte, adică este pur şi simplu bună [în sine], nu-ţi pleca voinţa numaidecât asupra ei, dorind-o, dacă mai întâi nu-ţi vei fi înălţat mintea la Dumnezeu spre a vedea dacă este şi voia Sa ca tu să o doreşti, dacă El o voieşte în felul acesta şi dacă prin aceasta Îi vei plăcea doar Lui. Şi, când vei considera că pornirea ta [de a o săvârşi] este prilejuită de însăşi voinţa dumnezeiască, atunci să voieşti fapta respectivă şi să o înfăptuieşti numai fiindcă Dumnezeu o vrea şi întrucât este spre mulţumirea şi slava Sa.

[1] De aceea şi apostolul ne porunceşte să încercăm să aflăm care este voia lui Dumnezeu, nu doar ceea ce este bine, ci şi ceea ce e bineplăcut şi ireproşabil în orice situaţie: „Ci să vă schimbaţi prin înnoirea minţii, ca să deosebiţi care este voia lui Dumnezeu, ce este bun şi plăcut şi desăvârşit" (*Rm.* 12, 2). Căci, dacă într-o singură privinţă ceva va lipsi sau dacă nu vom împlini cu întreaga libertate şi putere voia lui Dumnezeu, este evident că lucrul respectiv se va face şi se va numi imperfect şi ciuntit.

La fel, când voiești să întorci spatele unui lucru pe care Dumnezeu nu-l voiește, adică răului, să nu-i întorci spatele numaidecât, dacă mai întâi nu ți-ai ațintit privirea minții tale asupra voii dumnezeiești, care vrea să întorci spatele spre a plăcea Lui. Căci amăgirea[1], la care firea [noastră] recurge, este foarte subtilă și de aceea de foarte puțini cunoscută; că în chip tainic ea nu caută de-a pururi decât de sine, însă de multe ori ne dă impresia că scopul ei este ca noi să-I plăcem doar lui Dumnezeu; ceea ce nu este adevărat.

Așadar, se întâmplă adesea să socotim că ceea ce vrem sau nu vrem din interes propriu îl vrem sau nu spre a plăcea numai lui Dumnezeu; ca să scăpăm de această amăgire, leacul cel mai de preț este curăția inimii – adică dezbrăcarea de omul cel vechi și îmbrăcarea în cel nou (de fapt, întreg acest război este purtat pentru aceasta).

Ascultă deci și învață cum să dobândești arta asta: la începutul oricărei fapte a ta, să te dezbraci, pe cât cu putință, de orice voie proprie fără să înfăptuiești, nici să întorci spatele vreunui lucru, dacă mai întâi nu vei simți că ești îndemnat și atras spre aceasta de voința lui Dumnezeu. Și dacă în toate faptele tale din afară și, mai ales, lăuntrice, ale sufletului, nu vei simți de fiecare dată activ (în fapt) acest imbold și mulțumire de la Dumnezeu[2], cel puțin să te bucuri că e po-

[1] *Ἀπάτη*. În alte ediții întâlnim, eronat, termenul „*ἀγάπη* = iubire" (*n. trad.*).

[2] Faptul de a simți în act imboldul de la Dumnezeu are loc fie prin lumina dumnezeiască și luminarea minții (noetică) – cu ajutorul acestora se descoperă celor curați voia lui Dumnezeu prin contemplație (*θεωρητικῶς*) –, fie prin insuflarea lăuntrică a lui Dumnezeu [petrecută] prin mijlocirea cuvântului (*scil.* a unui gând); fie prin alte energii (lucrări) ale harului dumnezeiesc, ce încep să lucreze în inima curată, precum o căldură izvorâtoare de viață, bucurie negrăită, săltări ale duhului [omenesc], zdrobirea inimii, lacrimi din inimă, dragoste dumnezeiască, dar și alte fericite și iubite de Dumnezeu pătimiri, care se petrec nu prin voința noastră, ci de la Dumnezeu, fiind stârnite din afară, în

sibil (potențial) să ai tu însuți, de fiecare dată, părerea sinceră că vrei să placi numai Dumnezeului tău în orice faptă (lucrare) a ta.

Numai că, în privința faptelor, săvârșite pe o durată mai mare de timp, este bine să înțelegești în sinea ta această stăruire în a bineplăcea lui Dumnezeu nu doar la început; ci până la sfârșit să te îngrijești prin aduceri-aminte de reînnoirea acesteia de cât mai multe ori[1]. Căci, altminteri, ești în primejdia de a fi prins din nou în mrejele iubirii, firești, de sine, care, adeseori, odată cu trecerea timpului, înclină, de obicei, mai mult spre propria persoană decât spre Dumnezeu și ne determină să răstălmăcim nechibzuit lucrurile, prin schimbarea scopurilor și intențiilor de la început.

Așa că cel ce nu ia bine aminte la aceasta începe, de multe ori, să facă un lucru sau altul cu intenția de a plăcea doar Domnului său; apoi, treptat, alunecă pe nesimțite, ajungând să se complacă în acel lucru, cu acordul voinței proprii, astfel încât dă uitării voia dumnezeiască; și se atașează atât de mult de acel lucru, că, atunci când Dumnezeu Însuși îl împiedică de la el, printr-o boală sau ispită diavolească sau omenească, ori prin mijlocirea unei alte fapturi, el se tulbură și se zăpăcește cu totul, și uneori judecă pe unul și pe altul, socotind că i s-au pus piedici (ca să nu mai spun că uneori

timp ce noi ne aflăm într-o stare de pasivitate; și prin simțirea (trăirea) tuturor acestora ni se aduce la cunoștință că ceea ce cerem să înfăptuim este în acord cu voia dumnezeiască. Mai înainte de acestea, suntem datori să facem înaintea lui Dumnezeu, pentru ceea ce ne frământă, o rugăciune fierbinte și curată, nu numai o dată sau de două ori, ci de multe ori.

[1] De aceea și dumnezeiescul Grigorie Sinaitul scrie: „La aminte la predispoziția ta (la intenția și voia ta) ceas de ceas, cercetând cu conștiinciozitate încotro înclină: dacă e după Dumnezeu sau dacă e de dragul binelui însuși ori al folosului sufletesc ca tu să-ți urmezi în stăruință isihia, fie că psalmodiezi, citești, te rogi ori pui în lucrare oricare altă virtute, spre a nu fi prădat fără a prinde de veste" (*Filocalia*, cap. 12, p. 916).

va murmura până și împotriva lui Dumnezeu), ceea ce este semnul foarte lămurit că intenția sa [de la început] n-a fost pe de-a-ntregul de la Dumnezeu, ci s-a născut din rădăcina putredă și pervertită a egoismului.

Căci cel ce lucrează doar în virtutea voii lui Dumnezeu și spre a-I plăcea Lui nu dorește făptuirea unui lucru mai mult decât a altuia, chiar dacă unul este înalt și mare, iar celălalt, modest și neînsemnat; ci le vrea deopotrivă pe amândouă, din pricina faptului că sunt plăcute lui Dumnezeu, ori mulțumită momentului, ori a chipului, ori a oricărei alte circumstanțe, numai de El cunoscută; așa că unul ca el fie că ia în mâinile sale o lucrare înaltă și mare, fie, modestă și neînsemnată, rămâne deopotrivă liniștit și împăcat; deoarece acesta se bucură în tot chipul de scopul propus, care n-a fost altul decât de a ajunge bineplăcut lui Dumnezeu în toate faptele, atât în viața, cât și în moartea sa: „De aceea ne și străduim ca, fie că petrecem în trup, fie că plecăm din el, să fim bineplăcuți Lui"[1]. Astfel că, iubite, să fii de-a pururi cu luare-aminte și temperat, gândindu-te cum să-ți îndrepți faptele spre acest scop ultim.

Iar dacă ești îmboldit uneori de starea ta sufletească în săvârșirea binelui spre a scăpa de pedepsele iadului sau spre a te desfăta în Rai, poți, până și în această împrejurare, să cugeți la scopul tău ultim – voia lui Dumnezeu și a-I bineplăcea Lui, Care voiește să intri în Împărăția Sa și să nu ajungi în iad. Nimeni însă nu este cu putință să știe pe deplin care sunt forța și puterea acestei pricini, adică scopul [ultim].

Căci o faptă, chiar dacă este de puțină însemnătate, ba chiar cea mai neînsemnată, atunci când se face cu scopul de a-I plăcea doar lui Dumnezeu și spre slava Sa, prețuiește mai

[1] *II Cor.* 5, 9.

mult (ca să spun așa) decât multe alte fapte înalte, slăvite și mărețe, lipsite de un asemenea scop; așa că, în preajma lui Dumnezeu, mai bine primit este un dinar, dat unui sărac cu scopul de a plăcea dumnezeiești Sale măreții decât a te goli de multele tale avuții, cu alt scop, chiar și cu intenția de a te desfăta de bunurile cerești – un scop nu doar bun, ci și de dorit în chipul cel mai înalt. Această deprindere – de a plăcea, în tot ceea ce făptuiești, doar lui Dumnezeu, lucru dificil la început, ușor mai apoi, în primul rând mulțumită repetării neîntrerupte, și mai apoi datorită faptului că de-a pururi Îl vei dori pe Dumnezeu și că în El vei respira, cu o inimă plină de năzuință, ca în Bunul cel mai desăvârșit și fără pereche, vrednic prin El Însuși să fie căutat de toate zidirile, să I se slujească și să fie iubit mai presus de orice altceva – să o urmezi în orice făptuiești.

Cu cât acest gând la răsplățile nemărginite, rânduite de Dumnezeu, este mai profund și neîntrerupt, cu atât faptele voinței noastre, despre care am vorbit mai sus, vor fi mai înflăcărate și mai dese. Și așa vom dobândi mult mai lesne și repede obiceiul de a înfăptui ceva numai pentru a bineplăcea și pentru iubirea Acelui Stăpân, Care singur este vrednic de a fi iubit. În cele din urmă, dacă voiești să pricepi cum te încurajează Dumnezeu în orice faptă a ta, să ceri de la El prin rugăciune fierbinte să-ți adauge și acest har, pe lângă toate celelalte nenumărate binefaceri și haruri pe care ți le-a dăruit și ți le dăruiește întruna, din iubire și fără a urmări vreun câștig al Său.

CAPITOLUL AL XI-LEA

Despre anumite gânduri ce îmboldesc voința omului să se facă bineplăcută lui Dumnezeu în orice lucru

Pe lângă acestea, pentru a-ți îmboldi voința să se străduiască mai mult spre a bineplăcea lui Dumnezeu și slavei Sale, adu-ți aminte adesea că El este Cela Ce mai întâi și în diferite chipuri te-a cinstit și iubit: El te-a creat din nimic, după chipul și asemănarea Sa, și pe toate celelalte zidiri le-a făcut spre a-ți sluji ție; te-a izbăvit de robia diavolului, trimițându-ți nu un înger, ci pe Fiul Său Unul-Născut, spre a te răscumpăra nu cu prețul stricăcios al aurului și argintului, ci cu neprețuitul Său sânge și prin moartea cea mai chinuitoare și mai de necinste; totodată, te păzește în tot ceasul și clipa de vrăjmași; luptă pentru tine cu harul Său dumnezeiesc; ți-a pregătit ca merinde, spre cinstirea ta, pe iubitul Său Fiu în Preacuratele Taine.

Acesta este unul dintre semnele neprețuitei cinstiri și iubiri, pe care Dumnezeu ți le arată și care sunt atât de mari, că nimeni nu poate pricepe câtă cinste aduce un atât de mărit Împărat nimicniciei și ticăloșiei noastre și, dimpotrivă, câtă prețuire și respect datorăm și noi măreției Sale, care a făcut de dragul nostru atâtea lucruri minunate.

Și dacă regii pământești, în cinstirea lor din partea oamenilor celor mai de jos și umili, sunt datori să răspundă, cu

atât mai mult noi, neînsemnaţii, nu s-ar cuveni să facem la fel înaintea Împăratului desăvârşit şi a toate, de Care suntem atât de mult preţuiţi şi iubiţi? Şi, în afară de aceasta, aşa cum am amintit, să ai de-a pururi în cugetul tău mai mult decât orice altceva că dumnezeiasca măreţie este prin ea însăşi infinit vrednică de a fi onorată şi a I se sluji în chip unic şi de toţi, după a Sa bunăplăcere.

CAPITOLUL AL XII-LEA

Despre diferitele voințe și pofte din om și lupta dintre ele

Să știi că în acest război două vreri, potrivnice una alteia, coexistă în noi: una e a rațiunii și de aceea se și numește voință rațională și superioară, iar cealaltă, a simțirii și de aceea se numește voință simțuală și inferioară; aceasta se mai numește, îndeobște, voința irațională, voința poftei trupului și a pasiunii; prin voința rațională și superioară dorim toate cele bune, iar prin voința inferioară și irațională, toate cele rele; când noi dorim un lucru doar simțual, până ce nu-și va da asentimentul și voința rațională și superioară, nu înseamnă că îl dorim cu adevărat. Întreg războiul nevăzut constă în primul rând în a nu fi voința superioară în asentimentul celei inferioare. Căci, voința rațională, aflată între voința lui Dumnezeu, Care este deasupra ei, și voința simțuală, care îi este inferioară, este războită de-a pururi și de una, și de cealaltă. Deoarece fiecare dintre acestea caută să o atragă și să și-o aservească pe cealaltă.[1]

[1] La Apostolul Pavel aceste trei voințe sunt numite și „legi" (*Epistola către Romani*, cap. al VII-lea). Și voința rațională e numită „lege a minții" (*Rm.* 7, 23), cea irațională – legea „care este în mădularele mele și se luptă împotriva legii minții" (*cf. Rm.* 7, 23), iar voința lui Dumnezeu, lege „duhovnicească" (*Rm.* 7, 14) și lege a lui Dumnezeu, cu care „legea minții" se află în legătură; și mai adaugă o a patra lege – legea păcatului –, care, în acord cu tâlcuirea dumnezeiescului Ioan Damaschin, este atacul gândurilor răutății, semănat de vrăjmașul, aservind mintea „legii păcatului, care este în mădularele mele"

De aceea, un mare chin și trudă, mai ales la început, încearcă cei ce sunt deprinși cu un obicei rău, odată ce se hotărăsc să-și schimbe viața lumească și trupească și să se dedice iubirii și slujirii lui Dumnezeu. Fiindcă împotrivirile și loviturile, pe care le primește voința rațională din partea voinței lui Dumnezeu și din partea voinței simțuale, care stau de o parte și de alta și o războiesc, sunt atât de puternice, că le resimt ca pe o mare caznă; ceea ce nu se întâmplă cu cei ce deja s-au deprins fie cu virtuțile, fie cu viciile și trăiesc împăcați fie cu cele dintâi, fie cu cele din urmă.

Căci cei virtuoși acceptă ușor să se supună voinței lui Dumnezeu, însă cei răi se supun voinței simțuale, fără a i se împotrivi defel.[1] Să nu se mândrească nimeni că poate dobândi adevăratele virtuți creștine și că slujește lui Dumnezeu cum se cuvine, dacă nu se va sili cu adevărat pe sine nu numai spre a lepăda plăcerile prea mari, ci chiar și pe cele prea mici, de care este de mai înainte atașat printr-o iubire pământească. Din această pricină foarte puțini ajung la desăvârșire.[2] Căci, după ce și-au învins cu trudă plăcerile cele mai mari, nu mai vor să-și silească sinea spre a-și birui și poftele mai mici și neînsemnate, ce pun stăpânire pe ei în tot ceasul.

De pildă, există unii care nu-și însușesc un lucru străin, însă iubesc peste măsură ceea ce le aparține; alții – nu umblă

(*Rm.* 7, 23). Totodată, dumnezeiescul Damaschin numește voința rațională, dimpreună cu legea minții, Conștiință (*Capetele teologice*, 99).

[1] Căci, după Solomon, „când cel nelegiuit se afundă în rele, se arată disprețuitor" (*Pild.* 18, 3).

[2] Căci desăvârșirea și unirea cu Dumnezeu sunt ceva atât de înalt și subtil, încât un obstacol cât de mic, până și un fir de păr, poate întârzia și împiedica unirea noastră cu Dumnezeu, după cum spune Sfântul Simeon Noul Teologul (Cuvântul 57, p. 305): „Cu alte cuvinte, dacă din nepurtarea noastră de grijă avem un gând cât de mic sau o ezitare, neîncredere sau îndoială, lașitate sau oricare altă patimă și atașament față de ceva, nu ne vom învrednici de sălășluirea lui Dumnezeu în sufletul nostru".

după onoruri, recurgând la mijloace ilicite şi necuviincioase, însă nici nu le urăsc, cum s-ar cuveni, ba chiar şi le doresc şi, uneori, le vânează pe alte căi [chipurile, onorabile]. Alţii – respectă posturile rânduite, după datorie, însă sunt stăpâniţi de o poftă insaţiabilă şi lăcomie, consumând mai mult decât le trebuie. Alţii – trăiesc în înfrânare, însă nu se desprind de compania anumitor persoane, care le fac plăcere, dar care ridică piedici vieţii duhovniceşti şi unirii lor cu Dumnezeu; şi, firește, cu cât mai puţin îi este teamă cuiva de însoţirea cu anumite persoane tinere şi evlavioase, cu atât mai mult trebuie să le evite.[1]

Pe temeiul celor arătate, faptele bune, pe care aceştia le vor săvârşi, vor fi imperfecte, deformate, însoţite de dorinţa de mărire şi laudă din partea lumii. De aici urmează că unii ca ei nu sporesc pe calea mântuirii, ci o iau îndărăt şi se află în primejdia de a cădea în relele cele dintâi; căci nu iubesc adevărata virtute, nici nu se arată recunoscători faţă de Dumnezeu, Care i-a izbăvit mai înainte de tirania diavolului. Apoi vor rămâne mereu neînvăţaţi şi orbi în faţa primejdiei care-i pândeşte, în timp ce ei se socotesc în siguranţă şi departe de orice pericol.

[1] Ia aminte, frate, că anumite patimi şi porniri firești nu sunt socotite nici păcate de moarte, dar nici nu sunt îndreptăţite, prin faptul că nu se fac cu acordul liberului arbitru, ci sunt dependente de idiosincraziile fiecăruia; şi se numesc deficienţe, defecte şi cusururi firești; de pildă, unii sunt prin natura lor trişti şi melancolici, alţii, severi şi irascibili; alţii, superficiali şi inconsecvenţi; alţii, încăpăţânaţi; alţii, iubitori de prieteni, iar alţii, cu alte scăderi firești. Aşa că să luptăm şi împotriva acestor scăderi, îndreptând excesele şi lipsurile cu ajutorul discernământului raţiunii drepte şi altoindu-le cu virtuţi. Căci nici un [defect] firesc, oricât de neînduplecat, nu se va împotrivi într-atât facultăţii noastre de a alege, încât, prin harul lui Dumnezeu, dar şi prin truda şi purtarea noastră de grijă, să nu poată fi biruit. Şi eu socotesc că trebuie să luptăm şi cu acestea, căci, cu toate că sunt firești, şi nu alegerea noastră, ne împiedică de la desăvârşire.

Aici se vădește o altă rătăcire, pe cât de vătămătoare, pe atât de greu de cunoscut; fiindcă, într-adevăr, sunt mulți cei ce urmează o viață duhovnicească, însă își iubesc propria persoană mai mult decât se cuvine (chiar dacă, în realitate, nu știu s-o iubească). Căci se preocupă mai ales de nevoințele pe placul lor, lăsându-le deoparte pe celelalte, care se împotrivesc îndârjit pornirii firești și poftelor simțurilor, împotriva cărora ar fi trebuit să-și concentreze, cu toate puterile, războiul.

Drept aceea, iubite frate al meu întru Hristos, te sfătuiesc să iubești întotdeauna greutățile și chinurile de pe urma acestui război, chiar dacă ți se va întâmpla ca uneori să fii biruit; că zice Sirah: „Să nu urăști lucrarea cea cu osteneală" (*Sir.* 7, 16). Căci, cu cât mai tare vei iubi greutățile pe care virtutea și războiul le arată începătorilor, cu atât mai ușor îți va fi să biruiești. Dar ce spun? Dacă tu vei iubi războiul supărător împotriva patimilor mai mult decât înseși virtuțile și biruințele, negreșit mult mai repede vei câștiga orice bun [duhovnicesc].

CAPITOLUL AL XIII-LEA

Cum să luptăm împotriva voinței iraționale a simțurilor; și despre faptele pe care voința trebuie să le săvârșească spre a deprinde virtuțile

De fiecare dată când voința irațională a simțurilor, pe de o parte, și voința lui Dumnezeu, pe de altă parte, luptă cu voința ta rațională, căutând amândouă să obțină izbânda, tu să te pui în multe chipuri la încercare, pentru ca voința lui Dumnezeu să învingă definitiv. Așadar:

a) Când vei fi războit de mișcările unei voi (pofte) iraționale a simțurilor, să li te împotriveşti cu putere, pentru ca voința superioară a rațiunii să nu dea acestora consimțământul.

b) Odată ce se vor liniști, asmute-le din nou asupra ta, pentru a le birui și alunga departe de tine cu și mai multă forță și vigoare.

c) Rechemându-le la o a treia confruntare, va trebui să te obișnuiești a le urî din tot sufletul și a te scârbi de ele.[1]

[1] Cei ce au sporit pe calea practică (a făptuirii) ajung puternici și în cuget prin faptul că s-au eliberat de toată opinia irațională și falsă, dobândind rațiunea cea dreaptă (*ὀρθὸς λόγος*) prin contemplarea rațiunilor (*λόγοι*) adevărate și duhovnicești, ce se află arătate în dumnezeiasca *Scriptură*, cât și în [întreaga] zidire. Aceștia se pot război și împotrivi patimilor și gândurilor, combătându-le cu înflăcărare, uneori cu cugetări, potrivnice patimilor și gândurilor ce îi războiesc, din *Sfânta Scriptură* – așa cum și Domnul le-a combătut, războindu-Se și biruind cele trei atacuri (ispite) ale iubirii de plăceri, de slavă și de arginți, pe care ispititorul le-a adus asupra Sa –, iar alteori cu ajutorul rațiunii drepte și naturale, ce dă în vileag minciuna și înșelăciunea gândurilor, semănate [de vrăjmașul], și ale patimilor ce ne asaltă, motiv

Prin aceste trei înfruntări trebuie să trecem cu fiecare dintre poftele noastre dezordonate (excepție făcând patimile trupești, despre care vom vorbi la momentul cuvenit).

Iar la urmă, va fi nevoie să ajungi și la împlinirea faptelor potrivnice fiecăreia dintre patimile tale.

De pildă, dacă cineva te-a umilit și ești stăpânit de resentimente[1], fii cu luare-aminte și vei simți că întotdeauna aceste porniri îți vor ataca voința superioară și rațională,

---

pentru care se și spune despre aceștia că, într-adevăr, se războiesc nemijlocit cu vrăjmașii, îi biruiesc și sunt încununați. Cei ce sunt cu o rațiune șubredă este mai bine să nu se lupte cu gândurile și patimile pe față: de îndată ce gândurile sau patimile îi războiesc, să alerge la Dumnezeu prin rugăciune, până ce, mulțumită rugăciunii, și pornirile patimilor, și venirea gândurilor vor înceta, după cum ne învață Avvá Isaac (p. 212). (Chiar dacă atitudinea aceasta nu e numită în mod propriu război, ci fugă de război, fiind pricinuită de slăbiciune.) Însă și acești suferinzi vor fi nevoiți, la un moment dat, când patimile și gândurile îi vor necăji peste măsură sau când își vor da seama, la vremea cuvenită, că le stă în putere, să lupte și față cu gândurile și patimile, spre a-și vădi bărbăția, ura față de rău și, totodată, putința de a alege liber, după cum vedem tot la Avvá Isaac (p. 212 și p. 519). „Iar când va veni vremea, zice, de a ne împotrivi și lupta cu acestea (*scil.* cu patimile), va trebui și pe asta s-o facem". Numai că atunci când vom lupta pe față cu patimile și gândurile, ajutor de nebiruit ne va fi să apucăm, drept armă de război, fie cu inima, fie cu buzele, numele Domnului Iisus, adică „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!", după cum și mai jos vom arăta în capitolul al XVI-lea. Căci în chipul acesta și cu vrăjmașii ne luptăm, biruindu-i, însă fără a ne mândri în sinea noastră, de vreme ce punem victoria pe seama numelui aducător de biruință al Domnului. Ia seama că pentru acest război al gândurilor și patimilor o armă preaputernică și măreață este desfiderea, adică a sfida atacurile gândurilor și mișcările patimilor (mai ales ale acelor gânduri și patimi cu care a ajuns să lupte mai înainte și să le alunge și care se întorc din nou spre a-l necăji nerușinat), precum sfidează cineva lătratul câinilor; și cu o atitudine serioasă, în tăcere și retras în sine, să nu vrea nici să se întoarcă și să le vadă, nici să le dea ascultare, împlinind astfel acel cuvânt din *Psalmi*: „Iar eu ca un surd nu auzeam și ca un mut ce nu-și deschide gura sa" (*Ps.* 37, 13). Ci să alerge pe drumul virtuții și sporirii sale, fără a se lăsa împiedicat de intimidările vane ale gândurilor; și cel, căruia îi e pe plac această armă, să se folosească de ea și va avea parte de mult folos.

[1] *Ἀνυπομονησία* aici cu sensul de neputința de a răbda, îndura, tolera insultele, răul, de a da dovadă de îndelungă-răbdare (*n. trad.*).

căutând s-o supună şi s-o facă să-şi dea consimţământul (*scil.* să cedeze); aşa că, în această primă confruntare, tu te împotriveşte acestor impulsuri cu toate puterile tale, silindu-te ca voinţa raţională să nu se plece, nici să consimtă la acestea, zicând dimpreună cu Oseea: „Împotrivindu-mă, mă voi împotrivi"[1]; şi să nu pui nicicând capăt acestei bătălii până ce nu vei fi sigur că vrăjmaşul, obosind, e aproape mort şi învins (însă ia bine aminte şi păzeşte-te de viclenia diavolului, fiindcă, în clipa în care o să-şi dea seama că ne opunem cu tărie fiecăreia dintre pornirile [impulsurile] patimii, nu doar nu le va mai porni asupra noastră, ci chiar şi dacă sunt pornite, se va strădui să le oprească, spre a nu ne mai asedia, pentru ca nu cumva să dobândim, în urma acestei încercări [exerciţiu], deprinderea virtuţilor şi, pe lângă acestea, ca să ne împingă să cădem în slava deşartă şi mândrie, întrucât ne va face, într-un chip abil, să credem că, asemenea unor bravi ostaşi, ne-am învins foarte repede vrăjmaşii).

Drept aceea, iubite, treci la cea de-a doua confruntare, adică asmute asupra ta, prin aducerea-aminte, acele gânduri, ce-au trezit în tine neputinţa de a răbda răul, astfel încât, odată ce le simţi impulsurile în partea inferioară (simţuală) a voinţei[2], să alungi cu o silire [a sinelui] şi mai mare decât cea dintru început departe de tine pornirile (impulsurile), spre a zice dimpreună cu David: „Urmări-voi pe vrăjmaşii mei şi-i voi prinde pe dânşii şi nu mă voi întoarce până ce se vor sfârşi"[3]. Căci nu este îndeajuns doar să ne alungăm vrăj-

[1] *Os.* 1, 6 (*LXX*).

[2] Traducerea greacă redă textul original italian *„in modo che tù ti senti da essi commossa nella parte sensitiva"* (*Combattimento Spirituale*, 1685 p. 46) prin expresia ambiguă „μὲ συχναῖς ὁρεξες (cu poftiri/chemări neîntrerupte)"; noi preferăm varianta originală din limba italiană *(n. trad.)*.

[3] *Ps.* 17, 41.

maşii, ci să-i şi urâm din inimă, ca să nu fim biruiţi de dânşii altă dată.

De aceea şi tu, odată cu cea de-a treia confruntare, să te împotriveşti cu atâta înverşunare gândurilor hrănite de resentimentele tale, până ce o să ajungi să le urăşti şi o să te scârbeşti de ele, potrivit cu acele ziceri din *Psalmi*: „Nedreptatea am urât şi am disprețuit"[1] şi „Cu ură desăvârşită i-am urât pe ei şi mi s-au făcut duşmani"[2]. Iar la urmă, ca să-ţi desăvârşeşti sufletul prin deprinderea[3] virtuţilor, să ajungi şi la împlinirea acelor fapte lăuntrice, cu totul potrivnice lipsei tale de îndelungă-răbdare (a răului), în acord cu „Fereşte-te de rău şi fă bine"[4].

De pildă, dacă voieşti să dobândeşti cu desăvârşire deprinderea răbdării răului, nu e de ajuns să te exersezi doar pe căile confruntărilor, de care am vorbit, ci, în plus, să iubeşti ceea ce ai primit de la cel ce te-a necinstit sau ocărât, dorindu-ţi să fii necinstit din nou şi ocărât ca la început de aceeaşi persoană, fiind totodată pregătit dinainte să înduri necinstiri şi ocări chiar mai grele, deoarece şi asemenea fapte sunt de folos spre a ne face desăvârşiţi în virtute. Căci, altminteri, celelalte fapte [ale noastre], oricât de multe şi temeinice ar fi, nu sunt în stare să smulgă răutatea din rădăcini. De aceea, e nevoie ca, acolo unde mai înainte era răsădită şi înrădăcinată răutatea (viciul), în locul ei să se sădească şi să se înrădăcine-

[1] *Ps.* 118, 162.

[2] *Ps.* 138, 21.

[3] Prin „deprindere" (ἕξις) se înţelege o foarte mare uşurinţă dobândită de cineva în privinţa [săvârşirii] virtuţii şi a răutăţii sau a oricăror alte lucrări şi iscusinţe. Această uşurinţă se dobândeşte şi se exercită după îndelungi şi continue înfăptuiri ale virtuţii sau răutăţii (viciului) sau ale oricăror alte lucrări sau iscusinţe, pricină din care această deprindere se mai numeşte şi „a doua natură" [*cf.* Aristotel (*n. trad.*)], deoarece şi aceasta, asemenea firii, scoate în evidenţă energiile şi lucrările ei [*scil.* naturii umane].

[4] *Ps.* 33, 13.

ze virtutea potrivnică ei[1], ca, după cum susţin medicii, cele potrivnice să se facă celor potrivnice lor tămăduire.

Aşa că, dacă nu ne vom obişnui ca prin multe şi dese făptuiri să iubim dispreţuirea de sine şi să ne bucurăm de ea – căci în această dispreţuire stă şi prinde rădăcini îndelunga-răbdare –, nu vom ajunge niciodată să scăpăm de viciul (patima) neputinţei de a îndura (răbda) răul, care are ca temei urârea (respingerea) dispreţuirii de sine; prin urmare, rămânând vie, rădăcina răutăţii (viciului) odrăsleşte de-a pururi într-un fel ce ofileşte virtutea, iar uneori chiar o înăbuşă cu totul şi ne aduce în primejdia de a cădea din nou,

[1] Învăţătura expusă aici este foarte adâncă; de aceea, în acord cu aceasta, şi Avvá Isaac susţine că este mai bine să amăgim şi să învingem patimile cu precădere prin cugetarea la virtuţile potrivnice lor decât prin a le opune rezistenţă: „Mai bine să abatem patimile [de la noi] prin aducerea-aminte de virtuţile opuse lor decât prin împotrivire" (p. 335). Astfel că, trei fiind părţile sufletului: raţională, poftitoare şi irascibilă, să ştii că din toate aceste trei puteri se nasc şi trei feluri de gânduri. Din puterea raţională se nasc gândurile necredinţei, ale nerecunoştinţei faţă de Dumnezeu şi cârtirii, ale lipsei de discernământ şi ignoranţei, cu alte cuvinte, toate gândurile aşa-numite, în general, „hulitoare"; din puterea poftitoare se nasc gândurile iubirii de plăceri, de slavă, de arginţi, cu alte cuvinte, toate gândurile aşa-numite „ruşinoase"; din puterea irascibilă se nasc gândurile omorurilor, răzbunării, invidiei, urii, tulburarea [lăuntrică], toate gândurile aşa-numite „rele". Aşadar, tu să le biruieşti pe acestea prin virtuţile potrivnice lor, adică necredinţa, prin credinţa nezdruncinată în Dumnezeu; nerecunoştinţa şi cârtirea faţă de Dumnezeu, prin recunoştinţă; lipsa de discernământ, prin discernerea binelui de rău; ignoranţa, prin adevărata cunoştinţă a toate câte sunt, iar hulirile (blasfemiile), prin doxologii. La fel, iubirea de plăceri, prin înfrânare şi post; iubirea de slavă, prin smerenie, şi iubirea de arginţi, prin mulţumirea cu puţin (simplitate). Apoi, invidia şi ura, prin iubire; răzbunarea, prin blândeţe şi răbdare; tulburarea [lăuntrică], prin pacea inimii. Şi, pentru a generaliza, voi spune dimpreună cu Sfântul Maxim: puterea raţională a sufletului împodobeşte-ţi-o cu virtutea rugăciunii şi dumnezeieştii cunoştinţe; puterea poftitoare, cu virtutea înfrânării (abstinenţei) şi puterea irascibilă, prin virtutea iubirii; şi aşa lumina minţii tale nu se va întuneca niciodată, nici gândurile mai sus pomenite nu vor putea să se nască din ele cu uşurinţă.

cu fiecare prilej; cu siguranță că, în lipsa [săvârșirii] faptelor potrivnice [patimilor], de care am vorbit, nu este cu putință a dobândi adevărata deprindere a virtuților.

Dar să știi și aceasta: faptele trebuie să fie atât de dese și de multe, încât să poată nimici cu desăvârșire deprinderea răutății, care, așa cum a prins rădăcini și a pus stăpânire asupra inimii noastre prin intermediul nenumăratelor fapte rele, tot așa să fie dezrădăcinată din ea în urma nenumăratelor fapte bune, pentru ca apoi să ne înrădăcinăm în inimă deprinderea virtuților; mai mult, eu socotesc că e neapărat, pentru a ajunge virtuos, ca faptele bune să fie mult mai dese decât cele rele; deoarece faptele bune nu sunt asemenea faptelor răutății, ajutate de natura noastră pervertită de păcat.

Și încă ceva: dacă virtutea, în care te exersezi, o va cere, de asemenea, să împlinești și fapte exterioare, similare celor lăuntrice; de pildă, ca să dobândești îndelungă-răbdare (răbdarea răului), nu doar să iubești din inimă pe cei ce te-au umilit sau te-au necăjit în orice fel și chip, ci și să te adresezi lor cu cuvinte de blândețe și iubire; și, dacă îți stă în putere, chiar să-i slujești concret într-un fel sau altul și să le faci metanie.[1] Și, cu toate că aceste fapte exterioare și lăuntrice îți

[1] În omilia a XV-a la capitolul al cincilea al *Evangheliei după Matei* dumnezeiescul Hrisostom ne explică faptul că în capitolul respectiv Domnul ne învață cele nouă trepte pe care pot urca toți creștinii, prin mijlocirea sfintelor Sale porunci: 1) creștinii să nu nedreptățească pe nimeni; 2) dacă cineva îi va nedreptăți, să nu le întoarcă nedreptatea; 3) să nu facă celorlalți relele ce le-au fost făcute de aceia, ci să le îndure și să se împace cu ele; 4) nu doar să se împace cu ele, ci și să primească de bunăvoie să sufere relele respective; 5) să se expună pe ei înșiși pătimirilor cu mai multă râvnă decât voiește cel ce îi vatămă; 6) să nu-l urască pe cel ce îi vatămă; 7) să-l iubească pe acesta din inimă; 8) să-i facă bine; 9) să se roage lui Dumnezeu pentru el. Iar Sfântul Simeon Noul Teolog, în cuvântul *Despre nepătimire și harismele pe care ea le ascunde* adaugă că, pe lângă cele nouă trepte, există altele trei, mai înalte: 1) nu doar să ne rugăm pentru cei ce ne-au vătămat, ci să ne și

par grele, atât din pricina slăbiciunii minții tale, cât și a potrivniciei pe care voința ți-o arată, totuși în nici un chip să nu le abandonezi, ci să te silești să le înfăptuiești. Fiindcă, oricât de slabe ți-ar fi faptele, te vor arăta statornic și viteaz în luptă și îți vor ușura calea spre biruință.

Stai cu luare-aminte și retrage-te în tine, spre a lupta nu doar cu poftele tale mari și aprige, ci și cu cele mai mici și mai ușoare ale uneia sau alteia dintre patimile tale; că poftele mici taie drum celor mari, astfel încât, după asemenea lucruri, în noi se vor naște deprinderi rele. Din pricina puținei griji pe care unii o arată dezrădăcinării poftelor mai mici din inimă, odată ce au fost stăpâniți de poftele mai mari ale aceleiași patimi, inevitabil, nesperat și brusc vor fi vătămați și învinși cu putere de vrăjmașii lor prin stricăciuni mai adânci decât înainte.

Pe lângă acestea, îți amintesc că se impune să-ți restrângi și să-ți suprimi poftele și voile, până și în privința lucrurilor îngăduite, nu însă și necesare (precum căsătoria, sinanstrofiile de tot felul, mâncărurile rafinate și altele asemenea), întrucât asemenea lucruri vor aduce cu sine mult bine. Acestea te vor face întru totul pregătit și mai plin de râvnă ca să te învingi pe tine însuți, dar și în celelalte [confruntări], pentru că vei deveni mai puternic și mai priceput în războiul ispitelor; pentru că vei scăpa de capcanele de tot soiul ale diavolului și vei izbândi multe lucruri plăcute lui Dumnezeu.

întipărim în mintea și închipuirea noastră chipurile lor și să le sărutăm fără patimă, cu lacrimi de iubire, ca pe niște prieteni adevărați; 2) să păzim față de ei, chiar și în momentul când ne vatămă, aceeași atitudine neprefăcută a inimii; și 3) să dăm cu desăvârșire uitării toate câte am pătimit și să nu ni le amintim nici când răufăcătorii sunt de față, nici când lipsesc, ci să ne purtăm cu ei fără nici un gând ascuns, ca și cum ne-am purta cu prietenii noștri, când am bea și mânca împreună cu ei.

Dacă vei urma, aşadar, iubite, în chipul în care ţi-am vorbit, acestor feluri sfinte de nevoire, negreşit că în scurtă vreme vei spori mult, ajungând neîndoielnic un om cu adevărat duhovnicesc, nu numai în aparenţă şi cu numele. Că, dacă vei încerca în alt chip şi prin alte nevoinţe, pe placul şi gustul tău, ajungând să ţi se pară că te-ai unit cu Dumnezeu şi că te desfeţi împreună-grăind cu El, să ştii că nu e cu putinţă a dobândi aşa nici harul Sfântului Duh, nici o oarecare altă virtute. Deoarece harul Duhului (după cum am arătat şi în capitolul întâi) nu constă, nici nu se naşte din nevoinţe plăcute nouă şi pe măsura firii noastre [căzute], ci din cele ce pun pe umerii firii poverile crucii, din mâhniri şi din acele nevoinţe prin care omul se înnoieşte, prin deprinderea virtuţilor evanghelice şi se uneşte cu Făcătorul său Răstignit pentru noi.

Ia seama şi la aceasta: aşa cum la deprinderile răutăţilor (viciilor) se ajunge în urma a multe şi dese fapte [rele], puse în lucrare de voinţa raţională, fiindcă ea este cea care se predă poftelor iraţionale ale simţurilor, tot aşa şi la deprinderile virtuţilor evanghelice se va ajunge prin lucrarea deasă a nenumărate fapte şi prin predarea noastră voii lui Dumnezeu, de care suntem chemaţi când la o virtute, când la alta. Căci, aşa cum voinţa noastră raţională nu poate niciodată să fie rea şi pământească, oricât ar fi războită de voinţa iraţională a cărnii şi de răutate, decât dacă se va preda ea singură acestora şi se va supune lor, tot aşa ea nu va putea niciodată să ajungă virtuoasă şi să se unească cu Dumnezeu, chiar şi în cazul în care ar fi chemată de harul Său, dacă nu se va preda cu totul voii şi harului Său, atât cât priveşte faptele lăuntrice, cât şi cele exterioare.

CAPITOLUL AL XIV-LEA

Ce să facem atunci când voința rațională superioară pare învinsă de cea irațională inferioară și de vrăjmași

Dacă vei ajunge vreodată să cugeți că voința ta rațională nu se poate împotrivi nicicum poftei iraționale și vrăjmașilor ce o asaltează, din pricină că simți că îți lipsește determinarea împotriva lor, rămâi, frate, cu toate acestea, statornic și nu abandona lupta. De fapt, câtă vreme nu vei vedea limpede că ai fost învins, trebuie să te socotești învingător. Că, așa cum voința noastră superioară nu are nevoie de poftele inferioare ca să-și hotărască actele (faptele), tot așa, fără vrerea ei, nu va putea fi niciodată silită și biruită de aceste pofte inferioare, oricât ar război-o ele. Căci Dumnezeu a dăruit voinței noastre atâta libertate și putere, că și în cazul în care toate simțurile, ba chiar toți demonii și întreaga lume deopotrivă se vor porni întrarmați asupra ei și o vor război cu strășnicie, în pofida acestora, voința noastră va putea, în deplinătatea libertății, să-i disprețuiască și să aleagă ceea ce dorește, sau să respingă ori de câte ori și oricât orice voiește, în chipul în care voiește și în scopul cel mai drag ei.

Iar dacă vreodată vrăjmașii nematerialnici și pofta ta irațională te vor război și tiraniza atât de tare, încât, sleit de puteri, n-o să poți săvârși împotriva lor nici o lucrare duhovnicească, spre a te ajutora singur, îți zic ție: nici chiar într-o

asemenea situaţie să nu te laşi cuprins peste măsură de teamă, nici să-ţi lepezi armele la pământ, ci să te foloseşti de următoarea armă împotriva lor şi să le grăieşti vrăjmaşilor tăi: nu voi da înapoi din acest război, nu vă voi lăsa nici măcar acum să scăpaţi nevătămaţi, [căci] „Domnul este luminarea mea şi mântuirea mea; de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieţii mele; de cine mă voi înfricoşa?"[1]; „Cu numele Tău vă voi nimici pe voi, cei ce mă războiţi"[2]. Şi de pe acum să vă refaceţi forţele, căci veţi fi biruiţi din nou, după cum stă scris: „Cei ce-aţi ajuns puternici, plecaţi-vă. Chiar de vă veţi reîntări, tot veţi fi biruiţi"[3]. Aşa cum face cel ce-şi are în faţă vrăjmaşul şi e covârşit de el, dar, neputându-l lovi frontal, îl va lovi din părţi şi, retrăgându-se, îl va lovi apoi şi frontal, aşa să faci şi tu: adună-ţi gândurile în sinea ta şi gândeşte-te la tine că eşti nimeni şi că nu poţi face nimic; şi aşa, alergând la Dumnezeu, Care poate totul, cheamă-L în rugăciune, cu nădejde fierbinte şi lacrimi, [să vină] asupra patimii ce te războieşte: „Doamne, ajută-mi! Dumnezeul meu, ajută-mă! Iisuse al meu, ajută-mă, luptă împotriva celor ce se luptă cu mine! «Apucă arma şi pavăza şi scoală-Te întru ajutorul meu!»[4] Născătoare de Dumnezeu Fecioară, ajută-mi să nu-mi las vrăjmaşul să mă biruiască!".

Iar dacă patima şi vrăjmaşul tău îţi lasă răgaz, poţi să-ţi ajuţi voinţa neputincioasă împotriva acelei patimi, cu următoarele gânduri şi sfaturi. De pildă, când vei cădea pradă unui atac sau oricărui alt chin, iar voinţa ta nu poate sau refuză să-l îndure, ajută-te astfel:

[1] *Ps.* 26, 1.
[2] *Ps.* 43, 7 [*LXX*].
[3] *Is.* 8, 9.
[4] *Ps.* 34, 2.

a) Gândeşte-te dacă nu cumva încercarea aceasta, prin care treci, se impune s-o suferi, fiindcă tu i-ai oferit prilejul şi pe bună dreptate eşti dator să înduri lovitura, pe care tu însuţi, cu mâinile tale, ţi-ai pricinuit-o.

b) Dacă tu nu ai nici o vină cât priveşte încercarea aceasta, îndreaptă-ţi gândul spre celelalte, multe şi mari, vinovăţii ale tale şi cugetă că Dumnezeu încă nu ţi-a trimis pentru acelea nici o pedeapsă ce, de altfel, ţi s-ar cuveni şi că, totodată, nici tu nu te-ai pedepsit după cum s-ar fi cerut; aşa că milostivirea lui Dumnezeu te-a miluit şi, ca să nu fii chinuit veşnic, ţi-a trimis această încercare trecătoare şi, prin urmare, trebuie să o primeşti cu bucurie şi recunoştinţă.

c) Chibzuieşte şi nu uita că până şi în cazul în care ai apucat să faci un canon destul de mare (ceea ce să nu gândeşti niciodată despre tine), pentru acele păcate prin care ai adus vătămare şi întristare măreţiei lui Dumnezeu, întru Împărăţia cerurilor nimeni nu va intra altfel decât prin poarta cea strâmtă a chinurilor şi a necazurilor, că „prin multe suferinţe trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu"[1].

d) Dar chiar şi în situaţia în care tu ai putea intra în această Împărăţie pe altă cale, adică pe cea a iubirii faţă de Dumnezeu, n-ar trebui nici măcar să te gândeşti la ea, deoarece până şi Fiul lui Dumnezeu, dimpreună cu toţi prietenii Lui, a intrat în ea pe calea spinilor şi a Crucii.

e) Ia aminte că această încercare, prin care treci, este după voia lui Dumnezeu – ceea ce trebuie să cugeţi la începutul oricărei făptuiri şi suferinţe de care ai parte, după cum am spus şi în capitolele al X-lea-al XI-lea; cu alte cuvinte, să voieşti ca, în orice lucrare şi faptă a ta, în orice altceva ţi se va întâmpla, să se facă voia lui Dumnezeu, Care, din iubirea

[1] *F.A.* 14, 22.

ce ţi-o poartă, Se bucură şi Îi este bineplăcut să te vadă pătimind ca un luptător al Său credincios şi temerar. Aşadar, şi tu, răspunzându-I acestei iubiri a Lui faţă de tine, pe cât de nedrept, greu şi chinuitor e ceea ce înduri, pe atâta să te nevoieşti a îndura cu mulţumire. Că, procedând aşa, vei arăta că şi în mijlocul acestor chinuri atât de crunte primeşti concret şi iubeşti numai voia Sa dumnezeiască, pentru care şi alături de care orice lucru amar se arată dulce, orice [părelnică] neorânduială îşi are o rânduială şi un canon desăvârşite.

CAPITOLUL AL XV-LEA

Să ne luptăm din toate puterile, neîncetat și vitejește

Dacă voiești să-ți biruiești vrăjmașii mult mai grabnic și cu mai multă ușurință, e nevoie să lupți, frate, și în toată vremea, și bărbățește, și cu toate patimile tale, dar mai ales cu iubirea ta de sine (adică cu iubirea fără rânduială față de tine însuți), obișnuindu-te să ai ca prieteni iubiți disprețuirile și necazurile, pe care ți le poate aduce lumea în orice clipă; căci, dacă nu vei ști în ce constă acest război cu tine însuți și-l vei socoti de mic preț – așa cum s-a întâmplat și se va întâmpla mereu –, biruințele vor fi grele, rare, nedesăvârșite și fără temei.

Acest război trebuie să aibă loc de-a pururi, adică neîncetat, până în ceasul morții tale, cu bărbăția sufletească, pe care o și poți ușor dobândi, dacă o vei cere, de la Dumnezeu; iar dacă te vei gândi la turbarea și ura neîntrerupte, pe care demonii vrăjmași ți le poartă, și la nenumărata mulțime a fronturilor și oștirile lor, nu uita să te gândești deopotrivă și la faptul că nesfârșit mai mare sunt puterea lui Dumnezeu și iubirea pe care ți-o arată; și că nenumărați sunt îngerii Săi din Cer și rugăciunile sfinților, care luptă într-ascuns și de partea noastră, după cum s-a scris despre Amalec: „cu mână tainică duce războiul Domnul"[1]. Chiar la acest gând s-au

[1] *Ieș.* 17, 16.

îmbărbătat atâtea femei și atâția copii, încă mici, și au supus și biruit întreaga putere și înțelepciune ale lumii, toate ispitele vrăjmașului diavol și întreaga turbare a iadului.

Nu trebuie să-ți fie teamă, chiar dacă ți s-ar părea că războiul adus de vrăjmași asupra ta este foarte puternic și că are să țină întreaga viață, chiar dacă te înfricoșează cu căderi din toate părțile. Fiindcă toată puterea și cunoștința vrăjmașilor noștri se află în mâinile dumnezeiescului Arhistrateg Iisus Hristos, pentru Care ai cinstea de a lupta. Și, întrucât El Însuși te cheamă fără pregetare la război, este evident nu doar că nu va îngădui niciodată să cazi sub stăpânirea vrăjmașilor și să fii biruit de ei (căci așa ceva ar fi o insultă la adresa Sa), ci că, luptând El Însuși în locul tău, voiește să ți-i dea în mâinile tale învinși, când Îi va bineplăcea Lui, după cum s-a scris: „Că Domnul Dumnezeul tău umblă prin tabăra ta, ca să te izbăvească și să-ți dea pe vrăjmașii tăi în mâinile tale"[1].

Și chiar dacă El va întârzia, până și în ziua cea mai de pe urmă a vieții tale, să-ți aducă această biruință[2], asta se întâm-

[1] *Deut.* 23, 14.

[2] După cum nici Dumnezeu n-a nimicit toate neamurile din pământul făgăduinței, ci a lăsat în el cinci satrapii ale [filistenilor și pe] celelalte neamuri ale [cananeilor], sidonienilor și evreilor – pe de o parte, spre a-i pune pe evrei la încercare și a vedea dacă Îi păzesc poruncile și credința statornică în El, pe de alta, spre a-i învăța să fie de-a pururi în război, după cum stă scris: „Pe neamurile acestea le-a lăsat Domnul ca să ispitească prin ele pe Israel (...), să se afle dacă se supun ei poruncilor Domnului (...), să-i învețe pe ei războiul" (*Jud.* 3, 1-4) –, în același fel nu nimicește toate patimile din noi, ci lasă pe câteva dintre ele să ne războiască până la moarte, nu dintr-o neputință sau altă pricină ce stă în seama Sa, ci din pricina noastră, după cum tâlcuiește și Teodoret: 1) ca să nu cădem în nepăsare, ci să fim treji, sârguincioși și cu luare-aminte; 2) ca să nu dăm uitării acest război și pe neașteptate să ne atace și să biruiască patimile și vrăjmașii; 3) ca să alergăm de-a pururi la Dumnezeu și să-I cerem cât mai fierbinte ajutorul; 4) ca să nu ne mândrim, ci să rămânem smeriți la cuget; 5) ca să urâm din inimă patimile și vrăjmașii, care atât de neobosit ne asaltează; 6) ca să fim încercați dacă vom păzi până la sfârșit credința, cinstirea și iubirea lui Dumnezeu; 7)

plă pentru ca tu să ai parte de câștigul cel mai mare, în timp ce nu trebuie să faci nimic altceva decât să te lupți cu mărinimie; și, dacă de multe ori vei fi în acest război rănit, să nu-ți depui niciodată armele, nici să o iei la fugă; în orice caz, ca să capeți curaj și să te lupți cu bărbăție, să știi că omului nu-i stă în putință să evite acest război, nici în cursul vieții, nici în ceasul morții; și cel ce nu va lupta ca să-și biruiască patimile și vrăjmașii va fi prins, fie aici, fie acolo, și dat morții.

Pe lângă acestea, să luptăm cu vitejie și fără încetare, fiindcă avem de-a face cu niște vrăjmași care ne urăsc atât de mult, că nu este cu putință să nădăjduim vreodată de la ei nici pacea, nici vreo diorie sau armistițiu ori încetarea războiului. Căci, bine ar fi fost ca de la început să nu fi deschis poarta ca vrăjmașii și patimile să pătrundă în sufletul și inima noastră, întrucât, din momentul în care i-am lăsat să intre, nu mai putem sta fără de griji, ci e nevoie de luptă spre a-i da afară; fiindcă aceștia, josnici fiind și nerușinați, nu vor ieși în alt chip decât prin război[1].

---

ca să fim îndemnați mai cu stricteță să păzim toate poruncile, neîncălcând-o nici pe cea mai mică dintre ele; 8) ca să învățăm prin punerea noastră la încercare cât prețuiește virtutea și, prin urmare, să n-o abandonăm și să cădem în păcat; 9) ca războiul cel necurmat să ni se facă pricina unor cununi și mai mari; 10) ca să dăm slavă lui Dumnezeu și să facem cât mai mult de rușine diavolul și păcatul, răbdând până la sfârșit, și 11) ca prin dobândirea deprinderii războiului să nu ne fie teamă în ceasul morții, când vom avea de înfruntat cea mai crâncenă bătălie.

[1] Vasile al Ancyrei în cuvântul său *Despre Feciorie* ne oferă acest frumos exemplu și ne spune că, după cum în vreme de război soldații imperiali nu-și lasă armele în case zăvorâte, ci în cele pe care le află deschise și, odată ce și le lasă înăuntru, ei ies afară să patruleze, fără să le fie teamă că cineva are să le arunce armele afară din casă; tot așa și demonii cei vicleni, când află deschisă ușa inimii noastre, își lasă înăuntru armele, adică gândurile rele și patimile, iar dacă noi nu ne vom lupta să le scoatem afară, și le vor lăsa acolo pentru totdeauna.

CAPITOLUL AL XVI-LEA

În ce chip dimineața, odată cu venirea zorilor, soldatul lui Hristos va ieși pe câmpul de luptă

După ce te vei trezi dis-de-dimineață și îți vei face, pentru destulă vreme, rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!", cel dintâi lucru la care trebuie să te gândești e că te vezi împresurat într-un loc anume, într-un stadion[1], care nu e altul decât propria inimă și întreg omul tău lăuntric, și că legea de acolo este că cel ce nu va lupta va rămâne mort pentru totdeauna; și închipuie-ți că ai în fața ta pe acel vrăjmaș și pe acea poftă a ta rea, pe care ai hotărât să le ataci, și că ești pregătit să fii rănit și să mori doar ca să îi biruiești. Și în partea dreaptă a stadionului fii sigur că-L vezi pe Arhistrategul tău aducător de biruință, pe Domnul nostru Iisus Hristos, alături de Preasfânta Lui Maică și de nenumărate cete de îngeri și sfinți și, bineînțeles, de Arhanghelul Mihail; iar de-a stânga, pe diavolul ce șade în cele mai de jos ale pământului, însoțit de demonii săi, ca să asmută asupra ta acea patimă și poftă rea și ca să te îndemne să-ți abandonezi lupta și să i te supui; închipuie-ți că auzi un glas ca din partea îngerului tău păzitor: „Astăzi vei lupta împotriva acestei patimi și a celorlalți vrăjmași ai tăi; în nici un chip să nu lași teama să-ți cuprindă inima cu totul și să nu părăsești războiul din pricina fricii sau a vreunei al-

[1] Stadionul (arena) se numește locul în care au loc întrecerile sportive.

te sfiiciuni; că Domnul nostru şi Arhistrategul tău Iisus Se află aici, însoţit de toţi chiliarhii şi sutaşii Săi, adică de toate slăvitele Sale cete, ca să lupte cu toţi vrăjmaşii tăi, iar tu să nu-i laşi să pună stăpânire pe tine şi să te biruiască, fiindcă „Domnul are să Se lupte pentru voi"[1]. Aşa că, rămâi neclintit, sileşte-te, îndură chinul de fiecare dată când vei da piept cu el; şi de nenumărate ori strigă din rărunchii inimii: „Nu mă da pe mâna celor ce mă necăjesc"[2]. Cheamă-L pe Domnul tău, şi pe Fecioara [preacurată], şi pe toţi sfinţii şi sfintele, şi neîndoielnic vei birui; căci zice *Scriptura*: „Vă scriu vouă, tinerilor, fiindcă aţi biruit pe cel viclean"[3]. Şi chiar dacă tu eşti slab şi cu o deprindere rea, iar vrăjmaşii tăi, puternici şi numeroşi, mult este ajutorul Celui Ce te-a plăsmuit şi te-a răscumpărat şi neasemuit mai puternic e Dumnezeu în acest război, după cum s-a scris: „Domnul Cel tare şi puternic, Domnul Cel tare în război"[4]. Şi mult mai mare e dorinţa Lui de a te mântui decât cea a vrăjmaşului de a te pierde. De aceea, luptă şi nu abandona truda nicicând. Fiindcă din truda, silirea şi chinul pe care le vei îndura din pricina deprinderii tale cu răul, se nasc biruinţa şi marea comoară, cu care se răscumpără Împărăţia cerurilor şi cu ajutorul cărora sufletul se uneşte pentru totdeauna cu Dumnezeu.

În numele Domnului, începe-ţi lupta cu armele neîncrederii în sine şi ale nădejdii şi încrederii în Dumnezeul tău, ale rugăciunii şi nevoinţei; şi, cu atât mai mult, apucă arma rugăciunii inimii şi minţii, adică „Doamne Iisuse Hristoase" – numele cel atât de înfricoşător care, asemenea unei săbii cu două tăişuri, odată ce-l vei răsuci [ca pe o sabie] în ini-

[1] *Ieş.* 14, 14.
[2] *Ps.* 26, 18.
[3] *I In.* 2, 13.
[4] *Ps.* 23, 8.

ma ta, va biciui şi spinteca demonii şi patimile –, despre care vorbea şi Ioan Scărarul: „Cu numele lui Iisus biciuieşte-ţi vrăjmaşii"[1]. Atacă-ţi, aşadar, cu aceste arme vrăjmaşul, patima şi pofta rea, ce te războiesc şi pe care eşti hotărât să le biruieşti, urmând rânduiala din capitolul al XIII-lea, cu alte cuvinte, mai întâi împotrivindu-te lor şi rănindu-i de moarte, mai apoi urându-i [desăvârşit] prin înfăptuirea faptelor virtuţii potrivnice [patimii şi poftei tale rele]. În felul acesta, o să împlineşti un lucru plăcut înaintea lui Dumnezeu Care, nevăzut, cu întreaga Biserică triumfătoare din Ceruri, stă cu luare-aminte şi ia seamă la războiul tău.

Şi să nu te întristezi din pricina acestui război, ci să te gândeşti mai întâi la datoria pe care o avem cu toţii de a sluji şi plăcea lui Dumnezeu şi apoi la faptul că războiul este de neocolit, după cum ţi-am spus mai devreme. Căci, dacă vom fugi de acest război, neîndoielnic vom fi daţi morţii. Apoi, dacă vei fugi ca un apostat, însă nu pentru multă vreme, de războiul acesta, voit de Dumnezeu, te vei preda neîndoielnic lumii, desfătărilor şi plăcerilor trupeşti; mai apoi va trebui, din nou şi cu mai multă silire de sine, să-ţi reiei lupta, având parte de atâtea înfruntări, că de multe ori chipul ţi se va îneca în sudori şi inima-ţi va fi rănită de nelinişti de moarte aducătoare. Şi când se va întâmpla asta? La vremea bătrâneţilor şi a morţii tale, când demonii şi toate patimile te vor asalta cu tărie. Şi, copleşit într-o aşa măsură, până să apuci să hotărăşti cui ar trebui să i te împotriveşti mai întâi, vei fi dat morţii veşnice. Aşa că nu fi atât de necugetat, iubite, încât s-alegi a lupta atunci, într-o vreme neaducătoare de câştig, ci îndură, ca un înţelept, acum truda războiului, ca să biruieşti, să fii încununat şi să te uneşti cu Dumnezeu şi aici,

[1] Despre aceasta vom vorbi şi noi în capitolul al XLV-lea.

şi acolo, întru Împărăţia Sa cerească. Deci, „adu-ţi aminte de Ziditorul tău în zilele tinereţii tale, înainte ca să vină zilele de restriște şi să se apropie anii despre care vei zice: «N-am nici o plăcere de ei...»"[1].

[1] *Eccl.* 12, 1.

CAPITOLUL AL XVII-LEA

Ce rânduială urmăm în lupta împotriva patimilor noastre

Mult îţi va fi de folos, frate, să cunoşti rânduiala de urmat spre a lupta [împotriva patimilor] cum trebuie, şi nu pur şi simplu la întâmplare, cum, de altfel, mulţi fac, păgubindu-se. Rânduiala în războiul asupra vrăjmaşului şi a poftelor tale rele este de a intra în inima ta şi de a cerceta cu sârguinţă de care anume gânduri, stări şi ataşamente pătimaşe e asaltată, şi de care patimă este dominată şi prigonită mai mult, şi de a ridica armele mai întâi împotriva acelei patimi. Iar dacă eşti ispitit şi de alte patimi, să porneşti întotdeauna lupta împotriva patimii celei mai apropiate, care şi te războieşte de fapt la momentul respectiv; de asemenea, să-ţi îndrepţi războiul asupra aceleia care te stăpâneşte mai abitir.

CAPITOLUL AL XVIII-LEA

Cum luptăm împotriva îmboldirilor neașteptate ale patimilor

Iar dacă încă nu ești obișnuit, iubite, să lupți împotriva îmboldirilor neașteptate [ale patimilor], dar și a atacurilor, fie prin ocări, fie din partea altor vrăjmași, de care vei avea parte, te sfătuiesc să preîntâmpini întotdeauna cu gândul, în timp ce stai acasă, tot ce urmează să ți se întâmple: ocări, batjocoriri, de multe ori și răni și alte lucruri potrivnice; și în felul acesta vei fi dinainte pregătit spre a nu te tulbura, ci a le îndura cu mulțumire, imperturbabil. Preîntâmpinarea aceasta are loc în momentul în care pleci de acasă și te duci undeva, mai ales când urmează să vorbești cu persoane care se lasă foarte ușor îmboldite de furie.

Căci o asemenea preîntâmpinare și pregătire te vor ajuta să socotești că sunt ușor de trecut cu vederea chiar și cele mai neașteptate și înfricoșătoare întâmplări, nelăsând patima mâniei (irascibilității) să te tulbure: „Pregătitu-m-am și nu m-am tulburat"[1].[2]

---

[1] *Ps.* 118, 60.

[2] Aici ne învață un lucru foarte înțelept și foarte adevărat, anume că preîntâmpinarea și pregătirea sunt o armă foarte mare și o cale foarte eficientă de prevenire a mișcărilor imprevizibile ale patimilor; căci așa cum uraganele și taifunurile când lovesc marea pe neașteptate răstoarnă corăbiile, făcându-i chiar și pe cei mai încercați navigatori să le piardă controlul fără de nici o speranță, tot așa și întâlnirile, și mișcările neașteptate ale patimilor îi fac să-și piardă discernământul până și pe cei mai desăvârșiți în virtute.

Iar pe lângă preîntâmpinarea şi pregătirea aceasta să te mai foloseşti de încă o cale. Când, după caz, începe cineva brusc şi pe neaşteptate să te înjure sau să te lovească, să te dezonoreze şi să ţi se împotrivească, mai întâi stai liniştit, şi apoi, adunându-ţi gândurile în inimă, pune-ţi de strajă întreaga luare-aminte spre a-ţi păzi bine inima şi a nu te lăsa tulburat de patima mâniei; iar dacă te vei tulbura, nu lăsa patima să se arate în afară spre a te împinge şi pe tine la injurii şi răzbunare. „Tulburatu-s-a", zice, „inima mea înlăuntrul meu"[1].[2]

Apoi sileşte-te spre a-ţi ridica mintea la Dumnezeu şi gândeşte-te la iubirea Sa nesfârşită pe care ţi-o poartă, pentru care ţi-a şi trimis această ispită neaşteptată şi chin, ca să te curăţească şi să te unească cu Sine şi mai mult. La acestea, zic, gândindu-te, retrage-te în sinea ta şi zi: „Ah, sărmane, de ce nu vrei să îmbrăţişezi această cruce şi necaz pe care ţi le-a trimis nu altcineva, ci Tatăl ceresc Însuşi?". Apoi întoarce-te spre cruce şi îmbrăţişeaz-o nematerialnic cu cea mai mare bucurie de care eşti în stare: „O, cruce, care ai fost înălţată din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, înainte de a fi adus eu la fiinţă! O, cruce, care te-ai îndulcit prin dulcea iubire a Celui Ce S-a răstignit pe tine, ţintuieşte-mă şi pironeşte-mă, ca să mă pot uni deplin cu Cel Ce m-a izbăvit, murind pe tine!". Iar dacă patima mâniei apucă să se aţâţe în tine şi nu te va lăsa dintru început să-ţi înalţi mintea la Dumnezeu, grăbeşte-te

[1] *Ps.* 142, 4 [*LXX*].

[2] Cu alte cuvinte, patima şi tulburarea mâniei nu au ieşit în afară; ci aşa cum valul sălbatic al mării nu iese din hotarele lui, ci, spărgându-se de ţărmuri, se îmblânzeşte, la fel se petrece şi cu mânia; aşa tâlcuieşte Vasile cel Mare acest verset: „«Tulburatu-s-a», zice, «inima mea înlăuntrul meu» înseamnă că patimile nu s-au revărsat în afară, ci s-au liniştit asemenea unui val, ce se sparge de ţărm" (*Împotriva celor ce se mânie*, *PG* 31, 365).

totuși să o înalți cât mai repede spre a nu fi pe deplin cuprins de tulburare, căci asta o să-ți fie de mare ajutor.

Însă cel mai bun și folositor leac, ca patimile să nu se atâțe pe neașteptate, constă în îndepărtarea pricinilor de tulburare. În general, acestea sunt două: iubirea și ura. Așa că, dacă tu, iubite, ai ajuns la iubirea pătimașă față de o persoană sau de un lucru însemnat ori mai puțin însemnat și, văzând fie că îți va fi răpit, fie că i se vor face neajunsuri, inima ți se va tulbura și sminti din pricina atașamentului față de acel lucru sau persoană, este nevoie să deschizi lupta, dezrădăcinând din inima ta acea iubire rea, pe care o porți aceluia, fiindcă cu cât aceasta este mai mare sau mai mică, cu atât mai mare sau mai mică va fi și patima ce pe neașteptate se va atâța.

Iar dacă, dimpotrivă, ești stăpânit de ură față de o persoană sau de un lucru, și din pricina acestuia te tulburi brusc și te scârbești când vezi sau auzi de vreo faptă de-a sa lăudabilă, să-ți silești voința spre a-l iubi nu doar fiindcă și aceasta este făptură a lui Dumnezeu, plăsmuită, asemenea ție, după chipul și asemănarea Sa, de către mâna cea mai presus de toate a lui Dumnezeu, nu doar fiindcă și el, asemenea ție, a fost plăsmuit din nou cu același neprețuit sânge al lui Hristos, și nu doar fiindcă este frate și mădular al tău; să nu-l urăști nici măcar în cugetul sau gândul tău, după cum s-a scris: „Să nu dușmănești pe fratele tău în cugetul tău"[1],[2] și, cu toate că ar fi neîndoielnic că acea persoană e rea și vrednică de ură, dacă tu o vei iubi, te vei asemăna lui Dumnezeu, Care iubește pe toate făpturile Sale și niciodată nu Se va scârbi de nici una

[1] *Lev.* 19, 17.

[2] Și Ioan, ucenicul cel iubit, zice: „Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni" (*I In.* 3, 15); „cine nu iubește pe fratele său rămâne în moarte" (*ibid.* 14).

dintre ele, după cum zice şi Solomon: „Pentru că iubeşti toate cele ce sunt şi nimic nu urgiseşti din cele ce ai făcut, că, dacă ai fi urât un lucru, nu l-ai fi plăsmuit"[1]. Mai ales că Dumnezeu, trecând cu vederea răutăţile oamenilor, „face să răsară soarele şi peste cei răi şi peste cei buni şi trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi"[2].

[1] *Înţel.* 11, 25.
[2] *Mt.* 5, 45.

CAPITOLUL AL XIX-LEA

Cum să luptăm împotriva patimilor trupeşti

Împotriva patimilor trupeşti vei lupta, frate, într-un chip aparte şi diferit de celelalte de până acum. Dar, ca să înveţi a lupta disciplinat, să fii cu luare-aminte la trei stadii şi confruntări deosebite [ce te aşteaptă]: de dinaintea, din vremea şi cel următor ispitei.

1. Confruntarea de dinaintea ispitei e prilejuită de cauzele care de obicei provoacă această ispită; cu alte cuvinte, mai întâi să lupţi împotriva acestei patimi nu dând piept cu ea, aşa cum am spus că trebuie făcut în privinţa celorlalte patimi, ci fugind cu toată puterea de orice fel de prilej sau persoană, ce va atâţa ispitirea trupului tău. Şi, dacă vreodată va fi nevoie să vorbeşti cu cineva despre aceasta, fii succint, alegând o persoană cuviincioasă şi serioasă şi, firește, cuvintele tale să fie cât mai aspre, nicidecum mieroase.

„Nu te încrede în vrăjmaşul tău în veci", zice Sirah[1]. La fel şi tu, să nu te încrezi niciodată în tine însuţi. Că aşa cum arama dă naştere de la sine ruginii, aşa şi firea ta pervertită dă naştere de la sine răutăţii (viciilor): „Că în ce chip arama coclește, aşa şi răutatea vrăjmaşului [lucrează]"[2]. Nu te încrede, îţi zic iarăşi, în tine însuţi, chiar dacă ţi-e învederat că nici nu simţi, nici n-ai simţit atâţia ani imboldurile acestea ale căr-

[1] *Sir.* 12, 12.
[2] *Ibid.*

nii. Că această răutate blestemată poate duce la împlinire într-un singur ceas ceea ce nu a făcut vreme de mulți ani; și, de multe ori, se pregătește într-ascuns și, cu cât mai mult se preface a-ți fi prietenă și-ți dă mai puțin de bănuit, cu atât mai mult te vatămă și te rănește iremediabil[1].

Așa că de multe ori să te temi cel mai mult (după cum s-a dovedit) de acele persoane pe care socotești că e întru totul binecuvântat să le ai în preajma ta, fie pentru că îți sunt rude, fie întrucât sunt evlavioase și virtuoase[2], ori fiindcă ți s-a făcut vreo favoare din partea lor și consideri că e de datoria ta să fii mai des în compania lor. Deoarece, prin această însoțire cu ele, se strecoară și plăcerea otrăvitoare a senzualității, astfel încât, pe nesimțite, treptat, aceea va pătrunde până în măduva sufletului și îți va întuneca într-atât mintea, că vei începe să socotești drept neînsemnate pricinile primejdioase ale păcatului, adică privirile șăgalnice, cuvintele dulci ale unuia

[1] De aceea și marele Nil afirmă: „Chiar dacă ți se pare că ești dimpreună cu Dumnezeu, păzește-te de dracul curviei, căci e aprig înșelător și pizmaș, iar năzuința lui este de a fi mai iute decât ți-e mintea în stare a veghea și riposta" (*Filocalia*, cap. 4, p. 161). Iar motivul pentru care pofta carnală ne ispitește de-a pururi este următorul: așa cum oricine se iubește în chip firesc pe sine însuși, tot așa iubește să se înmulțească, spre a da naștere, în virtutea acestei răutăți, unor alte ființe asemenea lui; și, după cum egoismul ne înșală de-a pururi, așa o face și pofta trupească, cu greu putându-ne feri de ea.

[2] Mulți și de nenumărate ori au fost amăgiți de asemenea persoane virtuoase și evlavioase, fie ele femei, fie fete și băieți la vârsta adolescenței. Și, sălășluindu-se dimpreună cu ele sau petrecând în preajma lor fără luare-aminte, au alunecat în patimi de necinste, având parte de căderea „de-a dreapta", adică din pricina virtuții, evlaviei și cuminteniei [înșelătoare] ale acestora; noi vom adăuga că afecțiunea și dragostea trupești față de astfel de persoane nu se nasc doar din atare pricini, ci și dacă aceste persoane sunt, desigur, copii de părinți avuți sau dacă dau dovadă de noblețe, știu să dialogheze, au voci frumoase și aspect exterior atrăgător, o minte ageră sau mână îndemânatică în privința vreunor meșteșuguri ori au alte talente asemenea, naturale sau dobândite; căci toate acestea sporesc atașamentul și iubirea față de astfel de persoane și se cere, firește, să fim cu luare-aminte și să ne ferim de unele ca acestea.

față de altul, pornirile și gesturile necuviincioase ori atingerea mâinilor; mai apoi vei ajunge să cazi, fie în păcatul trupesc, fie în alte patimi diabolice, de care îți va fi foarte greu să te descotorosești.

De aceea, frate, să fugi de foc, fiindcă nu ești decât niște câlți; și să nu te încrezi niciodată în faptul că ai fi niște câlți bine udați și încărcați de apa unei voințe puternice și bune, ci să fii încredințat că ești doar niște câlți uscați și că, de îndată ce te vei atinge de foc, vei arde cu totul, după cum s-a scris și despre Samson că „a rupt vinele, cum ar fi rupt o ață de câlți atinsă de foc" (*Jud.* 16, 9); să nu te gândești nicidecum că hotărârea ți-e statornică și că ai râvnă, ci mai bine să mori decât să mâhnești pe Dumnezeu prin păcat. Căci și dacă ai fi, să zicem, niște câlți umezi, totuși, în urma vederii și a îndelungatei voastre petreceri împreună, focul va duce, prin căldură, la risipirea, încet-încet, a „apei" bunei tale voințe; și, într-un chip lipsit de speranță, o să fii atât de tare prins de pasiunea aceea diabolică, încât n-o să-ți fie rușine nici de oameni, nici n-o să prețuiești legătura de rudenie ori prietenie [dintre voi], nici n-o să-ți fie teamă de Dumnezeu; și n-o să pui la socoteală nici onoarea, nici viața, ba chiar nici toate pedepsele iadului, numai ca să săvârșești păcatul. De aceea, întotdeauna fugi, fugi cât poți:

a) de însoțirea oamenilor care lasă loc ispitei, dacă nu vrei, într-adevăr, să fii stăpânit de păcat și dat morții[1];

[1] De aceea și Solomon numește „înțelept" pe cel ce se teme și fuge de cele prilejuitoare ale relelor (viciilor) și „necugetat" pe cel ce-și pune încrederea în sine și nu se ferește de ele: „Înțeleptul, fiindu-i teamă, se ferește de rău, dar cel fără de minte, încrezându-se în sine, se încurcă cu nelegiuiții" (*Pild.* 14, 16). Înțelept a fost Iosif cel Preafrumos: că, lepădându-și hainele și fugind de prilejul de a păcătui, a scăpat și de căderea în păcat; căci, dacă n-ar fi fugit, neîndoielnic, ar fi căzut în păcat cu stăpâna sa, după cum sunt de părere mulți din-

b) de statul degeaba şi de trândăvie, rămânând de veghe, cu gândul treaz şi punând în lucrare cele pe potriva stării tale duhovniceşti;

c) de neascultare, supunându-te întotdeauna şi cu uşurinţă întâi-stătătorilor şi părinţilor tăi duhovniceşti, săvârşind neîntârziat şi cu sârg cele ce-ţi poruncesc, mai ales când prin acelea te smeresc şi se împotrivesc voinţei şi pornirii tale firești;

d) de judecarea plină de semeţire a aproapelui tău; să nu-l judeci, mai ales când e vorba de păcatul trupesc, la care ne referim acum, chiar dacă e vădită căderea aceluia în păcat; ci să-l compătimeşti şi să nu te arăţi indignat, nici să-ţi baţi joc de el, ci, din pilduirea oferită de el, smereşte-te şi nu uita că şi tu eşti slab, că eşti „pulbere şi cenuşă"[1], zicându-ţi: „El a căzut azi, eu o să cad mâine". Că, dacă vei fi lipsit de adâncime în judecata ta privitoare la ceilalţi şi-i vei dispreţui, Dumnezeu te va certa [pedagogic] şi vei avea parte de o mare păgubire, îngăduind, poate, să cazi şi tu în aceeaşi greşeală. Aşadar, „nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi"[2]. Dumnezeu va îngădui aceasta ca să-ţi cunoşti, în urma căderii, mândria şi să te smereşti, şi aşa să ceri tămăduirea pentru amândouă, şi pentru mândria, şi pentru desfrânarea ta. Iar dacă te va păzi Dumnezeu şi nu vei cădea, n-o să-ţi schimbi felul de a gândi; însă îţi repet: nu te încrede în tine, ci de-a pururi să-ţi fie teamă şi să ai îndoieli în privinţa [statorniciei] stării tale;

---

tre învăţătorii noştri. Fără de minte s-a arătat şi acel mărturisitor al lui Hristos, care, după multe chinuri îndurate pentru Hristos, a ajuns în închisoare unde, slujit fiind de o femeie „canonică", adică de o călugăriţă, plin de încredere în sine, nu s-a ferit de persoana care l-a ispitit, însă a căzut cu ea în desfrânare, după cum scrie şi Avvá Macarie. Aşa că şi apostolul a spus „Fugiţi de desfrânare!"(*I Cor.* 6, 18), în minte având chiar această fugă de păcat.

[1] *Fac.* 18, 27.

[2] *Mt.* 7, 1.

c) ia aminte bine, dacă ai dobândit vreo harismă dumnezeiască sau te afli într-o stare bună, să nu ai despre tine vreo idee deşartă, nici să-ţi închipui că eşti cineva şi că vrăjmaşii nu vor mai îndrăzni să te războiască, de vreme ce e clar că în clipa de faţă îi urăşti şi nu-i poţi suferi. Căci, dacă nu te vei păzi în privinţa asta, o să cazi foarte uşor.

Acestea sunt cele de care e nevoie să te păzeşti înainte de ispita patimii trupeşti.

2. Iar la vremea ispitei să cauţi a afla de unde vine acest război şi dacă e dintr-o pricină lăuntrică sau exterioară. Pricinile exterioare sunt: privirile curioase, cuvintele şi cântecele lumeşti plăcute auzului, hainele moi şi podoabele, parfumurile cu miros îmbietor; flirtul, gesturile uşoare şi pipăirile ce împing la acest păcat. În asemenea situaţii remediile sunt cumpătenia şi simplitatea hainelor, refuzul de a vedea, auzi, mirosi, flirta şi pipăi toate câte incită la acest viciu şi, mai ales, evitarea însoţirii cu anumite persoane, aşa cum am arătat mai sus. Pricinile exterioare – o viaţă în care trupului nu i se refuză nimic şi gândurile, născute în minte, fie din patimi şi deprinderi rele, fie din îndemnul diavolului.

Astfel, o viaţă, în care nu i se refuză nimic trupului să fie întărită prin posturi, privegheri, culcatul pe jos şi mai ales de mătănii mari, dar şi prin alte osteneli asemănătoare, după cum ne lămureşte şi învăţătura plină de discernământ a dumnezeieştilor noştri Părinţi; iar tămăduirea gândurilor, atunci când şi dacă vor veni, înseamnă: anumite nevoinţe (practici), la măsura stării tale (duhovniceşti), ca: citirea şi aprofundarea cărţilor sfinte (cu precădere, ale Sfinţilor Efrem, Ioan Scărarul, ale *Everghetinos*-ului, *Filocaliei* şi ale altora la fel) şi rugăciunea, care va avea loc în felul următor: când vor începe aceste gânduri ale curviei să te necăjească,

numaidecât îndreaptă-ţi cu de-a sila mintea la Cel Răstignit şi spune din adâncul sufletului: „Iisuse al meu, Preadulcele meu Iisus, ajută-mi degrabă spre a nu fi luat prizonier de vrăjmaşul acesta!". Alte ori, îmbrăţişând crucea cu mintea sau trupeşte (dacă o ai lângă tine), pe care Se află răstignit Domnul tău, sărutându-I de multe ori rănile, spune-I plin de iubire: „Preafrumoase, preasfinte, preacurate răni, răniţi-mi inima sărmană şi necurată şi împiedicaţi-mă a vă aduce vătămare!".

Iar în vreme ce gândurile plăcerilor trupeşti sporesc, atenţia ta să nu se îndrepte nicidecum asupra acestora, chiar dacă unele cărţi îndeamnă, de pildă, să cugeţi la cât de necurată şi dezgustătoare e plăcerea carnală, la mustrarea de conştiinţă, la amărăciunile ce vor urma, la alte primejdii, precum stricarea firii şi a fecioriei, la pângărirea ta şi la alte lucruri de acest fel. Atenţia ta, zic eu, să nu se îndrepte asupra acestor lucruri, fiindcă simpla cugetare la ele nu este întotdeauna un mijloc sigur de a învinge ispita trupească, ba, mai mult, poate să-ţi aducă şi vătămare. Căci, cu toate că mintea va lepăda astfel gândurile [plăcerilor trupeşti] pentru o vreme, cugetând asupra celor de mai sus, din pricină că este slabă şi împătimită, va ajunge să-şi întipărească în sine plăcerea [trupească] şi mai vârtos şi, desfătându-se astfel de dulceaţa ei, în cele din urmă îşi va da consimţământul [şi va cădea]. Aşa că, adevărata vindecare de plăcerile trupeşti constă în lepădarea necurmată nu doar de ele, ci şi de tot ceea ce memoria trezeşte în mintea ta în legătură cu ele – chiar şi când e vorba de ceva potrivnic lor. De aceea, mintea ta să cugete la alte lucruri, la viaţa şi pătimirile lui Iisus Cel Răstignit, la înfricoşătorul ceas al morţii tale, la cumplita Zi a Judecăţii sau la nenumăratele feluri ale pedepselor iadului.

Iar dacă gândurile acestea trupești te războiesc mai mult decât de obicei (cum de altfel se și întâmplă), să nu te sperii, dar nici să pui capăt cugetării tale asupra celor de mai sus, spre a te întoarce asupra gândurilor trupești și a li te împotrivi. Nu! Ci, cu cât de mai multă luare-aminte ești în stare, reculege-te în continuare, fără a lua seama deloc la aceste gânduri (ale plăcerilor trupești], ca și cum n-ar fi ale tale. Căci nu există un chip mai bun de a te împotrivi lor, chiar și atunci când te războiesc neîncetat, decât cel de a le nesocoti și de a te strădui să nu-ți aduci deloc aminte de ele. Apoi vei pune capăt cugetării (meditației) adânci asupra celorlalte gânduri[1] cu ruga aceasta (sau alta, asemănătoare):

„Izbăvește-mă, Făcătorul și Izbăvitorul meu, de vrăjmașii mei, întru cinstea Patimii Tale și a negrăitei Tale bunătăți".

Și să nu-ți întorci mintea asupra acestei răutăți și viciu trupești. Fiindcă numai și gândul la ele nu este fără de primejdie. Dar nici să zăbovești, stând de vorbă cu ispita aceasta și cercetând de unul singur dacă te-ai învoit cu ea sau nu. Căci această cercetare, chiar dacă pare a fi bună, de fapt este o amăgire din partea diavolului, fie ca să te necăjească și să te facă să deznădăjduiești și să te cuprindă teama, fie ca să te țină de-a pururi încolăcit de asemenea gânduri, iar în urma acestora să te facă să cazi fie în același păcat, fie în altul.

De aceea, această ispită (când învoirea cu ea nu e vădită) este de ajuns s-o mărturisești (să te spovedești) pe scurt duhovnicului tău, rămânând cu cugetul împăcat, fără să mai faci loc altor gânduri în privința ei. Și să-i descoperi sincer orice gând al tău, privitor la ispita aceasta, fără nici o opreliște sau rușine. Căci, dacă avem trebuință cu toți vrăjmașii noștri de puterea smereniei, spre a-i învinge, cu cât mai mult decât în

[1] Cu totul străine de plăcerile trupești (*n. trad.*).

alte împrejurări nu vom avea nevoie de ea în timpul acestui război trupesc? Deoarece şi această răutate este aproape întotdeauna pedeapsă, urmare şi vlăstar ale mândriei[1].

3. Apoi, după ce ispita va fi trecut, oricât ţi s-ar părea sau oricât de sigur ai fi că eşti izbăvit de războiul cărnii, totuşi să fii cu mintea departe de acele persoane şi prilejuri care s-au arătat pricini ale ispitei; şi nu cumva să le cauţi compania, întrucât îţi sunt rude ori sunt virtuoase sau binefăcătorii tăi; că şi aceasta este o rătăcire a firii noastre pervertite şi o capcană a diavolului, atotvicleanul nostru vrăjmaş, care, spre a ne prăvăli în beznă, „se preface în înger al luminii", după cum a spus şi Pavel[2].

[1] De aceea şi Ioan Scărarul ne învaţă că cel ce a căzut în desfrânare sau în alt păcat trupesc a fost mai întâi cuprins de mândrie, iar pricina că [Dumnezeu] a îngăduit să cadă a fost spre a se smeri: „Unde s-a înstăpânit căderea, acolo mândria era de mult sălăşluită"; şi tot el afirmă: „căderea-i certarea şi pedeapsa celui mândru" (Cuvântul 22).

[2] *II Cor.* 11, 14.

CAPITOLUL AL XX-LEA

Cum să luptăm împotriva nepăsării

Ca să nu cazi în josnica răutate (viciu) a nepăsării, care îţi va fi piedică în calea desăvârşirii şi te va preda în mâinile vrăjmaşilor, să fugi de orice amestecare (imixtiune) în treburile altora şi de orice alipire de cele pământeşti, dar şi de orice fel de îndeletnicire, necuvenită stării tale [duhovniceşti]. Apoi, să-ţi sileşti sinea spre a arăta neîntârziat ascultare de toată îndrumarea bună şi de toată porunca mai-marilor şi duhovnicilor tăi, făcând tot lucrul la vremea sa şi pe placul acelora. În orice lucru, să nu întârzii deloc, fiindcă acea neînsemnată întârziere dintâi o va atrage după sine şi pe a doua, iar a doua, pe a treia, şi cea de a treia pe următoarele, pe care simţirea ta va ajunge să le prefere mult mai uşor decât pe cea dintâi, fiind mai lesne atrasă şi aservită de plăcerea pe care a încercat-o la a doua, şi la a treia, şi la celelalte întârzieri. De aceea şi lucrul fie va începe mult mai târziu, fie, adeseori, va fi abandonat cu desăvârşire ca stânjenitor; şi aşa, puţin câte puţin, deprindem nepăsarea, care, în felul acesta, ajunge la o asemenea măsură, că nu ne vom putea da seama de ea în alt chip decât când, sub apăsarea ei, ne vom dărui cu totul unor fapte însemnate şi foarte solicitante. Căci, din această ultimă faptă, când am dat dovadă de interes pentru un anumit lucru, ne vom da seama, plini de ruşine, că până la momentul de atunci ne-am arătat foarte nepăsători şi că ne-am pă-

gubit de atâtea fapte bune pe care le-am fi putut [între timp] săvârşi[1].

Această nepăsare cutreieră pretutindeni şi cu veninul ei otrăveşte nu doar voinţa, făcând-o să-i fie lehamite de orice rucodelie, şi trudă, şi slujire duhovniceşti, ci chiar şi mintea o orbeşte spre a nu-şi da seama pe ce gând iraţional şi rău se întemeiază o asemenea voinţă şi ca nu cumva dintr-o asemenea înţelegere să capete imboldul de a-şi duce la capăt neîntârziat toată slujirea datorată, fără a o abandona desăvârşit sau a o amâna pentru mai târziu. Căci nu este îndeajuns doar să faci grabnic o treabă, ci s-o faci la vremea potrivită, cerută de calitatea şi natura lucrării, dar şi cu toată migala cuvenită, spre a avea parte de toată desăvârşirea cu putinţă. Deoarece stă scris: „Blestemat să fie tot cel ce face lucrurile Domnului cu nepăsare"[2]. Şi acest întreg rău are loc fiindcă pierzi din vedere puterea acelei fapte bune, săvârşită la vremea ei şi cu stăruinţă, spre a învinge truda şi greutatea pe care nepăsarea le abate asupra ostaşilor începători.

Să te gândeşti, aşadar, de multe ori că o singură înălţare a minţii la Dumnezeu şi o smerită metanie mare, până la pământ, în cinstea Lui, sunt mai de preţ decât toate comorile lumii. Şi că, de fiecare dată când părăsim nepăsarea şi ne silim pe noi înşine prin fapte şi lucrări neobosite, îngerii duc în Împărăţia cerurilor una din cununile biruinţei slăvite şi că, dimpotrivă, Dumnezeu nu doar nu le dă nici o cunună celor nepăsători, ci totodată le ia înapoi, puţin câte puţin, şi harurile cu care i-a înzestrat, lăsându-i să şi piardă, din prici-

[1] De aceea şi marele Marcu Ascetul susţine dimpreună cu Petru Damaschinul: „Atât cât se nevoieşte cineva într-o singură zi spre a săvârşi un bine oarecare, tot atât va trebui [să se nevoiască] în toate zilele vieţii sale, după măsura puterii şi râvnei sale" (*Filocalia*, p. 612).

[2] *Ier.* 48, 10.

na nepăsării, putința de a intra în Împărăția Sa; căci s-a scris despre cei poftiți la nunțile cerești că, „arătându-se nepăsători, s-au dus: unul la țarina sa, altul la neguțătoria lui"[1]. Însă celor ce se sârguiesc, silindu-și sinea, le sporește harismele, făcându-i, mai apoi, să intre în Împărăția Sa: „Împărăția cerurilor se ia prin străduință și cei ce se silesc pun mâna pe ea"[2].

Iar dacă gândul cel rău îți dă târcoale, căutând să te arunce în nepăsare, strecurându-ți ideea că, pentru dobândirea virtuții la care râvnești, ai de încercat o trudă mare, vreme de multe zile, că vrăjmașii tăi sunt puternici și nenumărați, iar tu ești singur și slab și că ești nevoit a săvârși fapte multe și însemnate spre a izbândi, dacă, repet, acestea îți vor prilejui gândul nepăsării, tu să nu-i dai ascultare, ci să cugeți că faptele sunt puține, truda, neînsemnată și pentru puține zile, că nu vei avea de luptat decât cu un singur vrăjmaș – ca și cum n-ar exista alții, care să te războiască – și că, având o atât de mare nădejde în ajutorul lui Dumnezeu (ceea ce e întru totul adevărat), ești neîndoielnic mai puternic decât ei. Căci, dacă vei face așa, nepăsarea se va îndepărta de tine și o să ajungi la starea potrivită, pentru ca în sufletul tău, treptat, să pătrundă străduința, virtutea potrivnică nepăsării.

La fel, și în privința rugăciunii. Dacă, de pildă, a sosit vremea să te rogi un ceas, dar, din pricina nepăsării, ți se va părea prea greu, începe-ți rugăciunea ca și cum n-ar urma să te rogi decât un sfert de ceas, și apoi vei continua pentru încă un sfert, și încă un sfert, și tot așa. Iar dacă vreodată vei simți în acest timp povară și reticență, lasă pentru moment rugăciunea, ca să nu te cuprindă sila față de ea, iar, după puțin, să

[1] *Mt.* 22, 5.
[2] *Mt.* 11, 12.

o reiei de acolo de unde ai lăsat-o. În același chip, și în ceea ce privește rucodelia ori îndatoririle tale (de la slujbă), dacă se va întâmpla să ai de făcut lucruri ce, părându-ți-se multe și grele din pricina nepăsării, te împing la tulburare. De aceea, cu inima împăcată, începe cu unul dintre ele, ca și cum n-ai avea de făcut și altele. Și așa, plin de sârguință, o să le duci pe toate la capăt cu mult mai puțină trudă decât ți se părea [la început], din pricina nepăsării tale. Că, dacă nu vei proceda așa și nu vei învăța să lupți împotriva trudei și a greutăților, cu care vrăjmașul te va descuraja în privința oricărei virtuți, înăuntrul tău va birui nepăsarea nu doar când truda și greutatea îți vor fi în preajma-ți; ci chiar și atunci când vor fi departe, te vor face să te neliniștești și să-ți fie teamă că de-a pururi vei avea de înfruntat cazne și poveri și că vrăjmașii tăi te vor ispiti necurmat. Astfel că până și în clipele de răgaz vei avea parte de tulburarea acestor gânduri.

Să știi, așadar, fiule, că patima nepăsării, cu veninul ei ascuns, face să putrezească, încetul cu încetul, nu doar rădăcinile cele dintâi și firave din care urmau să odrăslească primele deprinderi ale virtuților, ci și rădăcinile deprinderilor bune, care au apucat să se formeze. Și, după cum viermele mănâncă lemnul, tot așa și patima pătrunde, devorând pe nesimțite miezul vieții duhovnicești. Și prin mijlocirea acestei patimi diavolul este iscusit să întindă capcane și lațuri oricărui om, mai ales sufletelor care râvnesc o viață duhovnicească, știind că mult mai ușor cade pradă poftelor cel trândav și nepăsător, după cum s-a și scris: „Trândavul e numai pofte"[1].

Tu privegheză de-a pururi, prin rugăciune și sârguință cum se cuvine unui luptător neînfricat: „Căci mâinile celor

[1] *Pild.* 13, 4.

silitori sunt hărăzite sârguinței"[1]. Și nu amâna să-ți țeși haina de nuntă pentru ceasul în care va trebui să ieși împodobit, întru întâmpinarea Mirelui Hristos. Gândește-te zilnic că numai ziua de azi e a ta, pe când cea de mâine este în mâna lui Dumnezeu și că Cela Ce ți-a dăruit dimineața nu a făgăduit să-ți dea seara. Drept aceea, nu da ascultare diavolului, care-ți șoptește să-i dai lui ziua de azi, iar pe cea de mâine să I-o dai lui Dumnezeu. Nicidecum! Ci cheltuiește-ți toate clipele și ceasurile vieții, după cum e bineplăcut lui Dumnezeu, ca și cum n-o să ți se mai dea alt răgaz. Și nu uita că pentru fiecare clipă o să ai de dat îndeaproape socoteală. Căci timpul, pe care-l ai în mâinile tale, este cu adevărat neprețuit și va veni ceasul când îl vei căuta, dar nu-l vei găsi.

Socotește drept pierdută acea zi în care, deși ai făcut multe alte treburi, n-ai dobândit destule biruințe asupra voilor și pornirilor tale rele și nu I-ai mulțumit lui Dumnezeu nu doar pentru binefacerile făcute de El ție, ci mai ales pentru pătimirile și chinurile pe care le-a îndurat pentru tine; dar și pentru dulcea certare părintească pe care, prin mijlocirea necazurilor, se va întâmpla să ți-o trimită vreodată. În încheiere, te îndemn: „Luptă-te lupta cea bună a credinței"[2]. Căci, adeseori, un singur ceas de sârguință a câștigat Raiul, iar un ceas de nepăsare l-a pierdut. Că de voiești ca nădejdea mântuirii tale în Dumnezeu să fie neîndoielnică, fă tot ce-ți stă în putință s-ajungi plin de râvnă, întrucât „Celui ce și-a pus nădejdea în Domnul în sârguință-i va fi petrecerea"[3].[4]

[1] *Ibid.*

[2] *I Tim.* 6, 12.

[3] *Pild.* 28, 25.

[4] Căci după Sfântul Isaac Sirul există două nădejdi, una adevărată și preaînțeleaptă, iar alta mincinoasă și nechibzuită. Și câți s-au afierosit cu toată ființa lor lui Dumnezeu, fără să se îngrijească de nici un lucru lumesc,

CAPITOLUL AL XXI-LEA

Despre îndreptarea (ţinerea în rânduială a) simţurilor trupeşti şi chipul în care se poate trece de la ele la vederea (contemplarea) şi slăvirea lui Dumnezeu

De o mare osteneală şi statornică deprindere e nevoie pentru buna chivernisire şi restaurare a celor cinci simţuri – văzul, auzul, mirosul, gustul, şi pipăitul. Căci pofta iraţională a inimii, asemenea unei căpetenii a firii noastre pervertite, se află de-a pururi şi într-un chip fără de măsură în căutare de plăceri şi de repaus şi, neputând de una singură şi prin ea însăşi să şi le dobândească, se foloseşte de simţurile trupului ca de nişte soldaţi şi unelte naturale, fireşti spre a prinde (percepe) obiectele din afara acestora, adică lucrurile materiale, ale căror imagini şi reprezentări, aducătoare de plăcere, receptându-le şi însuşindu-şi-le, şi le imprimă în suflet; acestui fapt îi urmează plăcerea care, în virtutea înrudirii dintre suflet şi trup, se răspândeşte în toate acele părţi ale

dăruindu-se în întregime lucrării şi păzirii virtuţilor, şi-au pus cu adevărat nădejdea în Dumnezeu spre a fi mântuiţi de orice rău, atât în viaţa de aici, cât şi în cea viitoare; iar câţi îşi petrec viaţa în nepăsare şi nu se îngrijesc de virtuţi, chiar dacă susţin că nădăjduiesc în Dumnezeu, nădăjduiesc mincinos, cu o nădejde prefăcută şi nechibzuită: „Căci, după cum se spune, ostenirea pentru Dumnezeu şi sudoarea vărsată odată cu ea [cu ostenirea aceasta] trebuie să premeargă nădejdii întru El" (p. 128), adică, mai întâi trebuie să trudeşti spre a semăna fapte bune şi virtuţi şi abia după aceea să ai nădejdea că vei secera şi vei primi, drept răsplată, mântuirea sufletului tău.

simțurilor, în stare să primească în sine această plăcere, din pricina căreia (vai de noi!) moartea își face loc în sufletul nemuritor, spre plinirea cuvântului scripturistic: „Moartea s-a suit pe ferestre"[1], adică [s-a urcat și a pătruns] prin simțurile care sunt pentru suflet asemenea unor ferestre prin care el se bucură de cele sensibile (materiale).

Vezi, frate, cât de mare e paguba prilejuită de simțuri? Fii cu luare-aminte, așadar, ca să scapi de ea; adică îngrijește-te cât mai bine spre a nu-ți lăsa simțurile în voia lor. Totodată, nu te folosi de ele numai spre a te desfăta de plăcerile materiale, lepădând orice alt folos, năzuință sau trebuință bune. Și dacă până acum, fără să-ți dai seama, aceste simțuri ale tale s-au predat cu totul plăcerilor sensibile, de acum înainte să te nevoiești, pe cât cu putință, ca să le tragi îndărăt și să le chivernisești atât de bine încât, dacă până acum slujeau plăcerilor înșelătoare și de suflet stricătoare, de acum să dobândească din orice zidire și lucru material (sensibil) înțelesuri de suflet folositoare, pe care să le aducă în suflet ca prin mijlocirea acestora sufletul să poată să se adune în sine și apoi să urce, pe aripile puterilor sale imateriale, la contemplarea și slăvirea lui Dumnezeu[2], ceea ce și tu poți face în chipul următor:

[1] *Ier.* 9, 21.

[2] De aceea, marele Augustin susținea că „Toate zidirile aflate în lume împreună-vorbesc cu cei virtuoși într-o limbă cu adevărat mută și tăcută, dar mult mai puternică, ce este auzită și înțeleasă ușor de aceștia și-i îndeamnă din ce în ce mai mult la iubirea de Dumnezeu; pentru unii ca aceștia toate sunt un prilej de izvodire a unor gânduri frumoase și evlavioase". La fel socotește și Grigorie Teologul: „Toate Îl laudă și slăvesc pe Dumnezeu cu glasuri inefabile; Dumnezeu Se umple de mulțumire pentru toate prin mijlocirea mea și astfel imnul lor devine al nostru, al tuturor, și de la acestea eu învăț a-I cânta și a-L lăuda" (Cuvânt la Duminica nouă [a Tomei]). Astfel și cei Trei Tineri L-au slăvit pe Ziditorul în *Cântarea* lor, având ca temei și insuflare toate făpturile și zidirile Creației.

De pildă, când va apărea înaintea unuia dintre simţurile tale exterioare (trupeşti) un lucru (obiect) sensibil/material, ce poate fi perceput prin văz, auz, miros, gust ori pipăit, fă, cu ajutorul minţii, deosebire între lucrul material, aşa cum este el, şi duhul imaterial, adică lucrarea Sfântului Duh, ce se află în el, şi gândeşte-te că lucrul respectiv nu este cu putinţă să-şi aibă prin sine nici existenţa, nici nimic altceva din toate câte se află în alcătuirea sa, ci că el pe de-a-ntregul este opera lui Dumnezeu, Care prin Duhul Său şi în chip nevăzut îi dă fiinţă, înzestrându-l cu bunătate, frumuseţe, putere, înţelepciune şi cu orice alt bun se află într-însul. Atunci să se desfete inima ta de faptul că numai Dumnezeul tău este pricina şi începutul (principiul) tuturor acestor lucruri atât de felurite, de mari şi de desăvârşite şi că El este Cel Ce, în mod aparte, le cuprinde pe toate în Sine şi că aceste perfecţiuni ale tuturor zidirilor materiale nu sunt altceva decât o neînsemnată umbră sau o treaptă pe scara nesfârşitelor Sale perfecţiuni dumnezeieşti şi sublime. Când tu te vei obişnui să vezi în felul acesta toate zidirile sensibile şi nu te vei opri doar la aspectul lor exterior, ci vei pătrunde cu mintea în splendoarea lăuntrică şi tainică (fiindcă, după Dionisie Areopagitul, cele sensibile nu sunt decât icoane ale realităţilor noetice), atunci vei nesocoti frumuseţea lor din afară ca pe ceva neînsemnat şi material şi vei trece dincolo de ea, alipindu-ţi mintea de tainica putere şi lucrare ale Sfântului Duh, dând slavă Domnului.

Văzând astfel cele patru stihii (focul, aerul, apa şi pământul) şi gândindu-te la fiinţa, puterea şi energia (lucrarea) lor, te vei adresa cu o mare mulţumire Făcătorului, Care le-a creat pe acestea aşa: *„O, Fire dumnezeiască! O, Putere nemărginită şi Lucrare preadorită! Ce bucurie şi desfătare*

mă cuprind, ştiind că Tu eşti singura începătură şi pricină a toată fiinţa zidită, şi puterea, şi lucrarea a toate câte sunt!".[1] Tot aşa, când vei vedea corpurile cereşti, soarele, luna şi astrele şi te vei gândi la felul în care şi-au căpătat lumina şi strălucirea de la Dumnezeu, vei striga: *„O, Lumină mai presus de toată lumina, Care ai zidit toată lumina, imaterială şi materială; o, Lumină minunată, cea dintâi pricină a bucuriei îngerilor şi a desfătării fericiţilor, la a cărei contemplare statornică ochii heruvimilor se umplu de uimire şi faţă de care toate luminile sensibile/materiale par întuneric adânc; Te slăvesc şi preaînalţ, o, «Lumină adevărată, care luminezi pe tot omul, care vine în lume»*[2]*, învredniceşte-mă să Te văd cu ochii minţii, ca inima mea să aibă parte de bucuria cea desăvârşită"*. La fel şi atunci când vezi copacii, iarba şi celelalte plante şi cugeţi cu mintea cum vin la viaţă, se hrănesc, cresc şi zămislesc făpturi asemănătoare lor, cum nu au de la sine viaţa şi celelalte cu care sunt înzestrate, ci le primesc de la Duhul Sfânt, pe Care tu nu-L vezi, dar Care e Singurul Ce le dă viaţă, poţi spune aşa: *„Iată aici e adevărata Viaţă, din Care, şi întru Care, şi prin Care trăiesc, şi se hrănesc, şi sporesc toate! O, tămăduire vie a inimii mele!"*. În acelaşi chip, îţi vei ridica mintea şi de la aspectul exterior al făpturilor necuvântătoare la Dumnezeu, Care le dă acestora simţire şi putinţa de a se mişca dintr-un loc în altul şi vei zice: *„O, Tu, Cel dintâi mişcător, Care, deşi le pui pe toate în mişcare, eşti nemişcat în Tine Însuţi, o, cât mă bucur şi mă veselesc întru nemişcarea şi statornicia Ta!"*.

[1] Ia seama că, după Sfântul Maxim, fiinţa (esenţa) celor câte sunt poartă în sine chipul Tatălui, puterea lor – chipul Fiului, iar lucrarea lor – chipul Sfântului Duh, astfel încât orice făptură ni-L arată pe Dumnezeu, Creatorul lor, ca fiind nu doar Unul (Unime), ci şi Treime.

[2] *Cf. In.* 1, 9.

Luând aminte la tine însuți sau la alți oameni și cugetând că dintre toate celelalte ființe vii numai tu ai o statură dreaptă, ești înzestrat cu rațiune și că ești punctul de unire și legătura dintre toate creațiile materiale și imateriale, nu întârzia să dai slavă și mulțumire lui Dumnezeu, Făcătorul tău: *„O, Treime, mai presus de ființă, Părinte și Fiule și Duhule Sfinte, fii preaslăvită în veci! Cât de îndatorat Îți rămân spre a-Ți mulțumi de-a pururi nu doar fiindcă m-ai plăsmuit din țărână și m-ai pus împărat al tuturor zidirilor pământești; nu doar fiindcă m-ai cinstit cu o fire după chipul Tău, înzestrându-mă cu minte, cuvânt și duh ce dau viață trupului meu*[1]*, ci și fiindcă mi-ai dat puterea de a ajunge, mulțumită liberului arbitru și prin lucrarea virtuților, la asemănarea cu Tine, spre a putea în felul acesta să mă desfăt de Tine în veci!".*

Îți voi vorbi acum despre cele cinci simțuri în parte: dacă ești, poate, atras, frate, de frumusețea și splendoarea făpturilor pe care le văd ochii tăi, să faci în mintea ta deosebire între ceea ce vezi și Duhul pe Care nu-L vezi; și gândește-te că acea frumusețe, ce se poate vedea doar din afară, este a Acelui Duh preafrumos și nevăzut, întru Care își are pricina frumusețea exterioară și, plin de veselie, să zici: *„Iată râușoarele ce izvorăsc din Izvorul cel necreat! Iată câțiva picuri din oceanul infinit [și izvorâtor] a tot Binele! O, cât mă bucur în străfundurile inimii mele, cugetând la frumusețea veșnică și nesfârșită a Ziditorului meu, Care este începutul și*

[1] Vezi și cap. 38 din *Capetele teologice și despre cunoștința naturală* ale marelui Grigorie al Thessalonicului (*Filocalia*, p. 974), în care mintea aceasta preadumnezeiască ne învață că Duhul Ce dă viață trupului este un eros nematerialnic între minte și cuvânt, ființând, totodată, și în minte, și în cuvânt; și că întru Acest Duh își are și mintea, și cuvântul [trupul]; și că, în acord cu Acest Duh de viață făcător, sufletul noetic și rațional este într-o mai mare măsură decât îngerii după chipul lui Dumnezeu, fiindcă aceia nu au Acest Duh de viață făcător întrucât nici trup, care să fie adus la viață, nu au.

pricina a toată frumusețea creată! O, cât mă desfăt, gândindu-mă la splendoarea negrăită, mai presus de înțelegere și de frumusețe, a Dumnezeului meu, întru Care își au originea toată frumusețea și splendoarea!"

Iar când auzi un glas dulce sau vreo armonie sonoră și melodioasă, întoarce-ți mintea spre Dumnezeu și zi: *„O, Armonie a armoniilor, Doamne al meu! Cât mă desfăt întru perfecțiunile Tale nesfârșite, întrucât cu toate, deopotrivă, vădesc armonia Ta supracerească! Că toate zidirile în unire, împreună până și cu îngerii din ceruri, întocmesc o mare simfonie! Când va veni, Doamne al meu, ceasul în care va răsuna în urechile și inima mea preaducele Tău glas: «Pacea Mea o dau» ție, pacea despătimirii, că, după* Cântarea cântărilor *«glasul tău e dulce»"*[1]?

Iar dacă adulmeci vreun parfum sau vreo floare frumos mirositoare, depărtează-te de mirosul trupesc și îndreaptă-te spre mireasma tăinuită a Sfântului Duh: *„Iată miresmele acelei flori atât de aromate și ale acelui mir nesecat, ce s-au revărsat peste zidirile Sale, după cum se zice în* Cântarea cântărilor *«Eu sunt floare de câmp, crinul din văi»*[2]*, și iarăși, «mir vărsat este numele tău»*[3]*. «Iată cum se revarsă, din izvorul cel dintâi, buna mireasmă, din care se răsfiră îmbelșugat dumnezeiești Săi aburi înmiresmați, de sus, de la preacurații îngeri și până jos, la făpturile cele mai de pe urmă, umplându-le pe toate de bun miros», după cum și Dionisie Areopagitul teologhisește"*[4]. Despre această mireasmă și Isaac i-a spus fiului său Iacov: *„Iată, mirosul fiului meu e ca mirosul unui câmp bogat, pe care l-a binecuvântat Domnul"*[5].

[1] *Cânt.* 2, 14.
[2] *Cânt.* 2, 1.
[3] *Cânt.* 1, 2.
[4] *Ierarhia bisericească*, cap. 4.
[5] *Fac.* 27, 27.

Din nou, când mănânci sau bei, să te gândeşti că Dumnezeu este Cel Care dă tuturor mâncărurilor aroma şi că numai îndulcindu-te de El ar fi cu putinţă să spui: „Bucură-te, suflete al meu!", fiindcă, aşa cum departe de Dumnezeu nimeni nu-şi poate afla odihna, tot aşa departe de El nu poate exista nici o dulceaţă sau aromă; astfel că numai în El te poţi desfăta cu adevărat de orice lucru. După cum şi David ne îndeamnă la aceasta: „Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul"[1], iar Solomon adevereşte, spunând acelaşi lucru: „dulce este rodul lui în gâtlejul meu"[2].

Iar când mâinile tale vor face o treabă sau alta, gândeşte-te că Dumnezeu este pricina cea dintâi a acelei lucrări, iar tu nu eşti altceva decât un instrument al Său însufleţit şi, înălţându-ţi cugetul la El, să spui aşa: *„Cât de mare e bucuria pe care o încerc în sinea mea, Dumnezeule Cel Preaînalt a toate! Căci eu nu sunt în stare să fac nimic fără Tine, că, într-adevăr, Tu eşti şi Începătorul, şi Cel dintâi Lucrător al oricărei înfăptuiri".*

Iar când vei vedea la ceilalţi bunătate, înţelepciune, dreptate şi alte virtuţi, făcând cu mintea ta deosebirea cuvenită, să-I grăieşti lui Dumnezeu astfel: *„O, preabogată vistierie a virtuţii, cât de mare mi-e bucuria! Că doar de la Tine şi prin Tine ne vine orice bine; că tot binele [omenesc] nimic nu este înaintea desăvârşirilor Tale dumnezeieşti; Îţi mulţumesc Ţie, Dumnezeul meu, şi pentru aceasta, şi pentru orice alt bine pe care l-ai făcut cu aproapele meu; ci adu-Ţi aminte, Dumnezeul meu, şi de sărăcia mea, şi de marea mea nevoie de virtute!".*

Şi, în general, ori de câte ori vei simţi în toate cele zidite că un lucru te încântă şi îţi aduce plăcere, nu te opri la el,

[1] *Ps.* 33, 8.
[2] *Cânt.* 2, 3.

ci du-te cu gândul dincolo de el, la Dumnezeu, şi zi: *„Dacă, Dumnezeul meu, zidirile Tale sunt atât de frumoase, înveselitoare, plăcute, atunci cât de frumos, desfătător şi dulce eşti Tu, Creatorul tuturor acestora!"*. Aşadar, iubite, dacă vei face astfel, vei putea să te bucuri de Dumnezeu prin mijlocirea celor cinci simţuri ale tale şi să te înalţi de-a pururi de la cele zidite la Ziditorul lor, pe o cale în care creaţia lumii să-ţi fie ţie teologhisire (cuvântare despre Dumnezeu), şi din lumea de aici, materială, să ai parte de descoperirea celei nemateriale (noetice). Deoarece întreaga lume şi natură nu sunt, într-adevăr, nimic altceva decât un gnomon şi un mijloc, în spatele cărora Creatorul şi Făuritorul e de faţă în chip nevăzut, lucrând, şi arătându-Şi măiestria, şi vădindu-Şi, prin cele văzute şi materiale, desăvârşirile şi lucrările Sale nevăzute şi imateriale[1].

[1] De aceea, Solomon, pe de o parte, susţine: „Căci din mărimea şi frumuseţea făpturilor Îl poţi vedea (contempla), prin analogie, pe Cel Care le-a zidit" (*Înţel.* 13, 5), iar, pe de alta, fericitul Pavel adaugă: „Cele nevăzute ale Lui, cu alte cuvinte veşnica Lui putere şi dumnezeire (adică măreţie), se puteau vedea din făpturi încă de la facerea lumii" (*Rm.* 1, 20). Noi însă vom adăuga că în acest scop şi cu această menire au fost zidite, pe de o parte, pe temeiul raţiunii şi al înţelepciunii, toate cele create, pe de alta, oamenii au fost înzestraţi cu capacitatea raţională, ca prin aceasta, cercetând şi contemplând raţiunile (*logoi*) aflate în cele create, să se ridice de la acestea la cunoştinţa şi vederea Logosului (Cuvântului) enipostatic şi de mai-înainte de veci, „prin Care toate s-au făcut"; căci, după cum zice Ioan, „Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut" (*In.* 1, 3). Căci, de la cauze, cunoaştem rezultatele, şi de la cele ulterioare, pe cele anterioare, astfel încât, dacă cineva ştie să raţioneze drept, prin intermediul Zidirii, poate afla numaidecât credinţa şi, prin contemplarea raţiunilor aflate în cele create, pricepe şi crede neîndoielnic că Dumnezeu există.

CAPITOLUL AL XXII-LEA

Că înseşi lucrurile materiale, despre care am vorbit mai sus, ne sunt mijloace şi instrumente spre îndreptarea (ţinerea în rânduială a) simţurilor noastre, dacă de la ele ajungem la cercetarea Cuvântului Întrupat şi la tainele vieţii şi pătimirilor Sale

Mai sus ţi-am arătat cum de la cele materiale ne putem înălţa cu mintea la contemplarea lui Dumnezeu; acum vei afla un alt chip, spre a-ţi ridica, prin reflectare, mintea la Cuvântul Întrupat, cugetând la preasfintele taine ale vieţii şi pătimirii Sale. Toate lucrurile sensibile ale întregului univers se pot pune în slujba acestei cercetări şi contemplaţii, dacă vei cugeta mai întâi la acestea, aşa cum am menţionat mai devreme, punându-le în legătură cu Dumnezeu Cel mai presus de toate, prima şi singura cauză, Care le-a dat acestora fiinţa, puterea, frumuseţea şi toate celelalte desăvârşiri pe care le deţin; iar apoi vei cugeta la cât de mare şi nemărginită s-a arătat bunătatea lui Dumnezeu Însuşi, Care, fiind Singur începutul (principiul) şi Domnul a toată fiinţa creată, a voit să Se pogoare atât de mult spre a Se face om, a pătimi şi a muri pentru oameni, îngăduindu-le lucrurilor însele ale mâinilor Sale să se întrarmeze asupra Sa şi să-L răstignească.

Când tu vezi, sau atingi, sau auzi de arme, funii, bătăi, stâlpi, spini, cuie, ciocane şi altele asemenea, gândeşte-te cu

mintea ta cum toate acestea au fost instrumente folosite la pătimirea Domnului tău.

De asemenea, când vezi sau locuieşti în case umile, aminteşte-ţi de peştera şi de ieslea Stăpânului tău. Dacă vezi că plouă, adu-ţi aminte de ploaia broboanelor de sânge, ce au picurat în Grădina Ghetsimani din preasfântul trup al Preadulcelui nostru Iisus şi s-au revărsat la pământ. Dacă vezi marea şi corăbiile, adu-ţi aminte cum şi Dumnezeul tău a umblat cu trupul pe ea şi cum, stând în corăbii, învăţa mulţimile. Pietrele pe care le vei privi vor preînchipui pietrele care s-au despicat la moartea Sa: pământul îţi va aduce aminte de acel cutremur din vremea patimii Sale.

Soarele îţi va aminti de întunericul ce l-a învăluit atunci, iar apele, de acea apă ce s-a scurs din sfânta Lui coastă, când, mort fiind şi pe Cruce, a fost împuns cu sulița de soldat. Dacă vei bea vin sau altă băutură, aminteşte-ţi de oţetul şi fierea pe care I le-au dat Stăpânului tău să le bea. Dacă te atrag miresmele, aleargă cu mintea la miasma pe care Iisus a simţit-o pe muntele Golgota, un loc de osândă, unde oamenii erau decapitaţi, de aceea era atât de urât-mirositor şi necurat[1].

Când te îmbraci, adu-ţi aminte că şi Cuvântul Cel Veşnic S-a îmbrăcat pe Sine în trup omenesc spre a te îmbrăca pe tine întru dumnezeirea Sa. Când, de asemenea, te dezbraci,

[1] Din două pricini muntele Golgota a fost numit Locul Căpăţânii: cea dintâi şi mai tainică, care, după părerea lui Vasile, Hrisostom şi Teofilact, este o predanie străveche, ar fi că acolo a fost îngropat trupul lui Adam. De aceea şi monahul Epifanie în scrierea *Despre Siria şi Ierusalim* susţine că „sub Golgota, într-o crevasă [a muntelui], exista un mic lăcaş (o casă, cu alte cuvinte) al lui Adam, în care se afla ţeasta sa", astfel că locul a fost numit „al Căpăţânii"; a doua pricină, mai plauzibilă, atât după părerea lui Coresie, cât şi a altor istorici, se întemeiază pe faptul că în acel loc s-au aflat dintotdeauna împrăştiate craniile răufăcătorilor decapitaţi, şi de aceea locul a căpătat acest nume (*Tezaurul credinţei ortodoxe*, recent tipărit [de Manuil, fost mare-serdar de Moldova, Viena, 1791, n. 1], p. 259).

cugetă la Hristosul tău, Care a fost despuiat spre a fi biciuit şi pironit pe Cruce pentru tine. Dacă ţi se va părea că vreun glas e dulce şi plăcut, îndreaptă-ţi iubirea spre Mântuitorul tău, pe ale Cărui buze s-au revărsat, după psalmist, întreg harul şi toată dulceaţa: „Revărsatu-s-a har pe buzele tale"[1]; că, după Evanghelistul Luca, poporul nu se putea desprinde de dulceaţa buzelor Sale: „Căci tot poporul, când Îl asculta, nu se putea desprinde de buzele Lui"[2]. Dacă la auzul tău vor ajunge tumultul şi vociferările mulţimii, gândeşte-te la glasurile acelea nelegiuite ale iudeilor „Ia-L! Ia-L! Răstigneşte-L!"[3], care au urlat în urechile Sale dumnezeieşti. Dacă vei vedea vreun chip frumos, adu-ţi aminte că Iisus Hristos, Cel mai Frumos dintre toţi oamenii, a ajuns pe cruce fără chip, necinstit şi lipsit de frumuseţe, din iubire pentru tine. De fiecare dată când orologiul va bate, să-ţi vină în minte acele crunte bătăi de inimă, pe care le-a simţit Iisus când, în Grădina Ghetsimani, a început să fie cuprins de agonie, din pricina patimii şi a morţii ce se apropiau; sau imaginează-ţi că auzi acele bătăi crâncene, ale loviturilor de ciocan, la pironirea Sa pe Cruce. Şi, într-un cuvânt, la fiecare întâmplare nefericită, de care vei avea parte tu sau ceilalţi, să socoteşti că aceste întristări şi chinuri nu sunt nimic faţă de chinurile nespuse care au rănit şi străpuns trupul şi sufletul Domnului tău.

[1] *Ps.* 44, 3.
[2] *Lc.* 19, 48.
[3] *Lc.* 19, 15.

CAPITOLUL AL XXIII-LEA

Cum să ne îndreptăm (ţinem în rânduială) simţurile când ni se înfăţişează (percepem) prin intermediul lor obiectele materiale

La vederea lucrurilor frumoase şi preţuite aici, pe pământ, gândeşte-te că toate sunt neînsemnate şi asemenea gunoiului în comparaţie cu frumuseţile şi bogăţiile din Cer, de care o să te desfeţi după moarte, dacă vei nesocoti lumea cu desăvârşire. Şi, cu privirea întoarsă spre soare, gândeşte-te că sufletul ţi-e mult mai strălucitor şi frumos decât acesta, dacă vei rămâne întru harul Făcătorului tău; altminteri va ajunge mai întunecat şi mai nesuferit decât întunericul tartarului. Cu privirea ridicată sus, la cer, cu ochii sufletului la cele de deasupra lui, la Cerul de foc[1], cu gândul aţintit acolo, ca şi cum ţi s-ar fi pregătit ţie sălaş veşnic şi preafericit, dacă vei trăi aici, pe pământ, întru nevinovăţie. La auzul cântului pă-

[1] Cerul de foc, a cărui fiinţă, după Sfântul Calist, este lumina cea preacurată (*scil.* necreată), este, în acord cu teologii Bisericii, dar şi pe temeiul *Scripturii* („Cerul este scaunul Meu" [*Is.* 66, 1] şi, de asemenea, „Cerul cerului este al Domnului" [*Ps.* 113, 24]), tronul lui Dumnezeu. Acesta este sălaşul tuturor celor ce se vor învrednici de fericirea veşnică, atât a îngerilor, cât şi a oamenilor; acesta este şi mult-dorita Împărăţie a cerurilor, despre care Fericitul Augustin spunea: „Pentru o singură zi de desfătare întru Împărăţia cerurilor m-aş lepăda de toate cele ale lumii, de toată desfătarea trupească". Când Ieronim s-a arătat în vis lui Augustin şi a fost întrebat despre Împărăţia cerurilor, i s-a răspuns: „Frate, să fii încredinţat că fericirea cerească, întru care se desfată îngerii, cărora li se fac părtaşi şi oamenii, nici zugrăvită de limba omenească, dar nici pricepută de a noastră minte nu poate fi".

sărilor din pomi la vremea primăverii sau şi al altor cânturi melodioase, înalţă-ţi mintea la acele preadulci triluri ale Raiului şi gândeşte-te că acolo răsună neîncetat „Aliluia" şi alte doxologii, îngereşti[1], şi roagă-te lui Dumnezeu să te învrednicească a-I cânta de-a pururi dimpreună cu duhurile cele cereşti. „După acestea, am auzit, în cer, ca un glas puternic de mulţime multă zicând: Aliluia!"[2].

Iar în faţa plăcerii celor zidite, gândeşte-te că acolo, în spatele plăcerii, se ascunde şi şarpele iadului, urmărindu-te şi jinduind să te omoare sau măcar să te vatăme, şi spune în sinea ta: „O, şarpe blestemate, cum stai la pândă, gata să mă înghiţi!". Întorcându-te apoi spre Dumnezeu, adaugă: *„Binecuvântat eşti, Dumnezeul meu, Care l-ai vădit pe vrăjmaşul meu şi m-ai scăpat de gâtlejul lui turbat şi de al său cârlig!".*

Şi aleargă, aleargă numaidecât la rănile Celui Răstignit, arătându-ţi evlavia faţă de ele, cu gândul la cât de mult a suferit Domnul nostru în preasfântul Său trup ca să te izbăvească de păcat şi să te facă să urăşti plăcerile trupului.

Îţi voi mai aduce aminte încă un lucru, spre a te feri de aceste primejdioase desfătări şi plăceri trupeşti: gândeşte-te bine şi ia seama la ce va ajunge după moartea sa acea persoană care acum îţi place; cu alte cuvinte, ia seama că va ajunge putreziciune, viermi şi miasme. Şi, când păşeşti pe jos, nu ui-

[1] Trei sunt cele mai alese imnuri şi doxologii, pe care cele nouă cete ale îngerilor le înalţă, dând slavă Sfintei Treimi. Imnul primei ierarhii (a Tronurilor, Heruvimilor şi Serafimilor) este „Ghel-ghel", care, după Iezechiel (1, 13), ieşea din mişcările în cerc ale Heruvimilor, iar, după Dionisie Areopagitul (*Despre Ierarhia cerească*, cap. 15, 9), are înţelesul de „mişcare de rotire (revoluţie) desăvârşită". Imnul celei de-a doua ierarhii (a Domniilor, Puterilor şi Stăpâniilor) este „Sfânt, Sfânt, Sfânt!" (*Is.* 6, 3), iar imnul celei de-a treia ierarhii (a Începătoriilor, Arhanghelilor şi Îngerilor), după Nichita Stithátul (*A treia centurie*, cap. 99, *Filocalia*, p. 851), este „Aliluia".

[2] *Apoc.* 19, 1.

ta că în felul acesta, cu fiecare pas şi umblet al tău, te îndrepţi şi te apropii de mormânt. La vederea păsărilor în văzduh, pe ape, a repeziciunii cu care se mişcă, gândeşte-te că şi viaţa ta zboară cu o mai mare iuţime şi se îndreaptă spre al ei capăt. Când se vor ridica vânturile iarna sau cerul va tuna şi fulgera, să cugeţi la înfricoşătoarea Zi a Judecăţii şi, cu genunchii plecaţi, închină-te lui Dumnezeu şi roagă-I-te să-ţi dea harul Său şi vreme îndeajuns, spre a te pregăti cuvenit şi a te înfăţişa înaintea preaînaltei Sale măreţii.

Şi dacă vei înfrunta diferite neajunsuri, să te pregăteşti astfel: când vei fi, de pildă, necăjit din pricina unei dureri, melancolii sau a vreunei fierbinţeli ori răceli sau a nu ştiu cărei alte întristări, înalţă-ţi mintea la voia lui Dumnezeu, Care a socotit cuvenit, pentru binele tău, să înduri la măsura şi vremea respectivă acea boală sau necaz; şi din mijlocul acestora, bucurându-te de iubirea pe care Dumnezeu ţi-o arată şi de prilejul ce ţi se oferă spre a-I sluji Lui în toate cele ce-I sunt Lui cel mai mult pe plac, să spui în inima ta: *„Iată întru mine plinirea voii Dumnezeului meu, Care de mai înainte de veci a rânduit, în chip iubitor, să îndur această supărare; să fie de-a pururi binecuvântat Preabunul meu Stăpân!"*. Şi, iarăşi, când mintea ta va fi năpădită de un oarece gând bun, întoarce-te spre Dumnezeu şi conştient că de la El ţi-a venit acesta adu-I mulţumire.

Când citeşti ceva, să socoteşti că în spatele acelor cuvinte Îl vezi pe Dumnezeu, primindu-le ca şi cum ar veni din dumnezeiasca Sa gură. La vremea când vezi că soarele asfinţeşte şi se pogoară noaptea, întristează-te şi roagă-te lui Dumnezeu să nu cazi în întunericul cel veşnic. La vederea crucii, gândeşte-te că aceasta este drapelul şi flamura oştirii şi a războiului tău şi că, odată îndepărtat de ea, vei cădea în mâinile

vrăjmaşului, iar, dacă o vei urma, vei ajunge în Cer, încărcat de prăzi slăvite. La vederea icoanei Preasfintei, întoarce-ţi inima spre ea, împărăteasa Raiului. Şi mulţumeşte-i, fiindcă de-a pururi a fost gata să împlinească voia lui Dumnezeu, căci L-a născut, alăptat şi crescut pe Mântuitorul lumii şi fiindcă din acest război al nostru nevăzut ocrotirea şi ajutorul ei nu lipsesc. Iar icoanele sfinţilor să trezească în mintea ta gândul că ai atât de mulţi apărători şi mijlocitori înaintea lui Dumnezeu, care se roagă pentru tine, şi-au aruncat bărbăteşte suliţele şi, înaintând, ţi-au deschis calea pe care, dacă vei păşi şi tu, vei fi încununat alături de ei cu o slavă nepieritoare.

La vederea bisericilor, odată cu alte gânduri evlavioase ale tale, să te gândeşti la faptul că sufletul tău este lăcaş al lui Dumnezeu şi la acel „Căci voi sunteţi lăcaş al Dumnezeului celui viu"[1] şi că sufletul trebuie păzit curat şi neîntinat. Mereu în minte cu închinăciunea şi salutul „Născătoare de Dumnezeu Fecioară, bucură-te"[2], adresat ei de înger, să faci astfel: a) mulţumeşte-I lui Dumnezeu pentru bună-vestirea trimisă de El din Cer pe pământ, care s-a arătat început al mântuirii noastre; b) bucură-te dimpreună cu Purureafecioara Maria pentru măreţiile ei nenumărate la care s-a înălţat prin smerenia aleasă şi prea-adâncă şi c) închină-te, alături de această preafericită Maică şi de Arhanghelul Gavriil, dumnezeiescului Prunc – Care S-a zămislit în preasfânta ei mitră chiar în acea clipă – de trei ori pe zi: seara, dimineaţa şi la amiezi.

Iar joi seara, gândeşte-te la mâhnirea Născătoarei de Dumnezeu din pricina sudorii de sânge ce a curs de pe chipul iubitului ei Fiu în Grădina Ghetsimani, unde Se ruga,

[1] *II Cor.* 6, 16.
[2] *Lc.* 1, 28.

când au ajuns soldaţii împreună cu Iuda şi L-au prins, şi la întristarea adâncă trăită de Fiul ei în acea întreagă noapte. Vineri dimineaţa gândeşte-te la mâhnirile şi durerile prin care a trecut din pricina înfăţişării Unuia-Născut Fiului ei înaintea lui Pilat şi a lui Irod, a osândirii Lui la moarte şi a ducerii Crucii Sale, compătimind-o. De la amiaza acestei zile până sâmbătă, gândeşte-te la sabia mâhnirii care a străpuns inima acestei Stăpâne preavrednice din pricina răstignirii şi a morţii preascumpului ei Fiu, a crudei străpungeri cu sulița a preasfintei Sale coaste, a îngropării şi a tuturor celorlalte [lucruri petrecute atunci]. Mai pe scurt, fii de-a pururi treaz şi cu luare-aminte spre a-ţi chivernisi simţurile şi, orice ţi s-ar întâmpla, înveselitor sau întristător, străduieşte-te să înaintezi sau să te retragi nu din iubire sau ură de cele pământeşti, ci numai pentru voia lui Dumnezeu, primindu-le sau respingându-le atât cât e vrerea Lui.

Ia seama, aşadar, la faptul că nu ţi-am dat aceste căi de chivernisire a simţurilor tale spre a te îndeletnici cu ele de-a pururi. Căci totodată ai şi datoria de a-ţi ţine aproape necontenit mintea adunată în inimă, spre a te afla înaintea Domnului tău, Care voieşte să fii cu luare-aminte şi să-ţi birui vrăjmaşii şi patimile printr-o făptuire necontenită, atât prin împotrivirea pe care le-o vei arăta vrăjmaşilor şi patimilor, cât şi prin faptele virtuţii, potrivnice acestora, după cum ţi-am arătat în capitolul al XIII-lea. Ţi-am lămurit aceste lucruri spre a şti să-ţi stăpâneşti simţurile atunci când nevoia ţi-o cere. Fiindcă mulţi nevoitori, şi de astăzi, şi din vechime – şi nu doar aceştia, ci şi alţii – au fost duşi în rătăcire prin mijlocirea unor asemenea închipuiri, daţi pierzării de diavolul, care ştie şi obişnuieşte să se prefacă în înger al luminii,

spre a-l duce pe om în rătăcire, după cum a spus și Pavel: „Deoarece însuși satana se preface în înger al luminii"[1].

Dar să știi și aceasta: că, după cum din simțire (percepția somatică) se naște închipuirea, tot așa din închipuire se naște simțirea, adică închipuirea se îngroașă și devine atât de materială la unii oameni, că ajunge la aceleași acte și urmări pe care le provoacă simțirea; astfel că multor ipohondri și robi ai închipuirii le e teamă de propriile închipuiri la fel cum le e frică și de ceea ce înseși simțurile fizice le pun în față și, fie se desfată și se atașează pătimaș [de cele închipuite], fie au dureri, și suferă, și chiar își află sfârșitul numai din pricina celor ce-și imaginează, fie că acestea sunt persoane sau alte lucruri, de parcă ar fi de față înseși persoanele și lucrurile pe care și le închipuiseră. Așadar, cine nu pricepe cât de rea poate ajunge închipuirea și că trebuie să ne ferim de ea?

[1] *II Cor.* 11, 14.

CAPITOLUL AL XXIV-LEA

Cum să ne stăpânim limba

Preamare e nevoia de a ne stăpâni după cuviinţă limba şi de-a ne-o ţine în frâu. Întrucât pornirea de a o lăsa să alerge şi să vorbească despre cele ce aduc plăcere simţurilor este foarte puternică pentru fiecare dintre noi. De cele mai multe ori, poliloghia îşi are originea în mândrie, şi potrivit acesteia ne închipuim că ştim multe. Îmboldiţi de desfătarea pe care ne-o creează părerea aceasta despre propria persoană, ne grăbim, deşi devenim sâcâitori, să ne întipărim părerea în inimile celorlalţi, spre a o face pe dascălul înaintea lor, ca şi cum ar avea nevoie să înveţe ceva de la noi. Şi nu doar atât, ci dăm dovadă de o asemenea mândrie, că ne apucăm să-i îndrumăm fără ca aceştia să ne fi întrebat ceva sau să ne-o fi cerut mai înainte.

Relele, ce se nasc din poliloghie, nu-i cu putinţă a le descrie doar în câteva cuvinte: poliloghia este maica acediei, temelia ignoranţei şi a prostiei; uşa clevetirii, slujnica minciunilor şi înăbuşirea evlaviei înflăcărate; multa vorbărie înteţeşte patimile şi, îmboldită de ele, limba se avântă cu mai multă uşurinţă în discuţii necuviincioase. Pentru aceea şi Apostolul Iacov, voind a arăta cât de greu e să nu păcătuim prin ceea ce grăim, a spus că de un asemenea lucru sunt în stare doar cei desăvârşiţi: „Dacă nu greşeşte cineva în cuvânt, acela este bărbat desăvârşit, în stare să-şi înfrâneze şi

tot trupul"[1]. Căci, odată ce limba va începe să grăiască, o ia la goană ca un cal scăpat din hățuri și nu va rosti doar cele bune și cuvenite, ci și cele urâte și necuvenite, pricină din care și apostolul o numește „rău fără astâmpăr" și „plină de venin aducător de moarte"[2]. Așa că Solomon se arată pe deplin de acord cu aceasta: „De vei poliloghisi, de păcat n-o să te poți feri"[3]. Ca să nu mai spunem că, în general, multa vorbărie e semn de neștiință: „Necugetatul își sporește peste măsură vorba"[4].

Nu te întinde la vorbă cu cel ce nu e dispus să te asculte, ca să nu-l umpli de dezgust și să-l faci să se îngrețoșeze de tine, după cum s-a scris: „Cel ce vorbește mult devine dezgustător"[5]. Ferește-te de vorbirea pe un ton aspru și ridicat. Fiindcă amândouă sunt foarte urâte de ceilalți și dau naștere bănuielii că ești vanitos și că ai o părere peste măsură de bună despre propria persoană; să nu vorbești niciodată despre tine, treburile sau rudele tale decât dacă este nevoie, dar și atunci cât se poate de scurt. Dacă ți se pare că ceilalți vorbesc despre ei înșiși în van, tu nu te grăbi să-i imiți, chiar dacă ți s-ar părea că vorbele lor sunt smerite și vădesc osândire de sine. Iar despre aproapele tău și despre toate câte îl privesc, vorbește cât mai puțin cu putință, numai atunci și acolo unde e nevoie și spre binele său[6].

---

[1] *Iac.* 3, 2.

[2] *Iac.* 3, 8.

[3] *Pild.* 10, 19.

[4] *Eccl.* 10, 14.

[5] *Sir.* 20, 7 (*Anania*).

[6] Când vorbești cu ceilalți, să-ți aduci aminte de îndemnul Sfântului Talasie și să-l păzești: „Dintre cele cinci feluri de a vorbi cu ceilalți, să alegi doar trei. Al patrulea să nu-ți intre în obișnuință, iar de al cincilea să te lepezi cu totul" (*Prima centurie despre dragoste*, 69, *Filocalia*, p. 460). Cele trei feluri, după Nicolae Kataskepinós, sunt: „Da", „Nu" și „Neîndoielnic".

Despre Dumnezeu şi mai ales despre iubirea şi bunătatea Sa să vorbeşti cu întreaga ta ardoare, însă şi cu frică, gândindu-te că ai putea greşi şi în privinţa aceasta. Aşa că mai degrabă fii cu luare-aminte când alţii vorbesc despre acestea, păstrându-ţi cuvintele în străfundul inimii. În privinţa celorlalte lucruri care se discută, doar sunetul vocilor lor să ajungă în auzul tău, însă mintea să rămână, într-un fel anume, înălţată la Dumnezeu. Dar chiar şi atunci când este nevoie să dai ascultare celui ce-ţi vorbeşte, spre a pricepe [ce-ţi spune] şi a-i da răspuns, nu uita să-ţi arunci, din timp în timp, gândul şi privirea la cer, unde sălăşluieşte Dumnezeu şi, cugetând la înălţimea Sa şi conştient că El îţi vede de-a pururi nimicnicia, cântăreşte bine cele ce-ţi vin în inimă spre a le grăi înainte de a ajunge pe limba ta şi o să afli că multe dintre ele este mai bine să nu iasă din gura ta; pe lângă acestea, să ştii că şi dintre cele pe care cugeţi că ar fi bine să le rosteşti unele ar fi mult mai bine să le îngropi în tăcere, lucru de care-ţi vei da seama abia după ce discuţia se va încheia.

În acest război nevăzut, tăcerea este un mare sprijin şi, totodată, o nădejde sigură de biruinţă. Tăcerea este foarte dragă celui ce nu-şi pune încrederea în sine, ci nădăjduieşte în Dumnezeu; este în măsură să ocrotească rugăciunea, fiind şi un ajutor minunat în lucrarea virtuţilor[1] şi, totodată, semn

---

Al patrulea este „Am îndoieli", iar al cincilea, „Nu mi-e clar". Adică să vorbeşti despre lucruri despre care ştii că sunt ori adevărate, ori false, ori clare; dar despre cele în privinţa cărora ai îndoieli sau care îţi sunt neclare să nu vorbeşti. Sau, dacă ne-am referi la Vlemídis, sub aspect logic cinci sunt genurile afirmaţiei: vocativ (când chemăm pe cineva), interogativ (când adresăm o întrebare), optativ (când ne exprimăm o dorinţă), indicativ (când definim sau ne pronunţăm în privinţa a ceva) şi imperativ (când poruncim impunător şi autoritar). Însă în vorbirea ta să te foloseşti de primele trei forme, evitându-le pe cele indicativă şi imperativă.

[1] De aceea şi Avvá Isaac zice că tăcerea este părtaşa (dimpreună-lucrătoarea) virtuţilor (cuvântul 3, *Filocalia*, p. 19), cea mai înaltă dintre făp-

al socotinței. Că, deși cineva „tace, pentru că n-are ce să răspundă", altul așteaptă momentul potrivit spre a vorbi, întrucât „tace, pentru că știe că este vremea să tacă"[1], iar altul alege să tacă din alte pricini.[2] În general, cel ce tace dovedește că este chibzuit și înțelept, căci, după Sirah, „câteodată cel care tace se dovedește înțelept"[3], după cum există „câte unul care tace și se află înțelept"[4].

Ca să dobândești obișnuința tăcerii, cugetă cât mai des la pagubele și primejdiile aduse de poliloghie, dar și la marile virtuți ale tăcerii, precum și la cele trei chipuri, despre care ți-am vorbit în cele trei capitole de mai sus, privitoare la felul în care se poate ridica cineva de la cele sensibile/materiale la vederea (contemplarea) lui Dumnezeu și a Cuvântului Întrupat, dar și la împodobirea cu deprinderi morale, cu condiția să dețină cunoștința, discernământul și puterea de gândire necesare îndreptării simțurilor sale. Iar cei ce nu dețin această cunoștință și putere își pot îndrepta simțurile în alt chip, prin îndepărtarea din răsputeri de toate acele lucruri sensibile/materiale, ce pot aduce vătămare sufletului lor. Așadar, fratele meu:

a) să te păzești cu mare străşnicie de furii cei răi și foarte iuți ce te însoțesc pretutindeni – adică de proprii ochi – și să nu-i lași să se încordeze și să se uite, plini de curiozitate, nici la femei (fie ele frumoase, fie urâte), nici la bărbați (mai ales

tuirile vieții monahale (cuvântul 34, p. 220) și taină a veacului ce va să fie (epistola a III-a, p. 538); iar marele Varsanufie afirmă că tăcerea asumată conștient este superioară până și cuvântării de Dumnezeu.

[1] *Sir.* 20, 5.

[2] După Avvá Isaac, trei sunt motivele pentru care cineva tace: fie pentru slava oamenilor, fie de dragul râvnei și a osârdiei pentru virtute, fie datorită convorbirii sale lăuntrice ascunse cu Dumnezeu, datorită căreia mintea îi este răpită (cuvântul 26, p. 171).

[3] *Sir.* 19, 28.

[4] *Sir.* 20, 4.

la adolescenți), nici la goliciunea, nu doar a trupurilor străine, ci și a trupului propriu. Căci dintr-o asemenea curiozitate și vedere pătimașă se zămislesc în inimă plăcerea și dorința de desfrânare și de sodomie. După cum a spus și Domnul: „Oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea în inima lui"[1]. Că, și după un înțelept oarecare, „Dorința erotică din privit se naște"[2]. Tot de aceea și Solomon îndeamnă să nu ne lăsăm nici prinși în capcana ochilor proprii, nici învinși de dorința de frumusețe: „Să nu te biruiască pofta de frumusețe, nici nu te lăsa vânat de înșiși ochii tăi"[3].

Pe lângă acestea, ferește-te de privirea plină de curiozitate a bucatelor și băuturilor cu aspect plăcut, amintindu-ți de strămoașa Eva care, odată ce a văzut rodul pomului oprit în Rai, l-a poftit, l-a luat, l-a gustat și așa a murit; și nici să-ți fie plăcută vederea hainelor frumoase, a aurului, a argintului sau a măririlor lumești, ca să nu pătrundă în sufletul tău, prin mijlocirea ochilor, patima slavei deșarte sau a arghirofiliei. Căci zice psalmistul: „Întoarce ochii mei ca să nu vadă deșertăciunea"[4]. Și, îndeobște, păzește-te și nu te uita deloc la dansuri, jocuri, mese, petreceri, certuri, lupte, alergări,

[1] *Mt.* 5, 28.

[2] Aceasta reiese clar și din pildele din *Sfânta Scriptură*. Fiindcă, fiii lui Dumnezeu, adică ai lui Set și Enos, de îndată ce s-au uitat la fiicele oamenilor, adică ale urmașilor lui Cain și au văzut că erau frumoase, și-au ales dintre ele soții, stricându-le fecioria, iar din pricina asta a venit asupra lor potopul acela care a cuprins întreaga lume (*Fac.* 6). Sichem, fiul lui Hemor din Sikima, a văzut-o pe Dina, fiica lui Iacov, i-a căzut dragă și așa a stricat-o (necinstit-o), și din pricina acestei necinstiri a avut loc acel prăpăd atotnimicitor al celor din Sikima, de la om până la dobitoace (*Fac.* 34). Samson a văzut niște femei, atât în Timna, cât și în Gaza, i-a plăcut de ele și s-a culcat cu acelea (*Jud.* 14 și 16). Împăratul David a văzut-o pe Bat Batșeba scăldându-se și s-a îndrăgostit de ea și așa a căzut în adulter cu ea (*II Reg.* 11). La fel și cei doi bătrâni și judecători ai poporului au văzut-o pe Susana și au poftit-o (*Sus.* 9). Și nenumărate alte pilde asemenea se regăsesc în *Scriptură*.

[3] *Pild.* 6, 25 (*Anania*).

[4] *Ps.* 118, 37.

precum şi la toate celelalte lucruri necuviincioase şi fără de rânduială, pe care lumea necugetată le iubeşte, iar Legea lui Dumnezeu le opreşte; ci fugi şi închide-ţi ochii de la acestea, ca să nu ţi se umple inima şi închipuirea (imaginaţia) de patimi şi imagini murdare şi să stârneşti asupra ta tulburarea şi un nou război, părăsind războiul pe care-l duci împotriva patimilor de care eşti deja stăpânit. Să-ţi fie drag să vezi biserici, sfinte icoane, cărţi sacre, cimitire, morminte şi toate celelalte lucruri de cinste şi sfinte, a căror vedere îţi va aduce folos duhovnicesc;

b) să-ţi păzeşti urechile (auzul). Mai întâi, spre a nu auzi cuvinte de necinste şi senzuale, cântece lumeşti şi instrumente muzicale, din pricina cărora sufletul ţi se va îndulci şi în inima ta se va aprinde pofta trupească. Fiindcă scris este: „Îndepărtează de la tine vorbele de ocară"[1].

În al doilea rând, spre a nu da ascultare cuvintelor neruşinate ori celor prin care ni se batjocoresc public semenii (care, de cele mai multe ori, nu sunt decât închipuiri şi minciuni de tot felul), desfătându-te şi îndulcindu-te într-acestea. Deoarece nu se cuvine creştinului să asculte cu plăcere asemenea lucruri, pe placul celor stricaţi şi pervertiţi, despre care şi Pavel a spus că: „dornici să-şi desfăteze auzul, îşi vor grămădi învăţători după poftele lor şi îşi vor întoarce auzul de la adevăr şi se vor abate către basme"[2].

Apoi, spre a nu da ascultare şi a te bucura de judecările şi clevetirile celorlalţi pe seama aproapelui, ci, mai mult, să le împiedici, dacă poţi, iar dacă nu, să nu stai şi să le iei în seamă. Căci, Vasile cel Mare îi socoteşte vrednici de afurisenie atât pe cei ce clevetesc, cât şi pe cei ce stau şi dau ascultare

[1] *Pild.* 27, 11.
[2] *II Tim.* 4, 3-4.

[clevetitorilor şi] clevetirii: „Dacă cineva va fi aflat vorbind de rău pe cineva sau dând ascultare clevetirii altcuiva, fără a-l certa pe acela (...), să se afurisească dimpreună cu el"[1].

Pe urmă, păzeşte-te şi nu te desfăta de ascultarea cuvintelor fără sens şi deşarte şi de flecărelile cu care-şi pierd vremea cei mai mulţi. Fiindcă este scris: „Să nu dai auzire cuvântului necuvios"[2]. Şi Solomon a spus: „Ţine-mă departe de cuvântul necuvios"[3]. Iar Domnul ne-a atras atenţia: „Pentru orice cuvânt deşert, pe care-l vor rosti, oamenii vor da socoteală în ziua judecăţii"[4].

Într-un cuvânt, păzeşte-te şi nu da ascultare nici unuia dintre toate acele cuvinte şi auziri ce-ţi pot vătăma sufletul, între care se numără, firește, linguşelile şi laudele linguşitorilor, despre care şi Isaia a spus: „Poporul Meu, cei ce vă fericesc vă amăgesc"[5]. Ci iubeşte a da ascultare cuvintelor dumnezeieşti, cântecelor sacre, şi psalmodiei, şi tuturor câte sunt cuminţi, sfinte, înţelepte şi de suflet folositoare; şi, mai ales, să iubeşti ca în auzul tău să răsune necinstirile şi ocările pe care ceilalţi ţi le aduc;

c) să-ţi păzeşti mirosul, spre a nu te desfăta cu miresmele de miruri şi de mosc sau cu alte arome îmbătătoare, cu care nu trebuie nici să te dai, nici să te ungi, nici să le savurezi peste măsură. Căci toate acestea sunt ale femeilor neruşinate – nu ale bărbaţilor cumpătaţi – şi moleşesc bărbăţia sufletului, prăvălindu-l în prăpastia patimilor fornicaţiei şi a poftei, făcând ca asupra celor ce se folosesc de ele să vină blestemele de care amintesc prorocii: „Atunci va fi în loc de miresme,

[1] Se află printre epitimiile (canoanele) neatribuite unui autor anume.
[2] *Ieş.* 23, 1.
[3] *Pild.* 30, 8.
[4] *Mt.* 12, 36.
[5] *Is.* 3, 11.

putreziciune"[1] şi „Vai de cei ce se dau cu cele mai preţioase parfumuri!"[2];

d) să-ţi păzeşti gustul şi pântecele spre a nu se pune în slujba mâncărurilor grase, savuroase şi felurite şi a băuturilor plăcute şi bine-aromate. Căci, înainte de a ajunge să ai parte de asemenea mese voluptoase vei cădea, pentru ele, în furturi, minciuni, linguşeli şi mii de alte rele şi patimi înrobitoare; iar, după dobândirea lor, te vor prăvăli în prăpastiile plăcerilor trupeşti şi ale poftelor josnice, ce trezesc cele de sub pântece, aducând asupra ta blestemele profetice ale lui Amos: „Vai celor ce mănâncă iezi din turme şi viţei de lapte din mijlocul cirezilor (...), socotindu-le drept veşnice, iar nu trecătoare, şi celor ce beau vinul strecurat!"[3];

e) să te fereşti de atingerea cu mâna nu doar a unui trup străin, fie el de femeie, fie de bărbat – fie el bătrân, fie tânăr –, dar, totodată, nici a propriului trup (şi cu atât mai mult a mădularelor ascunse), fără un motiv întemeiat. Fiindcă pe cât de gros (trupesc şi material) este simţul tactil, pe atât de aprig şi aţâţă patimile trupului şi-l împinge pe om până la săvârşirea păcatului. Şi într-un anume chip toate celelalte simţuri se află în slujba simţului pipăitului, punându-se de departe (în chip mijlocit) în slujba săvârşirii păcatului. Dar când ajungi la pipăit, adică să te atingi cu mâna, e deja foarte greu să te mai poţi opri de la săvârşirea păcatului.

În legătură cu simţul tactil se află şi împodobirea capului, trupului şi a picioarelor. Aşa că, păzeşte-te de împodobirea trupului tău cu veşminte moi, multicolore şi strălucitoare, sau a capului cu acoperăminte preţioase, sau a picioarelor cu

[1] *Is.* 3, 24.
[2] *Am.* 6, 6.
[3] *Am.* 6, 4-6.

încălțăminte scumpe, fiindcă acestea sunt potrivite femeilor, nu bărbaților; ci să porți doar lucruri cuviincioase și modeste, numai de trebuință și necesare, fie din pricina frigului iernii, fie a arșiței verii, și doar spre buna îngrijire a trupului; ca să nu auzi și tu ceea ce a auzit și bogatul, care se îmbrăca în porfiră și vizon, adică „ai primit cele bune ale tale în viața ta"[1], și să nu cumva să cadă asupra ta blestemul pomenit de Iezechiel: „Și-și vor scoate mitrele de pe cap și se vor dezbrăca de veșmintele lor brodate"[2].

În legătură cu simțul tactil se află, de asemenea, și celelalte înlesniri ale trupului, după cum sunt găteala părului și a bărbii, băile dese, casele somptuoase și luxoase, scaunele și paturile moi și scumpe. De toate acestea să te ferești ca de ceva ce vatămă cumpătarea ta și e pricinuitor al desfrânării și patimilor trupești, ca să nu te faci și tu moștenitor al acelor „Vai!" ale proorocului Amos: „Vai celor ce stau tolăniți pe paturi de fildeș și întinși în așternuturile lor!"[3].

Toate cele despre care ți-am vorbit până acum sunt pământ, iar șarpele cel nematerialnic (noetic), adică diavolul, a fost osândit să se hrănească din el[4].

Așijderea, acestea sunt materia și mâncarea, cu care se hrănesc toate patimile trupului. Dacă tu nu le vei disprețui, socotindu-le, care va să zică, neînsemnate, ci te vei lupta bărbătește și nu le vei lăsa să pătrundă prin mijlocirea simțurilor în sufletul și inima ta, te încredințez că, într-adevăr, ușor vei nimici și pe diavolul, și patimile prin flămânzirea lor și în scurtă vreme te vei arăta printre cei mai mari învingători în acest război nevăzut.

[1] *Lc.* 16, 25.
[2] *Iez.* 26, 16.
[3] *Am.* 6, 4-6.
[4] *Cf. Fac.* 3, 18.

Fiindcă scris este în cartea lui Iov că [insecta numită] „Leul furnicilor"[1] (adică diavolul) s-a pierdut și nimicit din pricină că n-a mai găsit nimic de mâncat: „Leul furnicilor și-a aflat pierzania din pricină că n-a mai avut de mâncare"[2].[3]

[1] *Myrmeleon formicarius (n. trad.).*

[2] *Iov* 4, 11.

[3] După monahul Iovios (cf. cărții *Myriόvivlos* a Sfântului Fotie), diavolul este numit „leul furnicilor" fiindcă, pe de o parte, la început îl aruncă pe om în păcate mici și mai apoi îl prăvălește în cele mari, pe de alta, se arată mic și slab, asemenea unei furnici, dar mai apoi, când se aruncă asupra păcătosului, este asemenea unui leu uriaș și neînfricat.

CAPITOLUL AL XXV-LEA

Cum să ne îndreptăm (ţinem în rânduială) închipuirea şi aducerea-aminte

După cuvântul despre îndreptarea şi restaurarea simţurilor, urmează acela despre îndreptarea facultăţilor închipuirii şi aducerii-aminte; deoarece, aşa cum sunt de părere aproape toţi filosofii, închipuirea şi aducerea-aminte nu este nimic altceva decât întipărirea [în minte a] tuturor acelor lucruri sensibile/materiale pe care le-am văzut, auzit, mirosit, gustat şi pipăit. Şi, ca să fiu succint, închipuirea şi aducerea-aminte sunt un simţ lăuntric comun, care îşi reprezintă şi îşi aminteşte limpede toate câte au ajuns să fie percepute de către cele cinci simţuri ale trupului. Şi, într-un anume chip, simţirea şi cele sensibile/materiale se aseamănă unei peceţi, iar închipuirea, întipăririi de pe urma peceţii.

Facultăţile închipuirii şi aducerii-aminte ni s-au dat după încălcarea poruncii [de către Adam] spre a ne folosi de ele atunci când simţurile se află în stare de repaus şi când nu avem prezente înaintea noastră lucrurile sensibile/materiale, percepute de simţuri şi întipărite în sus-numitele facultăţi sufleteşti. Căci este cu neputinţă să avem pururi de faţă toate câte am văzut, auzit, mirosit, gustat şi pipăit. De aceea, ni le aducem înaintea ochilor cu ajutorul închipuirii şi aducerii-aminte, în care acestea s-au întipărit, şi aşa vorbim şi cugetăm la ele, ca şi cum ar fi de faţă.

De pildă, după ce ai plecat din cetatea Smirna, în urma unei vizite acolo, n-o vei mai vedea cu ajutorul simțului văzului, ci cu simțirea lăuntrică, mulțumită închipuirii și aducerii-aminte, și, ori de câte ori vei voi, îți vei aduce în fața ochilor orașul Smirna și îl vei contempla ca și cum ar fi de față, cu aceleași forme, dimensiuni și întocmire, dar nu ca și cum te-ai afla în Smirna (după cum socotesc unii ignoranți), ci așa cum imaginea orașului Smirna este întipărită în închipuirea și amintirea ta. Această închipuire a celor materiale/sensibile este cea care ne tulbură și în timpul somnului, făcându-ne să avem vise diferite și neobișnuite, în care, fiind cu luare-aminte, să nu te încrezi niciodată.

Deoarece închipuirea aceasta este o întipărire irațională și rudimentară (neclară) cu ajutorul celor cinci simțuri, ce ne înfățișează cele materiale/sensibile după forma, culoarea și dimensiunea lor, cum am spus, trebuie să știi că:

a) Dumnezeu, așa cum este dincolo de toate simțurile și, totodată, de toate cele materiale, precum și dincolo de orice formă, culoare, dimensiune și loc (întrucât este întru totul fără de formă și chip, ființând pretutindeni și mai presus de toate), tot așa este și dincolo de orice închipuire. Prin urmare, să știi că închipuirea este o putere a sufletului care, din pricina acestor neajunsuri, nu deține capacitatea de a se uni cu Dumnezeu[1];

b) de asemenea, și Lucifer, primul dintre îngeri, deși la început s-a aflat deasupra facultății închipuirii iraționale, fiind dincolo de orice formă, culoare și simțire – întrucât era minte (*νοῦς*) rațională, imaterială, fără formă și trup –, mai apoi

[1] După Calist și Ignatie Xanthópoulos „nici o închipuire nu-și are locul privitor la Dumnezeu, fiindcă, pur și simplu, El ființează și Se află dincolo de orice concept și noțiune" (*Filocalia*, p. 1069).

şi-a închipuit şi a conceput în mintea sa ideea că este egalul lui Dumnezeu, şi aşa a căzut din acea stare de imaterialitate unitară, lipsită de formă, chip şi patimi, a minţii sale, ajungând prizonier al acestei facultăţi polimorfe, separatoare şi fără transparenţă a închipuirii, după cum mulţi cuvântători de Dumnezeu socotesc; şi aşa, dintr-un înger mai presus de formă, imaterial şi nepătimitor, a ajuns un diavol materialnic şi într-un chip anume multiform şi supus patimilor.[1] Pentru aceea şi dumnezeieştii Părinţi i-au dat nume, precum cel de pictor în stare să redea prin meşteşugul său orice, ori de şarpe cu multe chipuri, care se hrăneşte din clisa patimilor, născocitor de închipuiri, dar şi alte nume de acest fel. A fost asemănat de Dumnezeu Însuşi cu o fiinţă cu trup de balaur, cu coadă, muşchi, coaste, spinare, ochi, gură, buze, piele, carne şi cu alte mădulare la fel, după cum poţi vedea în cartea lui Iov, cap. 40-41. Astfel, dragul meu, află că închipuirea cea cu multe chipuri, de vreme ce este plăsmuirea şi plodul diavolului, îi este foarte scumpă. Căci, în acord cu sfinţii[2], aceasta este puntea pe care trec demonii cei ucigaşi care se unesc cu sufletul, făcându-l în felul acesta sălaş al gândurilor murdare, viclene, hulitoare şi al tuturor patimilor, sufleteşti şi trupeşti, necurate;

c) după Maxim, teologhisitorul cel preamare şi sfânt, Adam, întâiul zidit, a fost creat de Dumnezeu fără facultatea închipuirii (imaginaţiei). Întrucât mintea aceluia era cura-

[1] Astfel că şi purtătorul de Dumnezeu Grigorie Sinaitul ne învaţă despre demoni următoarele: „Fiind şi ei oarecând minţi [nematerialnice], iar apoi căzând din acea imaterialitate şi diafanitate, fiecare dintre ei a dobândit o oarece îngroşare materială în funcţie de tagma sau lucrarea pe care a săvârşit-o, odată ce-au devenit somatici" (*Filocalia*, cap. 23, pp. 8-9). Iar mai jos adaugă despre demoni că „au ajuns oarecum materialnici din pricina deprinderii unor patimi materiale".

[2] *Vezi* şi Calist şi Ignatie Xanthopoulos (*Filocalia*, cap. 64, p. 1068).

tă, simplă şi mereu lucrătoare, nu se putea întipări în ea vreo formă, nici imagine prin mijlocirea simţurilor [exterioare] şi a obiectelor materiale/sensibile. Ci, fără a se folosi de puterea inferioară a închipuirii şi a-şi imagina forme, culori, chipuri şi distanţe, el contempla, cu ajutorul puterii superioare a sufletului, adică al cugetului, numai raţiunile simple şi pure (descoperite) ale celor câte sunt, într-un chip imaterial, lămurit şi duhovniceşte.[1] Ah!, însă diavolul cel ucigător de oameni, cum şi el a căzut din pricina închipuirii, tot aşa l-a împins şi pe Adam să dea în mintea sa formă închipuirii că este asemenea lui Dumnezeu şi să cadă din pricina acestei închipuiri; şi aşa, sărmanul de el, din acea viaţă noetică, la măsura îngerilor, unitară, raţională şi fără formă, s-a prăvălit în prăpastia închipuirii sensibile (senzuale), divizată în multe şi felurite părţi, ajungând la starea fiinţelor necuvântătoare. Căci închipuirea este cu precădere proprie fiinţelor necuvântătoare, nu şi celor cuvântătoare.

[1] Astfel că şi Noul Adam, Domnul nostru Iisus Hristos, deşi avea toată înţelepciunea şi cunoştinţa firească ale celor câte sunt (despre aceasta *vezi* mai jos, în cap. al LII-lea), nu a avut totuşi şi mintea aceasta pasivă, aflată într-o stare latentă, adică închipuirea celor materiale/sensibile, ci o minte pururi activă şi nepătimitoare, care ajunge nemijlocit la raţiunile imateriale ale tuturor câte sunt, după cum sunt de părere şi cuvântătorii de Dumnezeu. Astfel că şi Gheorghe Coresie (1570-1659/60), bărbatul acela grăitor de Dumnezeu, în scrierea *Întrebări şi răspunsuri teologice privitoare la Iconomia Întrupării [Domnului]*, susţine următoarele: „Domnul a fost vrednic de răsplată (...) în virtutea ştiinţei (adică a cunoştinţei naturale a tuturor celor câte sunt), de care era plin; aceasta lucra în Hristos de-a pururi în chip absolut liber şi de nimic împiedicată, nici de somn (de visele ce ne bântuie în somn), nici de vreo altă pricină – cum se întâmplă cu minţile celorlalţi oameni –, de vreme ce mintea lui Hristos n-a fost dependentă de închipuiri, care se interpun ca un zid, împiedicând-o să ajungă la raţiunile imateriale ale celor noetice". Un argument, deloc neînsemnat, în favoarea acestora este şi afirmaţia lui Teofil al Bulgariei, care susţine în *Tâlcuirea la Evanghelia după Luca* că Domnul nu a lăsat să pătrundă în închipuirea Sa imaginile împărăţiilor lumii, pe care vrăjmaşul I le-a arătat.

Şi, odată ce omul a căzut în această stare, cine ar putea să ne spună în câte alte patimi, rele şi rătăciri nu s-a prăvălit prin mijlocirea închipuirii? Filosofia morală i-a fost alterată de o mulţime de amăgiri[1], cunoaşterea naturală, de nenumărate idei greşite[2], iar teologia, de dogme denaturate şi mincinoase. Căci mulţi, şi dintre cei de odinioară, şi dintre cei din vremurile noastre, voind să cerceteze şi să vorbească despre Dumnezeu şi despre tainele Lui simple, fără formă şi mai presus de închipuire, cărora le slujeşte puterea cea mai înaltă a sufletului, adică mintea, chiar înainte de a-şi curăţa mintea de formele şi imaginile pătimaşe ale închipuirii lucrurilor sensibile, n-au aflat adevărul, ci minciuna. Şi cel mai rău este că minciuna aceasta este îmbrăţişată şi slujită cu putere, de parcă ar fi adevărul ultim şi Fiinţa supremă şi, în loc să ajungă cuvântători de Dumnezeu (teologi), s-au arătat scornitori de închipuiri, odată ce s-au lăsat în seama, după apostol, „minţii lor fără judecată"[3].

Dacă, aşadar, frate, îţi doreşti să te desprinzi cu uşurinţă de aceste rătăciri şi patimi, dacă îţi propui să scapi de feluritele capcane şi meşteşugiri ale diavolului şi dacă dorinţa ta este de a te uni cu Dumnezeu şi de a ajunge la dumnezeiasca luminare şi la adevăr, luptă din toate puterile tale! Luptă spre a-ţi goli mintea de toate formele, culorile şi dimensiunile, de orice închipuire şi amintire ale lucrurilor sensibile, şi bune, şi rele.

Căci toate acestea sunt ca nişte întinări, noroaie şi beznă ce pângăresc puritatea, şi nobleţea, şi starea de luminare ale minţii, îngroşându-i imaterialitatea. Şi aproape nici o pati-

[1] *A se vedea* finalul capitolului de faţă.
[2] *A se vedea infra* în capitolul de faţă.
[3] *Rm.* 1, 28.

mă[1] sufletească și trupească nu se poate apropia de minte decât prin mijlocirea acestei închipuiri a celor sensibile. Luptă, așadar, spre a-ți păzi mintea curată, departe de orice culoare, formă și chip, așa cum Dumnezeu a zidit-o.

Iar aceasta nu se poate săvârși altcumva decât prin întoarcerea și adunarea minții în locul cel străimt al inimii tale, al întreg omului tău lăuntric; și obișnuiește-o să rămână acolo, în sinea ta, câteodată rugându-se îndoliată și repetând fără glas cuvântul inimii: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!", stând cu luare-aminte doar la cuvintele acestei rugi (așa cum îți voi arăta, privitor la aceasta, în capitolul al XXVI-lea), alteori contemplându-se pe sine sau, mai bine spus, înțelegându-L pe Dumnezeu prin [înțelegerea propriului] sine și aflându-și odihna[2] – această formă de contemplare se numește ciclică și fără de rătăcire[3].

[1] Că de se va întâmpla să fie răpiți ochii cuiva, privind cu patimă un chip frumos, dar se va împotrivi, afundându-și mintea în inimă, spre a nu se întipări în închipuirea sa imaginea acelei persoane, va scăpa în felul acesta de împletirea, izvoditoare de voluptate, a gândurilor, va evita confruntarea, va izbuti să nu-și dea consimțământul și în cele din urmă se va descotorosi și nu va cădea în păcatul cu fapta; astfel că și Teologul Grigorie atrage atenția: „Un chip m-a vrăjit, numai că nu m-a robit. N-am îngăduit ca închipuirea (idolul) păcatului să se înfiripeze [în mine]. Închipuirea (idolul) este ispitire, dar noi de faptă am fugit. Căci acestea sunt treptele ducerii în amăgire de către vrăjmașul". Iar dacă cineva va îngădui să i se întipărească în închipuire imaginea și amintirea acelei persoane, poate foarte ușor să cadă treptat în păcat, ajungând chiar la săvârșirea cu fapta a păcatului respectiv; așa că totul depinde de închipuire.

[2] De aceea, Vasile cel Mare învață că atunci când mintea nu este împrăștiată la lucrurile din afară, nici nu este lăsată să se reverse spre lume prin simțuri, se întoarce în sine și prin sine se înalță la ideea de Dumnezeu: „Mintea, ce nu se împrăștie spre cele din afară, nici nu se răsfiră, prin mijlocirea simțurilor, spre lume, se întoarce în sine și prin sine se înalță la ideea de Dumnezeu" (*Epistola* 2, 2, 58-61).

[3] Căci, după Dionisie Areopagitul, trei sunt mișcările sufletului: a) ciclică: aceasta are loc când sufletul se întoarce la multitudinea lucrurilor din afară și, după ce mai întâi se adună în sine, se unește cu puteri îngerești

Căci, așa cum șarpele, când vrea să-și lepede vechea piele, se duce și încearcă să treacă printr-un loc mai strâmt, după cum ne spun cei ce studiază științele naturii, tot așa și mintea, limpezită (curățită) fiind, odată cu trecerea ei prin locul cel strâmt al inimii și cu ajutorul rugăciunii minții [săvârșite] în inimă, își leapădă veșmântul, țesut din închipuirea celor sensibile și din ideile rele și preconcepute, și se face curată, luminoasă și în măsură să se unească cu Dumnezeu, în virtutea asemănării cu El, la care ajunge odată cu aceasta. Și iarăși, după cum apa, cu cât se adună și e constrânsă să treacă prin conducte tot mai înguste, pe atât se subțiază, dar și capătă tărie (presiune), fiind aruncată la o înălțime și mai mare, tot așa și mintea, cu cât e preocupată de cercetarea cât mai strânsă a inimii și de contemplarea de sine, pe atât devine mai subtilă, mai puternică și mai înaltă decât toată patima și ispitele aduse de gânduri, decât orice formă și chip, nu doar ale

deopotrivă și astfel se poate uni cu Binele Cel fără de început și sfârșit, adică cu Dumnezeu; b) elicoidală (în spirală): aceasta are loc când sufletul se află în căutare și primește cunoștințe dumnezeiești, dar nu cu totul nematerialnic (noetic), unitar și nemijlocit, ci mijlocit și prin raționament, trecând de la o idee la alta, prin combinarea, într-un chip anume, a diferitelor acțiuni atât cu mișcarea ciclică, cât și cu cea în linie dreaptă (pe verticală); c) în linie dreaptă (pe verticală) este atunci când sufletul iese din contemplarea lucrurilor materiale aflate în jurul său și, începând de la cele din afară, sensibile și materiale, ca dinăuntrul unor imagini nenumărate și felurite, urcă la contemplarea cea simplă și unitară (*Despre numirile dumnezeiești*, cap. 4). Iar mișcarea ciclică e numită superioară, cea dintâi și cea mai de seamă dintre mișcările sufletului, fiindcă, așa cum, de pildă, cele două capete ale unei vergi când se unesc alcătuiesc o cunună și un cerc, tot așa și atunci când energia și puterea noetică (nematerialnică) și cognitivă ale sufletului, aflate mai ales în creier, ca într-un organ trupesc, se vor uni cu ființa noetică (nematerialnică) a sufletului, dar și cu Duhul Cel Preacurat și de viață dătător, aflate, în acord cu *Evanghelia* și Părinții neptici (*a se vedea* și *Filocalia*, p. 95), în mijlocul inimii ca într-un organ trupesc; din unirea și întoarcerea acestora apare un cerc și mulțumită acestui cerc mintea omului se va uni cu harul dumnezeiesc din străfundul inimii.

celor materiale, ci şi ale celor noetice (nematerialnice), astfel încât toate acestea vor rămâne afară, fără a putea pătrunde acolo[1]. Iar dacă vreodată mintea ţi se va revărsa asupra celor din afară, materiale şi sensibile şi la închipuirile lumii, s-o readuci înapoi, în cămara inimii, până ce se va obişnui [să petreacă acolo].

Acesta este primul şi cel mai însemnat chip pe care e nevoie să-l pui întruna în practică spre a-ţi îmbunătăţi, iubite, închipuirea şi aducerea-aminte. Şi de ce zic să îndreptăţi? Să şi smulgi din rădăcină relele prejudecăţi ale acesteia şi închipuirile (idolii) ei. Iar acest chip, pe cât este de roditor şi folositor, pe atât este de obositor, şi pe cât este de obositor, pe atât de greu este a-l înfăptui (ca să nu zic că şi foarte greu i se dă crezare) pentru cei mai mulţi dintre oameni şi mai ales pentru ai noştri înţelepţi şi învăţători ai acestui veac. Iar aceştia, prin refuzul de a primi învăţătura Sfântului Duh şi a atâtor alţi Părinţi de Dumnezeu purtători, care învaţă aceste lucruri în cartea mai preţioasă decât orice nestemată a *Filocaliei*, ajung pe drept lipsiţi de roadele Duhului, de care se vor bucura mulţi alţi oameni neînvăţaţi şi neştiutori de carte. Că Dumnezeu „a ascuns acestea de cei înţelepţi şi de cei pricepuţi şi le-a descoperit pruncilor."[2]. Căci cei ce nu cred în această lucrare a minţii nu vor putea înţelege folosul adus de ea, după cum şi *Scriptura* zice: „Dacă nu credeţi, nu vă veţi înţelepţi"[3].

[1] Voi da un exemplu şi mai elocvent: cu cât razele soarelui cad mai departe de centrul şi mijlocul lentilei cu care aprindem iasca, cu atât devin mai slabe, rare şi întunecate, iar cu cât cad mai aproape de centru, cu atât mai puternice, dense şi luminoase ajung; în acelaşi fel şi mintea dimpreună cu puterile cognitive ale sufletului, cu cât se reunesc laolaltă în centrul inimii, cu atât mai puternice şi mai luminoase devin.

[2] *Cf. Lc.* 10, 21.

[3] *Is.* 7, 9.

Iar dacă mintea îţi va obosi şi nu va mai putea rămâne în inimă şi în rugăciunea aşa-numită a minţii ce se săvârşeşte în inimă, atunci foloseşte-te de cel de-al doilea chip: las-o să iasă afară şi să se adâncească în studiul, cercetarea şi înţelesurile dumnezeieşti şi duhovniceşti, cuprinse atât în *Scripturi*, cât şi în realităţile noetice (inteligibile) zidite, mai ales în cele îndeobşte numite metafizică şi materii abstracte. Fiindcă aceste înţelesuri duhovniceşti (spirituale), în virtutea faptului că sunt înrudite cu mintea şi cu ceea ce este subtil şi imaterial, nu-i îngăduie minţii să se îngroaşe, ci o vor ajuta să se întoarcă mult mai uşor la locul ei din inimă şi să se unească din nou cu nematerialnica aducere-aminte de Dumnezeu. De aceea, zice dumnezeiescul Maxim „că făptuirea[1] singură nu poate face mintea să ajungă nepătimitoare, dacă aceasta nu va avea ulterior parte de vederi (contemplări) nenumărate şi felurite". Ia aminte să nu te apleci asupra cercetării raţiunilor corpurilor materiale şi animale, adică asupra ştiinţelor naturii, câtă vreme nu te-ai despătimit. Căci, atunci când mintea nu este slobozită de închipuirile pătimaşe ale celor materiale/sensibile, înainte de a pătrunde înţelesurile duhovniceşti şi nemateriale aflate în corpuri şi vietăţi, este furată doar de aparenţa şi înfăţişarea lor din afară; şi găsindu-şi, după cum susţine Sfântul Maxim, plăcerea în aceasta, va dobândi patimi şi convingeri mincinoase, în loc să ajungă la nepătimire şi adevăr, după cum s-a întâmplat cu atâţia dintre filosofii aşa-numiţi ai naturii.

Sau te poţi folosi de un alt chip spre odihna şi mângâierea minţii tale: închipuie-ţi tainele vieţii şi pătimirii Domnului, adică naşterea Sa în peşteră, întâmpinarea la templu, botezul Său la Iordan, postul cel de patruzeci de zile din pustie,

[1] Săvârşirea faptelor bune (*n. trad.*).

propovăduirea Evangheliei și celelalte minuni pe care le-a săvârșit, Schimbarea la Față de pe muntele Tabor, spălarea picioarelor ucenicilor, instituirea Sfintelor Taine, trădarea și patimile, crucea, îngroparea, învierea, înălțarea, nenumăratele și feluritele chinuri ale martirilor și nevoințele de mulți ani ale cuvioșilor.

De asemenea, ai putea, spre zdrobirea inimii și întru pocăința ta, să-ți închipui taina și ceasul înfricoșătoare ale morții tale, cumplita zi a Judecății, nenumăratele și feluritele chinuri veșnice, precum râurile de foc nestins, temnițele întunecate de sub pământ, tartarele preareci și viermii însetați de sânge ori tovărășia demonilor. Poți să-ți închipui totodată și desfătarea drepților întru bucuria cea negrăită, Împărăția cerească, slava și fericirea veșnice, glasurile celor ce prăznuiesc unirea cu Dumnezeu, întâlnirea și sălășluirea veșnică cu toți sfinții[1].

[1] Dacă-ți vei zugrăvi, frate, asemenea înțelesuri și gânduri dumnezeiești pe foaia albă a închipuirii tale, nu doar vei scăpa de aduceri-aminte viclene și gânduri rele, ci te vei și lăuda cu îndrăzneală în Ziua ce va să fie a Judecății; căci și Vasile cel Mare al Ancyrei în cuvântul *Despre Feciorie* (Vasile al Ancyrei, Pseudo-Atanasie al Alexandriei, *Despre feciorie*, 30, traducere din limba greacă veche de pr. dr. Gabriel Mândrilă și Laura Mândrilă; studiu introductiv și note de pr. dr. Gabriel Mândrilă, Ed. Sophia/Metafraze, București, 2014, pp. 152-153) ne atrage atenția că orice om aflat în trup se aseamănă unui zugrav care pictează un tablou într-un loc ferit. Prin urmare, așa cum acel pictor, când va scoate și își va înfățișa tabloul într-un loc public, va fi lăudat de privitori, dacă va fi reușit să zugrăvească în el chipuri de sfinți sau alte lucruri frumoase, vrednice de a fi văzute, dar, totodată, va fi supus blamului, dacă a zugrăvit în el lucruri urâte, necuviincioase și demne de oprobriu. În același fel orice om, după moartea sa, când se va înfățișa înaintea Judecății lui Dumnezeu, are să fie lăudat și fericit de Dumnezeu, îngeri și sfinți, dacă și-a împodobit mintea și închipuirea cu înțelesuri luminoase, duhovnicești și dumnezeiești și, totodată, are să fie făcut de rușine și osândit, dacă și-a înțesat închipuirea cu patimi, imagini și reprezentări rușinoase și lipsite de cuviință. Și Grigorie al Thessalonicului se arată uimit de felul în care, plecând de la cele materiale/sensibile, își fac loc în suflet, prin intermediul închipuirii, atât lumina nematerialnică (noetică), aducătoare de viață veșnică, dar și întunericul cel nematerialnic al iadului (*Filocalia*, p. 969).

Să ştii că sfatul meu este să nu fii preocupat neîncetat de aceste lucruri, ci să te foloseşti de ele în anumite rânduri, cât mintea ta să se poată odihni, iar apoi să se reîntoarcă în inimă, spre a-şi continua acolo lucrarea lipsită de chip şi formă prin mijlocirea aducerii-aminte de Dumnezeu săvârşite în inimă. Căci, după cum toate vietăţile cu cochilie (precum melcii şi broaştele ţestoase) sau crustaceele nu-şi află nicăieri altundeva liniştea decât înăuntrul crustei în care sunt învelite şi în orificiile lor [unde se retrag], tot aşa şi mintea, în mod firesc, nu-şi poate afla nicăieri altundeva odihna decât în trupul pe care-l poartă, adică în cămara inimii şi în omul cel lăuntric, ca de acolo să lupte, ca dintr-o fortăreaţă, cu gândurile, vrăjmaşii şi patimile, ce se ascund acolo, cu toate că cei mai mulţi dintre oameni n-au habar de acest lucru[1].

[1] Că patimile şi gândurile se află ascunse în inimă şi de acolo ies şi ne războiesc o mărturiseşte Domnul Însuşi, când zice: „Căci din inimă ies: gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtişaguri, mărturii mincinoase, hule. Acestea sunt care spurcă pe om" (*Mt.* 15, 19-20). Şi, de asemenea, că vrăjmaşii demoni se ascund împrejurul inimii (prin lucrările lor, nu şi după fiinţă, aşa cum adevereşte şi marele Grigorie al Thessalonicului în omilia la duminica a patra din Postul Mare) este, de asemenea, mărturisit de Sfântul Diadoh, care zice că înainte de Sfântul Botez dumnezeiescul har îl îndeamnă pe om la bine din afară, în timp ce satana se află cuibărit în adâncurile sufletului şi în inimă; după ce omul se va boteza, demonul este scos afară din inimă, iar harul se sălăşluieşte înăuntrul ei (*Cuvântul ascetic*, 76, p. 224). Numai că şi după botez (după cum arată acelaşi sfânt în cap. 82) demonilor li se îngăduie să se afle în străfundurile trupului (cu alte cuvinte, s-ar putea spune că se află la porţile inimii) spre a pune la încercare liberul arbitru al omului şi de acolo aţâţă mintea cu focul plăcerilor trupeşti. De aceea ne şi spun Părinţii că demonilor nu le este pe plac ca oamenii să ştie că ei se află înăuntrul lor, ca nu cumva, la aflarea acestui lucru, să-i alunge de acolo şi să-i înfrunte cu arma numelui lui Iisus Hristos, rostit în inimă, aşa cum am pomenit mai sus. Şi că demonii se află înăuntrul nostru mărturiseşte deopotrivă şi Grigorie Teologul, când arată că Domnul, zicând că duhul cel necurat, după ce va ieşi din om, va lua cu sine din nou alte şapte duhuri şi apoi vor intra şi se vor sălăşlui în omul respectiv (*Mt.* 12. 43), se referă la perioada de după Botez, când Dumnezeu îngăduie ca demonii să intre în cel botezat prin mijlocirea gândurilor viclene, a cuvintelor şi a faptelor rele, pe

Mai presus de toate te sfătuiesc să lupți și să te păzești cât mai bine, să nu-i îngădui închipuirii și memoriei tale să-și aducă aminte de toate câte le-ai văzut, auzit, mirosit, gustat, pipăit – mai ales de cele necuviincioase și rele. Fiindcă este un lucru neîndoielnic și adeverit că de mai mult război ai parte spre a te elibera de închipuirea și de aducerea-aminte de un lucru decât [de lucrul însuși] perceput cu unul dintre simțurile tale. Întrucât, ipotetic vorbind, e mult mai ușor să vezi sau nu cu împătimire o persoană în realitate – fără ca asta să presupună prea mult război; însă din momentul în care vei fi ajuns s-o vezi în realitate nu mai e atât de ușor, ci e nevoie de mult război și nevoință ca să-ți alungi din închipuirea ta amintirea persoanei respective.

Adeseori, o singură privire curioasă și pătimașă, aruncată unui chip frumos, ne întipărește atât de adânc în închipuire amintirea sa, că ne va război vreme de patruzeci sau cincizeci de ani și chiar până la bătrânețe fără a putea să ștergem din minte acea amintire și închipuire. Și caraghios e că persoana respectivă îmbătrânește, se urâțește sau chiar moare și se preface în țărână și, de multe ori, ajungem la mormântul ei și-i luăm oasele în mâini, însă închipuirea noastră îi păstrează atât de intens imaginea, că noi de-a pururi o vom socoti tânără și vie. Prin urmare, fiind irațională și oarbă, închipuirea ne face să păcătuim cu persoana aceea în inima noastră, ca și cum ar fi aievea, și treji, dar și în somn[1].

---

care acesta le va fi săvârșit după botez (cuvântarea la Lumini [Bobotează]; *a se vedea* și capitolul al XX-lea din partea a doua a lucrării de față).

[1] Ia aminte la faptul că ți-am dat o pildă privitoare la închipuirea născută cu ajutorul simțului vederii ca să știi că nici un alt simț nu ne războiește atât de mult pe cât o face văzul. Și, după cum acesta este cel mai impunător, rafinat și curat dintre toate celelalte simțuri, dominându-le și înrudindu-se cu mintea în ceea ce privește imaterialitatea și lumina, după cum susțin teologii, tot așa și închipuirile născute prin mijlocirea acestui simț se șterg mult

În afară de acestea, îți amintesc să te ferești cât poți și să nu dai crezare, ba chiar să respingi ca plăsmuiri, dacă vei vedea, fie treaz, fie dormind, fie lăuntric, în inima ta, fie în afară, vreo formă în chip de lumină, sau foc, sau de înger, sau sfânt, sau orice altă închipuire. Să iubești virtutea aceasta a tăcerii și învață să taci pentru o vreme chiar și atunci când nu este rău să vorbești, spre a putea dobândi deprinderea tăcerii – excepție făcând doar dacă tăcerea ta va fi pricina vătămării tale duhovnicești sau a celorlalți. Pe lângă acestea, îți va fi de mare folos să te ții departe de tovărășia oamenilor câtă vreme în locul companiei lor voiești a te afla în compania îngerilor, a sfinților și chiar a lui Dumnezeu Însuși. În sfârșit, adu-ți aminte de războiul pe care îl ai de purtat, fiindcă în clipa în care vei vedea câte lupte ai de dat întru aceasta, neîndoielnic îți va pieri pofta să-ți pierzi vremea cu cuvinte de prisos.

---

mai greu. Apoi, ne războiesc închipuirile trezite de cuvintele rele și murdare pe care le-am auzit. Dar să știi că, după cum, atunci când și celelalte simțuri lucrează, ochii nu-și află mulțumirea dacă nu văd și ei totodată ceea ce celelalte simțuri percep, tot așa nici închipuirea nu e satisfăcută dacă nu vede mental toate ce vor fi auzite, gustate, mirosite și pipăite, după Grigorie al Thessalonicului (*Filocalia*, p. 988).

CAPITOLUL AL XXVI-LEA

Soldatul lui Hristos să se ferească cu toată puterea de tulburări și supărări, dacă voiește a lupta cu sorți de izbândă împotriva vrăjmașilor

După cum orice creștin are datoria de a face tot ce-i stă în putință spre a-și redobândi pacea inimii atunci când și-o va pierde, tot așa să știe că nu este nici drept, nici înțelept ca orice întâmplare de pe lumea aceasta, de care va avea parte, să-l lipsească de această pace sau să i-o tulbure. Într-adevăr, să ne întristăm din pricina păcatelor noastre, dar cu o durere împăcată, în chipul despre care am vorbit de multe ori până acum. Și așa, fără a ne tulbura inima, să compătimim, cuprinși de o stare evlavioasă de iubire, pe orice alt păcătos și să plângem, cel puțin lăuntric, să jelim din pricina greșelilor sale. Celelalte lucruri, ce ni se pot întâmpla, grele și chinuitoare, precum boli, răni, moartea rudelor, epidemii, războaie, incendii și alte rele asemănătoare, chiar dacă de cele mai multe ori lumea le respinge, de vreme ce zguduie firea omenească, este totuși cu putință ca, prin harul lui Dumnezeu, nu doar să le îndurăm, ci și să le voim, să le iubim, ca pe niște pedepse îndreptățite – pentru cei nelegiuiți, și ca prilejuri de lucrare a virtuților – pentru cei buni; că propunându-ne asemenea scop vom ajunge să fim deopotrivă și pe placul Domnului și Dumnezeului nostru, Carele ni le trimite; și pe urmele voii

Lui vom dovedi cu inimă calmă și împăcată toate mâhnirile și chinurile vieții de acum.

Și fii convins că orice supărare și tulburare ale inimii nu sunt plăcute ochilor dumnezeiești; că de orice fel ar fi aceasta, de fiecare dată este însoțită de nedesăvârșire și întotdeauna își are originea într-una dintre rădăcinile cele rele ale iubirii de sine (egoismului nostru).

De aceea să ai o strajă care să stea de-a pururi neadormită și, de îndată ce va vedea ceva ce te-ar putea tulbura și supăra, să-ți facă semn și să-ți dea de știre, ca să pui mâna pe arme spre a te apăra, cugetând că toate acele rele, ca și multe altele, asemănătoare, chiar dacă în afară și la treapta simțității le resimți ca rele, adică vătămătoare, de fapt, nu sunt cu adevărat rele, nici nu le stă în putință să ne lipsească de Binele adevărat și că, totodată, toate acestea sunt poruncite sau îngăduite de Dumnezeu, pentru scopurile deja pomenite, drepte și în interesul nostru, dar și pentru altele, încă necunoscute, fiind mai presus de orice îndoială preadrepte și preasfinte. Și dacă în fața oricărei întâmplări supărătoare și potrivnice, îți vei păstra inima ușurată și împăcată, vei putea să ai parte de mult câștig; dar dacă se va tulbura, orice lucrare și nevoință duhovnicească vei încerca, nu-ți va aduce decât un rod foarte neînsemnat sau chiar nimic.

Îmi îngădui să afirm că, atunci când inima se tulbură și se zbuciumă, este supusă de fiecare dată diferitelor lovituri și războaie din partea vrăjmașilor; iar când suntem tulburați, nu putem vedea și deslușI bine drumul cel drept și calea cea sigură ale virtuții, și atunci vrăjmașul nostru, diavolul, care urăște mult această pace (deoarece ea este locul unde Se sălășluiește Duhul lui Dumnezeu spre a înfăptui lucruri măreție), vine de multe ori la noi ca prieten și încearcă să ne-o

fure prin intermediul feluritor pofte[1], ce nouă ni se par bune; numai că acestea sunt înşelătoare şi mincinoase, iar tu te poţi convinge de asta, printre altele, şi din faptul că asemenea pofte ne fură pacea inimii.

De aceea, dacă voieşti să împiedici o păgubire atât de mare, când straja ta, adică mintea şi luarea-aminte vor da semne că o nouă dorinţă, animată de un bine oarecare, caută să-ţi dea târcoale, să nu-i deschizi uşa inimii tale, dacă mai întâi nu te vei elibera de orice voie proprie şi nu te vei înfăţişa înaintea lui Dumnezeu, mărturisindu-ţi orbirea şi neştiinţa şi rugându-L fierbinte să te lumineze cu lumina Sa spre a vedea dacă o asemenea dorinţă vine de la pizmaşul tău – vrăjmaşul. Pe lângă acestea, aleargă la părintele tău duhovnicesc şi las-o, pe cât poţi, în seama judecăţii aceluia. Dar, dacă dorinţa aceea este de la Dumnezeu, înainte de a încerca s-o împlineşti, să te smereşti şi să-ţi nimiceşti multa râvnă şi înflăcărare pe care le ai faţă de ea; fiindcă acea faptă, căreia îi premerge smerirea ta, este mult mai plăcută lui Dumnezeu decât dacă se va face sub impulsul dorinţei firii tale. Mai mult, uneori Lui Îi este mult mai plăcută smerenia ta decât însăşi fapta ca atare. Şi, lepădându-te în felul acesta de poftele tale, care nu sunt bune, apoi neîncepând să le înfăptuieşti pe cele bune, dacă mai întâi nu-ţi vei fi înăbuşit pornirile fireşti, îţi vei păstra pacea şi siguranţa – acropola (ultima redută) inimii tale.

Ca să-ţi păzeşti inima împăcată în orice lucrare, este nevoie, de asemenea, să o ocroteşti şi să o aperi de anumite mustrări şi certări lăuntrice, din partea conştiinţei tale, care uneori sunt de la diavolul, chiar dacă ţi se va părea că sunt de

[1] De aceea şi Avvá Isaac numeşte tulburarea vehiculul şi trăsura diavolului; stând pe ea, el intră în sufletul necăjit şi-l afundă în păcat (Cuvântul 33, p. 211). Şi Petru Damaschinul învaţă că nici o răutate nu înlesneşte atât de mult căderea în păcat pe cât tulburarea [adică pierderea păcii] (*Filocalia*, p. 612).

la Dumnezeu, din pricină că te vor osândi pentru o greşeală sau alta. Îţi vei da seama de unde vin după roadele lor. Căci, dacă te vor smeri şi te vor face să fii cu mai multă luare-aminte la faptele tale, dacă nu-ţi vor nimici nădejdea şi încrederea pe care le ai în Dumnezeu, să le primeşti ca venind de la Dumnezeu şi să-I mulţumeşti; iar dacă te vor tulbura şi te vor face să fii cuprins de o teamă peste măsură, neîncredere, nepăsare şi lenevie faţă de lucrarea binelui, să fii încredinţat că vin de la vrăjmaşul şi să nu le dai ascultare, ci să-ţi urmezi drumul şi nevoinţa.

Fiindcă, în afară de cele despre care ţi-am vorbit, în inima noastră se nasc de la sine diferite supărări şi tulburări în urma feluritor lucruri potrivnice de care avem parte pe lumea asta. Iar tu, ca să te aperi de aceste lovituri din partea tulburării, poţi proceda în două feluri: cel dintâi este să gândeşti cui îi sunt potrivnice acele întâmplări: duhului şi sufletului sau iubirii de sine şi poftelor noastre? Că dacă vor fi potrivnice poftelor tale şi iubirii de sine (care sunt vrăjmaşul tău cel dintâi şi de obşte), să nu le socoteşti potrivnice, ci drept o binefacere şi un ajutor din partea Preaînaltului Dumnezeu; astfel, să le primeşti cu inimă veselă şi cu mulţumire; iar dacă sunt potrivnice duhului şi sufletului, nici de data aceasta să nu-ţi pierzi pacea inimii, după cum o să afli şi din capitolul următor. Iar celălalt este să-ţi înalţi mintea la Dumnezeu şi, cu ochii închişi (fără a te preocupa de altceva), să primeşti orice întâmplare din mâna cea milosârdă a dumnezeieştii Sale pronii ca pe ceva plin de tot felul de bunătăţi.[1]

[1] Drept aceea, merită amintită aici apoftegma pe care dumnezeiescul Ioan Hrisostom obişnuia să o rostească de fiecare dată, în orice circumstanţă, bună sau rea, fericită sau nefericită, cu care se confrunta: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate! Căci nu voi înceta niciodată să repet asta, orice mi s-ar întâmpla" (*Epistola a XI-a către diaconiţa Olimpiada*, *PG* 52, 610). La fel

CAPITOLUL AL XXVII-LEA

Ce să facem când suntem răniți

Când ajungi să fii rănit, fie că ai căzut într-un păcat din pricina neputinței tale, fie, alteori, chiar prin voia și din răutatea ta, să nu te lași cuprins din pricina aceasta nici de teamă peste măsură, nici de tulburare. Ci, întorcându-te pe dată spre Dumnezeu, așa să spui: „Iată, Doamne al meu, asta arată cine-mi sunt; că nici n-ar fi fost cu putință să se aștepte altceva de la mine, cel atât de răuvoitor și neputincios, decât cădere și prăvălire în prăpastie".

Și apoi umilește-te în sinea-ți vreme îndelungată și căiește-te îndurerat în inima ta din pricina vătămării aduse de tine lui Dumnezeu și, fără a te tulbura, mânie-te pe patimile tale spurcate și mai ales pe patima ce ți-a pricinuit căderea și apoi spune din nou: „Nici până aici n-aș fi ajuns, Doamne al meu, ci aș fi păcătuit și mai greu, dacă Tu nu ai fi voit, din bunătatea Ta fără margini, să mă oprești".

Și mulțumește-I și iubește-L mai mult ca niciodată, minunându-te de marea Lui milostivire că în pofida faptului că te-ai vătămat singur îți dă din nou mâna Sa dreaptă și te ajută spre a nu recădea în păcat; iar la urmă să spui cu mare îndrăzneală neţărmuritei Sale milostiviri: „Tu, Doamne al meu, fă-mă asemenea Ţie, și iartă-mă, și nu-mi îngădui ca de

obișnuia să spună, imitându-l, și dumnezeiescul Grigorie al Thessalonicului, după cum se arată în viața sa.

acum înainte să trăiesc fără de Tine, nici să mă îndepărtez de Tine vreodată, nici să-Ţi aduc vătămare".

Şi aşa, să nu-ţi îngădui să te întrebi dacă te-a iertat, că aceasta nu este nimic altceva decât mândrie, tulburare a minţii, pierdere de vreme şi amăgirea diavolului, ascunse sub diferite pretexte părelnic-bune. De aceea, lăsându-te de bunăvoie în mâinile milostive ale lui Dumnezeu, urmează-ţi nevoinţele ca şi cum nu ai fi căzut. Şi dacă se întâmplă, din pricina neputinţei tale să păcătuieşti de mai multe ori pe zi[1] şi să ajungi să fii rănit, fă de fiecare dată ceea ce ţi-am spus, cu nădejde în Dumnezeu nemicşorată. Şi învinovăţindu-te tot mai mult pe tine însuţi şi urând tot mai abitir păcatul, sileşte-te să vieţuieşti cu cât mai multă socotinţă.

Această nevoinţă (lucrare) nu-i pe placul diavolului, care-şi dă seama cât de plăcută este aceasta lui Dumnezeu, întrucât vrăjmaşul e ruşinat la vederea biruinţei de cel pe care el mai devreme îl biruise. Aşa că recurge la diferite feluri de amăgire spre a ne împiedica s-o punem în lucrare. Şi de multe ori îşi atinge scopul mulţumită nepăsării noastre şi grijii neînsemnate faţă de noi înşine. De aceea, cu cât tu vei

[1] În cap. XXVI-XXVII (din partea a doua a cărţii) ni se arată mai clar că păcatele la care se referă capitolul de faţă nu sunt cele de moarte, ci cele ce se iartă (remisibile) şi că cei ce păcătuiesc în felul acesta nu sunt nişte oameni pur şi simplu indiferenţi, care săvârşesc păcate de moarte clipă de clipă – că unii ca aceştia trebuie să se tulbure lăuntric, să plângă cu durere şi din inimă, să-şi cerceteze conştiinţa de-a pururi cugetând adânc, spovedindu-se şi fiind cuprinşi mereu de o întristare pe măsură, dar fără a cădea, totuşi, în deznădejde din pricina acestei întristări –, ci cei ce duc o viaţă duhovnicească, nevoindu-se întru dobândirea virtuţii. Că şi aceştia, săvârşind asemenea păcate ce se pot ierta (*vezi* la începutul cap. al XXVI-lea, din partea a doua a cărţii, care sunt aceste păcate scuzabile), precum şi altele mai grele şi mai mari (în care pot cădea şi ei prin îngăduinţa lui Dumnezeu), vor urma rânduiala prezentată în capitolul de faţă, însă nu trebuie să se uite că această rânduială e de folos pur şi simplu oricărui om, indiferent de păcatul săvârşit.

afla împotrivire din partea vrăjmaşului în privinţa aceasta, cu atât mai mult să te sileşti s-o lucrezi, repetând-o de multe ori, chiar şi atunci când tu nu ai căzut decât o dată. Mai mult, să împlineşti aceasta, dacă, în urma păcatului, vei simţi tulburare, descumpănire şi deznădejde, spre a putea ca prin aceasta să-ţi redobândeşti pacea, seninătatea inimii şi, totodată, curaj. Şi, odată ce te vei întrarma cu aceste arme, să te întorci spre Dumnezeu.

Căci o asemenea tulburare şi supărare, din pricina păcatului, nu se întâmplă fiindcă L-ai întristat pe Dumnezeu, ci din pricina propriei osândiri, ceea ce înseamnă că aceasta îşi are originea în iubirea de sine (egoism), aşa cum adesea am subliniat.

Chipul în care-ţi poţi recăpăta pacea este să dai cu desăvârşire uitării căderea şi păcatul tău[1], să începi a cugeta la bunătatea negrăită a lui Dumnezeu şi că El te aşteaptă plin de bunăvoinţă şi voieşte a ierta orice păcat, oricât ar fi acela de greu, chemându-l pe cel păcătos în diferite chipuri şi pe diferite căi să vină la El şi să se unească cu El din viaţa aceasta prin harul Său, iar în cealaltă, să-l sfinţească întru slava Sa şi să-l facă fericit pentru veşnicie. Şi, după ce mintea îşi va afla liniştea mulţumită acestor gânduri şi cugetări sau altora, asemănătoare acestora, atunci te vei întoarce spre căderea ta,

[1] Aici se potriveşte foarte bine istorisirea din *Pateric*, unde se aminteşte de un monah care s-a întâmplat să cadă, prin înşelăciunea diavolului, în desfrânare. Şi deoarece gândurile deznădejdii îl chinuiau lăuntric, făcându-l să creadă că şi-a pierdut sufletul şi că pentru el nu mai există mântuire, ca un monah chibzuit şi priceput în cele ale războiului nevăzute cu vrăjmaşul, nu înceta să repete în gândul său: „N-am păcătuit. Nu, n-am păcătuit, n-am păcătuit!", până ce a ajuns la chilia sa, unde s-a închis înăuntru. Şi după ce inima şi-a aflat pacea, a arătat pocăinţa cuvenită pentru un asemenea păcat. Astfel că s-a şi descoperit unui bătrân văzător cu duhul că monahul acela a căzut, într-adevăr, dar şi că s-a ridicat şi a biruit.

făcând aşa cum am spus mai sus; iar mai apoi, la vremea mărturisirii (pe care te sfătuiesc s-o faci adeseori), adu-ţi aminte de toate păcatele tale şi cu durere şi întristare înnoite, pentru vătămarea adusă lui Dumnezeu, convins şi hotărât să nu-L mai superi niciodată, descoperă-i toate duhovnicului tău şi du la împlinire cu sârguinţă canonul rânduit...

CAPITOLUL AL XXVIII-LEA

Meşteşugul folosit de diavol spre a se război şi a duce în rătăcire oameni aflaţi pe diferite trepte duhovniceşti

Să ştii, iubite, că diavolul nu se sileşte la nimic altceva decât spre a ne pierde şi că nu ne războieşte pe toţi în acelaşi chip. Şi, ca să-ţi înfăţişez câteva dintre războaiele, meşteşugurile (tacticile) şi înşelăciunile sale, îţi voi înfăţişa cinci stări duhovniceşti ale omului. Fiindcă unii se află în robia păcatului, fără nici un gând de a se elibera; alţii, iarăşi, vor să se elibereze, dar nu pun început acestei eliberări; există şi alţii care, după dobândirea unor virtuţi, cad în păcat, fiind vătămaţi şi mai rău. Dintre aceştia, unii socotesc că umblă întru desăvârşire, alţii abandonează calea virtuţii pe care au dobândit-o, iar alţii fac din virtutea dobândită pricină a răutăţii şi viciului. Despre fiecare dintre ei voi vorbi pe rând.

CAPITOLUL AL XXIX-LEA

Despre războiul și înșelăciunea de care diavolul se folosește împotriva celor pe care îi ține în robia păcatului

Când diavolul ține pe cineva în robia păcatului, nu se silește spre nimic altceva decât spre a-l orbi tot mai mult și a-l îndepărta de orice gând bun, ce l-ar putea îndemna să-și înțeleagă viața plină de nefericire; și nu-l îndepărtează numai de toate gândurile, care l-ar îmboldi să se întoarcă la pocăință, ci îi și seamănă în minte alte gânduri, rele și potrivnice, și, totodată, sub pretexte serioase și neîntârziate, întreit blestematul îl face să cadă deseori în același păcat sau în altele și mai mari, din care sărmanul iese și mai întunecat, și mai orb, până când, în orbirea sa, ajunge să cadă rob deprinderii păcatului; și astfel, prăvălindu-se, nefericitul, prin săvârșirea păcatului, într-o și mai mare orbire și, totodată, din pricina orbirii, în păcate și mai aprige, aproape întreaga viață, chiar până la moartea sa, nu va ieși din acest cerc (vicios), dacă Dumnezeu nu-i va aduce, prin harul Său, mântuirea.

Dacă cel care se află într-o stare atât de nenorocită iubește (își dorește) vindecarea, să primească cu orice preț și cât mai grabnic gândul și insuflarea care-l cheamă de la întuneric la lumină și de la păcat la pocăință și să-L strige din toată inima pe Făcătorul său: „Doamne al meu, ajută-mi, ajută-mi grabnic și nu mă mai lăsa în acest întuneric al păcatului!". Și să nu

înceteze și să strige așa sau într-un chip asemănător; și grabnic – cât mai grabnic cu putință – să ceară ajutor și sfat spre a se putea elibera de vrăjmaș; iar dacă n-o poate face de îndată, să alerge cu toată graba la Cel Răstignit, la Iisus, și să cadă la sfintele Sale picioare, cu fața la pământ, și la Maria, Născătoarea de Dumnezeu, cerându-i milostivirea și ajutorul, căci biruința stă în această neîntârziere.

CAPITOLUL AL XXX-LEA

Despre războiul şi înşelăciunea de care diavolul se foloseşte împotriva celor conştienţi de răul în care se află şi de care vor să se elibereze; de ce hotărârea noastră de multe ori nu dă rod

Cei conştienţi de viaţa rea (nevirtuoasă) pe care o duc şi vor să şi-o schimbe rămân în rătăcire şi învinşi de vrăjmaşi cu aceste arme: „după aceea, după aceea", „mâine, mâine", „să pun mai întâi capăt acestor treburi, şi apoi mă voi încredinţa mult mai împăcat harului lui Dumnezeu şi vieţii duhovniceşti", „să fac asta astăzi, şi mâine o să mă pocăiesc". Aceasta e capcana vrăjmaşului, frate, şi în ea prinde multă lume. Pricina căderii în această capcană sunt nepăsarea şi neştiinţa noastră. Căci, într-o asemenea stare, lucrul de care atârnă întreaga mântuire a sufletului nostru şi întreaga cinstire de Dumnezeu este să apucăm cu iuţeală arma aceea, atât de puternică [a hotărârii] de a zice în noi înşine: „Acum, nu mai apoi, voi duce o viaţă duhovnicească; astăzi, de astăzi mă pocăiesc, şi nu de mâine; *acum* şi *astăzi* se află în mâinile mele, *mai apoi* şi *mâine* se află în mâinile lui Dumnezeu. Dar chiar şi dacă mi s-ar da *după aceea* şi *mâine*, ce cale de mântuire şi biruinţă ar fi aceea de a voi mai întâi să fiu rănit, apoi să mă tămăduiesc?, să fac mai întâi lucruri necuviincioase, iar după aceea să mă cuminţesc?

Aşa că, dacă voieşti să scapi, frate, de această rătăcire şi să biruieşti vrăjmaşul, tămăduirea ta constă în a da cât mai repede ascultare gândurilor bune şi dumnezeieştilor insuflări ce te cheamă la pocăinţă, înfăptuindu-le fără amânare; şi nu cumva să spui: „Eu am luat hotărârea nestrămutată de a mă pocăi *mai apoi* şi deja nu mă mai pot schimba". Nu! Fiindcă asemenea hotărâri sunt de cele mai multe ori supuse greşelii şi mulţi dintre cei ce s-au încrezut în ele au fost înşelaţi şi nu s-au pocăit, din diferite pricini:

a) Pentru că hotărârile noastre nu sunt întemeiate pe neîncrederea în propria persoană şi pe încrederea şi nădejdea în Dumnezeu; astfel că aceasta are drept urmare faptul de a nu ne putea vedea grozava mândrie, ce ne îndeamnă să ne punem încrederea în propriile hotărâri, socotindu-le statornice. Lumina însă necesară cunoaşterii (conştientizării) acestei mândrii şi slăbiciuni ale noastre, precum şi ajutorul, spre a ne vindeca, ne vin prin bunătatea lui Dumnezeu, Care îngăduie, aşa cum am spus mai sus, să cădem; şi din căderea aceasta ne cheamă ca de la încrederea şi nădejdea în noi înşine să ajungem la încrederea şi nădejdea în El, trecând totodată de la mândria noastră la cunoaşterea de sine. Vrei, aşadar, să ştii, omule, când hotărârile pe care le iei sunt puternice şi statornice? Atunci când nu ai nici o încredere în propria persoană şi când toate se reazemă, întru smerenia ta, pe încrederea şi nădejdea în Dumnezeu.

b) Căci, atunci când ne pornim noi înşine să luăm vreo hotărâre, ne gândim doar la frumuseţea şi puterea virtuţii, care atrag la sine voinţa noastră, oricât ar fie ea de slabă şi neputincioasă. După aceea, când ne apar în faţă greutăţile şi truda, prin care se dobândeşte virtutea, voinţa noastră, din pricină că este neputincioasă şi crudă, scade şi se retrage şi,

în cele din urmă, hotărârile ne rămân neîmplinite. Pentru aceea, tu învață să iubești mai mult greutățile, ce aduc cu sine dobândirea virtuților decât virtuțile înseși; ca din aceste greutăți să ți se hrănească de-a pururi voința, fie mai puțin, fie mai mult, dacă râvnești cu adevărat să ajungi la dobândirea virtuților. Și să fii convins că, cu cât mai grabnic și mai dârz te vei birui pe tine însuți, îi vei birui și pe vrăjmașii tăi; și cu cât mai vitejește vei îmbrățișa greutățile, cu atât mai mult o să le și iubești.

c) Fiindcă, uneori, hotărârile noastre nu țin seamă nici de virtuți, nici de voia lui Dumnezeu, ci de interesul nostru, astfel că de cele mai multe ori ele sunt luate în scopul desfătărilor duhovnicești și al dobândirii harismelor dumnezeiești.

Drept aceea, când ne vom afla în mijlocul mâhnirilor, ce ne vor strâmtora îndeajuns, să nu căutăm alt ajutor decât acela de a ne pune ca scop și de a hotărî să ne afierosim cu totul lui Dumnezeu și lucrării virtuților. Și dacă iubești să te afierosești și tu, frate, acestui scop, la vremea desfătărilor duhovnicești să fii foarte prudent și smerit în hotărârile tale; mai ales, ferește-te să-ți dai singur porunci și să-ți faci ție însuți vreo făgăduință, ca nu cumva să le încalci și să cazi în păcat. Iar când ești întristat, hotărârea și voia ta să fie aceea de a îndura cu mulțumire crucea, supărarea, după voia Domnului, lepădând orice ajutor pământesc, iar câteodată chiar și ceresc. Una să fie cererea ta, una să-ți fie dorința: de a fi ajutat de Dumnezeu, spre a putea îndura orice potrivnicie, fără a-ți întina virtutea răbdării și fără a-L face pe Dumnezeu să Se scârbească de tine.

CAPITOLUL AL XXXI-LEA

Despre războiul și înșelăciunea de care se folosește vrăjmașul împotriva celor ce socotesc că se află pe calea desăvârșirii

Când vrăjmașul nu va putea să-i învingă nici pe cei ce au fost înrobiți păcatului, nici pe cei ce au luptat să se izbăvească de el, așa cum am arătat mai sus, atunci vicleanul se apropie de cei virtuoși (sporiți) și-i războiește, preașiretul, atât spre a-i face să uite de dușmanii care se află în preajma lor, și-i atacă tot timpul, și-i vatămă, cât și spre a-și dori și propune lucruri mari[1] și înalte, mai presus de puterile lor, ca să-și

[1] Să știi, așadar, iubite, că, după cum ne spun Părinții și mai cu seamă Sfântul Meletie Mărturisitorul, demonii ne atacă din șase părți: de sus și de jos, din dreapta și din stânga, din față și din spate. Și [atacurile] „de sus" sunt încercările exagerate, peste puterea noastră, la împlinirea virtuții; „de jos" sunt lipsurile pricinuite de nepăsarea noastră când încercăm să săvârșim virtutea – de aceea Părinții sunt de părere că excesele (extremele) sunt caracteristice demonilor; și se numesc [atacuri] „din dreapta" când demonii printr-o pricină și prilej de-a dreapta (drepte) și în vederea binelui ne împing la săvârșirea răului; „din stânga", când dintr-o cauză evident rea ne fac să păcătuim; „din față", când demonii ne luptă prin gânduri și aduceri-aminte de lucruri ce urmează să vină, iar „din spate", când ne războiesc cu aduceri-aminte și impresii privitoare la lucruri trecute. Și, în general vorbind, toate gândurile viclene ne atacă sufletul fie dinăuntru, fie din afară. Și dinăuntru ne atacă fie prin idei și imagini întipărite la nivel noetic (mintal) în închipuirea noastră, fie prin cuvântul lăuntric al inimii, întipărit prin auz în însăși închipuirea noastră. Iar din afară ne atacă prin intermediul obiectelor materiale, accesibile celor cinci simțuri, adică al lucrurilor vizibile, audibile, mirosibile (ce se pot mirosi), gustabile (ce se pot gusta) și tangibile (despre acestea, vezi *supra*, cap. al XXIII-lea, „Despre cum să ne ținem în rânduială simțurile").

stabilească, prematur, spre atingerea desăvârşirii, scopuri pilduitoare (pentru viaţa lor). Drept urmare, aceştia nu se mai îngrijesc de rănile primite, ci, socotind aceste dorinţe şi hotărâri în vederea desăvârşirii drept fapte şi lucruri deja împlinite, [seduşi de orgoliu] se mândresc cu ele în tot felul. Prin refuzul de a îndura ceva potrivnic aşa-zisei lucrări a lor (imaginare) – fie că e un obstacol sau un cuvânt cât de mic –, îşi trec vremea deliberând îndelungat şi ajung să hotărască, de capul lor, că pentru iubirea de Dumnezeu trebuie să se supună unor chinuri tot mai mari. Şi întrucât, atunci când iau aceste hotărâri, ce nu sunt decât nişte închipuiri ale lor, nu suferă nici o strâmtorare şi împotrivire din partea trupului, [plini de nerușinare] socotesc, sărmanii de ei, că se află la înălţimea celor virtuoşi (sporiţi), care au îndurat într-adevăr chinuri negrăit de mari [din iubire pentru Dumnezeu]. Însă unii ca ei nu-şi dau seama că altceva sunt vorbele şi hotărârile pe care le ia cineva, şi altceva, înfăptuirea şi împlinirea acelor lucruri.

Dacă voieşti să scapi, frate, de această amăgire, să iei hotărârea de a lupta doar cu vrăjmaşi care te războiesc în chip real şi din preajma ta, şi vei cunoaşte lămurit dacă hotărârile pe care le iei sunt adevărate sau mincinoase, temeinice sau părelnice, şi aşa vei păşi pe calea încercată, sigură şi împărătească spre virtute şi desăvârşire [a sfinţilor].

Nu te sfătuiesc să intri în război cu acei vrăjmaşi care la momentul de faţă nu te deranjează decât atunci când vei bă-

Cauzele gândurilor ce ne atacă atât dinăuntru, cât şi din exterior sunt trei: în primul rând şi cu precădere – demonii; în al doilea rând şi în sens impropriu – patimile, adică rănile pe care am ajuns să le primim în inimă fie din pricina deprinderii de bunăvoie a răului, fie din pricina urii sau a iubirii pătimaşe nutrite de noi faţă de un lucru sau altul; şi în al treilea rând – starea de pervertire a firii omeneşti.

nui că, odată cu trecerea timpului, te vor ataca. Fiindcă prin această prevedere și anticipare poți să te pregătești dinainte, luând hotărâri curajoase spre a li te împotrivi; și, când vor veni și te vor găsi pregătit, vor rămâne cu mâinile goale. De aceea, să nu socotești niciodată că hotărârea, odată luată, e totuna cu înfăptuirea și împlinirea ei, chiar dacă ai izbutit să lucrezi virtuțile în chipurile cuvenite. Ci să fii smerit în privința aceasta și să-ți fie teamă de tine însuți și de neputințele tale și, cu nădejdea în Dumnezeu, aleargă la El cu dese rugăciuni, ca să te întărească și să te ferească de primejdii și, mai ales, de orice presupunere, cât de mică, și încredere în propriile forțe. Că, dacă o să fii așa de smerit în sinea ta, chiar dacă nu vei fi cu desăvârșire desprins de anumite năravuri neînsemnate (pe care Dumnezeu le lasă câteodată spre a te face să-ți cunoști neputința și a-ți păzi virtuțile pe care le-ai dobândit), cu toate acestea îți este îngăduit să-ți dorești și să țintești mai sus, spre a urca pe o treaptă superioară de desăvârșire.

CAPITOLUL AL XXXII-LEA

Despre războiul şi înşelăciunea de care se foloseşte vrăjmaşul spre a ne face să părăsim calea virtuţii

A patra înşelăciune prin care diavolul cel viclean ne ispiteşte, când vede că umblăm pe calea dreaptă a virtuţii, sunt diferitele dorinţe pe care le aţâţă înăuntrul nostru spre a ne face să cădem din lucrarea virtuţilor în răutăţi şi vicii. De pildă, când un bolnav îşi îndură cu o voinţă răbdătoare boala, vrăjmaşul, care ştie că în felul acesta respectivul poate să dobândească deprinderea răbdării, îi pune în faţă multele fapte bune pe care le-ar fi putut face dacă ar fi fost într-o altă stare şi se sileşte să-l convingă că, dacă ar fi fost sănătos, ar fi slujit mai bine lui Dumnezeu, aducând mai mult folos şi lui însuşi, şi celorlalţi.

Şi, odată ce va aţâţa aceste dorinţe, va continua să le sporească puţin câte puţin, astfel încât îl va face să-şi piardă liniştea şi să se tulbure, fiindcă nu poate să şi le împlinească după voia sa. Şi cu cât aceste dorinţe devin mai mari şi mai puternice, cu atât mai mult cresc şi supărarea, şi tulburarea inimii sale; iar apoi, treptat şi cu îndemânare, vrăjmaşul îl aduce în starea de a nu-şi mai îndura boala, dar nu ca atare, ci ca un obstacol în calea virtuţilor pe care doreşte din cale-afară să le înfăptuiască spre câştigarea unui mai mare folos. Şi, odată ce-l va târî până aici, cu multă îndemânare îi va răpi

din minte scopul şi ţinta sa, avute dintru început, şi anume o slujire mai înaltă lui Dumnezeu şi dobândirea a nenumărate virtuţi. Şi în felul acesta nu-l lasă cu nimic altceva decât cu simpla şi unica lui dorinţă de a scăpa de boala sa, care, din pricină că nu trece după cum îi e voia, îl face să se tulbure şi să-şi piardă liniştea, încât ajunge să-şi piardă răbdarea. Şi aşa, sărmanul, cade din virtutea răbdării, pe care, fără a fi conştient, o lucrase până atunci, în răutatea neputinţei de a da dovadă de îndelungă-răbdare[1].

Iar chipul de a te împotrivi acestei amăgiri din partea diavolului este următorul: când te vei afla în această stare de boală, în care te vei tulbura şi-ţi vei pierde liniştea, ia aminte bine să nu primeşti sau să faci loc dorinţelor care apar atunci, oricât de bune ar fi. Fiindcă, neputând să le înfăptuieşti atunci, cu siguranţă te vei tulbura şi-ţi vei pierde pacea. Ci cu toată smerenia, răbdarea şi supunerea să crezi că aceste dorinţe ale tale nu pot să fie urmarea şi împlinirea pe care ţi le doreşti din pricină că eşti mai neputincios şi nestatornic decât crezi [tu că eşti]; ori gândeşte-te că Dumnezeu, prin judecăţile Sale neştiute de nimeni şi din pricina păcatelor tale, nu voieşte ca tu să săvârşeşti acele fapte bune pe care ţi le doreşti, ci ca tu să te smereşti prin răbdare, sub îndrumarea voii Sale blânde şi puternice.

Şi dacă vreodată, primind vreun canon din partea duhovnicului tău din pricina unui păcat, nu vei putea, după dorinţa

[1] Aşa se întâmplă, după cum zice Ioan Scărarul, şi cu cel ce sporeşte prin ascultarea faţă de stareţul (duhovnicul) său, dar, din dorinţa de a ajunge la împlinirea unor virtuţi mai înalte, se va lăsa înşelat şi, lăsând ascultarea faţă de el, se va duce în singurătate şi pustnicie, şi acolo, căzând în nepăsare, îşi va pierde şi puţina sporire dobândită în vremea ascultării. Şi tot aşa se întâmplă şi cu pustnicul şi anahoretul care, lăsând pustia, va intra în ascultarea faţă de un stareţ (duhovnic), sub pretextul de a dobândi mai multe virtuţi şi folos duhovnicesc, deoarece prin supunerea (faţă de duhovnic) sa va pierde şi puţina isihie, de care se învrednicise în singurătatea (pustiei).

ta, să-ţi urmezi neabătut obişnuinţele evlavioase şi, mai ales, să te împărtăşeşti, să nu te tulburi, nici să-ţi pierzi pacea din pricina lor, ci, dezbrăcându-te de orice voie a ta, îmbracă-te în aceea care este pe placul lui Dumnezeu, zicând cu inimă îndurerată în sinea ta: Ah, dacă ochiul dumnezeieştii pronii nu ar fi văzut în mine nerecunoştinţă şi alte greşeli, firește că eu n-aş fi ajuns în starea asta atât de jalnică, lipsit fiind de harul Preasfintelor Taine. De aceea, cunoscând că Domnul meu îmi vădeşte în chipul acesta nevrednicia, laud şi dau slavă în veci numelui Său, grăindu-I aşa:

„Stăpâne Iubitorule de oameni, cu multa nădejde întru bunătatea Ta, chiar dacă eu, ticălosul, nu sunt vrednic să Te primesc în sufletul meu prin dumnezeieştile Taine, cu toate acestea nu încetez în alte chipuri să-mi deschid inima Ţie spre a intra duhovniceşte în ea, ca s-o umpli de bucurie şi s-o întăreşti împotriva vrăjmaşilor, care caută să o despartă de Tine; iar eu rămân pe veci recunoscător pentru toate cele plăcute înaintea ochilor Tăi, Făcătorul şi Izbăvitorul meu, doar aceasta dorindu-mi: ca voia Ta să-mi fie şi acum, şi de-a pururi merindea şi sprijinul; şi numai acest har, Preaiubite Doamne, Îţi cer: ca sufletul meu, slobozit de tot ce nu e pe placul Tău, să rămână înveşmântat în haina sfintelor Tale porunci şi gata de venirea Ta nematerialnică şi de orice altceva Îţi va bineplăcea a-mi porunci".

Dacă vei păzi aceste porunci, să fii încredinţat că orice dorinţă de a face binele, neînstare de a o înfăptui, fie că vine de la natură, fie de la diavolul – care vrea să te tulbure neîncetat şi să te scoată de pe calea virtuţii, iar câteodată să te îndepărteze până şi de Dumnezeu, spre a fi pusă la încercare supunerea ta faţă de voia Sa în toate –, orice, repet, dorinţă a ta, neîmplinită, îţi va fi de-a pururi prilej de a aduce

mulțumire lui Dumnezeu, după cum Îi este bineplăcut Lui. Că în aceasta se află adevărata evlavie și slujire cerute nouă de Dumnezeu.

Să știi, de asemenea, că spre a nu fi cuprins de răzvrătire și a nu-ți pierde răbdarea în mâhnirile și ispitele ce se ivesc din orice parte asupra ta, să te folosești și tu de acele mijloace îngăduite și binecuvântate, de care se folosesc îndeobște robii lui Dumnezeu, adică să nu le oferi tu însuți acestora prilejul de a te ataca, să te rogi lui Dumnezeu să te sloboadă de acestea, dar și de altele asemenea, însă nu dând dovadă de o vrere și încăpățânare absolute, spre a te elibera de aceste mâhniri cu orice preț, fiindcă Dumnezeu voiește să te slujești de ele ca de niște instrumente[1]. Fiindcă noi nu cunoaștem lămurit dacă voia lui Dumnezeu este de a ne slobozi prin mijlocirea acestor lucruri din întristare. Dacă vei face altfel, cerând să fii slobozit cu orice preț din acele mâhniri, te vei prăvăli în multe alte rele și foarte ușor vei cădea în păcatul pierderii îndelungii-răbdări, prin faptul că această slobozire din necazuri nu are loc după vrerea și strădania ta; sau răbdarea ta va fi cu lipsuri, și nu va fi cu totul plăcută lui Dumnezeu, fiind vrednică de o răsplată neînsemnată.

[1] Adică să ne rugăm să nu intrăm în ispită, căci zice Domnul: „Și nu ne duce pe noi în ispită" (*Mt.* 6, 13); și din nou: „Rugați-vă, ca să nu intrați în ispită" (*Lc.* 22, 40). Tâlcuind aceasta, Teofil al Bulgariei învață că a ne arunca noi înșine în ispite este un lucru demonic și arogant. Trebuie, așadar, ca și înainte de ispite să ne rugăm să nu cădem în ele, dar și după ce am fost duși în ispită, suntem datori să ne rugăm din nou ca să nu fim învinși de ea (aceasta este tâlcuirea lui Teofil la „și nu ne duce pe noi în ispită"). Însă nu se cuvine să ne pierdem desăvârșit, să cârtim, să fim cuprinși de neliniște și să ne întristăm când avem parte de diferite ispite și mâhniri, ci să mulțumim și să ne bucurăm, după cum ne poruncește Iacov, „fratele" Domnului: „Să vă bucurați mult, frații mei, când cădeți în felurite ispite" (*Iac.* 1, 2), având adeverirea că ispita, pe care o îndurăm pentru numele Său, ne ispitește, adică ne pune la încercare și ne curăță credința și iubirea pe care le avem față de Dumnezeu, așa cum și focul curăță aurul în topitoare.

În sfârșit, vreau să-ți atrag atenția în privința unei alte înșelăciuni, lucrate tăinuit de iubirea de sine (egoism), ce obișnuiește să ne țină ascunse greșelile și într-un chip oarecare să le apere: cineva, căruia îi lipsește virtutea îndelungii-răbdări, odată ce s-a îmbolnăvit, își poate ascunde această neputință în spatele unei râvne aparente față de virtute. Va susține că întristarea nu este într-adevăr din pricină că-i lipsește îndelunga-răbdare spre a-și îndura chinul adus de boală, ci că el se întristează din pricini binecuvântate, fiindcă, de pildă, el însuși este pricina bolii sau fiindcă cei ce-l îngrijesc sunt cuprinși de greață din cauza bolii, și cârtesc, și așa își aduc lor înșiși vătămare; tot așa și cel iubitor de slavă deșartă, care se tulbură din pricina nedobândirii unei cinstiri anume, nu-și pune înfrângerea pe seama mândriei și vanității, ci invocă alte pricini și pretexte. E limpede că rădăcina tulburării și descurajării unora ca ei nu este alta decât că urăsc și osândesc ceea ce e potrivnic vrerii lor. Căci nici bolnavului, amintit mai sus, nu-i pasă și nici nu se tulbură dacă cei ce-l îngrijesc trudesc sau se îngrețoșează și se vatămă la fel din pricina bolii altcuiva, ci numai din pricina sa; și nici cel iubitor de slavă deșartă, mai sus pomenit, nu se tulbură atât de mult din pricina altor încercări cu care se confruntă, pe cât se tulbură din pricina neprimirii cinstirii la care râvnea. Așa că și tu, spre a nu cădea în această greșeală sau în altele asemenea, îndură de-a pururi cu răbdare orice trudă și încercare, de care vei avea parte, indiferent de cauza și pricina lor.

CAPITOLUL AL XXXIII-LEA

Despre ultima înşelăciune de care se foloseşte diavolul ca virtuţile dobândite de noi să ajungă pricini ale răutăţii şi viciilor

Atotvicleanul şarpe nu încetează nicicând să ne ispitească cu amăgirile şi înşelăciunile sale, făcând chiar şi din virtuţile pe care le-am dobândit pricini de pervertire şi răutate, spre pierzania noastră. Că, arătându-ne mulţumiţi de acestea şi de noi înşine, sfârşim prin a cugeta cu semeţie şi aşa cădem (vai!) în răutatea şi groapa mândriei şi a slavei deşarte. Astfel că, spre a te păzi, frate, de această primejdie, adună-ţi mintea în inimă şi luptă de-a pururi cu acest demon, aşezându-te, aş zice, ca într-un meterez larg şi încăpător, întru adevărata şi adânca conştiinţă a nimicniciei tale, cugetând că, într-adevăr, eşti un nimic şi că nu meriţi să ai parte de altceva decât de chinuri, slăbiciuni, răutăţi şi osândă veşnică. Şi, după ce te vei convinge pe tine însuţi de acest adevăr, să nu-ţi laşi niciodată mintea atrasă de lucrurile de afară ale lumii, nici chiar de cel mai neînsemnat gând sau întâmplare, cu încredinţarea neclintită că toate cele de afară îţi sunt atât de dușmănoase încât, dacă te-ai da în mâinile lor, neîndoielnic vei fi grav rănit sau chiar omorât.

Şi pentru a te antrena şi a păzi cât mai bine meterezul, mai sus amintit, al adevăratei cunoştinţe a nimicniciei tale,

să te folosești de următoarea lege: ori de câte ori mintea și gândul ți se vor întoarce asupra propriei persoane și a faptelor tale, de fiecare dată să te judeci pe temeiul a ceea ce-ți aparține ție, și nu a ceea ce este al lui Dumnezeu și al harului Său, și apoi află, pe acest temei, cine anume ești. De pildă, dacă vei cugeta la timpul de dinainte de a te naște, o să vezi că în acel întreg abis al veșniciei n-ai fost, pur și simplu, nimic și că nici nu era cu putință ca tu să fi făcut ceva spre a lua ființă; de asemenea, dacă vei cugeta la cât ai trăit – și exiști doar prin bunătatea lui Dumnezeu –, dacă-I lași Lui ceea ce e al tău (căci ceea ce ai datorezi proniei Sale necurmate prin care ești păzit în fiecare clipă), ce altceva ești dacă nu nimic? Căci nu e nici o îndoială că într-o clipă te-ai și întoarce din nou în nimicul cel dintâi, din care ai fost adus la ființă de mâna cea puternică a lui Dumnezeu, dacă El te va părăsi numai și pentru o secundă. Așadar, e foarte clar că în ordinea existenței tale firești, prin ceea ce-ți aparține ție, nici tu nu ai dreptul de a pune pe seama ta nimic, nici ceilalți nu au dreptul de a pune pe seama ta ceva.

Apoi, dacă vei chibzui și la existența cea bună (virtuoasă), dată nouă prin harul lui Dumnezeu, să te gândești bine, în clipa în care firea ta va fi lipsită de ajutorul și harul dumnezeiesc, ce bine și ce lucru vrednic de răsplată vei mai putea vreodată face doar prin tine însuți? Firește, nici unul, nimic. Așa că poți spune și tu dimpreună cu Pavel: „Dar nu eu (m-am ostenit), ci harul lui Dumnezeu care este cu mine"[1]. Gândindu-te apoi, pe de altă parte, la multele tale greșeli din trecut și, pe lângă acestea, la alte nenumărate rele, pe care le-ai fi săvârșit, dacă Dumnezeu nu te-ar fi împiedicat cu mâna Sa milosârdă, vei afla că fărădelegile tale înmulțite nu

[1] *I Cor.* 15, 10.

doar cu zilele şi anii de-a lungul cărora s-au petrecut, ci şi cu faptele, deprinderile şi patimile tale (fiindcă o răutate cheamă şi atrage la sine o alta), fărădelegile tale, repet, ar putea ajunge la un număr aproape infinit, iar tu ai fi devenit un alt lucifer subpământean.

Dacă nu voieşti să fii o fiinţă lacomă şi un uzurpator al bunătăţii şi slavei lui Dumnezeu – căci Dumnezeu le-a dat pe toate făpturilor Sale, numai slava a păstrat-o pentru Sine, spre a fi slăvit ca Unicul Creator a toate (de aceea şi zice: „Nu voi da nimănui slava Mea"[1]) –, ci-ţi doreşti să rămâi de-a pururi cu Domnul tău şi să-L slăveşti doar pe El prin orice faptă a ta vrednică, după cum este drept, atunci şi la începutul, şi la mijlocul, şi la sfârşitul a toată fapta bună să te socoteşti pe tine ca cel mai rău şi mai josnic dintre toţi oamenii.[2] Şi gândeşte-te bine că această judecată a ta, despre tine, nu este

[1] *Is.* 42, 8.

[2] Dar şi sfinţii adeveresc că a se socoti cineva pe sine drept cel mai rău şi mai josnic dintre toţi oamenii aduce foarte mult folos sufletului. Că şi dumnezeiescul Hrisostom aşa zice: „Nimeni nu îi este lui Dumnezeu atât de drag pe cât este cel ce se socoteşte pe sine printre cei mai de pe urmă". Iar Varsanufie, cel mare între Părinţi, ne învaţă: „Dacă vrei, într-adevăr, să te mântuieşti, ascultă ce trebuie să înfăptuieşti: ridică-ţi picioarele de la pământ şi înalţă-te cu mintea la cer, şi acolo să-ţi fie cugetarea zi şi noapte; şi disprețuieşte-te pe tine cu toată puterea ta, cu încredinţarea că te vezi mai prejos de orice om: aceasta este adevărata cale; în afară de aceasta o altă cale nu există pentru cel ce vrea să se mântuiască în Hristos, Cel Ce şi va da acestuia putere [trebuincioasă]; cel ce voieşte [să se mântuiască] să alerge; să alerge cel ce voieşte să apuce [mântuirea]; iar martor mi-e Dumnezeul Cel Viu, Carele şi voieşte să dăruiască viaţă veşnică tuturor celor ce şi-o doresc". Iar dumnezeiescul Grigorie Sinaitul adaugă că avem datoria de a ne socoti pe noi înşine mai răi decât toate făpturile şi mai nelegiuiţi decât demonii înşişi. Căci zice: „Smerenia, după cum învaţă Părinţii, are două trepte: a te avea pe tine mai jos decât toate făpturile şi a pune pe seama lui Dumnezeu toate izbânzile – cea dintâi e începutul, iar cea de-a doua, capătul; şi cei ce o caută pe ea (smerenia, cu alte cuvinte) o câştigă odată ce vor pricepe şi dobândi aceste trei lucruri: că sunt cei mai păcătoşi dintre toţi, că sunt cei mai spurcaţi dintre toate zidirile (din pricină că sunt împotriva firii) şi că sunt

nicidecum o exagerare, ca să găseşti în asta o pricină de a te mândri, ci este dreaptă, adevărată şi, prin urmare, pricină de smerire, că eşti, cu alte cuvinte, cel mai rău dintre toţi. Iar dacă tu socoteşti că, de vreme ce-ţi cunoşti viclenia, eşti deasupra prin aceasta altcuiva, care-şi închipuie despre sine că e cineva, să ştii că tu eşti cu mult mai rău decât acela, dacă voieşti ca oamenii să pună preţ pe tine şi să fii considerat de ei ca atare (adică superior), când tu ştii că, de fapt, nu eşti aşa.

Dacă voieşti ca această cunoştinţă a vicleniei şi a nimicniciei tale să-i ţină departe pe vrăjmaşii tăi şi să te facă iubit de Dumnezeu, e nevoie nu doar să te disprețuieşti pe tine, socotindu-te nevrednic şi, prin urmare, vrednic de toate relele, ci să doreşti să fii disprețuit şi de ceilalţi, scârbindu-te de cinstiri, bucurându-te de osândirile ce ţi se aduc şi făcând toate acele lucruri pe care ceilalţi oameni, cu cuget lumesc, disprețuiesc. Şi pe cuvintele şi judecata acestora să nu pui deloc preţ[1], neîngăduind nicidecum ca această sfântă faptă a disprețuirii de sine să nu fie înfăptuită de tine decât în scopul umilirii tale, şi nicidecum pentru a plăcea oamenilor sau a fi apreciat de ei.

Iar dacă se va întâmpla vreodată să te iubească şi să te laude mult ceilalţi pentru vreun bine dat ţie de Dumnezeu, ţi-

---

mai nelegiuiţi decât demonii – de vreme ce s-au făcut slujitori demonilor" (*Filocalia*, cap. 115, p. 896).

[1] De acord cu această învăţătură se arată şi Varsanufie, acest mare sfânt zăvorât şi plin de darul profeţiei, când spune: „A nu te lăsa absorbit de nici un lucru îţi îngăduie să te apropii de cetate; a nu fi apreciat de oameni te face locuitor al cetăţii; a muri faţă de tot omul îţi asigură moştenirea cetăţii şi a comorilor ei. Iar dacă voieşti a te mântui, păstrează de-a pururi faptul de a nu fi preţuit de oameni şi aleargă spre rostul ce te aşteaptă". Iar, după cuviosul Ioan, ucenicul lui Varsanufie, faptul de a nu fi apreciat de oameni înseamnă a nu te socoti deopotrivă cu nimeni şi a nu te compara pe tine însuţi cu nimeni altcineva şi, totodată, a nu vorbi cuiva de vreun bine al tău: „Eu am săvârşit fapta asta bună". (Iar prin „cetate" sfântul se referă fie la inimă, fie la nepătimire, fie la cunoştinţa dumnezeiască.)

nându-te bine, retrage-te în sinea ta, fără a ți se tulbura defel convingerea nimicniciei tale, de care ți-am vorbit mai sus; ci te întoarce mai întâi spre Dumnezeu, zicându-I din toată inima: „Să nu se întâmple niciodată, Doamne al meu, să ajung un uzurpator al cinstirii ce Ți se cuvine și al harului Tău; că Ție se cuvin laudă, cinste și slavă, iar mie, rușinare": „A Ta este, Doamne, dreptatea, iar a noastră, rușinarea fețelor noastre"[1]; „Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui Tău se cuvine slavă"[2]; „a Ta este slava, și eu sunt robul Tău"[3].

După aceea, întoarce-te spre lăudătorul tău, vorbindu-i lăuntric, în gând: „De când acesta mă socotește bun, de vreme ce nimeni altcineva nu este frumos și bun decât numai Dumnezeul meu? Căci: «Nimeni nu este bun decât numai Unul Dumnezeu.»"[4]. Că așa îți vei pune virtuțile pe seama lui Dumnezeu, îi vei ține la distanță pe vrăjmași și te vei face vrednic să primești lucruri, harisme, binefaceri și mai mari de la Dumnezeu. Ci și atunci când, aducându-ți aminte de virtuțile și faptele tale bune, pe care le împlinești, vei fi împins spre mândrie, gândește-te numaidecât că faptele acelea sunt ale lui Dumnezeu, și nu ale tale[5] și, ca și cum ai vorbi cu ele, spune:

„Eu nu știu de unde ați venit, cum ați apărut în mintea mea! Fiindcă nu eu sunt pricinuitorul vostru, ci Bunul Dum-

[1] *Dan.* 9, 7.
[2] *Ps.* 113, 9.
[3] *Ezd.* 4, 29.
[4] *Mt.* 19, 17.
[5] Cu alte cuvinte, gândește-te, așadar, la următorul lucru, foarte adevărat și sigur: cu cât mai multe virtuți atingi și cu cât mai multe harisme primești, cu atât mai mult ai parte de binefaceri din partea lui Dumnezeu, și cu cât mai mult ai parte de binefaceri, cu atât mai multe datorii și ai față de El și cu atât ajungi să-I fii dator; astfel că, pe temeiul acestui cuget, nu doar nu te vei mândri pentru virtuțile și harismele tale, ci și te vei sili să te pogori tot mai mult întru adâncul smereniei, din pricină că nu ai nimic pe măsură să-I dai și tu spre a-I mulțumi pentru harismele dumnezeiești primite.

nezeu și harul Său; El v-a făcut, și crescut, și păzit, așadar, doar pe Acesta Îl voi recunoaște ca adevăratul Părinte, Pricinuitor și Începător al vostru; Acestuia Îi voi mulțumi și Îi voi înălța toate laudele".

Apoi, gândește-te că toate faptele pe care le-ai săvârșit nu s-au ridicat la măsura și chipul cuvenite luminii și harului ce ți s-au dat spre a le cunoaște și înfăptui, ci că sunt foarte nedesăvârșite și îndepărtate de acel rost adevărat și grijă trebuincioasă. Dacă te vei gândi bine, va trebui mai degrabă să-ți fie rușine de virtuțile tale decât să fii, plin de vanitate și îngâmfare, mulțumit de ele. Întrucât e foarte adevărat că virtuțile firești ale lui Dumnezeu, pe care suntem datori să le urmăm, fiind neamestecate și atotdesăvârșite în ele însele, vor fi oarecum întinate și ciuntite de imperfecțiunile și lipsurile încercării noastre de a le imita[1].

Pe lângă acestea, așază alături faptele tale și cele ale sfinților și adevăraților prieteni și slujitori ai lui Dumnezeu, și vei afla că cele mai mari și mai bune dintre faptele tale sunt cu mult mai umile și mai neîndestulătoare sau chiar nevrednice de cinstire; și, din nou, dacă le vei pune alături de faptele Domnului nostru Iisus Hristos, pe care le-a făcut cu tine

[1] În afară de aceasta, toate virtuțile, după Sfântul Maxim, prin faptul că sunt lucrări (energii) firești ale lui Dumnezeu, daruri și haruri ale Sfântului Duh sunt, în consecință, fără început și fără sfârșit; iar după Vasile cel Mare, sunt nesfârșite în mărimea lor și fără de număr ca mulțime. Cum, așadar, ar putea cineva să cugete, plin de aroganță, că a dobândit vreo virtute, când își va da seama că virtuțile n-au nici început, nici sfârșit, nici număr? Și cum mai degrabă nu va voi să se afunde în abisurile smereniei, cugetând că oricâte virtuți ar izbândi să dobândească nici măcar la începutul acestora nu se va afla, ci că doar s-a făcut părtaș unei picături neînsemnate dintr-un ocean nemărginit? Și cum nu va fi mișcat de la sine să rostească și el de-a pururi acea rugăciune a lui Arsenie cel Mare: „O, Dumnezeul meu, nu mă părăsi; nimic bun n-am săvârșit înaintea Ta, ci dă-mi mie întru a Ta milostivire să pun început".

prin Tainele Vieții și Crucii Sale (pe care să le socotești nu ca fapte ale lui Dumnezeu, ci în ele însele, ca fapte ale unui om), și dacă te vei gândi la curăția iubirii și la nepăcătoșenia cu care le-a făcut, vei înțelege că toate faptele și virtuțile tale sunt aproape niște păcate și necurății. Căci scris este: „Toate faptele dreptății noastre sunt ca zdreanță necurată"[1] sau, mai bine spus, și nimicul e mai bun decât ele.

În sfârșit, dacă îți vei înălța mintea la Dumnezeu și la măreția Sa nemărginită – față de care nici cerul nu este curat, după cum stă scris[2] –, la slujirea și închinarea cuvenite Lui, vei vedea limpede, cu prilejul oricărei fapte, că în tine trebuie să se nască nu mândrie și cuget semeț, ci o mare și cumplită teamă, oricât de sfântă și desăvârșită ar fi ea, și că tu nu poți fi decât dator să-i înalți din toată inima lui Dumnezeu acea smerită rugă a vameșului: „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului!"[3].

Pe lângă acestea, te sfătuiesc să nu-ți vădești ușor harismele dăruite de Dumnezeu. Căci aceasta aproape niciodată nu este pe placul Său, după cum El Însuși ne-a învățat din istorisirea ce urmează:

Mântuitorul nostru Iisus Hristos S-a arătat odată în chip de prunc unui om evlavios și sporit. Și cunoscând acela că este Domnul, L-a rugat în chip neprefăcut să-i repete cuvintele închinării aduse de înger Maicii Domnului, adică „Născătoare de Dumnezeu Fecioară, bucură-te...", așa cum cu toții obișnuiesc s-o rostească. Și Pruncul începu cu bunăvoință: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei". Dar aici s-a oprit și n-a

[1] *Is.* 64, 5.
[2] *Iov* 15, 15.
[3] *Lc.* 18, 13.

voit ca prin cuvintele următoare să Se laude pe Sine: „și binecuvântat este rodul pântecelui tău"; pentru că acela Îl ruga stăruitor să spună mai departe, El S-a făcut nevăzut, lăsându-l pe robul Său cuprins de o mare bucurie. Prin pilda Sa i-a vădit învățătura aceasta cerească, cum că nimeni, niciodată să nu se laude nici pe sine însuși, nici cu harismele pe care le are. Așadar, învață și tu să te smerești și să nu te lauzi de unul singur, de vreme ce știi că și tu însuți, și toate faptele tale nu sunt nimic: „Să te laude vecinul tău și nu gura ta, un străin, și nu buzele tale"[1].

Aceasta este temelia tuturor virtuților[2]: faptul că Dumnezeu ne-a creat din nimic și că acum El, odată ce am ajuns ființe vii prin El, voiește să ne întemeieze întreaga zidire duhovnicească pe cunoștința [și încredințarea] că noi nu suntem nimic prin noi înșine; și, cu cât ne vom adânci în ea, cu atât ne va spori zidirea și, cu cât mai mult lut vom scoate din adâncurile ei, cu alte cuvinte, cu cât mai mult ne vom cunoaște greșelile și nemerniciile, cu atât mai mult și dumnezeiescul Ziditor va așeza pietre strașnice întru sporirea duhovnicească a acestei zidiri. Și să nu socotești, o, fiule, că e cu putință vreodată să te adâncești în această cunoștință îndeajuns. Căci aceasta-i cu neputință. Ba mai mult, gândește-te că, și în cazul în care s-ar fi dat unei zidiri această putință, noi nu vom afla, în urma cercetării, un abis mai adânc decât propria nimicnicie.

Prin această cunoaștere (conștiință) de sine temeinic pusă în faptă, putem dobândi orice bine, dar fără ea suntem aproape nimic, chiar dacă ne-am propune să ducem la îm-

[1] *Pild.* 27, 2.

[2] Astfel că și Domnul, voind să dureze edificiul minunat al Fericirilor, a pus mai întâi, ca temelie a acestora, sărăcia cu duhul, adică smerenia, zicând: „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor" (*Mt.* 5, 3).

plinire faptele tuturor sfinților și ne-am afierosi de-a pururi lui Dumnezeu.

O, fericită cunoaștere, ce ne faci fericiți pe pământ și slăviți în Cer! O, lumină, care ieși din întuneric și ne faci sufletele luminoase și curate! O, bucurie, ce nu se știe cum strălucești printre necurățiile noastre! O, nimicule, care, odată ce te vom fi cunoscut, ne faci ai Domnului pentru totdeauna!

Nu mă voi putea niciodată sătura să vorbesc despre aceasta, iubite! Dacă voia îți este să aduci laudă lui Dumnezeu, osândește-te pe tine și poftește a fi osândit de ceilalți; smerește-te față de toți și arată-te mai prejos decât toți, dacă voiești să-L înalți pe Dumnezeu și să te înalți și tu la El. Dacă-ți dorești să-L afli, nu te înălța, fiindcă El va fugi de tine; smerește-te, smerește-te cât poți, și El va veni să te caute și să te îmbrățișeze; și atât de mult voiește să te primească și să Se unească strâns cu tine în iubire și într-un chip atât de iubitor, pe cât de mult te umilești tu în ochii Săi, pe cât de mult vrei să fii umilit de ceilalți și pe cât toți se vor scârbi de tine ca de un lucru dezgustător.

Așadar, pentru harul acesta, atât de mare, pe care Dumnezeu, Cel atât de vătămat de păcatele tale, ți-l arată, frate, spre a Se uni cu tine, arată-I și tu că poți să te socotești pe tine însuți cel mai rău și nevrednic dintre toți; și nu uita a da neîncetat mulțumire și a te arăta îndatorat celor ce-ți oferă prilejul de a te smeri, adică celor ce te disprețuiesc neîncetat. Și dacă cu greu și fără a fi pe placul inimii tale înduri disprețuirile acestora, luptă totuși cât poți să nu arăți prin nici un semn în afară că nu te bucură.

Și, dacă în pofida tuturor acestor foarte adevărate gânduri și socotințe, viclenia diavolului, nepricepetea și porni-rea noastră rea ne vor birui, astfel încât gândurile cugetării

semeţe să nu ne lase în pace şi să ne rănească inima, să ştii că atunci este cel mai potrivit moment pentru a ne smeri, umili şi urî pe noi înşine, întrucât, în urma încercării, vom vedea că ne luptăm şi că, da, într-adevăr, ne nevoim cu tărie ca să ne izbăvim de el (adică de diavolul). E adevărat că nu vom putea scăpa de tirania lui, deoarece suferim de tulburarea adusă de mândrie, care îşi are rădăcina şi începutul în deşarta şi blestemata părere bună despre propria persoană. Or, în chipul acesta vom putea scoate din veninul cel amar – miere, din răni – sănătate şi din mândria însăşi – smerenie.

CAPITOLUL AL XXXIV-LEA

Câteva lucruri trebuincioase biruirii patimilor şi dobândirii unor noi virtuţi

Chiar dacă până acum ţi-am spus destule lucruri, ca să-ţi arăt mijloacele prin care să te chiverniseşti spre a te învinge pe tine însuţi şi a te întrarma cu virtuţile, e totuşi de trebuinţă să-ţi mai dau câteva sfaturi:

a) Mai întâi îţi spun că, dacă voieşti, frate, să dobândeşti virtuţile, să nu pui în practică rânduiala neschimbată a unora care urmează în fiecare zi a săptămânii pentru fiecare virtute în parte deprinderi diferite. Nu, ci rânduiala nevoinţei tale să fie aceea de a purta un război împotriva patimilor, care de-a pururi te ispitesc şi te păgubesc, şi, totodată, de a te împodobi, pe cât cu putinţă, cu virtuţile potrivnice patimilor tale. Că, dacă vei dobândi acele virtuţi, potrivnice patimilor ce te ispitesc, negreşit vei dobândi cu uşurinţă şi prin puţine fapte şi celelalte virtuţi, cu alte cuvinte, o vei dobândi pe fiecare dintre ele la vremea cuvenită şi dintr-o pricină nebănuită; fiindcă virtuţile sunt de-a pururi legate între ele şi cel care o are pe una dintre ele deplin le are pe toate celelalte la îndemână, la uşa inimii sale.

b) Să nu amâni niciodată vremea dobândirii virtuţilor, nici pentru ani, nici pentru luni, nici pentru săptămâni, nici măcar pentru câteva zile. Ci luptă aproape întotdeauna de parcă atunci te-ai născut; luptă mereu ca un soldat proas-

păt înrolat şi păşeşte spre culmea desăvârşirii virtuţilor fără oprire sau zăbavă. Fiindcă a te opri pe calea virtuţilor şi a desăvârşirii nu-i totuna cu a-ţi trage suflarea şi a-ţi recăpăta puterile, ci cu a te întoarce din drum şi a pierde din vigoare.

A te opri înseamnă părerea greşită de a fi dobândit deplin o virtute, de a nu-ţi cerceta greşelile sau de a nu căuta prilejuri şi pricini care cheamă la noi fapte de virtute. Prin urmare, să fii necurmat plin de grijă, înflăcărat şi priceput spre a nu pierde nici cele mai neînsemnate prilejuri şi pricini ale virtuţii. Iubeşte toate prilejurile şi pricinile ce te îndeamnă la virtute şi mai ales acele pricini ce sunt mai greu de biruit. Căci şi faptele săvârşite spre înfrângerea greutăţilor mai mari ce stau în calea virtuţilor fac ca deprinderile virtuţilor să fie mai grabnice şi să aibă o rădăcină mai adâncă. Însă de pricinile care pot ataca ispita trupească fugi cu toată sârguinţa şi iuţeala, după cum deja ţi-am spus.

c) Să fii chibzuit şi cu discernământ în privinţa virtuţilor din afară, ce pot pricinui vătămarea şi îmbolnăvirea trupului, după cum ar fi chinuirea lui prin postiri, privegheri (dar şi alte nevoinţe asemenea) peste măsură, fiindcă acestea se dobândesc puţin câte puţin şi treptat, după cum vom arăta în continuare. În privinţa celorlalte virtuţi, care sunt cu totul lăuntrice şi sufleteşti (precum să iubeşti pe Dumnezeu, să disprețuieşti lumea şi pe tine însuţi, să urăşti patimile şi păcatul, să fii răbdător şi blând, să-i iubeşti pe toţi, până şi pe cei ce te vatămă, şi celelalte virtuţi deopotrivă), socotesc că nu e nevoie să le dobândeşti puţin câte puţin, nici să atingi desăvârşirea acestora în trepte sau etape, ci sileşte-te să faci orice de dragul lor, pe cât îţi stă în putinţă şi cât mai grabnic.

d) Întreaga conştiinţă, dorinţă şi inimă a ta să nu cugete, nici să râvnească, nici să voiască altceva decât să biruiască

acea patimă care te atacă și cu care te lupți și să dobândească virtutea potrivnică acesteia. Aceasta să fie pentru tine întreaga lume, însuși cerul și pământul; aceasta să fie toată comoara și întreg rostul tău: a bineplăcea lui Dumnezeu, fie că mănânci, postești, trudești, te odihnești, privegheзi, dormi, ești la tine acasă ori afară, săvârșești fapte cucernice sau te ocupi de rucodelia ta: toate acestea să fie cârmuite și îndreptate spre a-ți stăpâni și învinge patima cu pricina și spre dobândirea virtuții opuse ei.

e) Să fii îndeobște vrăjmașul tuturor plăcerilor și desfătărilor pământești. Că în chipul acesta vei fi războit mai puțin de celelalte rele, care, cu toate, își au rădăcina în plăcere. Și odată ce le vom tăia, din ură de sine, rădăcina, își vor pierde puterea. Căci, dacă vei voi să lupți pe de o parte împotriva unei răutăți, adică împotriva unei plăceri anume, și, pe de alta, nu vei renunța la celelalte plăceri pământești, chiar dacă nu vor fi de moarte, ci îngăduite și ușoare, negreșit războiul tău va fi aspru, sângeros și foarte îndoielnic și, prin urmare, arareori vei birui. De aceea, să ai mereu în minte judecata dumnezeiască: „Cel ce își iubește sufletul îl va pierde; iar cel ce își urăște sufletul în lumea aceasta îl va păstra pentru viața veșnică"[1]; „Fraților, nu suntem datori trupului, ca să viețuim după trup. Căci dacă viețuiți după trup, veți muri, iar dacă ucideți, cu Duhul, faptele trupului, veți fi vii."[2].

f) Și, în ultimul rând, te sfătuiesc, fiindcă e foarte bine și chiar cu totul trebuincios dobândirii virtuților, să faci mai întâi o spovedanie generală, spre a te încredința, pe cât cu putință, că te afli în harul lui Dumnezeu, de la Care aștepți toate harismele, virtuțile și biruințele.

[1] *In.* 12. 25.
[2] *Rm.* 8, 12-13.

CAPITOLUL AL XXXV-LEA

Să dobândim virtuţile puţin câte puţin, treptat şi una câte una

Chiar dacă adevăratul ostaş al lui Hristos, care îşi doreşte să ajungă la deplinătatea desăvârşirii, nu e silit niciodată să pună nici o hotărnicire sporirii sale, el trebuie să-şi ţină în frâu, cu oarece discernământ, însufleţirea duhovnicească peste măsură, ce se aprinde, mai ales la început, cu mult avânt, dar mai apoi se stinge şi ne lasă la mijlocul drumului. Prin urmare, nu doar virtuţile din afară şi trupeşti să le dobândim puţin câte puţin şi treptat, cum am spus, ci şi pe cele lăuntrice şi sufleteşti, în acelaşi fel. Fiindcă în acest chip, puţinul se face repede mult şi capătă statornicie. De pildă, spre a dobândi virtutea interioară a îndelungii-răbdări, nu poţi pe dată să te bucuri sau să-ţi doreşti să ai parte de ocări şi de celelalte lucruri potrivnice, la care ai putea fi supus, fiindcă bucuria şi dorirea lor sunt cele mai înalte trepte ale răbdării, la care ajungi, dacă mai întâi vei fi trecut prin treptele şi stadiile de jos ale acestei virtuţi: a te dispreţui mai întâi pe tine însuţi, a nu îngădui şi urî răzbunarea şi celelalte, cum am arătat mai sus, în capitolul al XIII-lea.

De asemenea, te sfătuiesc să nu te îndeletniceşti îndeosebi cu toate virtuţile, nici cu mai multe deodată, ci cu câte una, pe rând. Căci în felul acesta deprinderea virtuoasă se sădeşte în suflet mai uşor şi mai trainic, întrucât, prin exer-

sarea neîntreruptă a unei virtuți, ea va reveni mai grabnic în memoria ta, mintea va căuta mereu și tot mai mult să afle noi chipuri și pricini de a o dobândi, iar voința se va apleca mai lesne spre ea – ceea ce, firește, nu se va întâmpla, dacă te vei îndeletnici deodată cu mai multe virtuți.

Și încă ceva: de vreme ce faptele legate de o anume virtute sunt de același fel și asemănătoare între ele, se vor înfăptui în decursul aceleiași exersări (nevoințe) și vor fi mult mai puțin istovitoare. Căci una o atrage și o ajută pe cealaltă prin faptul că se asemuiesc; și, mulțumită acestei asemănări, ele se vor întipări și mai bine în noi, întrucât vor afla tronul inimii deja pregătit și gata să primească acele fapte noi, pe care plănuim să le săvârșim ulterior, de vreme ce deja am acceptat să le săvârșim pe cele de dinainte, asemenea lor.

Aceste aspecte, despre care am vorbit, ascund multă putere și adevăr, căci cel care se nevoiește după cuviință într-o virtute învață totodată și chipul de a se exersa într-o alta, și astfel, odată cu sporirea uneia, sporesc cu toate laolaltă, datorită unirii și legăturii profunde dintre ele, dat fiind că toate virtuțile se aseamănă unor raze, ce își au originea în una și aceeași lumină dumnezeiască.

CAPITOLUL AL XXXVI-LEA

Mijloacele de dobândire a virtuților și de chivernisire a lor spre a deprinde pentru o vreme doar una singură

Pentru dobândirea virtuților e nevoie de un suflet curajos și mare, de o voință nicidecum slabă și delicată, ci hotărâtă și puternică, cu încredințarea că avem de înfruntat nenumărate piedici necruțătoare. Pe lângă acestea, să fim animați de o deosebită predispoziție și iubire față de ele, ceea ce se poate dobândi ușor, dacă ne vom gândi la faptul că virtuțile acestea Îi sunt dragi lui Dumnezeu, dacă vom înțelege cât de alese și distinse sunt prin ele însele, cât de folositoare și necesare se dovedesc a fi, de vreme ce orice desăvârșire și sporire în ele își au și începutul, și sfârșitul.

Este important ca în fiecare dimineață să luăm hotărâri spre a nu lăsa să ne scape nici unul dintre prilejurile, cu care ne putem confrunta în acea zi, de a pune în lucrare virtutea, iar seara să vedem dacă ne-am folosit bine de ea și în dimineața următoare să ne înnoim hotărârile și dorințele, nevoindu-ne mai ales în privința dobândirii acelei virtuți care ne stă la îndemână. Aidoma să facem și în privința pildelor sfinților, a rugăciunilor și a meditării (cugetării) noastre asupra vieții și patimii lui Hristos: toate acestea, atât de necesare exersării duhovnicești în virtute, să se înfăptuiască cu precădere în legătură cu acea virtute în care vrem să ne ne-

voim la momentul respectiv şi, totodată, oricâte prilejuri şi pricini vom întâlni în acea zi, deşi diferite între ele, să le folosim, deopotrivă şi pe cât cu putinţă, în scopul dobândirii acelei virtuţi pe care ne-o dorim.[1]

În acelaşi fel, să ne silim a căpăta obişnuinţa de a împlini faptele virtuoase, fie lăuntrice, fie din afară, cu râvna şi uşurinţa cu care mai înainte săvârşeam viciile (răutăţile) potrivnice acestora, sau, mai bine spus, cu uşurinţa cu care ne împlinim şi dorinţele fireşti ale inimii; la o aşa măsură să ajungem în deprinderea virtuţilor, încât să ne devină ceva firesc. Şi, cu cât mai multe greutăţi vom înfrunta în privinţa acestora (cum am spus şi mai sus), cu atât mai repede şi mai adânc aceste neajunsuri vor ajuta să intre şi să se sădească în sufletul nostru deprinderea cea bună.

Apoftegmele cuvenite, luate din dumnezeiasca *Scriptură* şi rostite fie cu glas tare, fie în gând, au o uluitoare putere şi ne sunt de mare ajutor în deprinderea virtuţii. Căci zice Solomon: „Ce vei păstra, fiule? Graiurile lui Dumnezeu"[2]. Drept aceea, să avem la îndemână mai multe asemenea cugetări despre virtutea în care ne exersăm, pe care să le punem în faptă, să le rostim întreaga zi, mai ales când se întâmplă să ne atace patima potrivnică virtuţii la care lucrăm.

De pildă, dacă suntem preocupaţi de dobândirea îndelungii-răbdări, putem să rostim următoarele versete (sentinţe) scripturistice, dar şi altele, asemănătoare: „Cel mult-răbdător este foarte chibzuit"[3]. „Îndelungă-răbdarea sărmanilor nu va fi dată pieirii"[4]. „Vai vouă, celor ce aţi pierdut răbdarea!"[5].

[1] *A se vedea infra,* capitolul al XL-lea.
[2] *Pild.* 31, 2.
[3] *Pild.* 14, 29.
[4] *Ps.* 4, 19.
[5] *Sir.* 2, 15.

„Cel îndelung-răbdător e mai brav decât cel ce deține puterea, iar cel ce-și stăpânește mânia este mai de cinste decât cuceritorul unei cetăți"[1]. „Prin răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre"[2]. „Prin răbdare să alergăm la întrecerea ce ne așteaptă"[3]. „Iată, noi fericim pe cei ce au răbdat".[4] „Fericit este bărbatul care rabdă ispita".[5] „Iar răbdarea să-și aibă lucrul ei desăvârșit".[6] „Căci aveți nevoie de răbdare"[7].

De asemenea, putem să rostim și aceste scurte rugăciuni: *„O, Dumnezeul meu, când se va întrarma inima mea cu carul de luptă al răbdării?". „Când voi trece prin orice încercare cu inima împăcată, ca să-I dau bucurie Dumnezeului meu?". „O, iubite chinuri, care mă faceți asemenea Domnului meu Iisus, Carele a pătimit pentru mine!". „O, Iisuse, singura viață a sufletului meu, oare voi putea trăi eu vreodată împăcat în sânul a mii de chinuri, pentru slava Ta?". „Ferice de mine, dacă și în mijlocul focului întristărilor mă voi aprinde de dorința de a îndura chinuri și mai mari!".*

Spre a spori în virtuți ne vom folosi în tot ceasul de aceste scurte rugăciuni, ca și de altele, potrivit cu fiecare virtute în care ne vom exersa, pe care ni le va insufla duhul evlaviei. Aceste scurte rugăciuni se numesc „săgetătoare", fiindcă sunt ca sulițele, adică lăncile și săgețile, care sunt slobozite, despicând și săgetând cerul, având marea putere de a ne atâța dorul de virtute și de a ajunge la urechile lui Dumnezeu, dacă vor fi însoțite de două lucruri, ca de două aripi, unul fi-

[1] *Pild.* 16, 32.
[2] *Lc.* 21, 19.
[3] *Evr.* 12, 1.
[4] *Iac.* 5, 11.
[5] *Iac.* 1, 12.
[6] *Iac.* 1, 4.
[7] *Evr.* 10, 36.

ind adevărata cunoştinţă a bucuriei pe care Dumnezeu le încearcă mulţumită nevoinţei pe care o depunem de dragul virtuţilor, celălalt fiind dorirea fierbinte şi aprinsă de a le dobândi spre a bineplăcea măreţiei dumnezeieşti.[1]

[1] Sfântul şi dumnezeiescul Augustin nu a iubit mult doar alcătuirea şi citirea de asemenea rugăciuni „ascuţite şi săgetătoare", ci o sfătuia pe fiica sa duhovnicească – mă refer la acea evlavioasă Prova – să citească şi să se aplece asupra unor astfel de rugăciuni; unii sunt de părere că şi rugăciunile din iubire de Dumnezeu ale acestui sfânt ar putea să se numească aşa.

CAPITOLUL AL XXXVII-LEA

Să umblăm cu sârg şi grijă neîntrerupte în deprinderea virtuţii

Printre cele ce sunt neapărate şi contribuie la dobândirea virtuţilor se numără, în afara celor de mai sus, şi faptul de a tinde pururi către cele dinainte (*cf. Fil.* 3, 14), dacă voim să ajungem la capătul pe care ni l-am propus aici. Că altminteri, numai şi dacă ne oprim, regresăm; căci, atunci când ne oprim din faptele noastre virtuoase, în noi se nasc în chip necesar, prin vehemenţa înclinaţiei noastre spre plăcerile simţurilor, căreia i se alătură şi alte imbolduri, venite din afară, nenumărate patimi în neorânduială, care, dacă nu ne pervertesc virtuţile, cel puţin ni le diminuează şi aşa ne lipsesc de multe dintre harurile pe care le-am fi câştigat de la Dumnezeu.

Drept aceea, calea duhovnicească se deosebeşte de cea pe care-o urmează drumeţul obişnuit. Fiindcă pe drumul pământesc călătorul nu pierde nimic din călătorie, dacă se va opri. Pe calea duhovnicească a virtuţii, însă, dacă se va opri, călătorul îşi va pierde virtuţile pe care le-a dobândit până atunci. Pe lângă aceasta, cu cât mai mulţi paşi va face, cu atât oboseala călătoriei va creşte, dar pe calea duhovnicească, cu cât mai mult va înainta, cu atât va dobândi necontenit o tărie şi vigoare mai mari. Pentru că prin exersarea virtuoasă partea inferioară, adică trupul, a cărui împotrivire a făcut trudnică şi aspră calea virtuţii, slăbeşte mereu, din ce în ce

mai mult, în timp ce partea superioară (adică sufletul), în care se sălăşluieşte virtutea, e susţinută şi întărită neîncetat. Deci, pe cât sporim în bine şi în virtute, pe atât se micşorează chinul pe care-l simţim la începerea călătoriei; pe lângă acestea, şi o oarecare dulceaţă tăinuită (de la Dumnezeu) apare în noi şi devine ceas de ceas tot mai mare. Astfel, continuându-ne de-a pururi calea cu mai multă uşurinţă şi putere, din virtute în virtute, ajungem în cele din urmă pe culmea muntelui, acolo unde sufletul, desăvârşindu-se, lucrează orice bine nu din silă, ci, firește, cu bucurie şi veselie. Fiindcă îşi biruie şi domoleşte patimile şi îşi supune întreaga zidire prin îngenuncherea trupului său şi trăieşte fericit în Dumnezeu; şi acolo, ostenindu-se mulţumit, îşi primeşte odihna.

CAPITOLUL AL XXXVIII-LEA

Cu îndatorirea de a lupta necontenit pentru virtuţi, să nu pierdem nici un prilej al dobândirii lor

Dacă voieşti să mergi înainte pe calea virtuţilor neîntrerupt, fără oprire, să iei bine aminte şi să nu laşi să-ţi scape din mâini nimic din ceea ce poate deveni un prilej de însuşire a virtuţii. Aşa că rău chibzuiesc cei ce se feresc din răsputeri de cele potrivnice, de care s-ar putea sluji la dobândirea virtuţii. De pildă, îţi doreşti să capeţi deprinderea îndelungii-răbdări? Nu este bine să fugi de acele persoane, fapte sau gânduri care-ţi aţâţă nerăbdarea. Să nu te fereşti de anumite fapte care te stingheresc. Ci, discutând cu orice persoană a cărei companie provoacă dezgustul şi supărarea, să fii neîncetat dispus şi pregătit să înduri orice lucru respingător şi neplăcut. Că, de vei face altcumva, nu vei deprinde niciodată răbdarea.

De asemenea, să faci la fel cu orice altă faptă care-ţi provoacă silă, fie prin ea însăşi, fie prin cel care te-a împins la ea sau care te-a împiedicat de la o alta, ce ţi-ar fi plăcut mai mult; cu alte cuvinte, să te ocupi de fapta şi lucrarea aceea şi să le continui, chiar dacă te tulbură şi te supără, cu toate că ai fi putut să-ţi afli odihna fără să le săvârşeşti. Căci altfel n-o să poţi învăţa niciodată să înduri, dar nici odihna pe care o cauţi nu va fi vreodată adevărată, câtă vreme ea nu se va naşte

într-un suflet curățit de patima iubirii de sine și împodobit de virtute.

La fel să se întâmple și cu acele gânduri ce uneori te tulbură și-ți înceţoşează mintea, pe care nu e nevoie să le lepezi cu totul de la tine, fiindcă, prin chinul la care te supun, te ajută totodată să te obișnuiești cu a îndura zilnic cele potrivnice. Și cel ce te învață altceva nu te sfătuiește decât să fugi mai degrabă de chinul trecător, pe care-l simți, decât să urmezi adevăratei virtuți la care râvnești.

Este adevărat că ostașul începător trebuie să lupte împotriva pricinilor potrivnice, de care am vorbit, cu luare-aminte și îndemânare. Uneori e nevoie să se războiască cu ele, alteori, să le disprețuiască și să le lase în pace, în relație cu sporirea și puterea, mai multă sau mai puțină, pe care le primește de pe urma virtuții. Însă să nu se întoarcă nicidecum cu spatele, nici să se retragă, astfel încât să ajungă să abandoneze cu desăvârșire orice pricină de împotrivire. Căci, deși, în momentul de față, am putea scăpa prin această fugă de primejdia căderii, în continuare ne vom afla într-o primejdie și mai mare de a fi biruiți prin ispitele și atacurile nerăbdării, din cauză că nu ne-am întrarmat de dinainte, recurgând la virtutea potrivnică, adică aceea a răbdării. Aceste socotințe însă nu-și au locul în privința patimilor trupești, după cum amănunțit am arătat și mai sus, întrucât pricinile și prilejurile acestora trebuie, de-a pururi și cu desăvârșire, ocolite.

CAPITOLUL AL XXXIX-LEA

Să iubim toate prilejurile şi greutăţile (mai ales pe cele mai puţin plăcute) în vederea dobândirii virtuţilor

Nu se cade, iubite, în nici un chip, să fugi de cele ce pot fi pricini şi prilejuri de dobândire a virtuţilor. Ci, mai mult, să le primeşti de-a pururi cu bucurie, de îndată ce se arată înaintea ta, şi să le socoteşti de cinste şi scumpe până şi pe cele respingătoare şi de nedorit pentru simţirea ta. Şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, vei izbuti aceasta, dacă îţi vei întipări bine în minte următoarele gânduri.

Mai întâi să cugeţi că pricinile, prilejurile sunt mijloace pe măsură, desigur, şi trebuincioase dobândirii virtuţii. Odată cu cererea virtuţilor de la Dumnezeu, vei cere şi mijloacele, şi pricinile lor, altminteri rugăciunea ta va fi zadarnică şi doar pentru a-L ispiti pe Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu nu obişnuieşte niciodată să dea virtutea îndelungii-răbdări fără mâhniri – prilejurile şi uneltele răbdării –, nici smerenia, fără dispreţuiri şi necinstiri, la fel petrecându-se şi în ce priveşte toate celelalte virtuţi.

De aceea, instrumentele şi prilejurile virtuţilor să ne fie cu atât mai plăcute şi iubite, cu cât presupun mai mulă trudă. Fiindcă faptele săvârşite de noi cu aceste prilejuri sunt mai curajoase, mai puternice şi ne vor deschide mult mai uşor şi mai repede calea virtuţii. Şi să nu ne exersăm doar în ce priveşte anumite prilejuri însemnate şi potrivnice nouă, ci

chiar şi în cele mai neînsemnate; de pildă, să nu dăm dovadă de îndelungă-răbdare numai pentru ocări şi bătăi grele, ci şi pentru un gest sau o privire urâtă din partea cuiva sau pentru un cuvânt indiferent, pe care ni l-ar adresa ceilalţi[1]. Fiindcă faptele ce însoţesc asemenea prilejuri neînsemnate au loc mult mai des şi, prin urmare, ele ne vor ajuta să ne obişnuim a da mai uşor dovadă de îndelungă-răbdare şi când va fi vorba de prilejuri însemnate.

Apoi, să gândeşti că toate câte ni se întâmplă ne vin, spre folosul nostru, de la Dumnezeu şi pentru ca noi să scoatem roade din ele. Şi chiar dacă despre unele dintre acestea, întrucât sunt metehne ale noastre sau ale celorlalţi, nu poate nimeni să susţină că vin de la Dumnezeu (Care nu voieşte păcatul), e posibil totuşi să se spună că sunt de la Dumnezeu, întrucât se întâmplă din îngăduinţa Lui, dat fiind că Îi stă în putinţă să le împiedice, dar nu o face. Şi, pe lângă acestea, despre toate mâhnirile şi pătimirile ce ne vin, fie din neajunsurile noastre, fie din răutatea celorlalţi, se spune că sunt de la Dumnezeu şi ale lui Dumnezeu, întrucât voia Lui este să le îndurăm şi să fim chinuiţi de dragul acelui bine al virtuţii pe care îl putem câştiga de pe urma acestora, dar şi de pe urma altor judecăţi ale lui Dumnezeu, de nepriceput pentru noi [la momentul respectiv], dar drepte şi binecuvântate, după cum zice Fericitul Augustin[2].

Dacă noi, fiind convinşi că Dumnezeu voieşte să îndurăm de bunăvoie orice fel de neplăcere, de pe urma celorlalţi sau

[1] De aceea şi Apostolul Iacov ne porunceşte ca răbdarea noastră să nu rămână nedesăvârşită şi ciuntită, pe unele îndurându-le, iar pe altele, nu, ci desăvârşită şi deplină, îndurând întotdeauna şi pe cele mari, şi pe cele mici: „Iar răbdarea să-şi aibă lucrul ei desăvârşit, ca să fiţi desăvârşiţi şi întregi, nelipsiţi fiind de nimic" (*Iac.* 1, 4).

[2] *A se vedea infra*, capitolul al XLI-lea.

de pe urma propriilor noastre fapte, vom susține (după cum mulți și susțin aceasta, din pricină că le lipsește îndelungă-răbdarea) că Dumnezeu nu dorește, ba mai mult, Se scârbește de relele ce se petrec, asta nu va însemna nimic altceva decât că ne căutăm în van justificare pentru greșeli și că ne întoarcem privirea de la crucea necazurilor, fără a putea însă tăgădui că este plăcută lui Dumnezeu și că El Însuși ne poruncește s-o luăm pe umeri. Și mai mult, eu cred că Dumnezeu iubește mai tare suferința noastră de pe urma chinurilor pricinuite de răutatea oamenilor (mai ales a celor cărora le-am făcut bine) decât necazurile de pe urma altor întâmplări nefericite; pentru că firea noastră arogantă, după cum e și firesc, e domolită și smerită mai mult de acelea decât de acestea din urmă și fiindcă, odată ce le îndurăm pe acestea de bunăvoie, slujim și dăm slavă într-un chip peste măsură Dumnezeului nostru, prin faptul că ne facem dimpreună-părtași Acestuia și acelei minunate lucrări din care strălucesc totodată în chipul cel mai înalt atât bunătatea negrăită, cât și atotputernicia Sa. Aceasta înseamnă a scoate din veninul păcatului rodul cel preadulce și mierea virtuții și a binelui.

De aceea, de îndată ce Dumnezeu va vedea că avem, într-adevăr, o dorință vie și fierbinte și că ne rugăm cu osârdie (după cum se și cuvine), pentru o asemenea slăvită dobândire a binelui, El ne pregătește paharul unor puternice și aprige ispite și al unor neîndurătoare prilejuri, pe care îl vom primi la vremea potrivită. Ajungând să-I cunoaștem iubirea și grija față de noi, se cade să-l primim, cu ochii închiși și cu bucurie, și să-l bem până la fund, cu sârg și fără tăgadă. Deoarece este un medicament ce ni s-a dat de-o mână ce nu poate da greș, făcut din plante medicinale și pe atât de folositor sufletului pe cât e el de amar.

CAPITOLUL AL XL-LEA

Cum ne putem folosi de diferite prilejuri în deprinderea unei virtuți anume

Fiindcă am spus mai sus că deprinderea unei singure virtuți pentru o anumită vreme este mai rodnică și folositoare decât exersarea concomitentă a mai multor virtuți și că în funcție de aceea trebuie chivernisite prilejurile de care vom avea parte, chiar dacă acestea vor fi diferite unele de altele, ia aminte acum și învață felul în care aceasta se poate petrece foarte ușor.

De multe ori se întâmplă ca în una și aceeași zi sau oră cineva să ne certe, fără rost, pentru o faptă a noastră, care este bună, sau să nu ne bucurăm de bunăvoința cuiva, sau să se petreacă altceva, care să trezească, fără nici un temei, o bănuială urâtă despre noi, sau să ne cuprindă o durere trupească, sau mai-marele nostru să ne poruncească ceva ce nu ne place, sau să ni se întâmple alte lucruri grozave și greu de îndurat, de care viața omului e înțesată. Acestor întâmplări foarte felurite, dar și altora asemenea putem să le opunem diferite fapte virtuoase, însă, spre păstrarea canonului prerânduit, să ne nevoim, slujindu-ne de fapte de același fel și asemănătoare virtuții cu care ne îndeletnicim.

De pildă, dacă, atunci când se vor ivi prilejurile, de care am vorbit, noi ne antrenăm în virtutea răbdării, ne vom îndrepta spre fapte prin care să îndurăm de bunăvoie și cu ve-

selie sufletească toate aceste prilejuri: dacă exersarea noastră va fi în smerenie, ne vom strădui să pricepem că noi înşine suntem vrednici de tot răul adus de aceste împotriviri, care au venit peste noi; dacă lupta noastră este dobândirea supunerii, atunci ne vom supune cu osârdie atotputernicii mâini a lui Dumnezeu; şi de dragul slujirii Sale (fiindcă aceasta şi voieşte El), ne vom supune şi zidirilor cuvântătoare, dar şi celor necuvântătoare şi neînsufleţite, prin mijlocirea cărora şi chinurile, şi mâhnirile vor veni asupra noastră.

Dacă, de asemenea, ne exersăm în sărăcie, să o iubim şi să ne mulţumim cu orice mângâiere, fie mare, fie mică, de pe lumea aceasta, arătându-ne recunoscători pentru ea. Dacă asceza noastră este iubirea, atunci vom împlini fapte de iubire, atât faţă de aproape – ca cel ce ni s-a făcut instrument al binelui pe care putem să-l dobândim –, cât şi faţă de Dumnezeu – ca Cel Care este prima Cauză iubitoare, de la Care provin şi de Care sunt îngăduite aceste mâhniri, în scopul deprinderii şi sporirii noastre duhovniceşti. Din cele spuse de noi aici se arată lămurit cum şi cu un singur prilej, oferit fie de o boală, fie de orice altă supărare istovitoare, de care avem parte pentru multă vreme, putem pune în practică faptele virtuţii în care voim să ne exersăm.

CAPITOLUL AL XLI-LEA

Despre momentul potrivit exersării în fiecare virtute şi despre semnele sporirii noastre

Să nu rânduim noi pentru câtă vreme ne vom exersa într-o virtute sau alta. Căci aceasta se face de către fiecare dintre noi după starea şi nevoile sale, precum şi după sporirea la care a ajuns pe calea duhovnicească, dar şi după discernământul stareţului sau duhovnicului, care ne călăuzeşte. Dacă ne vom îngriji într-adevăr de aceasta şi ne vom folosi de toate mijloacele, despre care am vorbit, fără îndoială că în câteva săptămâni vom avea parte de mult spor. Iar semnul că am sporit în virtute este acela de a urma statornic lucrarea virtuţii, până şi în momentele noastre de întunecare şi amărăciune sufletească, în care ni se vor lua, din iconomie dumnezeiască, mângâierile duhovniceşti şi bucuriile dumnezeieşti.[1]

[1] Şi Avvá Isaac (Cuvântul 12) e de părere că trebuie să ţinem seamă, la orice pas, de semne, spre a cunoaşte atât sporirea noastră, cât şi rătăcirea vrăjmaşului. Iată semnele pe care le menţionează: când vezi că mintea ta nu întâmpină nici o constrângere, ci e în lucrare şi se sileşte spre gânduri bune în chip liber, înseamnă că înaintezi; la fel şi atunci când, stând la rugăciune, mintea ta nu hoinăreşte de ici-colo, ci stihul psalmic (şirul rugăciunii) ţi se curmă pe limbă şi te cuprind tăcerea şi mirarea, fără de voia ta; tot aşa şi când vezi cum la orice gând şi aducere-aminte, ce te năpădesc, ca şi la orice cugetare şi contemplaţie a ta, ochii ţi se umplu de lacrimi de la sine; la fel şi când în anumite clipe îţi vezi mintea afundându-se cu totul, pentru o vreme, fără ca tu să-ţi propui aceasta conştient, în inima ta, iar după aceea bagi de seamă că

Un semn foarte lămurit al sporirii noastre este și războiul pe care ni-l aduce trupul, când ne propunem să împlinim faptele virtuții. Așadar, cu cât războiul trupesc slăbește, cu atât să înțelegem că am sporit în virtute.

A nu simți nici un război sau răzvrătire în partea simțuală și mai de jos, mai ales, la ivirea unor pricini și atacuri neașteptate[1], este semnul că am ajuns deja la virtute. Dar și când faptele noastre vor fi însoțite de o râvnă și bucurie duhovnicească mai mari decât la început, putem socoti cu atât mai mult că am sporit în virtute.

Cu toate acestea, să nu avem niciodată certitudinea că am dobândit virtuțile sau că am biruit cu totul o patimă anume (chiar dacă după multă vreme și multe războiri nu am mai simțit imboldurile ei), fiindcă în spatele acestui lucru pot sta ascunse viclenia și lucrarea diavolului și ale firii noastre înșelătoare. Uneori, aceasta este o răutate care, din pricina mândriei tăinuite, se arată drept virtute; în afară de aceasta, dacă ne gândim la desăvârșirea la care ne cheamă Dumnezeu, firește că și după o cale îndelungată pe drumul virtuții nu putem socoti decât că ne aflăm încă la început și la cele dintâi hotare ale ei[2].

---

toate mădularele îți sunt vlăguite și pacea domnește în gânduri. Toate acestea, zice sfântul, sunt semne ale sporirii noastre duhovnicești.

[1] Să nu ne arătăm prea încrezători în noi dacă, atacați fiind pe neașteptate de pricinile patimilor, nu vom fi cuprinși de tulburare. Căci, chiar dacă nu ne vom tulbura într-un caz, sau două, sau trei, mulțumită faptului că suntem într-o stare duhovnicească bună, nu este exclus ca a patra sau a cincea oară să fim tulburați de patimi. Și ca să nu întindem vorba, întrucât omul, chiar virtuos și la măsura desăvârșirii fiind, este prin natura sa supus schimbării și se poate preschimba dintr-o clipă în alta, astfel că într-un moment e în Rai, iar în celălalt, în iad. De aceea să fie de-a pururi cu frica în inimă, după cum poruncește și Pavel – „cu frică și cu cutremur lucrați mântuirea voastră" (*Filip.* 2, 12) –, nearătându-se prea încrezător în sine niciodată, de-a lungul întregii vieți.

[2] De aceea și Părinții, și mai ales Ioan Scărarul, au numit până și desăvârșirea celor desăvârșiți imperfectă și lacunară: „Căci desăvârșirea celor

Apoi, în adâncul inimii noastre patimile sunt prezente într-un chip atât de subtil și de tainic, că nici măcar nu ne putem da seama de faptul că [acele realități] sunt patimi. Cum, așadar, ar fi cu putință să căpătăm încredințarea că ne-am curățat de patimi (despătimit)? Și, dacă nici măcar ochii aceia atât de pătrunzători și înzestrați cu darul profeției ai lui David nu izbuteau să le discearnă, cum am putea-o face noi? După cum acela se ruga neîncetat lui Dumnezeu să fie curățit de ele – „De cele ascunse ale mele curățește-mă"[1] –, așa și noi avem trebuință să ne rugăm de-a pururi spre a fi curățați de [patimile] cele ascunse ale noastre. Fiindcă noi simțim doar lucrările (energiile) și „ramurile" patimilor, dar puterile și „rădăcinile" lor nu le putem nicicum cunoaște fără luminarea Sfântului Duh. Așa că noi ne dăm seama de patimi doar când acestea lucrează (sunt active), însă când stau liniștite[2] socotim că am ajuns la nepătimire.

---

desăvârșiți e foarte nedesăvârșită". La fel și Pavel definește desăvârșirea ca pe o înaintare neîntreruptă, ce nu îngăduie nici a te întoarce îndărăt, nici a socoti că ai ajuns la o stare anume; astfel că și el se numește pe sine nedesăvârșit și zice că încă n-a ajuns să câștige ceva: „Nu (zic) că am și dobândit-o, ori că sunt deja desăvârșit (...); fraților, eu încă nu socotesc să o fi cucerit; dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea, și tinzând către cele dinainte"; și voind să vădească faptul că întru aceasta constă desăvârșirea, adaugă: „așadar, câți suntem desăvârșiți aceasta să gândim" (*Filip.* 3, 12-15), ceea ce, cu alte cuvinte, înseamnă că desăvârșirea constă în a socoti statornic că nu vom ajunge niciodată la desăvârșire; iar aceasta este starea virtuții: de a nu ne opri, ci de a alerga de-a pururi către ea, ceea ce, în sine, este un paradox.

[1] *Ps.* 18, 13.

[2] Și cum înțelegem că acestea stau amorțite (liniștite) în inima noastră? Din faptul că, întâlnind una din pricinile atâtătoare ale patimilor, mai ales când suntem luați prin surprindere, vedem că patimile ne tulbură atât de mult, încât și noi înșine ne întrebăm unde au stat ascunse și cum au răsărit. Așa că e foarte frumoasă comparația pe care ne-o prezintă Avvá Isaac Sirul: așa cum se întâmplă cu ierburile și plantele, care dispar iarna de pe întinsul pământului, ale căror rădăcini însă rămân ascunse în sol și, de îndată ce adulmecă ploaia de primăvară, încolțesc și umplu fața pământului, tot așa se întâmplă și cu patimile. Și, ca să aduc o mai bună lămurire, după cum

De aceea, tu, ca un începător în cele ale războiului şi ca un prunc [duhovnicesc] abia născut, nevoieşte-te de-a pururi cu sârg, ca şi cum încă n-ai apucat să pui început virtuţii. Şi cel mai bine ar fi dacă te-ai îngriji numai de mersul înainte spre virtuţi, nu şi de aflarea semnelor sporirii tale duhovniceşti.

Căci Domnul nostru, Adevăratul Dumnezeu şi singurul Scrutător al inimilor noastre, pe unii îi luminează, iar pe alţii nu-i luminează să-şi cunoască sporirea, întrucât vede că din pricina acestei cunoştinţe la unii va urma smerenia, iar la alţii, mândria; şi, ca un Părinte iubitor, pe de o parte, stăvileşte primejdia, pe de alta, oferă prilejul sporirii în virtute. Cu toate acestea, şi cel ce nu-şi cunoaşte sporirea să continue exersarea în virtuţi, şi va ajunge să şi-o cunoască atunci când va binevoi Dumnezeu şi, totodată, spre folosul lui cel mai mare.

---

pământul acesta a fost blestemat să scoată din sine spini şi pălămidă, tot aşa şi firea omenească, odată ce s-a pervertit, zămislindu-se şi plăsmuindu-se în păcat, dă naştere, de la sine şi într-un chip anume, patimilor şi răutăţilor, arătându-se mereu nedemnă de încrederea noastră.

CAPITOLUL AL XLII-LEA

Să nu ne dorim defel slobozirea din necazurile îndurate cu răbdare; cum să ne chivernisim toată dorința spre a fi virtuoși

Când te afli într-un necaz și îl înduri cu mulțumire, ia bine aminte să nu te lași biruit vreodată nici de diavolul, nici de iubirea de sine, astfel încât să-ți dorești să fii slobozit din el. Fiindcă din pricina acestui lucru vor veni asupra ta două mari pagube: deși această dorință nu te va lipsi la momentul respectiv de virtutea îndelungii-răbdări, treptat te va aduce într-o stare de a nu mai putea da dovadă de îndelungă-răbdare; apoi răbdarea ta va fi lipsită de plățile și răsplățile pe care Dumnezeu nu le dă decât la vremea pătimirii tale. Căci, dacă tu nu ți-ai fi dorit slobozirea, ci în mijlocul tuturor acelor rele te-ai fi afierosit bunătății Sale dumnezeiești, cu toate că necazul acela pe care l-ai suferit cu adevărat n-ar fi durat decât un singur ceas sau chiar mai puțin, Dumnezeu avea să-L judece ca pe un necaz și ca pe o slujire ale Lui pentru o perioadă foarte lungă.

De aceea, în toate lucrurile să-ți ții dorințele departe de orice altă vrere și scop și să le privești clar și simplu doar din perspectiva rostului lor, care este voia[1] lui Dumnezeu. Așa ele vor fi întemeiate și drepte, iar tu, în fața oricărui lucru

[1] *Scil.* cunoașterea voii lui Dumnezeu.

potrivnic, vei rămâne liniştit şi împăcat. Că nefiind cu putinţă să se întâmple vreun lucru fără voia lui Dumnezeu, iar tu nedorindu-ţi nimic altceva decât voia Lui, este limpede că vei ajunge totodată şi să voieşti [ceea ce El voieşte], şi să dobândeşti oricând tot ce-ţi doreşti, dincolo de ceea ce ţi s-ar întâmpla.

Când afirmăm însă că Dumnezeu voieşte, nu ne referim la faptul că voieşte şi păcatele, fie ale tale, fie ale altora – întrucât El nu le voieşte, nici în acord cu voia Sa anterioară, nici cu voia Sa ulterioară, după cum teologhiseşte dumnezeiescul Damaschin[1] –, ci la faptul că orice pedeapsă pedagogică îşi are originea fie în păcatele noastre, fie într-o altă pricină; iar orice pedeapsă şi necaz sunt, în virtutea faptului că se numesc „cruce", atât de bineplăcute lui Dumnezeu, încât uneori, până şi celor mai apropiaţi şi iubiţi prieteni ai Săi El le trimite binefaceri prin mijlocirea lor. Căci prin aceasta se împlineşte voia Sa ulterioară, care este de-a pururi dreaptă şi urmăreşte interesul nostru, după acelaşi Ioan Damaschin[2].

Iar când afirmăm aici că suntem datori a îndura orice necaz şi supărare, trebuie să înţelegem că se referă la ceea ce

[1] *Cf. Expunerea exactă a credinţei ortodoxe*, 43. Căci, după cei ce teologhisesc, Dumnezeu are două voi: una premergătoare (antecedentă) şi alta următoare (ulterioară). Şi în acord cu voia premergătoare (numită şi bunăvoire – *εὐδοκία* şi care, după acelaşi Damaschin, este de la Dumnezeu), Dumnezeu voieşte nu doar toate cele bune, virtuţile şi mântuirea oamenilor, ci şi răsplăţile acestor lucruri bune, atât pe cele vremelnice, cât şi pe cele veşnice. Şi în acord cu voia următoare (numită şi îngăduinţă şi care este din pricina noastră), Dumnezeu voieşte pedepsele, atât pe cele vremelnice, cât şi pe cele veşnice, ale tuturor relelor. Iar după Sfântul Marcu al Efesului, acest iad veşnic este spre folosul celor pedepsiţi, dar este şi bun, întrucât înseamnă retezarea răului, împlinire şi împăcare ale dreptăţii dumnezeieşti. Pe cele într-adevăr rele, adică păcatele, Dumnezeu nu le voieşte nici în acord cu voia Sa premergătoare, nici cu cea următoare, fiindcă acestea sunt „puii" liberului arbitru al fiinţelor cuvântătoare (raţionale) care voiesc răul.

[2] *A se vedea supra* capitolul al XXXIX-lea.

ține de noi și este pe placul lui Dumnezeu ca noi să pătimim, după ce mai întâi ne vom fi folosit de mijloacele concrete și la îndemână spre a ne izbăvi de acestea (între care se numără rugăciunea să nu fim duși în ispită, faptul de a nu oferi noi înșine pricină acestora și altele asemenea); dar, totodată, și de aceste mijloace ne vom folosi așa cum poruncește și voiește Dumnezeu, Care le-a rânduit spre a ne sluji de ele; adică ne folosim de ele deoarece asta voiește El, și nu în virtutea efortului nostru [omenesc] și alipirii [de voia proprie], nici fiindcă mai mult ne dorim să ne eliberăm de acele lucruri supărătoare decât să-I slujim lui Dumnezeu și să-I bineplăcem.

CAPITOLUL AL XLIII-LEA

Cum să ne împotrivim diavolului, când caută să ne amăgească [printr-o asceză] fără discernământ

Când vicleanul diavol își va da seama că umblăm drept pe calea virtuților, mânați de dorințe pline de viață și bine rânduite, și nu poate să ne atragă de partea sa prin înșelăciunile de netăgăduit, se preface în înger al luminii și, cu gânduri prietenești, ziceri din dumnezeiasca *Scriptură* sau pilde din viețile sfinților, ne îndeamnă nepotrivit să ne îndepărtăm fără discernământ de culmea desăvârșirii, pentru ca apoi să ne facă să ne prăvălim în prăpastie. Așa că ne înduplecă să ne supunem trupul unei nevoințe aspre prin postiri, înfrânare, biciuiri, culcatul pe jos și alte cazne asemănătoare, fie ca să ne mândrim, închipuindu-ne că împlinim lucruri mari, fie ca să cădem în vreo boală, neînstare să săvârșim fapte bune, fie să ne cuprindă, în urma trudei sporite și a chinurilor, sila și lehamitea de a înfăptui nevoințele duhovnicești, și așa, puțin câte puțin, răcindu-ni-se râvna față de bine, să ni se aprindă, mai mult decât înainte, dorințele de plăceri pământești și petreceri lumești.

De aceasta au avut parte mulți dintre cei ce, dând urmare unei râvne fără discernământ și trecând în urma unor chinuri fără de măsură dincolo până și de hotarele virtuții înseși, au pierit din pricina propriilor născociri și au ajuns de

batjocura viclenilor demoni. Însă nu s-ar fi petrecut aceasta, dacă ar fi cugetat bine la cele deja spuse și la faptul că aceste chinuri – chiar dacă sunt de lăudat și aduc roadă, acolo unde există și o putere trupească, dar și o smerenie sufletească pe măsura puterii trupești – presupun și o acomodare a lor cu firea și caracterul fiecăruia în parte.

Așadar, cei ce nu se pot nevoi prin o viață atât de aspră, asemenea sfinților, au și alte prilejuri de a urma viețuirii acestora: de a se lăsa purtați de dorințele mari și roditoare ale virtuții, de a face rugăciuni fierbinți, de a râvni la cununile preaslăvite ale adevăraților oșteni ai lui Iisus Hristos, prin disprețuirea lumii întregi și chiar a propriei persoane, afierosindu-se tăcerii și însingurării, fiind smeriți și blânzi cu toții, îndurând răul făcut lor și răsplătindu-le vrăjmașilor și celor nerecunoscători prin binefaceri, prin ferirea de orice greșeală, până și de cele ușoare. Toate acestea sunt mai bineplăcute lui Dumnezeu decât nevoințele și chinurile cărora și-ar supune trupul.

Pentru aceea te îndemn să-ți supui cu discernământ trupul unor atare chinuri aspre, ca apoi să le poți spori [după nevoie], căci altminteri vei ajunge acolo, încât, sporindu-le mereu, va trebui să le abandonezi. Te sfătuiesc să nu cazi într-o altă greșeală și exagerare ale unora care, deși se cred duhovnicești, se lasă seduși și amăgiți de iubirea de sine, arătându-se cu totul acaparați de sănătatea trupească. Și dau dovadă de atâta temere și tulburare, că pentru orice neînsemnată durere și dereglare, tremură să nu-și piardă sănătatea și nu se gândesc la nimic altceva, nici nu vorbesc despre nimic altceva cu mai mult zel decât despre regimuri de viață [și diete]. De aceea sunt neîncetat preocupați de căutarea unor mâncăruri mai mult pe placul gâtlejului decât al stomacului, pe care, adesea, chiar și-l slăbesc din pricina acestor savori.

Şi chiar dacă unii ca ei se justifică că preferă aceste lucruri spre a putea sluji mai bine lui Dumnezeu, firește, ei nu fac nimic altceva decât să se pună de acord, nu spre câştigul unuia sau al altuia, ci, din păcate, spre paguba ambilor vrăjmaşi neîmpăcaţi – duhul şi trupul. Fiindcă, prin această grijă sporită, trupului îi este luată sănătatea, iar duhul îşi pierde evlavia. Aşa că, privitor la trup, dar şi la suflet, cel mai sigur şi folositor este să se urmeze un mod de viaţă liber, dar însoţit de acel discernământ, despre care am amintit mai sus, care să ţină seama atât de stările [sufleteşti] individuale ale fiecăruia, cât şi de constituţia sa fizică, întrucât acestea nu se supun niciodată unei rânduieli unice, după cum şi Sfântul Vasile cel Mare observă în *Constituţiile Ascetice*[1]. Mai adaug şi faptul că nu doar în vederea dobândirii virtuţilor din afară, ci chiar şi a celor lăuntrice, să înaintăm puţin câte puţin, urmând o cale de mijloc şi anumite stadii, aşa cum am arătat mai sus, în capitolul al XXXIV-lea.

[1] Căci acest sfânt susţine că pe cât diferă şi sunt mai puternice arama şi fierul decât vreascurile şi lemnele, pe atât diferă şi sunt mai puternice un trup decât altul şi o constituţie fizică decât alta; aşa că ceea ce pentru unii este un chin peste măsură, pentru alţii, mai puternici, este odihnă lipsită de întristare; iată, aşadar, ce învaţă: „Măsura cea mai bună a înfrânării pântecelui se socoteşte pentru fiecare în parte şi pe temeiul puterilor trupului său" (*Constituţiile Ascetice*, 4).

CAPITOLUL AL XLIV-LEA

Părerea bună despre noi înşine şi îndemnul diavolului ne fac să ne judecăm cu neruşinare aproapele. Cum să ne împotrivim acestora

Din răutatea, de multe ori amintită de noi, a egoismului, adică a iubirii şi cinstirii de sine şi a părerii bune faţă de noi înşine, se naşte o altă răutate (viciu), ce ne pricinuieşte o pagubă foarte mare – judecarea şi osândirea neruşinate ale semenilor –, din pricina cărora ne apucăm să ne înjosim, dispreţuim şi umilim fraţii. Şi aşa cum meteahna aceasta ia naştere din mândrie, tot aşa este hrănită şi îngrijită cu zel de aceasta. Fiindcă această mândrie a noastră creşte şi ea odată cu judecarea semenilor şi, complăcându-se în ea, cade pe nesimţite în rătăcire.

Căci, cu cât mai multă preţuire şi cinstire cultivăm faţă de noi înşine, cu atât mai mult suntem îmboldiţi a-i osândi şi dispreţui pe ceilalţi, prin faptul că nouă ni se pare că suntem departe de acele neajunsuri şi scăderi, întâlnite la ceilalţi. Şi atotvicleanul diavol, care vede predispoziţia, atât de rea, a voinţei noastre gnomice[1], stă de-a pururi de veghe, ca să ne

[1] Spre deosebire de voinţa care aparţine firii (voinţa naturală), voinţa gnomică (sau liberul arbitru) se defineşte ca libertate individuală, ipostatică şi posibilitate ale omului de a alege şi acţiona în consecinţă, într-o lu-

ţină treji, spre a vedea, cerceta, exagera defectele celorlalţi. Dar, pentru că suntem nepăsători, nu credem şi nici nu ne dăm seama cât de mult vrăjmaşul însuşi dimpreună-lucrează şi se sileşte spre a ne întipări în minte până şi cele mai neînsemnate cusururi ale unuia sau altuia.

De aceea, dacă el stă de veghe spre a te vătăma, veghează şi tu, frate, spre a nu cădea în capcanele lui. Şi, de îndată ce el îţi va arăta o greşeală a aproapelui, degrabă renunţă la gândul acela, căci este scris: „şi nimeni dintre voi să nu gândească în inima lui ceva de rău împotriva aproapelui său"[1]. Şi dacă ai simţi că eşti împins să judeci, află că nu ţie ţi s-a dat această putere – şi dacă s-ar întâmpla să-ţi fie dată ţie, tot n-ai fi în stare de o judecată dreaptă, odată ce eşti împresurat de mii de gânduri şi patimi şi foarte pornit să gândeşti rău despre ceilalţi fără o pricină întemeiată.

Leacul cel mai de folos al acestui rău este acela de a-ţi ocupa încontinuu gândul cu cercetarea patimilor şi a relelor tale, atât de multe şi de tăinuite, că numai pentru a le cunoaşte şi a le tămădui nu-ţi vor fi de ajuns toate zilele şi ceasurile vieţii – aşa că să nu crezi c-o să-ţi prisosească vremea ca să fii cu luare-aminte la faptele celorlalţi. Dacă îţi vei cerceta şi judeca astfel doar patimile tale, îţi vei curăţa ochii lăuntrici ai minţii de acele umori rele şi bârne mari aflate în ei care-ţi dau ghes să vezi paiele din ochii celorlalţi, după cum a spus şi Domnul: „De ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, şi bârna din ochiul tău nu o iei în seamă?"[2].

Să ştii că, atunci când judeci cu gând întunecat un rău al fratelui tău, o anumită rădăcină a acelui rău se află şi în

me căzută în care răul, deşi nefiinţă (*μὴ ὄν*), se prezintă ca realitate ontică şi opţiune existenţială (*n. trad.*).

[1] *Zah.* 8, 17.

[2] *Mt.* 7, 3.

inima ta și, după dispoziția și patima de care ești stăpânit, îi vei judeca pătimaș și părtinitor pe ceilalți, după cum s-a scris: „Omul cel rău, din comoara lui cea rea scoate afară cele rele."[1]. De altfel, un ochi curat și nepătimaș vede lucrurile nepărtinitor, și nu viclean, fiindcă „ochi curați sunt cei ce nu văd răul"[2]. Dacă ai de gând să-i judeci pe alții pentru vreun neajuns, să te superi mai întâi pe tine însuți, ca și cum tu însuți ai fi vinovat și ai fi săvârșit acea greșeală, rostind în inima ta: „Cum îndrăznesc eu, ca un nemernic și vinovat nu doar de aceeași greșeală, ci și de altele mai grele, să ridic capul, și să iau seama la greșelile celorlalți, și să-i judec?". Și în felul acesta îndreaptă armele, de care vrei să te folosești împotriva celorlalți, asupra ta și întru tămăduirea rănilor tale.

Iar dacă o greșeală a unui oarecare frate se va întâmpla să fie descoperită și vădită întregii obști, tu să-i găsești, din iubire și dragoste frățească, o justificare și să-ți spui că, întrucât în acel frate se află și alte virtuți ascunse, Dumnezeu a îngăduit, spre păzirea acelora, ca el să cadă în acea greșeală sau să aibă pentru scurtă vreme acel defect, spre a se umili cât mai mult în sinea sa ca, mai apoi, fiind disprețuit și de ceilalți, să dea naștere rodului smereniei și să ajungă și mai iubit de Dumnezeu; așa că întregul său câștig va fi mai mare decât paguba sa. Iar dacă păcatul cuiva nu va fi doar pe față, ci și mare, și dintr-o inimă plină de îndărătnicie, tu să nu-l judeci, ci întoarce-ți cugetul spre judecățile cele înfricoșătoare ale lui Dumnezeu, și vei vedea cum unii oameni, deși mai înainte în fărădelegi, au ajuns mai apoi, prin pocăință, la măsura sfințeniei, iar alții, de asemenea, deși la starea foarte înaltă a desăvârșirii, au ajuns să cadă în prăpastia celei mai adânci ticăloșenii.

[1] *Mt.* 12, 35.
[2] *Avac.* 1, 13.

De aceea, să fii de-a pururi cuprins de frică și teamă mai mult pentru tine însuți decât pentru altcineva. Și să fii încredințat că acea întreagă vorbire de bine cu privire la aproapele tău și bucuria pe care o încerci pentru el sunt rod și urmare ale lucrării Sfântului Duh, la fel cum orice disprețuire și judecare nerușinate și clevetire ale aproapelui se nasc din răutatea noastră și dintr-o îmboldire drăcească. Așa că, dacă vreun defect, neputință ale unui frate al tău te vor sminti, să nu-ți îngădui niciodată să-ți afli liniștea, nici să „dai somn ochilor tăi"[1] până ce nu le vei alunga din inimă cu toată puterea ta.

[1] *Ps.* 131, 4.

CAPITOLUL AL XLV-LEA

Despre rugăciune

Dacă neîncrederea în noi înşine, nădejdea în Dumnezeu şi nevoinţele sunt atât de folositoare în acest război, aşa cum am arătat până aici, mult mai de trebuinţă decât acestea trei este rugăciunea (cea de-a patra armă, după cum am amintit în capitolul întâi), cu ajutorul căreia putem primi de la Domnul nu doar cele despre care am vorbit până acum, ci şi orice alt bine. Fiindcă rugăciunea este mijlocul şi instrumentul prin care primim toate harurile care se revarsă din izvorul însuşi al iubirii şi bunătăţii lui Dumnezeu: prin rugăciune Îi pui lui Dumnezeu sabia în mâini spre a lupta şi a birui pentru tine. Dar, ca să te slujeşti bine de rugăciune, este nevoie de ea neîncetat, ca să-ţi intre în obicei, iar apoi să trudeşti spre a ajunge la următoarele lucruri:

a) Să ai de-a pururi dorinţa vie de a sluji prin şi în orice lucru lui Dumnezeu în chipul care Îi este Lui plăcut. Şi, ca să aprinzi în tine această dorinţă, cugetă bine că Dumnezeu este în chip absolut vrednic să I se slujească şi să fie cinstit în virtutea însuşirilor Sale preaminunate şi negrăite (bunătate, măreţie, înţelepciune, frumuseţe şi celelalte desăvârşiri ale Sale negrăite); că şi El, ca să te slujească pe tine, a fost chinuit şi S-a ostenit treizeci şi trei de ani, te-a tămăduit şi a dat însănătoşire rănilor tale urât-mirositoare, otrăvite de răutatea păcatului, nu cu ajutorul vinului şi al untdelemnului sau

al oblojelilor, ci cu preacinstitul Sânge scurs din preasfintele Sale vene şi din preacuratul Său Trup, care a fost sfâşiat de biciuiri, spini şi piroane. Apoi, gândeşte-te cât folos şi bine ne aduce nouă această slujire deoarece vom ajunge domni şi stăpâni ai noştri, biruitori ai diavolului şi fii ai lui Dumnezeu Însuşi.

b) Să ai credinţa vie şi fierbinte că Dumnezeu voieşte să-ţi dea tot ce e trebuincios slujirii Lui şi spre folosul tău. Această credinţă şi nădejde sfinte sunt vasul pe care milostivirea lui Dumnezeu îl umple de comorile harurilor Sale şi, cu cât acesta este mai mare şi mai încăpător, cu atât mai îmbelşugate vor fi bogăţiile pe care rugăciunea le va atrage în pieptul nostru. Şi cum ar fi cu putinţă ca Dumnezeu, Cel neschimbător şi atotţiitor, să ne lipsească de părtăşia harurilor Sale, de vreme ce El Însuşi ne-a poruncit să I le cerem şi ne-a făgăduit să ne dea Duhul Său, dacă Îl vom cere cu credinţă şi stăruinţă? Căci nu zice El: „cu cât mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va da Duh Sfânt celor care îl cer de la El!"[1] sau „Şi toate câte veţi cere, rugându-vă cu credinţă, veţi primi"?[2]

c) Să te apropii de rugăciune doar cu intenţia de a împlini numai voia Sa dumnezeiască, şi nu pe a ta, atât cât priveşte ceea ce ceri, dar şi ceea ce primeşti; cu alte cuvinte, să începi a te ruga fiindcă Dumnezeu voieşte şi să-ţi doreşti a te asculta aşa cum El voieşte. Pe scurt, intenţia ta să fie aceea de a-ţi alipi voinţa proprie de voinţa lui Dumnezeu şi de a nu atrage de partea voinţei tale voinţa lui Dumnezeu.

De ce? Deoarece, atâta vreme cât voinţa ta este întinată de egoism, adeseori greşeşte fără să ştie ce cere; voinţa lui Dumnezeu însă este de-a pururi unită cu bunătatea Sa negrăită fă-

[1] *Lc.* 11, 13.
[2] *Mt.* 21, 22.

ră să greşească vreodată. Astfel că aceasta este dreptarul şi împărăteasa tuturor voinţelor şi trebuie ca ei să-i urmeze şi să-i dea ascultare toate celelalte voinţe ale făpturilor raţionale.

De aceea, să ceri întotdeauna cele câte sunt plăcute lui Dumnezeu; iar dacă eşti stăpânit de îndoiala că unul dintre aceste lucruri nu-I va fi pe plac Lui, I-l vei cere cu convingerea că-l voieşti doar dacă şi Dumnezeu voieşte să-l ai. Iar pe cele despre care ştii cu siguranţă că sunt plăcute Acestuia (cum ar fi virtuţile), I le vei cere, stăruind mai mult, spre a-I bineplăcea şi a-I sluji doar Lui – nu în virtutea altui scop, fie el şi duhovnicesc.

d) Să fii împodobit de fapte pe măsura cererilor din rugăciunea ta, iar după rugăciune să trudeşti cu atât mai mult spre a te putea face primitor al harului şi al virtuţii, pe care le ceri de la Dumnezeu. Căci exersarea în rugăciune să fie însoţită de nevoinţa înfrângerii de sine în aşa fel, încât una să-i succeadă celeilalte şi să se ajute reciproc. Altminteri, dacă ceri în rugăciunea ta de la Dumnezeu o anumită virtute, iar apoi nu te vei nevoi să împlineşti fapte deosebite [înrudite şi pe măsura ei] şi să te slujeşti de diferite chipuri (metode) de a o dobândi, ci te vei lenevi, nu faci, într-adevăr, nimic altceva decât să-L ispiteşti pe Dumnezeu, nicidecum să I te rogi. De aceea şi dumnezeiescul Iacov a spus „că mult poate rugăciunea dreptului cea lucrătoare"[1].[2]

e) Să păzeşti cele patru lucruri despre care aminteşte Vasile cel Mare: mai întâi, să dai slavă lui Dumnezeu, apoi, să-I mulţumeşti pentru binefacerile dăruite, pe urmă, să mărturiseşti înaintea Acestuia că eşti un păcătos şi un încăl-

[1] *Iac.* 5, 16 [*Anania*].

[2] După Sfântul Maxim, rugăciunea *lucrătoare* sau *stăruitoare* (ἐνεργουμένη) este aceea care e însoţită de fapte pe măsura rugăciunii, ce sunt săvârşite atât de cel ce se roagă, cât şi de cel pentru care se face rugăciunea.

cător al poruncilor Sale, iar mai apoi, să ceri ceea ce este spre mântuirea ta. De pildă, ai putea să te rogi așa:

„Doamne Dumnezeul meu, Te laud și Te slăvesc pentru slava Ta firească și măreția Ta nemărginită și Îți mulțumesc fiindcă m-ai plăsmuit doar din bunătatea Ta și m-ai izbăvit de nenumărate ori, de care eu însumi nu am știre, și m-ai slobozit din mâinile vrăjmașului meu. Da, mărturisesc și adeveresc că eu am fost dintotdeauna încălcător al sfintelor Tale porunci, arătându-mă nerecunoscător față de toate binefacerile pe care le-ai făcut și încă le faci cu mine. Ci Tu, Dumnezeul meu, nu mă certa pentru nerecunoștința mea, ci ajută-mă și acum și nu-mi lepăda cererea aceasta, spre mântuirea sufletului meu". Și dacă te nevoiești spre dobândirea unei oarecare virtuți, cere-o și pe aceasta de la Dumnezeu în același chip; și dacă suferi din pricina vreunei împotriviri și supărări, nu uita să-I mulțumești lui Dumnezeu și pentru împotrivirea aceasta, pe care ți-a dat-o. Căci și aceasta este o binefacere deloc lipsită de însemnătate.

f) Pentru ca rugăciunea ta să capete putere și Dumnezeu să fie mișcat să-ți împlinească dorințele, atât în virtutea bunătății și milostivirii Sale firești, a vieții și patimii Unuia-Născut Fiului Său, cât și a făgăduinței, făcute nouă, de a ne asculta, să-ți închei rugăciunea cu unul sau mai multe din următoarele cuvinte: „Dă-mi, Dumnezeul meu, harul acesta pentru nemărginita Ta milostivire; să am parte de acest har al Tău, pe care Ți-l cer în virtutea vieții și patimii Fiului Tău iubit. Adu-Ți aminte, Dumnezeul meu, de legămintele și făgăduințele, făcute nouă, că ne vei asculta"; „la strigătul tău El va zice: Iată-mă!"[1]. Iar altă dată vei cere un har sau altul în numele Purureafecioarei Maria și al celorlalți sfinți, care au

[1] *Is.* 58, 9.

multă putere înaintea lui Dumnezeu şi sunt mult cinstiţi de El, fiindcă în viaţa aceasta au cinstit şi ei, la rândul lor, foarte mult dumnezeiasca măreţie.

g) Să dai urmare rugăciunii mereu şi stăruitor. Fiindcă stăruinţa smerită biruieşte neînduplecarea lui Dumnezeu şi atrage mila Sa asupra noastră. Şi dacă stăruinţa „fără de timp"[1] a văduvei din Evanghelie l-a înduplecat pe judecătorul cel plin de toată viclenia şi nedreptatea să-i facă dreptate, după pilda rostită de Domnul nostru anume pentru ca noi să nu dăm dovadă de delăsare, ci de stăruinţă în rugăciune („Şi le spunea o pildă cum trebuie să se roage totdeauna şi să nu-şi piardă nădejdea"[2]), dacă, vă spun, judecătorul aservit nedreptăţii s-a înduplecat înaintea cererilor văduvei, cum nu Se va apleca asupra rugăminţilor noastre Dumnezeu, Care este pleroma (plinătate) a tot lucrul bun? Dacă Dumnezeu va întârzia să dea ascultare rugăciunii Tale şi, mai mult, dacă-ţi va arăta prin oarece semne potrivnice că nu-i va da ascultare, tu, cu toate acestea, urmează-ţi rugăciunea, cu nădejde vie şi neclintită în ajutorul Său. Deoarece Lui nu-I lipsesc niciodată, ba chiar îi prisosesc, la o măsură nemaipomenită, toate câte L-ar sili să-Şi dăruiască harurile celorlalţi.

Drept aceea, din moment ce neajunsul şi pricina [neîmplinirii] nu depind de tine, să fii convins că vei primi tot ce ai cerut; dacă totuşi n-o să primeşti ceea ce ai cerut, fiindcă, probabil, nu este spre folosul tău, să ştii că şi atunci se pare că vei primi mai mult chiar decât ai cerut, dat fiind că în urma acestei neizbânzi o să ai parte de mult mai mult folos [duhovnicesc]. Cu cât mai mult nu eşti ascultat, cu atât mai mult să te umileşti înaintea ochilor lui Dumnezeu şi, cu-

[1] *II Tim.* 4, 2.
[2] *Lc.* 18, 1.

getând la nevrednicia ta și încrezându-te în milostivirea lui Dumnezeu, sporește-ți de-a pururi nădejdea și hotărârea în ea; cu cât mai mult nădejdea e războită de vrăjmașul, cu atât mai mult este plăcută Domnului. Iar mai presus de toate, să-I mulțumești de-a pururi lui Dumnezeu, mărturisindu-L și ajungând la cunoașterea Acestui Bun, Înțelept și Iubit Binefăcător al tău, atât când nu primești unele din cele ce I le ceri, dar și când îți dăruiește tot ce-I ceri[1], rămânând, la orice răspuns al Său, statornic și voios, într-o stare smerită față de dumnezeiasca Sa pronie.

[1] Întru totul de acord se arată și dumnezeiescul Hrisostom, care zice în *Cuvântarea întâi la statui*: „Mare bun e rugăciunea atunci când se face cu cugetul plin de recunoștință, dacă, cu alte cuvinte, ne vom învăța să-I aducem mulțumire lui Dumnezeu nu doar când primim, ci și când nu primim ceea ce cerem. Căci uneori ne împlinește rugăciunea, iar alteori nu ne-o împlinește, însă ambele cazuri sunt aducătoare de folos. Așadar, fie că primești, fie că nu, tu primești prin faptul că n-ai primit. Fie că-ți atingi scopul, fie că nu, tu ți-l atingi prin faptul că nu l-ai atins. Că uneori a nu primi [ceea ce ceri] îți este de mai mult folos. Căci, dacă n-ar fi fost spre folosul nostru să nu ne dea de multe ori [ce-am cerut], ne-ar fi dat. Deci, a nu primi [ceea ce ceri], când este spre folosul tău [să nu primești], e totuna cu a primi".

CAPITOLUL AL XLVI-LEA

Ce anume este rugăciunea minții și cum se poate săvârși

După Sfinții Părinți așa-numiți *neptici*, rugăciunea minții (sau a inimii) este în sens propriu adunarea [și pogorârea] minții omenești în inimă și rostirea acolo, nu cu gura [și buzele], ci lăuntric (cu mintea), a scurtei rugăciuni monologice „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!"[1], totodată ținându-ne un pic și respirația.[2] În sens

[1] Mai este numită și pentalogică, fiindcă în forma primară („Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă!"), este alcătuită din cinci cuvinte (*n. trad.*).

[2] Harismele pe care ni le aduce această sfântă rugăciune a minții sunt mari și nenumărate, după cum ne sunt enumerate de Sfinții și de Dumnezeu purtătorii Părinți așa-numiți *neptici* (*a se vedea*, în *Filocalia greacă*, paginile 858, 869, 911, 918, 945, 946, 954, 955, 1037 *ș.a.*). Eu însă voi vorbi aici despre cea mai importantă care dă naștere celorlalte harisme. Se afirmă despre om că este după chipul lui Dumnezeu – ceea ce este întru totul adevărat – în virtutea faptului că are minte, cuvânt (rațiune) și duh dătător de viață trupului, adică voință naturală și iubire. Deoarece Dumnezeu este și Trei (Treime), și Unul (Unime), trebuie ca după chipul Acestuia și omul să fie și trei, și unul, spre a se asemăna cu Arhetipul său (modelul său original), și, prin urmare, spre a se uni cu El; această asemănare și unire cu Dumnezeu nu se pot face în alt chip decât prin rugăciunea minții. Așadar, când mintea ia aminte cu desăvârșire la cuvântul rostit lăuntric, în inimă, unde cugetul (rațiunea) repetă „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!", iar duhul, prin voința sa naturală, iubește din toată puterea și se dedică cuvintelor acestei rugăciuni, atunci aceste trei puteri devin una, rămânând totuși trei, și omul, cel unul, se face trei, rămânând, cu toate acestea, unul. Căci aceasta afirmă, în cuvinte mai greu de înțeles, și Grigorie al Thessalonicului, marele învățător și lucrător al rugăciunii minții: „Când unimea minții se face treime, rămânând unime, și se unește cu Izvorul

larg și impropriu, rugăciunea minții se numește orice altă rugă, ce nu se va rosti cu gura, ci cu mintea și cu cuvântul inimii, cel rostit lăuntric, de care tocmai am amintit.

Dacă, așadar, tu, frate, îți dorești cu adevărat să fii auzit mai ușor de Dumnezeu și să primești ceea ce-I ceri, nevoiește-te pe cât cu putință în această rugăciune a minții, rugându-te lui Dumnezeu din toată inima să te miluiască și să-ți dea ceea ce este spre folosul și mântuirea ta. Căci, cu cât mai multă trudă se face această rugăciune a minții, față de cea rostită cu glas tare și cu buzele, cu atât mai degrabă ajunge la

---

dumnezeirii celei Una și Întreite, atunci nu mai îngăduie nici unei rătăciri intrarea [în sine], ridicându-se deasupra trupului, lumii și stăpânitorului lumii". În continuare, sfântul adaugă că, deși unirea treimii [omenești cu dumnezeiasca Treime] pe calea acestei rugăciuni scurte este mai grea decât orice altă trudă și nevoință pentru virtute, ea este totuși prilejuitoarea revelațiilor și [descoperirilor] tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, cu condiția ca cineva să stăruie vreme de mulți ani în lucrarea depusă în vederea acestei uniri; *a se vedea* și *Filocalia*, p. 962: „Și de ce să mai lungesc vorba? În nici un alt chip nu poate omul să păzească prima poruncă, adică aceea de a-L iubi pe Dumnezeu din toată inima, sufletul, puterea și cugetul său, după cum ne poruncește Domnul (*Lc.* 10, 27), decât pe calea acestei rugăciuni a minții". Cine voiește să învețe metoda firească și chipul practic prin care rugăciunea aceasta se poate pune în lucrare să vadă pp. 875, 1178, 1186 și 1037 din *Filocalie*. Mai notez aici, pentru cei ce contestă metoda aceasta de rugăciune, hotărârea *Tomului Sinodal*, emisă împotriva lui Varlaam și Achindin, în urma sinodului organizat pe vremea împăratului Andronic Paleologul și acceptat de întreaga Biserică, citită înaintea Senatului și a juriștilor roméi (constantinopolitani): „Din acestea Varlaam a fost dat pe față și înfierat pentru faptul că a vorbit și a scris în chip hulitor împotriva luminii dumnezeiești de pe Tabor, a monahilor și a sfintei rugăciuni pe care aceștia o înalță; iar monahii s-au arătat deasupra acuzelor sale, ca unii ce iubesc și stăruie în lămuririle și predaniile Sfinților Părinți, privitoare la acestea (...). De aceea, chiar și însuși Varlaam (...), dar și oricine altcineva, care va răspândi prin viu grai sau în scris lucrurile hulitoare și învățăturile greșite transmise de acesta împotriva monahilor, ba, mai degrabă, a Bisericii, sau se va arăta, de asemenea, osânditor al monahilor sau își va bate joc de ei într-un fel sau altul, va fi supus de smerenia noastră aceleiași condamnări și își va pierde cinstea înaintea Bisericii celei sobornicești răsăritene a lui Hristos și a obștii creștinești ortodoxe".

urechile Domnului, Care ascultă mult mai mult vuietul nematerialnic al inimii decât glasul puternic al buzelor noastre. De aceea îi şi spunea oarecând lui Moise, care se ruga Lui doar în inima sa pentru iudei: „Ce strigi către Mine?"[1].

Şi să ştii că, întrucât „mila" lui Dumnezeu este o numire generică, incluzând toate harurile[2], pe care noi le cerem de la Dumnezeu, El ni le dă [când noi cerem mila Sa]. De aceea, în orice împrejurare şi în privinţa oricărui har, pe care-l ceri de la Dumnezeu, te poţi folosi de mai sus-amintita rugăciune, care e scurtă şi sobornicească: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!". Căci şi mintea se adună mai uşor cu ajutorul ei, pe când în rugăciunile mai lungi şi mai numeroase se împrăştie. Iar dacă e pe placul tău ca în împrejurări diferite şi în privinţa oricărui har pe care-l ceri, să te rogi astfel, iată că ţi-am întocmit aici câteva rugăciuni, pe care să le iei ca pildă. Când ceri o virtute sau un har, poţi rosti în gândul şi inima ta următoarele: *„Doamne, Dumnezeul meu, dă-mi mie harul şi virtutea aceasta întru cinstea şi slava Ta"*; ori *„Doamne al meu, încredinţarea mea este că e*

[1] *Ieş.* 14, 15.

[2] Din ce se vădeşte aceasta? Din faptul că atât harul, pe care Dumnezeu ni-l dă în viaţa aceasta, cât şi slava, pe care urmează să ne-o dea în cealaltă – despre care David a spus: „[Dumnezeu] har şi slavă va da" (*Ps.* 83, 12) – sunt numite „milă"; „harul" [este numit milă], fiindcă toţi cei ce au primit har de la Dumnezeu sunt numiţi, îndeobşte, miluiţi", după cum arată şi Petru: „Voi care odinioară nu eraţi popor, iar acum sunteţi poporul lui Dumnezeu; voi care odinioară n-aveaţi parte de milă, iar acum sunteţi miluiţi" (*I Pt.* 2, 10), dar şi dumnezeiescul Pavel, asupra căruia s-a revărsat atâta har şi care se numeşte pe sine „miluit": „(...) vă dau însă sfatul meu, ca unul care am fost miluit de Domnul" (*I Cor.* 7, 25.); şi tot el spune: „Totuşi am fost miluit, căci în necredinţa mea, am lucrat din neştiinţă" (*I Tim.* 1, 13); de asemenea, şi slava din ceruri a fericiţilor şi cununa sunt socotite „milă" şi se dau prin mila [lui Dumnezeu], după stihul din Psalmi: „pe Cel ce te încununează cu milă şi cu îndurări" (*Ps.* 102, 4), pe care Hrisostom îl tâlcuieşte, când zice: „aşadar, cununa este cea a harului şi a iubirii de oameni".

bineplăcut Ţie şi spre slava Ta ca eu să cer şi să primesc acest har; împlineşte în mine, aşadar, bunăvoirea Ta". Iar când eşti războit pe faţă de vrăjmaşii tăi, te vei ruga aşa: *„Grăbeşte-Te şi sârguieşte-Te, Dumnezeule, şi vino într-al meu ajutor, ca să nu fiu biruit de vrăjmaşii mei!"*; sau *„Dumnezeul meu, scăparea mea, puterea sufletului meu, ajută-mi mie degrabă ca să nu cad".* Iar dacă lupta va continua, tu să stărui în felul acesta de rugăciune, împotrivindu-te vitejeşte celui ce te războieşte. Iar apoi, după ce greul luptei va trece, întoarce-te spre Dumnezeul tău, înfăţişează-I vrăjmaşul care te-a războit şi neputinţa ta de a i te împotrivi, zicând: *„Iată, Doamne, făptura mâinilor bunătăţii Tale, răscumpărată cu Sângele Tău, iată că vrăjmaşul Tău caută s-o nimicească şi s-o înghită, dar eu la Tine, Doamne, alerg, doar în Tine, Carele eşti Bun şi Atotputernic, nădăjduiesc; şi vezi-mi neputinţa şi graba cu care (dacă Tu nu mă vei ajuta) mă voi supune lui de bunăvoie; ajută-mă, aşadar, o, nădejdea şi puterea sufletului meu".*

Îţi mai amintesc că, atunci când vei obosi să te rogi cu mintea şi inima, poţi să rosteşti şi cu buzele, şi cu glas tare atât rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!" (după cum o spun şi dumnezeieştii Părinţi), cât şi celelalte rugăciuni pe care le voieşti. Sileşte-te însă să-ţi aduni şi atunci mintea în sinea-ţi, spre a fi cu luare-aminte la cuvintele rugăciunii.

Unii susţin că rugăciunea minţii se face şi atunci când omul, adunându-şi în inimă toate puterile nematerialnice ale sufletului, fără a rosti vreun cuvânt, nici cu glas tare, nici în chip lăuntric (*endiathetic*), ci doar cu mintea, cugetă şi gândeşte neabătut că Dumnezeu este de faţă, înaintea sa, şi că el însuşi stă înaintea Lui, când cu frică şi uimire amestecată cu groază, asemenea unui osândit, când cu credinţă vie,

spre a primi ajutorul Lui, când cu iubire şi bucurie, spre a-I sluji de-a pururi. Aceasta este ceea ce a spus şi David: „Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea"[1]. Prin urmare, rugăciunea aceasta se poate săvârşi şi printr-o singură privire a minţii îndreptată neabătut spre Dumnezeu, întru cernire şi cerere fierbinte a ajutorului Său. Iar această privire este asemenea unei aduceri-aminte, tăcute, de harul acela pe care l-am cerut mai devreme prin cuvânt şi prin rugăciunea inimii. Aşadar, deoarece rugăciunea aceasta se poate în orice loc, cu orice prilej şi în orice împrejurare face uşor, ia-o pe aceasta în mâinile tale ca pe o armă puternică şi lesne de mânuit, şi vei avea parte de mult ajutor şi mare folos.

[1] *Ps.* 15, 8.

CAPITOLUL AL XLVII-LEA

Despre rugăciunea prin cugetare și contemplare

Așa cum puterea noastră de a cugeta, cu ajutorul căreia mintea trece în chip abstract de la un înțeles la altul și cugetă rațional, se numește rațiune cugetătoare, tot așa și contemplarea și cercetarea cu ajutorul acestei rațiuni cugetătoare, asupra înțelesurilor dumnezeiești și duhovnicești, sunt socotite, după Sfinții Părinți, drept rugăciune[1] – mai ales când la capătul unei asemenea cercetări Îi vom cere lui Dumnezeu să ne dea un har sau o virtute anume, pe care ne-o dorim, pe temeiul acelor înțelesuri dumnezeiești, pe care le-am cercetat; căci într-un chip oarecare, contemplarea și mișcarea aceea de trecere a minții [de la un gând la altul], mai ales când sunt făcute cu o anumită străpungere de inimă și cu patos iubitor de Dumnezeu, sunt glas nematerialnic (noetic) și rugăciune a inimii, și acestora Mintea Cea dintâi, Făcătorul [tuturor] minților și Domnul, le dă ascultare.

[1] Căci zice Sfântul Isaac: „Și aceasta se cuvine să cunoaștem noi, iubiților, că fiecare convorbire lăuntrică și frământare, întru Dumnezeu, ale unui cuget bun și toată cugetarea asupra celor duhovnicești se definesc ca rugăciune, li se dau numele de rugăciune (se numesc rugăciune), fiind socotite în sens propriu rugăciune, fie că te vei referi la diferite citiri [sfinte], fie la cântări (tropare) înălțate de glasurile [omenești] spre slava lui Dumnezeu, fie la cugetarea, în Domnul, cea plină de întristare, fie la închinăciunile cu trupul (mătănii), fie la citirea *Psaltirii*, fie la toate celelalte lucruri, din care se dobândește învățarea rugăciunii curate (Cuvântul al XXXV-lea, p. 229).

Aşadar, dacă vei voi să te rogi pentru un anumit timp, pentru jumătate de oră, sau pentru o oră întreagă, sau pentru mai mult, poţi să adaugi rugăciunii tale şi o meditaţie duhovnicească asupra, de pildă, a vieţii şi patimii Domnului Iisus Hristos, înfăţişându-I de fiecare dată faptele din perspectiva acelei virtuţi, pe care tu o ceri şi doreşti, cu alte cuvinte, dacă doreşti să dobândeşti harul şi virtutea răbdării, vei cugeta tainic asupra tainei înfricoşătoarelor biciuiri şi loviri ale Domnului şi vei cugeta cum:

a) la porunca lui Pilat, Domnul nostru, în mijlocul strigătelor şi batjocoririlor, târât fiind de slugile nedreptăţii, a rămas în picioare în locul rânduit spre a fi biciuit şi bătut;

b) cum, dezbrăcat de aceia cu multă turbare, preacuratul Său trup a fost despuiat şi a rămas cu totul descoperit;

c) cum mâinile Sale fără de vină au fost prinse în strânsoarea unor funii aspre şi au rămas legate de stâlpul torturii;

d) cum trupul Său a ajuns plin de răni şi a fost sfâşiat în urma flagelării şi a celorlalte lovituri; astfel că sângele Său dumnezeiesc s-a revărsat pe pământ şuvoi;

e) cum loviturile una peste alta I-au sfâşiat trupul, în multe locuri, şi în felul acesta rănile deja suferite de preacuratele Sale mădulare s-au adâncit şi starea lor s-a înrăutăţit.[1]

[1] Acest lucru a fost inevitabil. Căci, aşa cum relatează Corneliu Italul, instrumentele torturii Domnului nostru au fost diferite lanţuri, vine de boi, vergi cu ţepi şi bici din streanguri, de care erau agăţate cârlige (flageluri). Călăii, care L-au biciuit, în număr de şaizeci, se înlocuiau unul pe altul când oboseau, aşa că nici un mădular al Său n-a scăpat fără răni, venele I-au fost deschise şi sângele a curs şuvoi; prin urmare, din pricina atâtor lovituri, carnea I-a fost smulsă şi I se puteau număra oasele unul câte unul, după cum a profeţit şi David despre aceasta: „Numărat-au toate oasele mele" (*Ps.* 21, 18). În acord cu acestea sunt şi relatările *Sfintelor Evanghelii*. Căci atât Matei, cât şi Marcu menţionează că la biciuirea şi celelalte ocări aduse Domnului a luat parte întreaga cohortă (*Mt.* 27, 27; *Mc.* 15, 16), adică întreg batalionul de soldaţi al lui Pilat, după cum tâlcuieşte Teofil, ceea ce ar însemna că numărul lor a fost probabil mai mare de şaizeci.

Aceste cugetări (meditaţii) şi altele asemenea mai întâi îţi vor pregăti simţurile lăuntrice (sufleteşti) spre a simţi, cât mai viu, amărăciunea neliniştilor şi cruzimea chinurilor, îndurate de iubitul tău Stăpân pe fiecare părticică a preasfântului Său trup şi, deopotrivă, în toate mădularele Sale laolaltă; prin urmare, te vor ajuta la dobândirea răbdării. Apoi după rănile trupului te vei gândi la preasfântul Său suflet, pe cât cu putinţă, şi vei încerca să pricepi răbdarea şi blândeţea, cu care a îndurat atâtea suferinţe, fără a I se astâmpăra vreodată setea ce-L stăpânea de a suferi chinuri cât mai mari şi mai crunte spre slava Tatălui Său şi spre binele tău.

După acestea, gândeşte-te că El este mistuit de dorinţa ca şi tu să voieşti a îndura încercarea ce te apasă şi cugetă la cum Se roagă Părintelui Său ca să-ţi dea har spre a-ţi ridica cu răbdare crucea şi a înfrunta necazul ce te asupreşte atât pe tine, cât şi pe oricare dintre oameni. Odată cu aceste contemplări şi cercetare, pleacă-ţi şi tu voinţa, arătându-te pregătit să suporţi orice, cu inimă răbdătoare. Şi, întorcându-ţi pe urmă mintea spre Tatăl ceresc, mulţumeşte-I şi Lui, Care doar din iubire pentru tine L-a trimis în lume pe Unul-Născut Fiul Său, spre a îndura atâtea chinuri cumplite; şi roagă-I-te stăruitor pentru tine însuţi, iar apoi cere-I virtutea răbdării pe temeiul celor făptuite de Fiul Său şi al rugilor Sale.

CAPITOLUL AL XLVIII-LEA

Despre un alt fel de a ne ruga prin cugetare

Mai poți să te rogi și prin a cugeta asupra aceloraşi patimi ale Domnului, spre împlinirea cererii tale. Cu alte cuvinte, după ce vei cugeta cu luare-aminte la patimile Domnului nostru și vei înțelege cu mintea-ți râvna inimii Sale cu care a suferit, așa cum am spus mai sus, vei trece de la mărimea negrăită a chinurilor și răbdarea Sa la alte două gânduri: cel dintâi este vrednicia (roadele fără de număr câștigate de El atât pentru Sine ca om, cât și pentru tot neamul omenesc), al cărei pricinuitor S-a făcut Iisus prin aceste pătimiri și prin a Sa răbdare, iar celălalt – bucuria și slava aduse Părintelui Său în virtutea ascultării desăvârșite a Fiului Său.

Înfățișându-le pe acestea înaintea măreției Sale dumnezeiești, nu doar în privința a tot felul în care Domnul a pătimit, ci și în legătură cu orice altă faptă, lăuntrică sau exterioară, pe care El a săvârșit-o de-a lungul întregii Sale vieți, Îi vei cere cu tărie harul sau virtutea la care râvnești.

CAPITOLUL AL XLIX-LEA

Un fel de a te ruga prin cugetarea la Născătoarea de Dumnezeu Maria

Mai există încă un fel de a medita şi a te ruga, iubite, prin mijlocirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, îndreptându-ţi cugetul mai întâi la Tatăl ceresc, apoi la Preadulcele Iisus şi în ultimul rând la însăşi preaslăvita Sa Maică. Îndreptându-ţi-l la Dumnezeu, gândeşte-te mai întâi la marea bucurie cu care Dumnezeu S-a desfătat din veac şi cugetă la persoana Născătoarei de Dumnezeu Maria, iar apoi cumpăneşte asupra virtuţilor şi faptelor ei, de la venirea pe lume până la adormirea sa.

a) Iar la [bucuria din veac a lui Dumnezeu] cumpăneşte astfel: înalţă-ţi gândul mai presus de orice timp şi vreme şi mai presus de orice zidire nematerialnică (noetică) şi materială. Şi, intrând (ca să spun aşa) în sânul veşniciei şi în cugetul lui Dumnezeu, gândeşte-te la desfătarea şi veselirea negrăite pe care le-a încercat Dumnezeu în Sine Însuşi pentru Purureafecioara Maria[1]. Aflându-L pe Dumnezeu în mij-

[1] Întru totul pe drept S-a bucurat şi preabucurat mai înainte de veci Sfânta Treime, cunoscând-o de mai înainte, prin judecata Sa dumnezeiască şi atotîncepătoare, pe Purureafecioara Maria. Căci există părerea unor teologi că, în situaţia în care toate cele nouă cete de îngeri ar fi ales să se prăvălească din Ceruri şi să ajungă demoni, toţi oamenii din veac ar fi devenit răi şi s-ar fi dus cu toţii în iad, fără ca nici unul dintre ei să scape, toate zidirile, cerul, luminătorii, astrele, stihiile lumii, plantele, animalele ar fi ales să se răzvrătească împotriva lui Dumnezeu, să iasă din rânduiala lor şi să se în-

locul acestor desfătări, cere-I să-ţi dea, pentru aceste veseliri negrăite, har şi putere spre a putea să-i pui pe fugă şi să-i nimiceşti pe vrăjmaşii tăi – mai ales pe cel ce te războieşte la acea vreme. Cugetând apoi la nenumăratele şi atât de minunatele virtuţi şi fapte ale Născătoarei de Dumnezeu şi înfăţişându-le, uneori pe toate totodată, iar alteori pe vreuna dintre ele, lui Dumnezeu, cere pe temeiul puterii acestora de la bunătatea Sa nemărginită ceea ce ai nevoie şi îţi doreşti.

b) După aceea [chibzuieşte asupra virtuţilor şi faptelor ei], îndreptându-ţi mintea spre Domnul nostru, Fiul ei, şi amin-

---

toarcă în nefiinţă, toate aceste răutăţi ale celor create aveau să fie acoperite de plinătatea sfinţeniei Născătoarei de Dumnezeu, neputând să-L întristeze pe Dumnezeu; fiindcă şi de una singură Stăpâna noastră, Născătoarea de Dumnezeu, ar fi fost în măsură să-L umple de mulţumire pe Dumnezeu prin toate şi pentru toate, Care nu avea să Se întristeze atât de mult din pricina nimicirii şi pierderii atâtor zidiri ale Sale, pe cât avea să Se lase umplut peste măsură de bucurie doar prin faptul că ea singură L-a iubit mai presus de toate şi fără de asemănare, că ea singură a făcut ascultare de voia Sa mai presus de orice, că ea singură s-a arătat încăpătoarea şi primitoarea tuturor harismelor, şi firești, şi suprafireşti, şi a celor ce ţin de libertatea noastră de alegere, pe care Dumnezeu le-a împărţit întregii creaţii; iar, mai pe scurt, fiindcă ea a ajuns o altă lume, o a doua lume, nespus mai bună decât cea nematerialnică şi materialnică (noetică şi materială) şi suficientă să dea slavă, de una singură, şi în chip veşnic, Creatorului, prin frumuseţea şi felurimea harismelor sale mai mult decât întreaga Zidire laolaltă. Din cele afirmate reiese că, întrucât şi Dumnezeu a rânduit-o de mai înainte pe Născătoarea de Dumnezeu, în acord cu bunăvoirea Sa premergătoare – care este voia lui Dumnezeu nu ulterioară şi, prin urmare, succesivă şi următoare, ci antecedentă şi principală, după cum tâlcuieşte Grigorie cel Mare, Arhiepiscopul Thessalonicului (în cuvântul întâi „La sărbătoarea luminilor [Bobotează] şi în cuvântul la Naşterea lui Hristos) –, după cum grădina se face spre sădirea pomului şi, de asemenea, pomul se sădeşte în vederea rodului, tot aşa întregul univers (şi lumea spirituală, şi cea materială) a fost creat în acest scop, adică pentru Stăpâna noastră, Născătoarea de Dumnezeu şi, de asemenea, Stăpâna noastră, Născătoarea de Dumnezeu a fost făcută pentru Domnul nostru Iisus Hristos; şi în felul acesta s-au desăvârşit străvechea voie şi scopul cel dintâi ale lui Dumnezeu, prin faptul că toate s-au recapitulat întru Hristos şi zidirea s-a unit cu Ziditorul ei, nu fiinţial, arbitrar şi haric, ci prin mijlocirea acestui ipostas, care este gradul suprem de unire a acestora, în afară de care altul superior acestuia nu s-a aflat şi nici nu se va afla vreodată. *A se vedea infra* şi *Apologia* acestei note, pp. 325-351 (*n. trad.*).

teşte-I de preasfântul pântece ce L-a purtat vreme de nouă luni, de evlavia cu care I s-a închinat când S-a născut, cunoscând că era Dumnezeu adevărat şi om desăvârşit, Fiul şi Creatorul ei, de suferinţa lăuntrică pe care a încercat-o, văzând cât de sărac era, de dragostea cu care L-a strâns la piept, de braţele care L-au purtat, de laptele cu care L-a alăptat, de truda şi chinurile pe care le-a îndurat pentru El, atât în viaţa, cât şi în moartea Sa. Şi te asigur că prin mijlocirea acestora vei supune Pruncul dumnezeiesc unei dulci „siliri" spre a-ţi da ascultare.

În cele din urmă, întoarce-ţi mintea spre însăşi Preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi aminteşte-i cum a fost aleasă de pronia veşnică şi bunătatea lui Dumnezeu ca Maică a harului şi milostivirii, dar şi ca Maică, apărătoare şi mijlocitoare a noastră şi cum, după Fiul ei, nu avem afară de ea o mai sigură şi puternică scăpare unde să ne adăpostim. Aminteşte-i că noi toţi creştinii, după cum nu numim pe nimeni în sens propriu „tată" pe pământ, precum ne-a poruncit Fiul ei – deoarece, în sens propriu, avem un singur Tată, pe Cel din Ceruri, „Şi tată al vostru să nu numiţi pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri"[1] –, tot aşa, în sens propriu, nici „mamă" nu spunem nimănui pe pământ. Căci, în sens propriu, avem o singură Maică, în Ceruri, şi noi cu toţii suntem mândri că ne putem numi copiii ei. Drept aceea ne şi îndreptăm privirile numai la ea, spre a ne milui, aşa cum şi pruncul înţărcat îşi îndreaptă neclintit privirea spre maica sa, după cum stă scris: „mi-am ridicat sufletul asemenea pruncului înţărcat de mama lui"[2].

Pe lângă acestea, aminteşte-i şi de adevărurile din atâtea cărţi: de faptul că toţi credincioşii cred în harismele şi izbân-

[1] *Mt.* 23, 9.
[2] *Ps.* 130, 2.

zile ei preaînalte, minunate și mari, pe care le-a prilejuit întregului neam omenesc, fiindcă ea singură, la mijloc între Dumnezeu și oameni, pe Dumnezeu L-a făcut Fiu al omului, iar pe oameni, fii ai lui Dumnezeu; că fără mijlocirea ei, nici îngerul, nici omul nu se pot apropia de Dumnezeu, întrucât ea însăși este hotarul între firea necreată și cea creată, fiind singura care e dumnezeu după Dumnezeu și se bucură de locul cel dintâi după Sfânta Treime, ca ceea ce este cu adevărat maică a Lui; ea este nu doar păzitoarea vistieriei în care se află toată bogăția dumnezeirii, ci și cea care împarte tuturor îngerilor și oamenilor toate strălucirile mai presus de fire și harismele dumnezeiești și duhovnicești, dăruite de către Dumnezeu zidirii; și că nu există vreo persoană, care să o fi chemat cu credință, căreia ea să nu-i fi dat, plină de milostivire, ascultare. În sfârșit, pune-i înainte patimile și chinurile Fiului ei Unul-Născut, suferite de El pentru mântuirea noastră și roag-o să ceară pentru tine harul Acestuia, pentru ca pătimirile acestea să ducă și pentru tine la același rod, pentru care le-a îndurat și Fiul ei – ceea ce-ți va fi ție spre mântuire; și aceasta nu pentru altceva, ci întru slava și bunăplăcerea Sa.

CAPITOLUL AL L-LEA

Câteva gânduri spre a putea alerga la Născătoarea de Dumnezeu cu credință și nădejde

Dacă vei voi să alergi la Născătoarea de Dumnezeu cu credință și nădejde, în orice nevoie te-ai afla, vei putea izbândi de vei cugeta că:

a) Toate acele vase, după cum știm din propria experiență, în care s-a pus parfum de mosc sau un alt mir prețios, le mai păstrează aroma chiar și după ce în ele nu se mai află mir; cu cât mai mult mirul a stat în ele, cu atât mai mult timp și vasele păstrează mireasma; și cu cât mai mult parfumul de mosc va rămâne în vreun fel în acele vase, cu atât mai mult acestea vor răspândi o mireasmă mai puternică, chiar dacă acel parfum de mosc sau mir prețios are o putere limitată și trecătoare. Gândește-te, de asemenea, la faptul că și cel ce rămâne în preajma unui foc foarte mare păstrează pentru destulă vreme căldura aceea, chiar dacă se va îndepărta de foc. Și dacă toate acestea sunt adevărate, atunci am mai putea noi spune de ce negrăită mireasmă a iubirii de oameni, de ce văpaie de iubire și de ce gânduri de milă și milostivire sunt pline mărunțaiele Născătoarei de Dumnezeu, care a purtat nouă luni în pântecele său fecioresc pe Hristos, Mirul cel neistovit, care păstrează de-a pururi în pieptul și întru iubirea ei pe Fiul lui Dumnezeu, Care este Însăși-iubirea, Însăși-mila,

Însăşi-milostivirea şi are o putere nu limitată şi trecătoare, ci infinită şi nemărginită?

Aşa cum, dacă te apropii de vasele în care se află mir, iei asupra ta din mireasma lor, şi dacă te vei apropia de o văpaie mare nu vei putea decât să iei cu tine din căldura aceea, tot aşa, oricine dintre cei aflaţi la nevoie, apropiindu-se cu smerenie şi credinţă de mirul ceresc, veşnic mirositor, şi de focul iubirii, milei şi milostivirii, ce de-a pururi arde în pieptul Fecioarei, neîndoielnic va primi cu atât mai mult ajutor, binefacere şi haruri, cu cât mai mult va arăta credinţă şi nădejde, îndreptându-se spre ele necontenit.

b) Nici o făptură nu a iubit într-atât pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, nici nu s-a supus în aşa măsură voii Lui ca Preasfânta Maică, mai întâi pentru că ea singură şi fără de bărbat L-a născut, apoi, fiindcă Acesta a fost singurul şi unicul Fiu pe Care ea L-a născut, aşa că iubirea sa pentru El n-a împărţit-o cu nimeni altcineva. Dacă, aşadar, Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi iubitul Fiu al Fecioarei Şi-a cheltuit întreaga viaţă şi toată fiinţa pentru noi păcătoşii şi ne-a dat-o pe Maica Sa ca Maică a noastră şi apărătoare spre a ne ajuta şi a ne fi, după El, mijloc de mântuire, cum şi în ce chip s-ar putea iubita Sa Maică şi apărătoare a noastră depărta de voia Fiului ei atât de mult-iubit, tăgăduindu-ne sprijinul? Aşa că, aleargă, iubite, aleargă cu nădejde din mijlocul oricărei nevoi a ta la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Fiindcă încrederea şi nădejdea pe care i le vei arăta îţi vor fi scăparea îmbelşugată, fericită şi sigură şi de-a pururi îţi vor aduce haruri şi milostiviri.

CAPITOLUL AL LI-LEA

Cum să cugeți și să te rogi prin mijlocirea îngerilor și a tuturor sfinților

De două mijloace te poți sluji spre a primi ajutorul și ocrotirea sfinților cerești. Cel dintâi constă în a te întoarce spre Tatăl ceresc și a-I înfățișa iubirea și laudele, pe care I le aduc toți sfinții din cer, luptele și chinurile pe care sfinții aceștia le-au îndurat pe pământ spre slava Sa; și așa, în virtutea acestor lucruri, să-I ceri măreției Sale ceea ce ai nevoie. Celălalt este să alergi la înseși slăvitele duhuri ale îngerilor și sfinților, ca la cele ce ne doresc mântuirea și desăvârșirea nu doar aici, pe pământ, ci și slava noastră în ceruri, și să le ceri ajutorul împotriva tuturor răutăților (patimilor) și vrăjmașilor tăi și ocrotire chiar în ceasul morții tale. Uneori cugetă la nenumăratele lor harisme alese, pe care ei înșiși le-au primit de la Dumnezeu, aprinzând în sinea ta o stare de bucurie și iubire vie față de ei, întrucât sunt înzestrați cu atâtea harisme suprafirești, socotindu-le ca și cum ar fi ale tale; și nu doar atât, ci, dacă-ți stă în putință, bucură-te dimpreună cu ei pentru faptul că le au aceștia, și nu tu, fiindcă asta este voia lui Dumnezeu, Care pentru aceea și este lăudat și binecuvântat. Și, spre a te putea nevoi cu ușurință și rânduială în acest chip, împarte cetele sfinților după zilele săptămânii astfel: lunea roagă-te celor nouă cete ale îngerilor, marțea, Cinstitului Înaintemergător, miercurea, patriar-

hilor și profeților, joia, apostolilor, vinerea, martirilor, sâmbăta, ierarhilor și celorlalți sfinți, iar duminica, fecioarelor și celorlalte sfinte.

Nu uita ca în fiece zi să alergi adeseori la Născătoarea de Dumnezeu, Împărăteasa tuturor sfinților, la îngerul tău păzitor, la Arhanghelul Mihail și la toți sfinții tăi ocrotitori și ajutători. Roagă-te în fiecare zi Purureafecioarei Maria și Fiului ei, Domnul nostru Iisus Hristos, și Părintelui Său Ceresc, spre a te învrednici de harul acesteia, adică să-ți dea ca stăpân, apărător și ocrotitor de obște pe dreptul Iosif, logodnicul Mariei[1], și după aceea aleargă, cu rugăciuni de cerere și îndrăzneală, la dreptul Iosif însuși, spre a te lua sub oblăduirea sa.

Că nenumărate sunt binefacerile de care au avut parte toți câți i-au arătat evlavia și au alergat la acesta nu doar în mijlocul nevoilor duhovnicești, ci și al celor trupești și, mai mult, spre a fi călăuziți de el după cuviință să se roage și să cugete mai bine. Căci, cu toate că Dumnezeu îi iubește și pe ceilalți sfinți la fel de mult, fiindcă I s-au arătat ascultători și L-au cinstit, cu atât mai mult să fim convinși că acest sfânt și drept preasmerit este foarte iubit de El și că rugăciunile sale au putere înaintea lui Dumnezeu, Care i-a arătat o atât de mare cinste când, aflându-Se trupește pe pământ, a îngăduit să i Se supună acestuia și să-i dea ascultare ca unui tată al Său – după cum stă scris în dumnezeiasca *Evanghelie*: „și le era supus"[2] – și să-l slujească în toate cele trebuincioase, după cum plin de înțelepciune arată și Vasile cel Mare în *Constituțiile ascetice*[3].

[1] *Mt.* 1, 16.

[2] *Lc.* 2, 51.

[3] Acestea sunt cuvintele lui Vasile cel Mare: „Supunându-Se părinților [pământești] de la întâia Sa vârstă, a îndurat alături de ei toată truda trupească blând și ascultător; că, fiind oameni drepți și evlavioși, dar și

CAPITOLUL AL LII-LEA

Prin cugetarea la patimile lui Hristos în inima noastră se pot trezi osebite stări și pătimiri de Dumnezeu iubitoare

Tot ce-am spus mai sus despre patimile Domnului a fost ca, prin rugăciunea la El și cugetarea la acestea, să cerem mai apoi harul pe care ni-l dorim; acum voi adăuga aici și felul în care putem, prin cugetarea la aceleași patimi, să trezim în inima noastră diferite stări și pătimiri sfinte. Cugetarea, de pildă, la Răstignirea lui Iisus Hristos, îți poate trezi următoarele gânduri:

a) că în vremea în care Domnul nostru Se afla pe Muntele Golgota, trupul I-a fost din nou despuiat cu sălbăticie de poporul turbat, sfâșiindu-I-se iarăși de pe fiecare mădular cărnurile, ce se lipiseră de hainele Sale, în urma bătăilor îndurate;

b) că, înainte de a fi răstignit, I s-a scos de pe cap cununa de spini, dar punându-I-se la loc, după pironirea pe Cruce, aceasta I-a pricinuit din nou alte răni;

c) că sub lovituri de ciocan a fost țintuit în piroane cu multă cruzime pe lemnul foarte uscat și plin de aşchii al Crucii;

---

sărmani și lipsiți de cele necesare (după cum o adevereşte și ieslea – locul cinstitei Sale nașteri), petreceau, spre a-și asigura cele necesare, după cum era firesc, în trude trupești neîntrerupte. Și Iisus, supunându-Se lor, după cum și *Scriptura* ne spune, S-a arătat cât se poate de ascultător, îndurând dimpreună cu ei toate ostenelile" (*Constituțiile ascetice*, 4).

d) că dumnezeieştile Sale mâini şi picioare, care n-au ajuns până la locul înfigerii piroanelor, I-au fost smucite de soldaţii aceia nesătui de sânge, că toate oasele I-au fost dislocate şi se puteau număra unul câte unul, după stihul psalmic „Număratu-Mi-au toate oasele"[1];

e) că trupul Său, atârnat pe lemnul acela aspru şi neţinându-se decât în piroane, I se lăsa în jos, sub propria greutate şi aşa multe dintre preasfintele răni I s-au deschis şi mai tare, încât de pe urma lor Preadulcele Iisus a avut parte de dureri de neînchipuit.

Aşadar, dacă voieşti pe temeiul acestor cugetări sau al altora asemenea să-ţi trezeşti anumite stări şi pătimiri iubitoare de Dumnezeu, sileşte-te să treci de la cunoştinţa unor astfel de pătimiri la cunoştinţa mai însemnată a bunătăţii nemărginite a Domnului tău şi a iubirii Lui faţă de tine, căci El a ales de bunăvoie să pătimească atâtea pentru tine; şi, firește, cu cât va creşte în tine această cunoştinţă, cu atât va spori totodată şi iubirea faţă de Domnul tău.

Ca să trezeşti în inima ta aceste sentimente de durere, întristare şi zdrobire, din pricina faptului că ai adus de atâtea ori vătămare lui Dumnezeu prin păcatele şi nerecunoştinţa ta fără măsură, cugetă la nemărginita bunătate şi iubire ale Stăpânului a toate faţă de tine, Care a pătimit şi a fost chinuit pentru fărădelegile tale într-un asemenea fel.

Ca să ajungi la trăirea nădejdii, gândeşte-te că Singurul Domn Mare şi Înalt a ajuns în această stare de jos şi S-a dat unor chinuri atât de mari spre a-ţi şterge ţie păcatul, a te slobozi din legăturile demonilor şi ale propriilor tale greşeli; pentru ca tu să-ţi afli ispăşirea înaintea Tatălui Celui veşnic şi pentru a-ţi da îndrăzneala de a alerga la El în orice nevoie a ta.

[1] *Ps.* 21, 18.

Ca să ajungi la trăirea bucuriei, lasă în urmă chinurile Sale și treci la roadele acestora, cu alte cuvinte, gândește-te că prin mijlocirea acestor chinuri El a curățit păcatele întregii lumi, a câștigat milostivirea Tatălui[1], l-a descumpănit pe stăpânul întunericului, a omorât moartea, a plinit cu suflete de sfinți locurile lăsate de îngerii căzuți și a adus o bucurie negrăită Părintelui Celui fără de început și Duhului Celui deoființă cu El, prin câștigarea unei asemenea Maici Fecioare și a întregii Biserici, atât a celei triumfătoare, din ceruri, cât și a celei luptătoare, de pe pământ.

Ca să trezești în tine ura față de păcatele tale, încordează-ți toate gândurile asupra faptului că Domnul nostru n-a pătimit în alt scop decât pentru a te face să urăști păcatul și pornirile tale cele rele și, mai ales, acea voie a ta, care te subjugă cel mai mult și nu e pe placul măreției dumnezeiești.

Ca să ajungi la simțăminte de uimire și uluire, gândește-te ce lucru poate fi mai cutremurător decât acela de a vedea cum Creatorul a toate, Care dă viață tuturor, este osândit la moarte de către făpturile Sale, de a vedea măreția Sa absolută călcată în picioare și umilită, dreptatea – osândită, frumusețea – scuipată, iubirea Tatălui Ceresc – urâtă; lumina aceea necreată și de neajuns – sub stăpânirea întunericului, fericirea și slava însele – de necinste și dispreț pentru neamul omenesc și cufundate în abisul batjocoririi.

Pentru a deplânge durerile Stăpânului tău, cuprins de întristare, lasă la o parte chinurile Sale trupești, exterioare și gândește-te la celelalte, incomparabil mai mari, care L-au torturat lăuntric. Căci, dacă le vei deplânge pe cele exterioare și nu ți se va sfâșia inima de întristarea pricinuită de patimile Sale lăuntrice, va fi neîndoielnic o minune! Dacă te vei

[1] *Cf. Zah.* 7, 2.

gândi, cu alte cuvinte, că sufletul lui Hristos L-a văzut prin vederea aceea, numită fericită[1], pe Dumnezeu în chip nemijlocit şi limpede pe pământ – aşa cum Îl vede acum în Cer – şi că a înţeles că Dumnezeu este mai mult decât vrednic de o cinstire şi slujire fără de asemănare – de aceea şi vrerea I-a fost ca toate zidirile, din toate puterile lor, să-I aducă cinstire –, iar apoi a trebuit, dimpotrivă, să înfrunte faptul că Dumnezeu a fost într-un chip cu totul neobişnuit vătămat şi ocărât de greşelile fără de număr şi fărădelegile scârbavnice ale lumii, vei înţelege că sufletul Său a fost pe dată rănit lăuntric de chinuri şi dureri nesfârşite, care cu atât Îl torturau, cu cât mai mari Îi erau iubirea şi dorinţa ca măreţia sublimă să fie

[1] Toţi sfinţii s-au învrednicit, încă de când se aflau pe pământ, să-L vadă pe Dumnezeu în chip nelămurit, „ca prin oglindă, în ghicitură", după cum zice Pavel (*I Cor.* 13, 12), dar, urcându-se la ceruri şi ajungând fericiţi, Îl văd pe Dumnezeu „faţă către faţă", adică în chip nemijlocit şi limpede, după cum arată acelaşi Pavel (*ibid.*). Însă sufletul Domnului nostru Iisus Hristos, fiind unit ipostatic cu Dumnezeu-Cuvântul şi îndumnezeit odată cu zămislirea Sa, după sfinţii teologhisitori, se bucura de această fericită vedere în virtutea acestei uniri dintâi; şi pe când Se afla pe pământ, Hristos vedea cu mintea preaînaltă a sufletului Său omenesc în chip lămurit şi nemijlocit pe Dumnezeu, de a Cărui fericită vedere (contemplare) Se bucura şi Se veselea necontenit, chiar şi în ceasul mult-dureroaselor Sale patimi pe cruce, pe care le resimţea doar în partea simţitoare şi inferioară [a ipostasului Său uman]. Că Hristos a avut această fericită vedere reiese din multe versete scripturistice, dar mai ales din următorul: „Şi nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer" (*In.* 3, 13), care se tâlcuieşte astfel: Hristos Se afla în cer pentru a avea parte de această fericită vedere, ce nu se dă decât în cer. Căci, după teologi, sufletul lui Hristos a avut trei feluri de cunoaştere: cunoaşterea aceasta fericită, după cum am spus, cea de Dumnezeu insuflată, pe care au avut-o şi profeţii, pe temeiul căreia Hristos cunoştea cele ascunse ale oamenilor, după cum stă scris: „Iar Iisus Însuşi nu Se încredea în ei, pentru că îi cunoştea pe toţi" (*In.* 2, 24), şi cea dobândită, adică cunoaşterea naturală a celor câte sunt (generic poartă numele de *filosofie*), care a fost revărsată în sufletul lui Hristos de Dumnezeu, aşa cum s-a petrecut şi cu Solomon; prin firea şi natura ei aceasta este dobândită (de aceea se şi numeşte „dobândită"); se mai numeşte şi „învăţare" întrucât se dobândeşte prin trudă.

cinstită şi să I se aducă slujire de toţi şi toate. După cum măsura acestor dorinţe şi iubiri nu poate fi pricepută de nimeni, tot aşa e cu neputinţă a înţelege cât de crudă şi grea a fost întristarea lăuntrică a lui Iisus la Răstignirea Sa.

Pe lângă acestea, gândeşte-te că în măsura în care Domnul Îşi iubeşte negrăit toate zidirile, în aceeaşi măsură, ba covârşitor mai mult, Se şi întristează pentru toate păcatele lor, din pricina cărora au să se despartă de El. Fiindcă pentru orice păcat de moarte, pe care oamenii, toţi câţi s-au născut sau se vor naşte vreodată, l-au săvârşit sau urmează să-l facă, sau, ca să ne exprimăm mai simplu, ori de câte ori cineva păcătuieşte, de tot atâtea ori se şi desparte de Domnul, cu Care ar fi putut să se fi unit prin iubire. Iar această despărţire a lor e cu mult mai necruţătoare pentru Iisus decât îndepărtarea mădularelor Sale trupeşti, care se desprind şi ies din locaşul lor firesc, cu cât sufletul, care este în sine duh pur, este mai nobil şi desăvârşit decât trupul şi, prin urmare, mai capabil să îndure mai multă durere. Iar dintre aceste patimi, pe care Domnul le-a îndurat pentru toate făpturile, cea mai cumplită a fost aceea pe care a încercat-o pentru toate păcatele celor osândiţi la iad care, din pricină că nu e cu putinţă a se uni niciodată cu El, vor avea de suferit veşnic chinuri de nedescris.

Iar dacă sufletul tău, frate, s-a înmuiat în faţa chinurilor Preaiubitului Iisus, despre care ţi-am vorbit mai sus, pătrunde cu gândul dincolo de acestea, spre a-ţi arăta şi mai mult compătimirea, şi vei afla că El a trecut prin alte chinuri, şi mai grele. Căci Domnul a fost supus chinurilor şi prin durerile Sale, de nepreţuită însemnătate, a plătit[1] nu doar pentru păcatele deja săvârşite, ci şi pentru cele ce încă

[1] *Scil.* răscumpărat (*n. trad.*).

nu s-au săvârşit, dar ar putea fi săvârşite de oameni[1]: iar pe cele dintâi ni le-a iertat, de cele din urmă ne-a dat puterea de a ne feri.

Acestea nu sunt singurele gânduri, care te îndeamnă la nevoinţă, (com)pătimind alături de Cel Răstignit. Căci orice fel de durere, răbdată de oricare dintre oameni, de la Adam până la sfârşitul veacului – toate, fără nici o deosebire –, a fost trăită şi de Domnul în Persoana Sa. Aşa că ocările, ispitele, defăimările, chinuirea de bunăvoie a sinelui şi orice strâmtorare şi caznă, de care vor fi avut vreodată parte toţi oamenii din lume, au chinuit sufletul lui Hristos, fiind resimţite de El mai aprig decât de cei ce le-au pătimit. Căci toate mâhnirile, mari şi mici, atât sufleteşti, cât şi trupeşti, de care au avut parte toţi oamenii, de-a lungul întregii lor vieţi, de la cea mai mică durere de cap până la o înţepătură de ac, pe toate le-a cunoscut desăvârşit şi, prin iubirea Sa nemărginită, a voit să le îndure deopotrivă şi să Şi le întipărească în inima Sa Preamilosârdul nostru Stăpân, dat fiind că era Noul Adam şi Tatăl duhovnicesc al tuturor oamenilor.

[1] Atât de îmbelşugate şi bogate au fost răscumpărarea şi plata date de Domnul pentru păcatele noastre, încât acestea se aseamănă cu un ocean, iar toate păcatele oamenilor, trecute, prezente şi viitoare, sunt asemenea unei picături de apă; că aşa teologhiseşte şi dumnezeiescul Hrisostom privitor la aceasta: „Hristos a plătit mai mult decât datoram noi; cu atât mai mult a plătit, cu cât un ocean se deosebeşte de o picătură de apă". De aceea şi Pavel a spus: „Dar nu este cu greşeala cum este cu harul" (*Rm.* 5, 15) şi: „Unde s-a înmulţit păcatul, a prisosit harul" (*ibid.* 20). Grigorie Teologul afirmă: „Iar dacă gustarea [din pomul oprit] a adus osândirea, cu atât mai mult Patima lui Hristos, îndreptarea" (cuvântarea la Naşterea Domnului). Şi unii teologi susţin că Fiul lui Dumnezeu ar fi fost de ajuns să plătească pentru toate păcatele oamenilor şi numai dacă ar fi avut de suferit o durere neînsemnată, cât, de pildă, ar suferi cineva când i s-ar smulge un fir de păr din cap. Dar, fiindcă a îndurat atâtea dureri şi pătimiri şi Şi-a vărsat sângele până la ultima picătură, având parte de o moarte de necinste, gândeşte-te cât de îndestulată şi nemăsurată a fost răscumpărarea săvârşită de El pentru noi.

Şi cine ar putea vreodată spune cât de mult L-au întristat suferinţele Preasfintei Sale Maici? Deoarece şi ea a suferit năprasnic, dimpreună cu Fiul ei, în tot chipul şi din toate pricinile pentru care El a fost chinuit. Prin urmare, aceste dureri ale Maicii Sale I-au adâncit binecuvântatului ei Fiu rănile lăuntrice şi preadulcea Lui inimă a fost rănită ca de nişte săgeţi de iubire aprinsă fără de număr. Şi din pricina atâtor chinuri, pe care, de altfel, le-am înfăţişat, dar şi a altora, aproape nesfârşite la număr şi tăinuite nouă, s-ar putea spune că inima Sa a fost un iad al iubirii şi al chinurilor de bunăvoie, după cum este scris că obişnuia, dintr-o sfântă simplitate, un suflet evlavios să-L numească pe Cel Răstignit.

În sfârşit, dacă te vei gândi bine, iubite, la pricina tuturor chinurilor, amintite de noi şi îndurate de Izbăvitorul şi Stăpânul nostru, nu vei afla o altă pricină decât păcatul: „El însă pentru păcatele noastre a fost rănit şi pentru fărădelegile noastre a pătimit"[1]. Astfel, a pătimi şi tu, cu adevărat, dimpreună cu Dumnezeul tău Cel Răstignit şi a-I răsplăti pentru binefaceri – ceea ce El îţi şi cere, iar tu Îi eşti dator să înfăptuieşti plin de râvnă –, înseamnă a te mâhni, într-adevăr, din iubire pentru El, din pricină că L-ai vătămat, a urî, mai mult decât orice, păcatul şi a lupta bărbăteşte împotriva tuturor vrăjmaşilor Săi şi a poftirilor şi voilor tale rele, spre a te dezbrăca în acest chip de omul cel vechi şi, totodată, de faptele sale şi a te îmbrăca în cel nou, împodobindu-ţi sufletul cu virtuţile evanghelice.

[1] *Is.* 53, 5.

CAPITOLUL AL LIII-LEA

Tot despre roadele de pe urma cugetării la Cel Răstignit și despre asemănarea cu El după virtute

Pe lângă celelalte roade, pe care le poți culege din această sfântă cugetare la Cel Răstignit, se mai află:

a) întristarea și îndurerarea nu doar pentru păcatele tale din trecut, ci și pentru patimile ce încă se află în tine și L-au răstignit pe Cruce pe Domnul tău;

b) faptul de a-I cere iertare pentru greșelile tale și harul de a te urî pe tine însuți desăvârșit, spre a nu-I mai aduce niciodată vătămare; mai mult, ca răsplată a atâtor chinuri pătimite de El pentru tine, vei ajunge să-L iubești și să-I slujești pe mai departe în chip desăvârșit, ceea ce nu se poate petrece în lipsa urii sfinte față de păcatele tale;

c) alungarea de la tine în chip real a oricărei aplecări rele, oricât de mică ar fi ea;

d) a te sili din toată puterea să urmezi virtuțile Izbăvitorului tău, Care a pătimit nu doar ca să te mântuiască, plătind pentru fărădelegile noastre, ci și ca să Se facă pildă celor ce vor merge pe sfintele Sale urme: „că și Hristos a pătimit pentru voi, lăsându-vă pildă, ca să păşiți pe urmele Lui"[1].

Și aici îți voi arăta un fel de a cugeta, de care te vei folosi spre a ajunge la anumite virtuți asemenea celor ale Dom-

[1] *I Pt.* 2, 21.

nului și a le vesti, după cum stă scris: „Ca să vestiți în lume virtuțile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată"[1].

Așadar, spre a dobândi virtutea neținerii de minte a răului și a nu păstra ură și ranchiună față de vrăjmași, ci a-i iubi, ierta și a te ruga lui Dumnezeu din tot sufletul să-i ierte și El, chiar dacă te-au ocărât, păgubit, punându-ți până și viața în primejdie de moarte, îndreaptă-ți privirea măcar o singură dată la Domnul tău, în clipa când Se afla pironit pe Cruce și acoperit de sânge și vezi cum, deși cu cununa de spini pe creștet, cu chipul scuipat și necinstit și cu buzele zvântate, strigă și Se roagă Părintelui Său pentru iertarea răstignitorilor Săi: „Părinte, iartă-le lor"[2], cu toate că ar fi putut să poruncească pământului să-i înghită pe loc, cât ai clipi din ochi! Dacă până și Atotputernicul Stăpân al lumii le-a iertat atâtor vrăjmași ai Săi, aducători de moarte, păcatul, ce lucru măreț vei împlini și tu, cel mai neînsemnat și spurcat vierme de pe pământ, dacă I te vei asemăna Lui, iertându-i pe vrăjmașii tăi din toată inima ta!

Ca să dobândești virtutea ascultării față de părinții tăi duhovnicești și spre a avea smerenie în inima ta, gândește-te la Însuși Cuvântul Cel deoființă cu Tatăl și mai înainte de veci, Care le-a zidit pe toate nefăcând decât un simplu semn [cu a Sa mână], și la felul în care Acesta S-a arătat ascultător voii Tatălui, smerindu-Se atât de mult, încât să primească nu doar moartea, ci moartea pe cruce – căci, după cum a spus și Pavel, El „S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce"[3]; însă prin cuvântul „cruce"

[1] *I Pt.* 2,9.
[2] *Lc.* 23, 34.
[3] *Filip.* 2, 8.

Pavel a voit să vădească moartea cea mai umilitoare, de necinste, plină de osândă şi blestemată, de care a avut El parte, fiindcă, după cum s-a spus, „blestemat este înaintea Domnului tot cel spânzurat pe lemn"[1], adică o moarte căreia nimeni altcineva, niciodată, de-a lungul istoriei întregii lumi, nu i s-a mai făcut părtaş – şi vezi cât mai pe scurt necinstirile la care a fost supus în următoarele împrejurări: este trădat de unul dintre ucenicii Săi; un altul se leapădă de El, iar ceilalţi ucenici şi apostoli fug şi Îl lasă singur! Acestea au fost pricinile unei foarte mari necinstiri aduse Stăpânului nostru. Căci întreaga lume vorbea împotriva Sa, susţinând că era un om cu un caracter atât de urât, că până şi ucenicul Său Îl ura din pricina răutăţii Sale şi L-a trădat, iar celălalt s-a lepădat de El fiindcă era un înşelător şi un mincinos, în timp ce toţi ceilalţi ucenici L-au părăsit şi au fugit din pricină că nu-L iubeau cu adevărat, ci făţarnic, iar în cele din urmă L-au urât, L-au abandonat şi au fugit. Este adus în faţa multor scaune de judecată, înaintea lui Anna, Caiafa, Pilat şi Irod! I se dă întâietate lui Baraba, căpetenia de tâlhari, şi nu lui Iisus! Şi necinstirea aceasta e cât se poate de mare! E luat în râs de Irod, care Îl îmbracă într-un veşmânt strălucitor şi Îl trimite, însoţit de oştirile sale regale, la Pilat, care-L batjocoreşte şi el, îmveşmântându-L în porfiră, punându-I pe cap cununa de spini şi în mâna dreaptă o trestie, pentru ca apoi să I se aducă închinare în batjocură, ca unui aşa-zis împărat! Este scuipat, I se acoperă chipul şi apoi e lovit peste faţă şi flagelat! Oricine îşi poate da seama cât de umilitoare sunt în sinea lor şi celelalte: a-Şi ridica singur crucea pe umeri[2], trecând prin mijlocul Ierusalimului spre Locul

[1] *Deut.* 21, 23.

[2] În acord cu o predanie străveche, cinstita Cruce a avut înălţimea de cincisprezece picioare şi lăţimea (adică braţul orizontal) de opt picioare (*a se vedea* şi recentul *Trofeu al Credinţei Ortodoxe*, p. 203). Astfel – din pricina

Căpătânii! A fi dezbrăcat de haine şi răstignit ca un tâlhar alături de alţi tâlhari nu fără piroane, ci cu piroane[1], pentru ca cei ce-L vor vedea să priceapă că a fost un răufăcător, apostat şi răzvrătit împotriva stăpânirii lumeşti! A fi luat în râs, odată ce a fost ridicat pe cruce, de întreaga mulţime a locuitorilor cetăţii Ierusalimului, în care, la momentul acela, s-ar fi putut afla peste două milioane de oameni, înaintea cărora a fost purtat cu pompă, ca pe o scenă de teatru şi cu titlul, ce i s-a dat, aşezat pe Cruce în trei limbi[2]; a-I fi ostoită setea nu cu apă, ci cu oţet şi fiere! Şi necinstirile Sale nu s-au oprit aici, ci şi după ce a murit, a fost împuns cu suliţa în coastă, a fost declarat oficial drept „amăgitor"[3], mormântul I-a fost pecetluit, vezi bine, spre a nu fi furat; şi bineînţeles că acei câini nemiloşi nici măcar nu L-ar fi îngropat, dacă binecuvântatul Iosif din Arimateea nu ar fi fost cuprins de milă şi n-ar fi îndrăznit să ceară de la Pilat trupul Lui spre a-l îngropa.

Cugetând, aşadar, la această atât de mare smerenie a Dumnezeului tău, ruşinează-te tu acum, frate, ruşinează-te

---

greutăţii şi cum era de aşteptat –, n-a fost cu putinţă ca Iisus, istovit de cele pătimite până atunci, să Şi-o poată duce singur; drept aceea soldaţii, văzând pe drum cum adeseori El cădea în genunchi, l-au silit pe Simon să I-o ducă mai departe, nu dând dovadă de milă, ci fiindu-le teamă ca nu cumva să moară pe cale, înainte de a-Şi primi umilitoarea moarte pe cruce.

[1] Romanii nu obişnuiau să răstignească pe orice condamnat pironindu-l, ci numai pe răufăcătorii şi osândiţii pentru multe vini, după cum sugerează şi arată sentinţa (vina) lui Pilat, aşezată deasupra capului lui Hristos (*Trofeul Credinţei Ortodoxe*, p. 258); aşa că mulţi sunt de părere că la răstignirea celorlalţi doi tâlhari nu s-au folosit piroane, precum în cazul Mântuitorului, ci doar nişte funii, cu care au fost legaţi foarte strâns.

[2] Căci din această pricină s-a scris titlul (vina) în cele trei limbi: ca să priceapă cu toţii, şi evreii, şi elinii, şi romanii, că Iisus ar fi fost, chipurile, un apostat împotriva imperiului şi ar fi voit să Se facă cu de la Sine putere împărat; de dragul iubitorilor de lectură adăugăm aici cuvintele în toate cele trei limbi: în ebraică – *„Ieşua Nazori meleh Iehudim"*, în ellină – *„Iisoús Nazoraios o Vasilévs ton Ioudaíon"*, iar în latină – *„Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum"*.

[3] *Mt.* 27, 63.

şi nu te mândri câtuşi de puţin, neîngăduind defel să pătrundă în sufletul tău nici cel mai neînsemnat gând de mândrie.

În sfârşit, ca să dobândeşti virtutea îndelungii-răbdări şi să fii asemenea lui Hristos, cugetă la faptul:

a) că sufletul lui Hristos, fiind cu desăvârşită luare-aminte la Dumnezeu-Cuvântul, era cuprins de uimire, văzând cum acea măreţie, nesfârşită şi mai presus de înţelegere – faţă de care toate cele create sunt pur şi simplu nimic –, a suferit (chiar dacă măreţia a rămas nestrămutată în slava sa) atâtea necinstiri pe pământ, de dragul omului, de la care n-a primit nimic altceva decât neîncredere şi ocară. Fiindcă oricâte necinstiri şi ocări i-a adus omenităţii lui Hristos omul, le-a adus, de fapt, lui Dumnezeu-Cuvântul, cu Care aceasta era unită ipostatic;

b) că Dumnezeu şi Tatăl a voit şi a îndemnat sufletul lui Iisus Hristos, adică al Fiului Său, să sufere asemenea patimi pentru noi, adică pălmuiri, huliri, biciuiri, spini şi, în cele din urmă, moartea pe cruce, vădind prin aceasta că a fost voia Sa să Îl vadă plin de tot felul de batjocoriri şi mâhniri;

c) că sufletul lui Iisus, văzând cu mintea sa prealuminoasă cât de bineplăcută este lui Dumnezeu aceasta şi iubind cu o iubire fără de măsură dumnezeiasca Sa măreţie, de îndată ce a fost chemat de El să pătimească, din iubire faţă de noi şi spre a ni Se face pildă, a alergat cu bucurie şi a voit să dea plin de râvnă ascultare de sfânta Sa voie; şi cine ar putea pătrunde cu gândul în miezul dorinţelor prea-adânci, ce stăpâneau acest suflet preacurat şi atotiubitor, privitor la împlinirea acestei voi?[1] El Se afla acolo ca în mijlocul unui labirint al

[1] După cum cunoaştem că fără foc nu iese fum, tot aşa putem cunoaşte, după anumite semne exterioare, într-un chip oarecum obscur, focul lăuntric al nemăsuratelor doruri ale Domnului de a pătimi.

tuturor chinurilor, căutând de-a pururi, dar neaflând (după cum Își dorea) noi chipuri și căi de pătimire; de aceea Și-a dat în chip liber întreaga Sine și preanevinovatul Trup spre

– că l-a certat pe Petru și l-a numit „satana", fiindcă se împotrivea plecării Sale la Ierusalim spre a pătimi: „Mergi înapoia Mea, satano! (...), că nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor" (*Mt.* 16, 23);

– că S-a întristat peste măsură înainte de Patimă cu gândul că ceasul Patimilor se apropia – fiindcă aceasta mărturisește când spune: „Și cu botez am a Mă boteza, și câtă nerăbdare am până ce se va îndeplini!" (*Lc.* 12, 50);

– că a numit Patima și moartea „pahar", ceea ce, după Sfântul Teofil al Bulgariei, vădește bucuria, plăcerea și desfătarea de care au parte cei ce beau vin: „Nu voi bea, oare, paharul pe care Mi l-a dat Tatăl?" (*In.* 11, 18); – că aleargă în miez de noapte să treacă pârâul Cedrilor, grăbindu-Se să ajungă în grădina, care-i era cunoscută și lui Iuda – ceea ce demonstrează, după cum tâlcuiește dumnezeiescul Hrisostom, că Se duce de bunăvoie spre Patimă: „Zicând acestea, Iisus a ieșit cu ucenicii Lui dincolo de pârâul Cedrilor, unde era o grădină, în care a intrat El și ucenicii Săi. Iar Iuda vânzătorul cunoștea acest loc, pentru că adesea Iisus și ucenicii Săi se adunau acolo" (*In.* 18, 1);

– că iese singur să le spună soldaților Cine este El, ca să-L prindă: „Eu sunt" (*In.* 18, 5), după cum și Solomon a prezis Patima de bunăvoie a Mântuitorului, când a spus ca din partea Lui: „voi veni la tine, munte al smirnei" (*Cânt.* 4,. 6), adică munte al morții și omorârii, fiindcă un asemenea munte a fost cel al Golgotei, după tâlcuirile lui Grigorie de Nyssa, Maxim Mărturisitorul și Nil Ascetul;

– că are ochii plini de veselie în timp ce este răstignit pe cruce, în acord cu spusa lui Iacov: „Ochii Îi sunt veseli de vin" (*Fac.* 49, 12), după cum este tâlcuită de dumnezeiescul Chiril al Alexandriei.'

Iubirea și dorurile înfinite dintotdeauna ale Domnului față de Patimi și de a pătimi sunt cu precădere și într-un chip minunat vădite de următoarele două lucruri:

1) de predania (instituirea) dumnezeiești Taine prin care Hristos în chip tainic și duhovnicesc pătimește și moare veșnic, dar și învie;

2) de istorisirea amintită de Dionisie Areopagitul în *Epistola către Dimofil*; căci Apostolul Carp, aflându-se în Creta, era mâhnit și se ruga lui Dumnezeu să pedepsească un necredincios, care dusese în rătăcire un creștin, atrăgându-l la păgânism. Așadar, în timp ce se ruga, Domnul, însoțit de o mulțime de îngeri, S-a pogorât la el și, întinzându-Și mâna dreaptă spre el, i-a cerut să I-o lovească, spunându-i că, deși oamenii Îl răstignesc și, prin urmare, Îl supun atâtor chinuri cumplite întruna, El e pregătit să pătimească de nenumărate ori pentru mântuirea oamenilor: „Așadar, lovește-Mă! Căci eu sunt gata să pătimesc din nou pentru oameni și pentru ca ei să se mântuiască; și Mi-e drag acest lucru, câtă vreme în felul acesta nu vor mai exista oameni care să mai păcătuiască".

a fi junghiat şi sfâşiat de oamenii cei fărădelege şi de puterile iadului, după voia lor;

d) după acestea, uită-te la Iisus al tău, Care cu ochii blânzi ai milostivirii Sale Se întoarce spre tine şi îţi zice: „Iată, copilul Meu, unde M-au făcut să ajung patimile şi poftele tale în neorânduială, fiindcă n-ai voit să le arăţi şi tu o cât de mică împotrivire! Iată, cât şi cu câtă bucurie pătimesc, din iubire, pentru tine şi ca să-ţi dau pilda adevăratei răbdări! Te rog, aşadar, copilul Meu, ca pentru toate durerile Mele, să-ţi ridici şi tu de bunăvoie crucea aceasta şi să înfrunţi tot ce Mi-e bineplăcut, lăsându-te desăvârşit pe mâinile acelor oameni care te oropsesc şi cărora Eu le voi îngădui, în dauna cinstei şi a trupului tău, s-o facă. O, de-ai şti ce bucurie îmi vor aduce acestea, după cum poţi să şi vezi în rănile Mele, pe care am voit să le primesc cu o bucurie nemărginită, ca pe nişte lucruri de preţ şi iubite, spre a-ţi împodobi cu nepreţuite virtuţi sărmanul tău suflet! Sufletul, zic, pe care-l iubesc mai mult decât tot ce ţi-ai putea tu imagina! Şi, dacă Eu am ajuns la atâtea pătimiri pentru tine, de ce n-ai voi oare şi tu, iubita mea mireasă, să le pătimeşti pe acestea spre a sluji inimii Mele şi a-Mi îndulci rănile, aduse de lipsa îndelungii tale răbdări (neputinţa ta de a îndura răul), care Mă mâhneşte mai mult decât înseşi rănile Mele?";

e) Cine este Cel Care-ţi vorbeşte în felul acesta! Vei vedea că este Însuşi Împăratul slavei, Hristos, Dumnezeu adevărat şi om adevărat! Gândeşte-te şi la mărimea de nespus a chinurilor şi ocărilor Sale, ce nu se cuvenea a fi aduse nici celui mai defăimat dintre tâlharii lumii! Iată-L pe Domnul tău, în mijlocul atâtor chinuri, nu doar minunat de răbdător şi neclintit în faţa lor, ci şi bucurându-Se ca şi cum S-ar afla la nunta Sa! Şi după cum focul se aprinde şi mai tare cu un pic

de apă, tot așa, odată cu sporirea chinurilor, care s-au arătat mici în fața iubirii Sale mai mult decât covârșitoare, bucuria și dorința Sa de a suferi și mai tare sporeau întruna;

f) că întreaga pricină pentru care Domnul Cel Atotmilosârd a pătimit (nu fără de voie, nici pentru a câștiga El ceva pentru Sine, ci de bunăvoie și din iubire pentru tine) a fost ca tu să te nevoiești în urmarea Lui prin virtutea îndelungii-răbdări, spre a pătrunde mai adânc rostul a ceea ce El voiește de la tine și a intra mai profund în bucuria pe care dorește să ți-o dea, dacă te vei nevoi în virtutea aceasta spre a-ți ridica crucea nu doar cu răbdare, ci și cu bucurie și iubire înflăcărată, biruind toată supărarea, spre a te arăta un mai bun următor al Dumnezeului tău și spre a-I aduce o slujire mai înaltă. Așa că, punând înaintea ochilor minții tale batjocoririle și amărăciunile, pe care le-a încercat pentru tine Stăpânul tău, stăruința și răbdarea ta, sfiește-te și rușinează-te, fiindcă toate durerile, mâhnirile, disprețuirile și întreagă răbdarea ta, față de cele ale Lui, nu sunt cu adevărat îndelungă-răbdare, ci o umbră a îndelungii-răbdări și teme-te, înfricoșează-te din pricină că în inima ta încă își mai face loc chiar și un cât de neînsemnat gând că nu voiești, de fapt, să suferi pentru Domnul tău din iubire.

Această carte pe care, copilul meu, ți-o dau spre a o citi stăruitor, din care poți afla adevărata icoană a fiecărei virtuți, este Însuși Stăpânul Cel Răstignit. Fiindcă El, ca Cel Ce este Cartea Vieții, nu doar dă luminare minții prin cuvinte, ci și prin pilda Sa vie, înflăcărându-ne voința. Întreaga lume e plină de cărți, însă toate cărțile laolaltă nu pot să-ți lămurească desăvârșit chipul dobândirii tuturor virtuților, așa cum ți-l va tâlcui Iisus Cel Răstignit. La Acest Răstignit te sfătuiesc, copilul meu, să alergi și să-I săruți picioarele cu lacrimi,

să-L îmbrățișezi fierbinte de fiecare dată când vei fi mușcat și otrăvit de șerpii cei nematerialnici ai demonilor și ai ispitelor omenești și, neîndoielnic, te vei tămădui de rănile tale, așa cum și evreii se tămăduiau în pustie de mușcăturile șerpilor materialnici de îndată ce-și ridicau privirea la șarpele de aramă, spânzurat pe lemn – antitip (prefigurare) al Domnului nostru, după cum El Însuși ne-a spus: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică"[1].

Să știi și aceasta, fiule, că cei ce-și petrec multe ceasuri plângând patima Domnului și cugetând la îndelungă-răbdarea Sa, iar apoi, în fața necazurilor, bolilor, ocărilor și necinstirilor care vin asupra lor se arată lipsiți de îndelungă-răbdare, se aseamănă soldaților lași ai lumii care, înainte de bătălie, în corturile lor de campanie făgăduiesc lucruri mari și că vor lupta și vor birui singuri, dar când se arată vrăjmașii, leapădă armele și se pun pe fugă. Și ce lucru poate fi mai nechibzuit și de râs decât să cugeți la virtuțile Domnului, să le iubești și să le admiri, iar apoi, când se va ivi prilejul nevoirii în ele, să le dai cu totul uitării ori să nu le mai cinstești deloc?

[1] *In.* 3, 14.

PARTEA A II-A

CAPITOLUL I

Despre Taina Preasfântă a Euharistiei

Până aici m-am străduit să-ți asigur patru dintre armele trebuincioase acestui război și înfrângerii vrăjmașilor tăi: a nu te încrede în tine, a nădăjdui în Dumnezeu, a te nevoi neîncetat și a te ruga. Acum îți pun în față încă una: Preasfânta Taină a Euharistiei. Căci, după cum această Taină este deasupra celorlalte, tot așa este și o armă superioară tuturor celorlalte. Cele patru arme, despre care ți-am vorbit, își iau puterea din roadele și harul de care ne-a învrednicit Sângele lui Hristos. Pe când arma aceasta este însuși Sângele și însuși Trupul lui Hristos, dimpreună cu sufletul și dumnezeirea Sa. Cu ajutorul celor dintâi, războiul împotriva vrăjmașilor se duce prin puterea lui Hristos, cu cea din urmă, ne luptăm cu ei dimpreună cu Hristos și Hristos luptă cu ei dimpreună cu noi. Fiindcă cel care mănâncă Trupul lui Hristos și bea Sângele Său rămâne cu Hristos și Hristos rămâne cu el: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el"[1].

Căci, în cazul în care ne biruim vrăjmașul, prin puterea acestui Sânge îl biruim (după cum este scris în *Apocalipsă*: „că ei l-au biruit prin sângele Mielului"[2]) și întrucât această Preasfântă Taină și această armă, ba mai degrabă Hristos, ca

[1] *In.* 6, 56.
[2] *Apoc.* 12, 11.

Cel Care Se află în această Taină, e posibil să vină real în viața noastră în două chipuri: a) poate fi primit prin [împărtășirea cu preacuratele și dumnezeieștile] Taine, ori de câte ori ar voi cineva (dacă nu este oprit de către duhovnic din vreo pricină anume și respectă pregătirea cuvenită, adică zdrobire de cuget, spovedanie, împlinirea canonului și postul după putere) și b) poate fi primit duhovnicește și nematerialnic în orice moment și ceas. De aceea, nu înceta să te împărtășești de cât mai multe ori în cel de-al doilea chip, iar când îți este cu putință și în primul chip, după cum urmează.

CAPITOLUL AL II-LEA

Cum să primești Taina Preasfântă a Euharistiei: cum poți să-L primești pe Hristos prin [dumnezeieștile] Taine

De această preadumnezeiască Taină ne putem apropia mânați de diferite năzuințe. Pentru a ne atinge însă cele năzuite să fim cu luare-aminte la cele trei etape obligatorii (de dinainte, din vremea și de după împărtășire) și la lucrurile specifice fiecăreia dintre ele. Înaintea împărtășirii să ne curățim prin Taina Pocăinței și prin mărturisire de întinarea, atât a păcatelor de moarte, cât și a celor ce nu sunt de moarte, săvârșite de noi, păzind canonul, pe care ni-l va da duhovnicul, și afierosindu-ne cu o râvnă desăvârșită, din toată inima, din tot sufletul și din toată puterea noastră lui Iisus Hristos și tuturor celor ce Îi sunt Lui bineplăcute. Și fiindcă El Însuși ne dă prin această Taină Trupul și Sângele Său, cu sufletul și Dumnezeirea, prin vrednicia Sa, noi – înțelegând că darul nostru este mic, aproape cu totul neînsemnat, față de darul Său –, să ne dorim să agonisim un dar atât de mare, cât niciodată, nici una dintre toate făpturile, omenești și cerești, n-a avut, spre a-L oferi măreției Sale dumnezeiești.

Voind să primești Taina aceasta, spre a învinge și nimici atât pe vrăjmașii tăi, cât și pe ai Săi, începe din seara de dinainte de a te împărtăși, sau chiar de mai devreme, să cugeți la dorința pe care Fiul lui Dumnezeu o are ca tu să-I faci loc

în inima ta ca prin această Taină să Se unească cu tine și să te ajute să biruiești pe oricare dintre patimile tale.

Această dorire a Domnului nostru este atât de mare și nemăsurată, că nici una dintre ființele raționale create de El n-o poate înțelege cu desăvârșire. Tu, însă, ca să poți măcar un pic s-o pricepi, să-ți întipărești foarte bine în minte două lucruri: desfătarea negrăită pe care o are Preabunul Dumnezeu atunci când Se află dimpreună cu noi. Căci El numește desfătare și plăcere faptul de a Se uni cu oamenii: „Găsindu-Mi plăcerea printre fiii oamenilor[1]"[2]; și a cugeta că Dumnezeu urăște nespus de mult păcatul. Deoarece păcatul este în același timp și potrivnic unirii Sale cu noi, pe care El o dorește atât de mult, dar și vrăjmaș desăvârșirii dumnezeiești. Întrucât Dumnezeu, prin faptul că este prin fire Binele absolut, lumină atotcurată și frumusețe desăvârșită, nu poate decât să urască din fire și să-I repugne infinit păcatul, care, pentru sufletele noastre, nu este altceva decât rău fără margini, întuneric, lipsă și urâțenie îngrozitoare. Și această ură a lui Dumnezeu împotriva păcatului este atât de aprinsă și de mare, încât, pentru nimicirea sa, s-au poruncit și săvârșit toate cele cuprinse în *Vechiul* și *Noul Testament*, de la început până la sfârșit, cuprinzând aici mai ales Preasfintele Patimi ale Fiului Său. Unii teologi și învățători susțin că, în scopul ștergerii din noi a oricărei greșeli, oricât de mici ar fi ea, Domnul nostru Iisus Hristos este gata, dacă va fi, bineînțeles, nevoie și s-ar cere, să Se dea pe Sine încă de alte mii de ori morții.

Pricepând, așadar, din aceste gânduri și cugetări (chiar dacă foarte nedesăvârșit) adâncimea dorului lui Dumnezeu

[1] Versetul acesta e citat și de dumnezeiescul Augustin undeva în rugăciunile sale închinate iubirii dumnezeiești, însă, deși l-am căutat foarte mult, nu l-am aflat.

[2] Este vorba, probabil, de *Pild.* 8, 31 (*n. trad.*).

de a intra în inima Ta, spre a birui desăvârşit vrăjmaşii Săi, dar şi ai tăi, vei aprinde în sinea ta dorinţa vie de a-L primi spre a înfăptui El în tine acest lucru. Şi aşa, după ce te vei îmbărbăta cu totul şi vei căpăta curaj din nădejdea că are să vină la tine Iisus, Arhistrategul tău ceresc, cheamă la război cu glas tare şi de multe ori acea patimă pe care voieşti s-o biruieşti şi doboar-o cu o râvnă şi dorinţă îndoite şi întreite, urând-o şi săvârşind faptele virtuţii potrivnice acelei patimi. Şi aşa vei face seara.

Iar dimineaţa, cu puţin înaintea dumnezeieştii Împărtăşanii, aruncă o scurtă privire asupra greşelilor pe care le-ai făcut de când te-ai împărtăşit până atunci şi pe care le-ai săvârşit cu atâta îndrăzneală, ca şi cum Dumnezeu n-ar exista, nici nu te vede sau judecă. Nici n-a pătimit pentru tine atâtea patimi pe Cruce. Fiindcă şi tu ai preferat mai degrabă poftele cele de nimic şi scârbavnice decât voia şi cinstirea lui Dumnezeu. Şi cugetând aşa, cu multă stânjeneală şi teamă sfântă te vei ruşina de nerecunoştinţa şi nevrednicia ta. Dar gândindu-te după aceasta, totodată, la abisul nemărginit al bunătăţii lui Dumnezeu, cheamă la Tainele Sale adâncul lipsei tale de recunoştinţă şi al puţinătăţii de credinţă, apropie-te de El cu îndrăzneală şi fă-I un loc cât mai larg în inima ta, spre a Se face Stăpânul şi Domnul ei absolut. Cum şi în ce chip? Când vei alunga din însăşi inima ta orice pornire şi iubire faţă de cele create şi apoi o vei pecetlui spre a nu intra în ea nimeni altcineva decât Dumnezeul tău.

Iar după ce te vei împărtăşi, retrage-te numaidecât în tainiţele inimii, închinându-te Domnului în primul rând cu toată smerenia şi evlavia, vorbindu-I în cugetul tău astfel: *„Tu vezi, o, Singurul meu Bine, cât de uşor Te vatăm şi câtă putere are asupra mea patima aceasta, care mă războieşte, şi*

că, prin mine însumi, n-am putere a mă slobozi de ea. De aceea, războiul acesta este cu precădere al Tău și doar în biruința de la Tine nădăjduiesc, chiar dacă este nevoie să lupt și eu însumi".

Îndreptându-te după aceea către Părintele ceresc, adu-I, ca mulțumire pentru biruința asupra sinelui tău, pe binecuvântatul Său Fiu, pe Care Acesta ți L-a dat prin dumnezeieștile Taine și Îl ai încă înăuntrul tău; și luptând împotriva acelei patimi, ce te războiește, așteaptă cu credință biruința de la Dumnezeu. Și nu este cu putință să te lipsească de biruință, dacă tu vei face, în ceea ce te privește, tot ce-ți stă în putere; și chiar dacă va voi a întârzia, în cele din urmă ți-o va da.

CAPITOLUL AL III-LEA

Cum să ne pregătim pentru Împărtășanie, spre a aprinde în noi iubirea de Dumnezeu

Ca să aprinzi, cu ajutorul acestei Taine cerești, iubirea ta de Dumnezeu, să-ți îndrepți gândul spre iubirea pe care El ți-o poartă, cugetând din seara anterioară că Acest Dumnezeu, Mare și Atotțiitor, nu S-a mulțumit doar să te creeze după chipul și asemănarea Sa, ci L-a trimis pe pământ pe Unul-Născut Fiul Său ca să-l cutreiere treizeci și trei de ani și să te caute și ca să îndure cumplitele pătimiri și chinuitoarea moarte pe cruce, spre a te răscumpăra din mâinile diavolului; și, mai mult decât orice, a voit, de asemenea, să lase pentru a ta trebuință și ca merinde această Preasfântă Taină. Așadar, cugetă cu luare-aminte, fiule, la mărețiile de negrăit ale acestei iubiri, în toate privințele atotdesăvârșită și atotminunată întrucât:

a) gândindu-ne că Dumnezeu ne-a iubit în chip veșnic și fără de început – deoarece, așa cum El Însuși este veșnic după Dumnezeirea Sa, tot așa este veșnic și în iubirea Sa, în virtutea căreia a hotărât în Sinea Sa de mai înainte de veci să ni-L dea pe Fiul Său în chipul acesta minunat – și, cuprinși lăuntric de veselie și bucurie duhovnicești, vom putea spune: „Așadar, încă din acel abis al veșniciei nimicnicia mea a fost atât de însemnată pentru Marele Dumnezeu și dragă Lui, că El Însuși S-a gândit la mine și a voit, prin vrerea iubirii Sale de negrăit, să-mi dea spre mâncare pe Însuși Fiul Său";

b) toate iubirile față de toate cele create, oricât de mari ar fi, au o oarecare măsură și hotar, pe care nu le pot depăși; numai iubirea lui Dumnezeu față de noi este nemăsurată. De aceea, voind Dumnezeu ca aceasta să se împlinească desăvârșit, L-a dat pe Însuși Fiul Său, deopotrivă în măreție și nemărginire cu Sine și de aceeași natură și fire cu El. Pe cât de mare este iubirea, tot atât de mare este și darul, dar și invers, pe cât de mare este darul, tot atât de mare este și iubirea. Amândouă sunt atât de mari, că o altă mărime nu e cu putință de închipuit de nici o minte omenească;

c) Dumnezeu nu a fost silit de nici o nevoie să ne iubească, ci o face doar din bunătatea Sa firească și din iubirea față de noi de necuprins cu mintea;

d) nici o faptă ori vrednicie a noastră n-a fost cu putință să premeargă, astfel încât Acest Dumnezeu infinit să manifeste o asemenea iubire nemăsurată față de ticăloșia noastră, ci El Însuși ni S-a dat întreg nouă, nevrednicelor Sale făpturi, doar în virtutea și mulțumită libertății Sale;

e) dacă te-ai gândi la curăția acestei iubiri, vei vedea că nu este asemenea celorlalte iubiri ale lumii, umbrită de vânarea unui interes anume. Dumnezeu nu are nevoie de bunurile noastre, căci și fără noi, prin El Însuși, El este atotfericit și preaslăvit. S-a aplecat spre noi din bunătatea și iubirea Sa negrăite, nu spre folosul Său, ci al nostru. Cu gândul la acestea, îți vei spune în sinea ta:

„Cum e cu putință ca Preaînaltul Dumnezeu să-Și dăruiască inima unei ziditi atât de josnice? Care Ți-e voia, Împărate al slavei, și ce aștepți de la mine, care nu sunt nimic altceva decât o mână de praf și țărână? Văd bine, o, Dumnezeul meu, întru lumina iubirii Tale înflăcărate, că nu ai decât un scop, care-mi arată foarte lămurit că iubirea Ta față de mine

este fără de vicleşug. Că nu din altă pricină mi Te dai întreg spre mâncare şi băutură decât spre a mă preface cu totul în tine; şi nu fiindcă ai nevoie de mine, ci fiindcă, venind să trăieşti în mine, şi eu în Tine, prin mijlocirea acestei uniri iubitoare, mă voi face cu totul asemenea Ţie, astfel încât, prin unirea inimii Tale cereşti cu inima mea pământească să se facă în mine o singură inimă, dumnezeiască şi nematerialnică."

De pe urma acestor gânduri să te umpli de uimire şi bucurie, văzându-te pe tine atât de înalt cinstit şi iubit de Dumnezeu, înţelegând că prin atotputernica Sa iubire El nu caută, nici nu vrea altceva de la tine decât să atragă asupra Sa întreagă iubirea ta, ca să te despartă mai întâi de toate cele create şi apoi de tine însuţi, care nu eşti altceva decât o zidire, ca să I te aduci Lui ca ardere de tot şi ca de atunci înainte mintea, voinţa şi aducerea ta aminte să nu fie puse în mişcare decât de iubirea şi voia dumnezeiască, ce-ţi vor chivernisi totodată şi toate simţurile. Şi văzând după acestea că nici un alt lucru nu va putea să lucreze în tine aceste roade dumnezeieşti precum Preasfânta Taină a dumnezeieştii Euharistii, deschide-ţi inima spre ea cu următoarele rugăciuni de dragoste şi doruri iubitoare:

„O, merinde mai presus de ceruri, când va veni ceasul acela în care mă voi jertfi şi eu întreg Ţie nu la alt foc decât la acela al iubirii tale? Când, oare, o, nezidită iubire? O, pâine a vieţii, când voi putea să trăiesc numai pentru tine, din tine şi întru tine? O, viaţa mea, viaţă frumoasă, viaţă dulce şi veşnică! O, mană cerească, oare când eu mă voi arăta scârbit de oricare altă mâncare cerească, dorindu-te numai pe tine, hrănindu-mă numai cu tine? Când va fi aceasta, o, dulceaţa mea?, când, singurul meu bine? O, Doamne al meu, Mult-dorite şi Atotputernice, sloboade-mi netrebnica inimă de orice alipire lumească

şi de orice patimă vinovată, împodobeşte-mi-o cu sfintele tale virtuţi şi cu acel rost adevărat pentru care voi face tot lucrul în chip curat, doar spre a-Ţi bineplăcea Ţie. Căci în chipul acesta vreau să-mi deschid Ţie inima; voiesc a Te ruga şi a Te sili gingaş să intri în ea, în această inimă în care Tu, Doamne al meu, voieşti a pune în lucrare, fără ca eu să arăt vreo împotrivire, acele roade pe care de-a pururi doreşti a le lucra".

Pregătindu-te de Sfânta Împărtăşanie, te vei strădui să nutreşti aceste simţăminte de iubire, şi seara, şi dimineaţa. Iar apoi, când se va apropia vremea, gândeşte-te la ce anume urmează să primeşti, adică la cum este Acel Fiu al lui Dumnezeu, a Cărui măreţie este mai presus de înţelegere, în faţa Căruia Cerurile şi toate puterile cereşti tremură!, la cum este Sfântul sfinţilor, oglindirea cea neîntinată, curăţia de necuprins cu mintea, faţă de Care nici o zidire nu-i curată! La cum este Cel Care a voit, din iubire pentru tine, să fie disprețuit, batjocorit şi răstignit de răutatea şi fărădelegea lumii, de parcă ar fi fost un vierme ce iese din pământ şi drojdia depusă de vin!

La cum este Acel Dumnezeu, în mâinile Căruia se află viaţa şi moartea întregii lumi! Şi la cum tu, care urmează a te împărtăşi, eşti, dimpotrivă, un nimic şi, prin viclenia ta, ai ajuns mai rău decât un nimic şi decât oricare dintre făpturile neînsemnate şi necurate, vrednic doar să te ruşinezi şi să fii batjocorit de demonii tartarului! La cum tu, în loc să aduci mulţumire pentru atâtea nenumărate binefaceri, ai nesocotit, pe temeiul închipuirilor şi poftelor tale, pe Stăpânul Acesta atât de înalt şi nemuritor şi preacinstitul Său Sânge! La Cel Care, în pofida acestora, te cheamă la dumnezeiasca Sa masă prin iubirea veşnică şi bunătatea mai presus de schimbare, iar uneori chiar te sileşte să te duci, sub

amenințarea morții și zicându-ți că „dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi"[1]. La Cel Care nu-ți închide ușa milostivirii Sale, nici nu-Și întoarce dumnezeiescul spate de la tine, chiar dacă ai fi lepros, șchiop, idropic, orb, demonizat și înrobit patimilor și desfrânării prin firea-ți!

Aceasta cere de la tine:

a) inima îndurerată pentru vătămarea pe care I-ai adus-o;

b) ura mai mult decât orice altceva față de păcat, fie el mic sau mare;

c) afierosirea cu totul față de El, de-a pururi ascultare și supunere în orice lucru voinței Sale cu o inimă plină, într-adevăr, de afecțiune și iubire;

d) credința statornică și nădejdea că El voiește să te ierte, să te curățească și să te păzească de toți vrăjmașii tăi.

Apoi, întărit de gândul la această iubire de negrăit a lui Dumnezeu, te vei apropia de dumnezeiasca Împărtășanie cu o teamă sfântă și iubitoare, zicând: *„Eu, Doamne al meu, nu sunt vrednic să Te primesc, fiindcă de atâtea ori Te-am vătămat și încă nu m-am căit cum se cuvine pentru vătămarea pe care Ți-am adus-o, nu sunt vrednic să Te primesc, fiindcă încă nu m-am curățit de pornirile și alipirea de păcatele săvârșite cu a mea voie; eu, Doamne al meu, nu sunt vrednic să Te primesc, fiindcă încă nu m-am dăruit cu sinceritate iubirii, voii Tale și supunerii față de Tine; o, Dumnezeul meu Cel Atotputernic și nesfârșit de Bun, Tu Însuți, prin puterea bunătății Tale, învrednicește-mă să Te primesc cu această credință".*

Iar după ce te vei împărtăși, retrage-te numaidecât în străfundurile inimii tale și, uitând de orice lucru creat, grăiește-I Dumnezeului tău în chipul acesta sau într-altul asemănător:

[1] *In.* 6, 53.

„O, Preaînalte Împărate al cerului, ce Te-a făcut să pogori în inima mea, a celui netrebnic, sărman, orb şi gol?" Şi El îţi va răspunde: „Iubirea". Şi tu, din nou Îi vei spune: „O, iubire necreată!, o, dulce iubire! Ce voieşti de la mine?", iar El îţi va răspunde că nu voieşte nimic altceva decât iubirea în chipul acesta: „Nu voiesc să se aprindă alt foc pe altarul inimii tale şi întru toate faptele şi lucrările tale decât focul iubirii Mele, pentru ca acesta să mistuie orice altă iubire şi vrere ale tale, pentru a se ridica la Mine «*mirosul cel bun de mireasmă* [duhovnicească]». Aceasta cer de-a pururi de la tine. Fiindcă Eu voiesc să fiu întreg al tău şi tu – întreg al Meu, dar asta nu se va petrece dacă nu te vei lepăda de tine, ci vei rămâne alipit de iubirea de sine, de părerile tale, de toată poftirea şi dorinţa de a fi preţuit de ceilalţi. Spre a-ţi da iubirea Mea, Eu îţi cer ura faţă de sine; Eu caut ca inima Mea să se unească cu a ta – căci din pricina asta ea Mi-a fost deschisă pe cruce cu suliţa. Şi îţi cer în întregime să fii al Meu, ca şi Eu să fiu în întregime al tău. Şi tu vezi că Eu sunt fără de preţ, însă Mă cobor la un preţ ca cel pe care-l ai tu. Cumpără-Mă, aşadar, sufletul Meu iubit, dându-te Mie. Eu voiesc, copilul Meu preadulce, să nu doreşti, să nu auzi, să nu vezi altceva afară de Mine şi afară de voia Mea, pentru ca Eu să fiu Cel Ce le voieşte, gândeşte, aude, pe toate în tine, astfel încât nimicnicia ta, absorbită întru abisul nemărginirii Mele, să se prefacă în ea. Şi aşa, tu vei fi în Mine cu totul desăvârşit, împăcat şi fericit, iar Eu întru tine voi fi pe deplin slujit şi mulţumit."

Zi de zi, sârguieşte-te a-ţi spori şi prisosi în suflet credinţa în această Preasfântă Taină a Euharistiei şi nu înceta niciodată să te minunezi de această Taină mai presus de înţelegere şi să te bucuri, cugetând la felul în care Dumnezeu Se arată în aceste smerite şi curate daruri ale pâinii şi vinului, spre a te

face mai sfânt, vrednic şi fericit. Că fericiţi sunt nu cei ce văd, ci cei ce cred, după cuvântul Domnului „Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut"[1]. Să nu doreşti să ţi Se arate Dumnezeu în viaţă în alt chip şi alt fel de descoperire decât în cele al Tainelor; caută să-ţi aprinzi voinţa prin această Taină şi să fii în fiece zi mai râvnitor întru împlinirea voii lui Dumnezeu în toate lucrurile. De fiecare dată când te aduci lui Dumnezeu prin această Taină, când te împărtăşeşti, să fii dispus şi pregătit a pătimi din iubire pentru El toate chinurile, mâhnirile şi ocările, de care vei avea parte, şi toată boala trupească.[2]

La urmă, [prin dumnezeiasca Liturghie] Îi vei aduce Părintelui ceresc pe Fiul Său, mulţumindu-I pentru darul primit şi înălţând cereri mai întâi pentru nevoile tale, apoi pentru întreagă Sfânta Biserică şi cei apropiaţi ţie, dar şi pentru binefăcătorii tăi şi pentru sufletele celor adormiţi întru dreapta credinţă. Şi această ofrandă [prin împărtăşirea ta la dumnezeiasca Liturghie] se va săvârşi întru aducerea-aminte de Jertfa prin care Fiul lui Dumnezeu S-a adus pe Sine Jert-

[1] *In.* 20, 29.

[2] Vasile cel Mare susţine, pe temeiul cuvintelor Apostolului Pavel, că asupra celor ce se împărtăşesc apasă încă o datorie, fiindcă unii ca ei trebuie să propovăduiască, prin împărtăşirea lor, moartea Domnului: „Căci de câte ori veţi mânca această pâine şi veţi bea acest pahar, moartea Domnului vestiţi" (*I Cor.* 11, 26); însă moartea Domnului nu a avut loc doar pentru cei ce se împărtăşesc, ci pur şi simplu pentru toţi oamenii, după cum acelaşi Pavel arată: „că dacă unul a murit pentru toţi, au murit deci toţi şi a murit pentru toţi" (*II Cor.* 5, 14-15); aşadar, cei ce se împărtăşesc sunt datori să arate, pentru iubirea, şi credinţa, şi poruncile lui Dumnezeu, ascultare până la moarte şi să nu mai trăiască în lume, în păcat şi în ei înşişi, ci doar în Dumnezeu, de Care s-au împărtăşit şi Care a murit şi a înviat pentru ei, după cum acelaşi Pavel ne arată în continuare: „ca cei ce vieţuiesc [în Hristos] să nu mai trăiască pentru ei înşişi, ci pentru Cela Care a murit şi a înviat pentru ei"(*II Cor.* 5, 15). Iar despre această propovăduire Sfântul Vasile ne spune că este o dogmă (învăţătură) predanisită de Apostolul Pavel („Că cei ce au renăscut prin Botez trebuie să se împărtăşească", *ş. urm.*, în *Despre Botez*, *PG* 31 1573).

fă Tatălui [pentru lume] (când, cu totul însângerat, a fost spânzurat pe cruce), şi aşa te vei uni nemijlocit cu aceasta.

În acelaşi chip, tu poţi stărui să-ţi aduci toate jertfele, cu alte cuvinte, toate dumnezeieştile liturghii, ierurgii şi rugăciuni, câte se săvârşesc în Sfânta Biserică zi de zi.

CAPITOLUL AL IV-LEA

Despre Împărtăşirea duhovnicească şi nematerialnică sau cum să ne împărtăşim de Hristos nematerialnic şi duhovniceşte

Dacă prin mijlocirea dumnezeieştilor Taine nu-L putem primi pe Domnul nostru de mai multe ori pe zi, în chip duhovnicesc şi nematerianic Îl putem primi în tot ceasul şi clipa, prin înfăptuirea tuturor virtuţilor şi a poruncilor Sale şi, în special, prin mijlocirea dumnezeieştii rugăciuni – mai ales a rugăciunii minţii.[1] Fiindcă Domnul Se află ascuns în virtuţi şi în sfintele Sale porunci şi cel ce înfăptuieşte o virtute sau o poruncă Îl primeşte, în acelaşi timp, în sufletul său pe Domnul, Care este ascuns în ele şi Care a făgăduit că va locui dimpreună cu Părintele Său în cel ce va ţine poruncile Sale: „Dacă Mă iubeşte cineva, va păzi cuvântul Meu, şi Tatăl Meu îl va iubi, şi vom veni la el şi vom face locaş la el"[2]. Iar

[1] Asta pentru că toate celelalte virtuţi, prin asemănarea lor cu Dumnezeu, îi oferă omului virtuos putinţa de a se uni cu Dumnezeu, dar nu-l şi unesc cu El în adevăratul sens al cuvântului; în schimb, rugăciunea minţii are puterea aceasta, de a-l uni pe om cu Dumnezeu *(a se vedea* şi cap. al XLV-lea); într-un fel anume, celelalte virtuţi se aseamănă instrumentelor de lucru cu care două scânduri pot fi îndreptate pentru a fi lipite, iar rugăciunea se aseamănă cleiului cu care ele sunt unite. De aceea şi marele Grigorie al Thessalonicului a spus că: „Puterea rugăciunii săvârşeşte şi împlineşte tainic ridicarea (extatică) a omului la dumnezeire şi unirea cu ea, fiind puntea de legătură (liantul) dintre făpturile cuvântătoare şi Creatorul lor" (*Filocalia*, p. 962).

[2] *In.* 14, 23. De aici dumnezeiescul Maxim trage concluzia că cel ce lucrează poruncile Domnului nu-L primeşte în sufletul Său doar pe Domnul,

părtășia și unirea aceasta nu ne pot fi înstrăinate de nici o altă zidire sau făptură, afară de nepăsarea ori de o altă greșeală a noastră. Iar uneori această părtășie este atât de rodnică și bineplăcută lui Dumnezeu, cum probabil celelalte părtășii pe calea Tainelor nu ajung să fie, din pricina neajunsurilor primitorilor ei. Așadar, ori de câte ori vei avea starea și pregătirea necesare unei asemenea împărtășiri, Îl vei afla pregătit și dornic pe Fiul lui Dumnezeu, Care de la Sine te va hrăni duhovnicește, cu propriile mâini.

Spre a te pregăti de împărtășirea aceasta nematerialnică întoarce-te cu mintea spre Dumnezeu și ia aminte, pe de o parte, la păcatele tale, iar, pe de alta, la Dumnezeu și întristează-te pentru vătămarea pe care I-ai adus-o și cu toată smerenia și credința roagă-I-te să primească a veni în sărmanul tău suflet cu un har reînnoit, spre a te tămădui și întări împotriva vrăjmașilor.

Sau, când ești gata să-ți silești și chinuiești firea împotriva vreunei pofte [ce te luptă], sau spre a pune în faptă o virtute, sau spre a păzi o anume poruncă, împlinește lucrarea respectivă cu scopul de a-ți pregăti inima pentru Dumnezeu, Care întotdeauna ți-o cere și, întorcându-te, după aceea, spre El, strigă-L cu dor să vină cu harul Său să te vindece și să te sloboadă de vrăjmași, pentru ca numai El să-ți aibă inima sub stăpânirea Sa.

Sau, aducându-ți aminte de rugăciunile, mai sus pomenite, privitoare la Împărtășirea prin Taina Euharistiei, grăiește-I lui Dumnezeu cu inima plină de ardoare: *„Când, Doamne al meu, am să Te primesc încă o dată?, când oare?"*

---

ci dimpreună cu El primește și pe Tatăl, Care ființează împreună cu El, dar și pe Duhul Sfânt, Cel nedespărțit de El, cu alte cuvinte primește întreagă Sfânta Treime, făcându-se sălaș al Acesteia (*A doua centurie despre cunoștința de Dumnezeu*, 71, *Filocalia*, p. 356).

ş.a.m.d.. Şi dacă voieşti să te pregăteşti într-un chip şi mai bun ca să te împărtăşeşti duhovniceşte, începe-ţi de cu seară toate nevoinţele aspre şi înfăptuirea virtuţilor şi a oricărei fapte bune propuse de tine pentru aceasta, adică a primirii duhovniceşti a Domnului tău, şi dimineaţa, odată cu venirea zorilor, gândeşte-te: „De ce bine, frumuseţe, fericire are parte sufletul care se împărtăşeşte cu vrednicie de Preasfânta Taină a Euharistiei!" Deoarece prin acestea se redobândesc toate virtuţile pierdute şi sufletul se reîntoarce la frumuseţea dintâi şi se face părtaş roadelor şi bunurilor aduse de patima Fiului lui Dumnezeu. Apoi treci de la părtăşia prin Taina Euharistiei la împărtăşirea duhovnicească şi, cugetând că aproape de aceleaşi bunuri te bucuri în chip nematerialnic şi prin mijlocirea acesteia, sârguieşte-te să aprinzi în inima ta o cât mai mare dorinţă de a-L primi duhovniceşte şi nematerialnic; şi, după ce te vei aprinde de aceasta, întoarce-te spre Domnul şi spune-I:

„Întrucât nu pot, Doamne al meu, să Te primesc în ziua de acum prin Taina Euharistiei, fă cu putinţă, o, Bunătate şi Putere nezidită, să Te primesc cu vrednicie în chip duhovnicesc şi acum, şi în tot ceasul, şi în fiece zi, dându-mi Tu har şi putere noi asupra tuturor vrăjmaşilor mei şi mai ales a acelor patimi şi duşmani cărora, spre a-Ţi bineplăcea şi a-Ţi împlini voia, mă împotrivesc şi cu care, de dragul Tău, mă războiesc."[1]

[1] Dar şi cei care nu pot, adeseori şi de fiecare dată când voiesc, să primească împărtăşirea tainică, adică să se împărtăşească cu Hristos, Care Se află în dumnezeieştile Taine – ori fiindcă se află la pustie, unde nu există nici preot, nici jertfelnic şi nici vreo biserică, ori fiindcă se află în lume, însă sunt opriţi de duhovnici nu din pricina unei greşeli, ci a obiceiului, rău şi nesănătos, care s-a înstăpânit –, unii ca aceştia, repet, deoarece au dorinţa, dar şi dragostea spre a se împărtăşi prin dumnezeieştile Taine cu Hristos, dar din motivele mai înainte menţionate (sau şi din alte pricini constrângătoare) nu le stă în putinţă, să se împărtăşească nematerialnic şi duhovniceşte cu Hristos în si-

CAPITOLUL AL V-LEA

Despre mulțumirea datorată pentru harurile primite

Deoarece tot binele pe care-l dobândim și săvârșim este al lui Dumnezeu și de la Dumnezeu, suntem datori să-I mulțumim pentru toată buna nevoință și biruință și pentru toate binefacerile, primite din mâna Lui milostivă, atât văzute, cât și ascunse, ori de obște, ori individuale, după cum stă scris: „Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus, pentru voi"[1]. Întrucât, după dumnezeiescul Hrisostom, „cea mai bună formă de păstrare a binefacerii primite este aducerea-aminte de binefacere și recunoștința perpetuă pentru ea".[2] Pentru ca să facem aceasta în modul cuvenit, să înțelegem scopul în virtutea căruia Dumnezeu Se mișcă spre a ne dărui harurile Sale.

Și pentru că în orice binefacere scopul cel dintâi al lui Dumnezeu este cinstea și supunerea față de voia Sa:

---

nea lor, după cum zice și Sfântul Nicolae Cabasila în *Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii* (cap. 42), fiindcă Hristos, Care Se află în dumnezeieștile Taine, nematerialnic, și ascuns, și nevăzut, le transmite acestora harul din Sfintele Taine, în chipul în care El știe.

[1] *I Tes.* 5, 18.

[2] Astfel că și Avvá Isaac scrie: „Mulțumirea (recunoștința) adusă de primitorul binefacerii îl poftește pe pricinuitorul ei să-i facă daruri și mai mari decât cele dintâi" (*Cuvântul* 10, p. 186). Iar unii au tâlcuit următorul verset din *Psalmi* în sensul că ar fi rostit de Dumnezeu în felul acesta: „Căci ce există pentru Mine în cer afară de tine (*adică* de mulțumirea ce Mi se datorează)? Și de la tine (adică, *omule*) ce alteeva am dorit pe pământ (cu alte cuvinte, *decât să-Mi aduci slavă și mulțumire)*" (*Ps.* 72, 24).

a) gândeşte-te că cel mai mare act de recunoştinţă pe care-l poţi săvârşi înaintea lui Dumnezeu, pentru toate binefacerile trimise, este să-I păzeşti poruncile, să-L cinsteşti şi să te faci următor voilor Sale neîntârziat, după cum, de altfel, s-a scris: „Ce altceva cere Domnul de la tine decât să fii gata să-I urmezi Domnului Dumnezeului tău?"[1];

b) întrucât îţi dai seama că nu ai nimic la măsura nici uneia dintre binefacerile primite, că nu ai săvârşit nimic altceva decât păcate şi acte de nerecunoştinţă, cu o prea-adâncă smerenie să-I spui lui Dumnezeu: „Cum este cu putinţă, Doamne al meu, să primeşti să-mi faci mie, celui mort şi asemenea unui câine împuţit, atâtea binefaceri? Binecuvântat fie numele Tău în vecii vecilor!"; şi

c) gândindu-te că prin binefacerile Sale El cere de la tine să-L iubeşti şi să-I slujeşti, aprinde-te şi tu de dragostea faţă de un asemenea Stăpân, vrednic de iubit, şi de dorinţa sinceră de a-I sluji după cum El Însuşi voieşte. Pentru aceasta însă să-I aduci sinea ta drept ofrandă în felul ce urmează.

[1] *Mih.* 6, 8.

CAPITOLUL AL VI-LEA

Despre ofranda nematerialnică sau cum să te aduci pe tine însuţi, dimpreună cu toate lucrurile tale, ofrandă lui Dumnezeu în chip nematerialnic

Pentru ca ofranda de sine să fie desăvârşită în toate privinţele şi vrednică de iubirea lui Dumnezeu, e nevoie de două lucruri: să-ţi alipeşti ofranda de ofrandele pe care Hristos le-a adus Tatălui, iar voia şi inima să-ţi fie desprinse de iubirea faţă de orice creatură.

Cu privire la primul lucru, să ştii că Fiul lui Dumnezeu, trăind în această vale a plângerii, nu S-a adus doar pe Sine Însuşi, dimpreună cu faptele Sale, ofrandă Părintelui Ceresc, ci totodată şi pe noi, dimpreună cu toate lucrurile noastre, ne-a adus Părintelui Ceresc, astfel încât ofrandele noastre, spre a fi bineplăcute lui Dumnezeu, trebuie să se unească cu ofrandele aduse de Hristos şi întru nădejdea acestora.

Cu privire la cel de-al doilea lucru, gândeşte-te bine, înainte de a-ţi aduce ofranda, dacă voinţa ta e alipită de ceva anume. Căci dacă există o cât de mică alipire, trebuie să te desprinzi mai întâi tu singur, pe cât cu putinţă, de orice iubire şi apoi să alergi la Dumnezeu spre a te desprinde El desăvârşit, cu dreapta Sa, şi aşa vei putea să te aduci pe tine însuţi dumnezeieştii măreţii, dezlegat şi slobod de orice. Şi ia aminte bine că, dacă te vei aduce pe tine însuţi lui Dumne-

zeu, fiind alipit de cele create, nu te vei aduce pe tine însuți, ci pe cele create. Fiindcă nici tu nu ești al tău, ci al acelor lucruri create de care voia ți-e alipită; iar acest lucru nu doar nu este plăcut lui Dumnezeu, ci e ca și cum ai voi să-ți bați joc de El. Căci, după cum nu erau primite înaintea lui Dumnezeu jertfele cu o oarecare meteahnă – de aceea a și poruncit Dumnezeu să nu I se aducă animale oarbe, șchioape sau cu o cât de mică meteahnă („Toate câte au meteahnă în sine să nu le aduceți Domnului, că nu vor fi primite"[1]), tot așa nici ofranda de sine cu o asemenea meteahnă sau alipire de cele pământești[2] nu va fi primită, întrucât cele aduse lui Dumnezeu se cuvine să fie totodată și vrednice de El, după Iisus Sirah: „Adu Domnului prinoase cu vrednicie"[3].

Din această pricină se întâmplă ca atâtea dintre aducerile sinelui nostru ca ofrandă lui Dumnezeu nu doar să rămână goale și zadarnice, ci și fără de rod și, mai mult, să ajungem ca, după ce le aducem, să și cădem în diferite greșeli și păcate. Firește, e cu putință să ne oferim pe noi înșine lui Dumnezeu, chiar dacă suntem alipiți de cele create, însă numai cu un singur scop: acela ca Bunătatea Sa să ne dezlege de aceste legături care ne țin atașați de lucruri, pentru ca așa să ne putem dărui cu desăvârșire dumnezeiești Sale măreții și slujiri. Și aceasta trebuie făcut de multe ori, cu mare iubire și din toată inima.

Să fie, așadar, frate, ofranda ta adusă lui Dumnezeu nealipită de nimic, străină de orice voie a ta și fără a lua amin-

[1] *Lev.* 22, 20.

[2] Căci aceasta este, după Vasile cel Mare (*Regulile Mari*, 53, *PG* 113, 117), sfințirea: a te afierosi Dumnezeului Celui Sfânt în toată vremea cu desăvârșire și fără întrerupere, sârguindu-te a săvârși cele plăcute lui Dumnezeu; pe lângă acestea, el mai afirmă că este un lucru necuvios și nerușinat ca ceea ce a fost afierosit o dată lui Dumnezeu să fie luat înapoi și încredințat unei folosințe comune și omenești.

[3] *Sir.* 14, 11.

te nici la bunătăţile pământeşti, nici la cele cereşti, ci doar la voia şi pronia lui Dumnezeu, Căruia eşti dator să I te supui şi jertfeşti în întregime ca o ardere de tot necurmată. Şi dând uitării tot ceea ce e creat, să-I spui: *„Iată, Doamne şi Făcătorul meu, mă pun cu totul, pe mine şi toate voile mele, în mâinile voii proniei Tale veşnice; fă cu mine, aşadar, după cum voieşti şi Îţi e pe plac în viaţa, moartea şi după moartea mea, în întreaga şedere aici şi în veşnicie".*

Dacă te vei aduce ofrandă în chipul acesta şi cu sinceritate (lucru de care-ţi vei da seama odată ce vei avea parte de împotriviri în privinţa acestei ofrande), dintr-un neguţător lumesc vei ajunge unul evanghelic şi atotfericit, fiindcă tu vei fi al lui Dumnezeu şi Dumnezeu, al tău şi El va rămâne de-a pururi casnicul (prietenul) acelor oameni care se ridică pe ei înşişi deasupra tuturor celor zidite, până şi deasupra propriei persoane, şi se dau cu totul, şi se jertfesc măreţiei dumnezeieşti.

Aşadar, fiule, acum vezi că ai aici un chip prin care îţi stă în putinţă să-i biruieşti pe toţi vrăjmaşii tăi. Că, dacă ofranda de care am vorbit te va uni în felul acesta cu Dumnezeu, tu vei ajunge în întregime al Lui şi El, în întregime al tău, încât care vrăjmaş şi ce putere vor mai putea de acum vreodată să te vatăme?

Iar când voieşti să-I aduci ca ofrandă una dintre faptele tale, precum postul, rugăciunea sau vreo faptă de îndelungă-răbdare sau oricare alta dintre toate celelalte fapte bune, îndreaptă-ţi mintea mai întâi, aşa cum am spus deja, asupra ofrandei pe care Hristos a făcut-o Tatălui, când fie a postit, fie S-a rugat, fie îndelung a răbdat *ş.a.m.d.*, şi aşa, cu îndrăzneala pe care ţi-o dă puterea acestora, adu-I şi tu făptuirile tale.

Iar dacă voieşti să aduci ca ofrandă Tatălui ceresc una dintre faptele (lucrările) săvârşite de Hristos, în schimbul datoriilor (păcatelor) tale, aruncă-ţi o privire îndeobşte asupra tuturor păcatelor tale, uneori chiar şi asupra unui singur păcat şi, văzând lămurit că este cu neputinţă ca tu, de la tine însuţi, să-ţi afli răscumpărarea pentru nenumăratele tale păcate înaintea mâniei lui Dumnezeu, ori să te faci slujitor al dreptăţii dumnezeieşti[1], te vei îndrepta, în chip necesar, spre viaţa şi patima Fiului Său şi vei cugeta adânc la una dintre faptele săvârşite de El (fie când a postit, sau S-a rugat, sau a fost chinuit, sau Şi-a vărsat sângele Său), ce-ţi pot fi loc de scăpare[2]; şi îţi vei da seama că El a adus ca ofrandă acele fapte, patimi, sânge, spre a îmblânzi mânia lui Dumnezeu, pricinuită de datoriile (păcatele) tale, ca şi cum I-ar fi spus:

„O, Veşnice Părinte, iată că după voia Ta Mă fac cu prisosinţă slujitor al dreptăţii Tale pentru păcatele şi datoriile acestui rob al Tău. Să binevoiască, aşadar, dumnezeiasca Ta măreţie a-l ierta şi a-l primi printre cei aleşi ai Tăi." Atunci şi tu să faci aceeaşi ofrandă şi aceleaşi cereri să înalţi Tatălui Însuşi pentru tine, spre a-ţi da slobozire de orice datorie prin puterea acelora. Şi, folosindu-te de acest chip de ofrandă, vei începe să faci aceasta nu doar trecând de la o taină a vieţii şi a patimii Sale la alta, ci şi de la o faptă (circumstanţă) anume, a fiecărei taine a acestora în parte, la alta, şi nu doar pentru propria persoană, ci şi pentru ceilalţi.

---

[1] *Cf. II Cor.* 11, 15 (*n. trad.*).

[2] Ia aminte la aceea că fiecare faptă (lucrare) şi fiecare dintre felurile în care a pătimit Domnul nostru sunt socotite de unii învăţători drept „taine". Deoarece fiecare dintre ele ascunde un înţeles tainic; de aceea ni se şi spune mai jos, în capitolul de faţă, că trebuie să trecem de la o taină a vieţii şi Patimii Sale la alta; aşa că, la aflarea unora ca acestea, să nu te cuprindă îndoiala.

CAPITOLUL AL VII-LEA

Despre evlavia resimțită trupește și despre răceala și uscăciunea duhovnicească ale acestei evlavii

Evlavia resimțită trupește, adică a simți, frate, lăuntric, în sinea ta, dacă ești râvnitor, iubitor, cu inima zdrobită și plin de cucernicie față de cele dumnezeiești, se întâmplă când de la firea ta[1], când de la diavolul[2], când de la dumnezeiescul har. După roadele ei îți vei da seama de obârșia sa. Căci, dacă nu va urma o îmbunătățire a vieții tale [duhovnicești], vei bănui că este fie de la diavolul, fie de la însăși firea ta, și atunci cu atât mai mult te vei desfăta și alipi de ea și o vei pofti, dobândind și o mai bună părere despre propria persoană. Când, așadar, vei vedea că mintea ta simte desfătare și folos de pe urma înțelesurilor duhovnicești, nu mai zăbovi întrebându-te care le este originea, nici nu te încrede în ele, nici nu lepăda cunoștința smerită de sine, ci sârguiește-te cu și mai multă luare-aminte, și ură de sine să-ți păstrezi mintea slobodă de orice alipire, fie pământească, fie duhovnicească. Și nu dori nimic altceva decât pe Dumnezeu și ceea ce este plăcut Lui.

[1] De pildă, unii sunt evlavioși și ajung la zdrobirea inimii mai ușor, precum femeile sau cei care au parte de un caracter mai blând prin firea lor.

[2] Se socotește că unii de la diavolul sunt evlavioși și ajung la zdrobirea inimii întrucât fac aceste lucruri fie din iubirea de slavă deșartă și spre a plăcea oamenilor, fie din pricina ipocriziei, beției sau a altor patimi asemănătoare.

Tot așa, răcirea și sterpăciunea evlaviei și ale zdrobirii inimii provin din cele trei pricini amintite: a) de la diavolul, care vrea să ne pervertească mintea, abătând-o de la lucrarea celor duhovnicești spre deșertăciunile și plăcerile lumii; b) de la noi înșine, din pricina păcatelor, alipirilor de cele pământești și a nepăsării noastre și c) de la harul dumnezeiesc, din următoarele pricini: fie spre a ne atrage atenția să fim mai osârduitori, lepădând orice alipire și îndeletnicire ce nu aparțin lui Dumnezeu, nici nu tind spre El; fie ca să cunoaștem din propria experiență că orice bine al nostru vine de la El; fie ca să cinstim mai mult, în vremea următoare, harismele Sale, păzindu-le în smerenie și cu luare-aminte; fie ca să ne unim și mai strâns cu dumnezeiasca Sa măreție, printr-o lepădare desăvârșită de noi înșine, până și în ceea ce privește desfătările duhovnicești, pentru ca nu cumva, alipindu-ne de acestea, să ne împărțim inima, pe care Dumnezeu o vrea întreagă pentru Sine, în două; fie pentru că bunăvoirea Sa, întru folosul nostru, este aceea de a ne vedea că luptăm din toate puterile, dar și cu ajutorul harului Său.

Așadar, dacă ești rece și secătuit duhovnicește și nu ai evlavia, iubirea și străpungerea inimii cuvenite pentru cele dumnezeiești, retrage-te în sinea ta ca să vezi din pricina cărui neajuns ți-a fost luată această evlavie; și luptă cu acel neajuns nu spre a recâștiga simțirea harului, ci ca să îndepărtezi de la tine ceea ce nu este bineplăcut lui Dumnezeu. Dacă nu vei afla pricina, fă în așa fel ca evlavia ta trupească să ajungă adevărata evlavie, adică supunere osârduitoare față de voia lui Dumnezeu. De aceea sârguiește-te să nu-ți lași pentru nici o pricină nevoințele tale duhovnicești, ci să le urmezi cu toată puterea, chiar dacă ți s-ar părea nerodnice și nefolositoare, bând de bunăvoie paharul amărăciunii pe care ți-l dă,

odată cu răcirea evlaviei şi lipsirea de dulceaţa duhovnicească, voia iubitoare a lui Dumnezeu.

Şi voia să nu-ţi fie aceea de a-L urma pe Iisus doar când urcă pe muntele Tabor, ci şi când urcă pe Golgota, adică să nu-ţi fie voia a simţi înăuntrul tău doar lumina dumnezeiască, bucuriile şi desfătările duhovniceşti, ci şi beznele, întristările, supărările şi leacurile amare, pe care sufletul le gustă în urma ispitelor demonilor, fie ele lăuntrice, fie din afară. Şi chiar dacă vreodată o asemenea răceală şi secătuire duhovnicească sunt însoţite de atât de multe întunecări ale minţii, încât tu nu ştii nici ce să faci, nici unde să te îndrepţi[1], să nu-ţi fie teamă, ci să rămâi statornic pe cruce, departe de orice desfătare pământească, pe care lumea sau cele zidite ar voi să ţi-o ofere. Tăinuieşte-ţi pătimirea de toţi ceilalţi oameni şi vădeşte-o numai părintelui tău duhovnicesc, dar nu spre a-ţi afla uşurarea de chinuri, ci ca să-ţi tălmăcească chipul în care să o înduri aşa cum este plăcut lui Dumnezeu[2].

Nu te folosi nici de rugăciuni, nici de dumnezeiasca Împărtăşanie şi nici de celelalte nevoinţe ale tale spre a avea parte de desfătări dumnezeieşti, şi a te pogorî de pe crucea ta, şi a înceta să-ţi tai voia, ci ca să primeşti puterea de a-ţi înălţa crucea întru slava şi mai mare a Celui Răstignit, arătându-te mulţumitor faţă de ceea ce El voieşte şi de felul în care voieşte. Şi dacă vreodată nu vei putea, din pricina tulburării minţii, să cugeţi (meditezi) şi să te rogi după obiceiul tău, străduieşte-te a cugeta cât poţi mai bine şi ceea ce nu

[1] Cercetează cuvântul al LVII-lea al Avvei Issac Sirul şi acolo vei vedea prefacerile, prin care va trece sufletul, cu întunecările, unele mai mari decât altele, deznădejdea, groaza, îndoiala în credinţă şi hulirile ce-l pândesc; cum, de ce şi cine are parte de acestea şi în ce fel se vor tămădui.

[2] Şi dumnezeiescul Isaac aminteşte în acelaşi cuvânt că e nevoie ca cel ce pătimeşte asemenea lucruri să aibă în preajma sa un om, priceput şi încercat, spre a fi luminat şi întărit de acesta.

poţi face cu mintea sileşte-te să faci cu ajutorul voinţei şi al cuvintelor, vorbind cu tine însuţi, dar şi cu Dumnezeu, şi vei vedea că o să ai parte de roade minunate, inima ta câştigând însufleţire şi putere.

Aşadar, în vremea întunecării minţii tale, poţi spune: „Pentru ce eşti mâhnit, suflete al meu, şi pentru ce mă tulburi? Nădăjduieşte în Dumnezeu că-L voi lăuda pe El; mântuirea feţei mele este Dumnezeul meu"[1]; „Pentru ce, Doamne, stai departe? Pentru ce treci cu vederea la vreme de necaz?"[2]; „Nu mă lăsa, Doamne Dumnezeul meu, nu Te depărta de la mine"[3]. Şi, aducându-ţi aminte de sfânta învăţătură pe care Dumnezeu i-a insuflat-o Sarei, iubita soţie a lui Tobit, la vreme de necaz, foloseşte-te de ea şi tu, zicând cu glas viu: „Că neîndoielnic de aceasta va avea parte tot cel ce-Ţi va sluji Ţie în viaţa aceasta; că de va fi supus încercării, se va încununa; iar de va fi întru necaz, îşi va afla slobozire; şi chiar de va fi în mustrare, nu se va lipsi de mila Ta; că Tu nu Te veseleşti întru nimicirea noastră; fiindcă după furtună, Tu înseninezi [cerul] şi după lacrimi şi tânguiri reverşi bucurie. Fie numele Tău, Dumnezeul lui Israil, binecuvântat în veci!".[4]

Îţi vei putea aduce aminte de Hristos Care, aflându-Se în Grădina Ghetsimani şi pe Cruce, în cea mai mare parte a chinurilor Sale trupeşti a fost părăsit de Tatăl Său Ceresc; având aceasta în minte, în timp ce-ţi ridici şi tu crucea, spune din toată inima: „Facă-se voia Ta"[5], „însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti"[6]. Şi făcând aşa, răbdarea şi rugăciunea ta

[1] *Ps.* 42, 6-7.
[2] *Ps.* 9, 21.
[3] *Ps.* 37, 21.
[4] *Tob.* 3, 21-23, conform *Vulgatei* (*n. trad.*).
[5] *Mt.* 6, 10.
[6] *Mt.* 26, 39.

vor aprinde flacăra jertfei inimii tale până la tronul lui Dumnezeu şi tu vei rămâne cu adevărat evlavios, fiindcă, aşa cum am zis, adevărata evlavie nu este altceva decât voinţa râvnitoare şi iubirea statornică de a-I urma lui Hristos cu crucea pe umeri, oricare ar fi calea pe care El ne va chema la Sine, şi de a-L voi pe Dumnezeu de dragul lui Dumnezeu, fiindcă aşa voieşte El, şi, câteodată, de a-L părăsi pe Dumnezeu de dragul lui Dumnezeu, adică fiindcă aşa voieşte El.

Căci dacă ar voi oamenii să-şi măsoare sporirea duhovnicească pe temeiul acestei adevărate evlavii, şi nu pe temeiul celei simţitoare (trupeşti), adică pe temeiul simţirii în inima lor a dulceţii duhovniceşti a harului, neîndoielnic nu s-ar lăsa înşelaţi nici de ei înşişi, nici de diavolul, nici cuprinşi, fără nici un folos, de întristare. Dimpotrivă, s-ar arăta plini de recunoştinţă faţă de Dumnezeu pentru tot binele pe care li-l face şi s-ar dedica cu mai multă căldură slujirii dumnezeieştii Sale măreţii, Care le chiverniseşte pe toate şi îngăduie asemenea lucruri întru slava Sa şi spre folosul nostru.

Unii, deşi se feresc cu frică şi socotinţă de prilejurile căderii în păcate, ajung în rătăcire, fiindcă uneori, fiind războiţi, fie de cumplite gânduri urâte, fie de vise îngrozitoare şi murdare, se tulbură şi îşi pierd curajul, socotind că au fost părăsiţi de Dumnezeu şi că s-au îndepărtat cu totul de El. Aşa că se descurajează şi sunt în primejdia de a cădea în deznădejde. Iar dacă părăsesc nevoinţa cea bună a virtuţilor, se întorc în Egiptul patimilor, fără să fie în stare să priceapă cum trebuie harul ce li s-a dat de Dumnezeu, Care îngăduie să fie tulburaţi de aceste duhuri ale ispitei spre a-i aduce la smerita cunoştinţă de sine şi a se apropia de El ca nişte fiinţe plăpânde, care au nevoie de ajutorul Său. Aşadar se plâng de lucrul

pentru care, de fapt, s-ar fi cuvenit să se arate recunoscători bunătății Sale nemărginite.

În asemenea împrejurări să cugeți cât mai profund asupra înclinației tale pervertite, pentru care Dumnezeu voiește, spre binele tău, să înțelegi că este gata să te facă să cazi în relele cele mai năprasnice și că, fără ajutorul Lui, te vei prăvăli, din pricina ei, în cele mai mari nenorociri. Apoi gândul tău se va muta la nădejdea și credința că Dumnezeu este gata să te sprijine, fiindcă te face să vezi primejdia și dorește să te aducă mai aproape de Sine, îndemnându-te să I te rogi și să alergi la El, fiind dator, din această pricină, să-I aduci smerită și adâncă mulțumire.

Și fii încredințat că asemenea gânduri ispititoare, fie ele hulitoare, viclene sau murdare, se alungă mai degrabă printr-o răbdare stăruitoare, printr-o silă iscusită ori prin disprețuirea lor desăvârșită decât printr-o împotrivire îndelung-cumpănită și un război îndărătnic.[1]

[1] *A se vedea* prima notă la capitolul al XIII-lea al părții întâi.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

Despre cercetarea conştiinţei

Privitor la cercetarea conştiinţei, să ai în vedere trei lucruri: greşelile tale din fiecare zi, pricinile acestor greşeli şi strângerea de inimă şi râvna spre a te lupta cu ele şi a dobândi virtuţile potrivnice lor. Cât priveşte greşelile, să faci ceea ce ţi-am arătat în capitolul al XXVI-lea când suntem răniţi *ş.a.m.d.*. În privinţa cauzelor, sileşte-te să le biruieşti, să le dobori la pământ. În privinţa râvnei şi a dobândirii virtuţilor, întăreşte-ţi voinţa prin neîncrederea în propria persoană, adică prin faptul de a nu te bizui deloc pe tine, punându-ţi nădejdea şi încrederea în Dumnezeu cu ajutorul rugăciunii, al urii faptelor răutăţii şi al dorinţei de a împlini faptele virtuţii potrivnice viciului respectiv.

Sileşte-te, frate, să-ţi păstrezi conştiinţa nepătată de-a pururi, în toate gândurile, cuvintele şi faptele tale, adică să nu fii osândit sau mustrat de ea pentru nici un lucru anume. Căci cel ce-şi cercetează în profunzime sfânta şi dreapta conştiinţă nu este cu putinţă să greşească vreodată, iar dacă va greşi, nu este cu putinţă să nu se îndrepte [cu ajutorul ei], întrucât aceasta este legea firească, aşezată de Dumnezeu în inimile oamenilor, spre a-i călăuzi neîncetat ca un felinar la toate cele bune, după cum a spus şi Sfântul Nil: „Ca luminător, la săvârşirea faptelor tale, să ai ca îndrumare conştiinţa", dar şi Apostolul Pavel, referindu-se la „[poruncile]

Legii lui Dumnezeu, care este scrisă (întipărită) în inimile [noastre]"[1].

Eşti dator să-ţi păstrezi neosândită conştiinţa cu privire la Dumnezeu, la propria persoană, la aproapele şi la celelalte lucruri. Cu privire la Dumnezeu, să-ţi cercetezi conştiinţa dacă a păzit toate câte ai datoria să păzeşti în relaţie cu El, dacă ţii toate poruncile, până chiar şi cea mai neînsemnată[2],

[1] *Rm.* 2, 15.

[2] În introducerea la *Regulile Mari*, Sfântul Vasile cel Mare arată cu foarte multă înţelepciune şi în amănunt că toţi creştinii, mici şi mari, sunt datori să păzească toate poruncile, date nouă de Domnul în *Sfânta Evanghelie*, fără nici o deosebire:

a) fiindcă Domnul, trimiţându-i pe ucenicii Săi la propovăduire, le-a spus să înveţe toate neamurile, ca acestea să păzească toate poruncile pe care El le-a rânduit: „Mergând, învăţaţi toate neamurile (...), învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă" (*Mt.* 28, 19-20), şi nu pe unele dintre porunci să le păzească, iar pe altele să le nesocotească, ci să le ţină pe toate, fără nici o deosebire;

b) căci, dacă n-ar fi fost trebuincioase toate poruncile pentru mântuirea noastră, nu s-ar fi consemnat în scris în întregime în dumnezeiasca *Scriptură*, nici Domnul n-ar fi poruncit să le păzim pe toate în mod necesar;

c) căci, dacă Domnul ne-a poruncit să ajungem la desăvârşire („Fiţi, dar, voi desăvârşiţi" [*Mt.* 5, 48]), şi Pavel pretinde ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârşit, deplin şi întregit („ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârşit" [*II Tim.* 3, 17]), este clar că desăvârşirea şi deplinătatea aceasta ne vor fi dăruite de păzirea poruncilor lui Hristos;

d) fiindcă toate poruncile Domnului sunt strâns legate una de alta asemenea unui lanţ şi nu e cu putinţă ca cel care dezleagă şi încalcă o singură poruncă să nu le încalce şi dezlege totodată pe toate celelalte; şi nu va avea parte într-atât de răsplată pentru toate celelalte porunci pe care le-a păzit, pe cât va avea parte de certare pentru acea singură poruncă pe care n-a ţinut-o; aşa că, pe de o parte, şi Iacov, ruda Domnului, zice că „Cine va păzi toată legea, dar va greşi într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat faţă de toate poruncile" (*Iac.* 2, 10), iar, pe de alta, însuşi Vasile ne atrage atenţia: „Ce folos îmi vor aduce mie toate celelalte porunci pe care le-am împlinit, dacă numai zicându-i fratelui meu «Nebunule!» mă voi face vinovat de flăcările gheenei?". Aşadar, pe temeiul tuturor acestora se trage concluzia că este cu totul de trebuinţă ca fiecare creştin să păzească toate poruncile. Şi ce spun? Nu doar să le păzească, ci să o facă din toată puterea, voinţa şi iubirea sa, dacă doreşte să fie încununat asemenea celor care „s-au luptat după regulile jocului", după cum învaţă Apostolul Pavel (*II Tim*, 2, 5). Şi nu numai aceasta, ci trebuie ca şi el însuşi

dacă Îl iubeşti, dacă-I slujeşti din tot sufletul tău şi dacă eşti pregătit să mori pentru El, după cum şi eşti dator; iar dacă nu le-ai păzit pe toate acestea, să te îngrijeşti să le păzeşti de acum înainte.

Faţă de tine, îţi vei păstra conştiinţa nepătată dacă nu vei fi nepăsător, ci vei împlini tot ce eşti dator şi-ţi stă în putere să împlineşti, atât faţă de Dumnezeu, cât şi de aproapele, dar şi faţă de toate celelalte lucruri; mai mult, dacă nu te vei supune nici exceselor, nici lipsurilor (neajunsurilor), distrugându-ţi prematur sănătatea, şi viaţa, şi puterile trupeşti fie printr-o nevoinţă peste măsură şi în neorânduială, fie fără a-i da trupului ceea ce în mod just i se cuvine, fie fără a-i asigura dinainte cele de trebuinţă îngrijirii şi susţinerii sale. Căci aceasta sfidează şi conştiinţa, şi raţiunea.

---

să adauge ceva, de la sine, acestor porunci, făcând într-un chip anume ceva mai mult decât cere porunca şi sporind-o; căci şi cel ce a avut un talant nu a fost lăudat de stăpânul său fiindcă i l-a returnat, aşa cum l-a primit, ci a fost judecat pentru că nu l-a sporit. În încheiere, îţi mai spun: Frate, dacă eşti în ceata robilor şi ţi-e teamă că Dumnezeu te va pedepsi, păzeşte toate poruncile: „Fericit bărbatul care se teme de Domnul; întru poruncile Lui va voi foarte" (*Ps.* 111, 1); dacă eşti în ceata celor ce s-au „tocmit" şi aştepţi să primeşti ca răsplată a virtuţii tale Împărăţia cerurilor, păzeşte toate poruncile: „Plecat-am inima mea ca să fac îndreptările Tale în veac spre răsplătire" (*Ps.* 118, 112); dacă ai urcat în rândul fiilor şi slujeşti lui Dumnezeu numai din iubire, păzeşte toate poruncile: „Am ridicat mâinile mele la poruncile Tale, pe care le-am iubit" (*Ps.* 118, 49); şi iarăşi: „dacă Eu sunt Părinte, unde este cinstea ce trebuie să-Mi daţi?", zice Dumnezeu (*Mal.* 1, 6) – iar slava Tatălui este ascultarea Fiului Său de poruncile duhovniceşti. Drept aceea, să ştii că dacă numai şi o singură poruncă vei încălca, câtă vreme ţi-a fost în putinţă să n-o încalci, nu vei avea parte de îndrăzneală, ci vei fi ruşinat în ziua Judecăţii; astfel că şi David zice: „Căutând spre toate poruncile Tale, atunci nu mă voi ruşina" (*Ps.* 118, 6.) Mai amintesc aici că toate poruncile atât ale *Noului*, cât şi ale *Vechiului Testament* sunt exprimate, cu precădere, prin verbe la modul imperativ, precum „Iubiţi pe vrăjmaşii voştri! Binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă!" (*Mt.* 5, 44) *ş.a.m.d.*, fiind arareori exprimate prin verbe la indicativ, precum „Îl vei iubi pe Domnul Dumnezeul tău" [indicativ viitor] (*Mt.* 22, 37), „Nu vei ucide!" (*Mt.* 22, 37), „Nu vei desfrâna" (*Ieş.* 20, 14) *ş.a.m.d.*, şi mult mai rar prin verbe la alte moduri.

Față de aproapele îți vei păzi conștiința [nepătată] dacă nu vei face nici un lucru în paguba iubirii pe care i-o datorezi, acordându-le și celor de deasupra ta, și celor asemenea ție, și celor mai jos de tine ceea ce se cuvine fiecăruia, după rolul și îndeletnicirea ta, fiind cu luare-aminte să nu-i smintești nici prin faptă, nici prin cuvânt, nici prin vreun gest sau prin vreo atitudine, după cum învață și cuvântul apostolic: „să nu ne mai judecăm unii pe alții, ci mai degrabă judecați aceasta: să nu dați fratelui prilej de poticnire sau de sminteală"[1], și cel al lui Solomon: „Dă dovadă de bună prevedere și înaintea Domnului, și a oamenilor"[2].

Dacă te vei confrunta cu anumite lucruri, ce nu sunt poruncite explicit de Dumnezeu, care, totuși, sunt îngăduite și depind de tine să le împlinești sau nu, după părerea mea – dacă ai adeverirea din partea conștiinței tale că ție, întrucât ești puternic duhovnicește, îți e totuna a le face sau nu, însă conștiința fratelui tău, fiindcă este slab, se va sminti –, datoria ta este de a nu-l sminti, ci de a te îngriji de pacea conștiinței aceluia, după cum zice și Pavel: „Să nu mâncați din jertfa idolilor, pentru cel care v-a spus și pentru conștiință. Iar când zic conștiință, nu mă refer la conștiința ta, ci a aproapelui. Căci de ce libertatea mea să fie judecată de o altă conștiință?"[3]. Însă, după cum tâlcuiește și Vasile cel Mare, în cazul în care conștiința cuiva, privitoare la porunca lui Dumnezeu, se va sminti din pricină că tu voiești și cauți să-I împlinești porunca, tu să nu pui preț pe conștiința aceluia, ci să faci tot ce-ți stă în putință spre a nu încălca nicidecum porunca lui Dumnezeu.

[1] *Rm.* 14, 13.
[2] *Pild.* 3, 4.
[3] *Cf. I Cor.* 10, 29.

În privința celorlalte lucruri, îți vei păstra conștiința nepătată dacă vei avea față de ele o măsură justă și nu te vei supune nici exceselor, nici lipsurilor (insuficiențelor), fie că e vorba de mâncăruri și băuturi, fie de îmbrăcăminte, bani și diferite alte posesiuni (averi). Căci nu doar lucruri, precum disprețul față de mâncăruri, băuturi, îmbrăcăminte, bani și posesiuni, ci și nepăsarea ta, care duce la nimicirea acelor bunuri, cu care ți-ai fi putut asigura nevoile trupești, precum și faptul de a dori și căuta mâncăruri scumpe, veșminte moi, bani și posesiuni peste nevoile tale se socotesc contrare conștiinței.

Și, în general, orice lucru lipsit de rațiune (ilogic) este contrar conștiinței. Așa că, tu, frate, în orice lucru, mare sau mic, lasă-te povățuit mai întâi de conștiința ta și cerceteaz-o, nu cu ușurătate, ci în profunzime și cu multă grijă. Căci, după cum apa, ce va izvorî din fântânile curățate de nămol, va fi mult mai curată și dulce, tot așa și conștiința, cu cât mai mult va fi supusă cercetării și deznămolită de patimile, de care a fost acoperită, cu atât mai bine ne va învăța ce să facem.

Fiindcă există diferite feluri de conștiință, nu doar bune și curate, ci și osândite, „înfierate", cum zice Pavel[1], adică pline de nesimțire, înrăite și întinate de patimi[2] și, prin urmare, fie din pricina nesimțirii și a întinării lor, fie din pricina lipsei de cercetare cu multă luare-aminte, nu învață de fiecare dată ceea ce e drept și bine. De aceea, este bine să nu te încrezi numai în conștiința ta, ci fie să cântărești cele ce te sfătuiește ea, pentru a vedea dacă sunt în acord cu învățătura dumnezeiești *Scripturi*, fie să le vădești pe acestea părinților tăi duhovnicești, spre a afla dacă sunt drepte și a nu cădea în amăgire.

[1] *I Tim.* 4, 2.
[2] *Tit* 1, 15.

Am spus mai sus „din pricina lipsei de cercetare cu multă luare-aminte" deoarece conştiinţa, oricât ar fi ea de împătimită, înrăită şi nesimţită, în momentul în care este cercetată cu multă luare-aminte şi acribie, nu încetează niciodată să certe, să mustre şi să osândească pe om, dacă păcătuieşte, amintindu-i că de pe urma păcatului are să fie trimis, dacă nu se va pocăi, în iad. Căci aceasta ne-a fost dată de Dumnezeu spre a ne fi „pârâş" (după versetul evanghelic „împacă-te cu pârâşul tău degrabă"[1]), „martor nemincinos" (după „conştiinţa lor care dă mărturie pentru ei"[2]) şi, totodată, judecător nemitarnic, preadrept şi foarte aspru, raţiune dreaptă. Aşa că niciodată nu va fi cu putinţă să tacă. Iar când omul e stăpânit de patimi şi voieşte să-şi satisfacă fără nici o oprelişte poftele, după cum încalcă legea lui Dumnezeu şi nu ascultă de ea, tot aşa îşi încalcă şi sfânta conştiinţă, nedând ascultare mustrărilor ei, şi, spre a nu fi certat deloc de aceasta, asemenea unui alt Irod, îi taie lui Ioan capul, calcă, cu alte cuvinte, pe conştiinţa sa, făcându-se singur vrednic de pedeapsa iadului. Şi Solomon, ştiind acest lucrù, n-a spus că o conştiinţă, chiar dacă e cercetată cum se cuvine, e cu putinţă să nu-l certe pe păcătos, ci că păcătosul, când „se afundă în răutăţi", se arată dispreţuitor: „Când necredinciosul se afundă în răutăţi, dispreţuieşte"[3].

Pe lângă acestea, te mai sfătuiesc încă un lucru, vrednic de ştiut: să nu te încrezi niciodată în conştiinţa ta, când ea nu te va osândi nicicând de nici un lucru; întrucât „conştiinţa" priveşte numai lucrurile pe care le ştim, nu şi pe cele pe care nu le ştim. Căci, după Ieremia, „Inima e mai adâncă decât toate"[4],

[1] *Mt.* 5, 25.
[2] *Cf. Rm.* 2, 15.
[3] *Pild.* 18, 3 (*LXX*).
[4] *Ier.* 17, 9.

iar multe dintre patimi, fiind foarte subtile, stau ascunse în ea, fără ca nici măcar cel stăpânit de acestea să aibă câtuşi de puţin habar de ele. De acestea se ruga David să fie curăţit, când spunea „De cele ascunse ale mele curăţeşte-mă"[1].

De aceea tu întotdeauna să ai credinţa că inima ta nu este desăvârşit curăţită de patimi ascunse şi foarte greu de deosebit, cunoscute doar lui Dumnezeu, Singurul Care, după Solomon, cercetează inimile: „Căci Tu singur ştii inima tuturor fiilor oamenilor"[2]. Şi să nu te îndoieşti nici o clipă când Ioan susţine că Dumnezeu este mai presus şi de conştiinţa, şi de inima noastră: „Dumnezeu este mai mare decât inima noastră şi ştie toate"[3]. Pe temeiul acestor lucruri şi Apostolul Pavel spune că, într-adevăr, nu cunoaşte nici un lucru pentru care ar putea fi certat de conştiinţa sa; cu toate acestea, nu socoteşte că acesta e un motiv pentru care ar putea fi socotit drept de către Dumnezeu: „Căci nu mă ştiu vinovat cu nimic, dar nu întru aceasta m-am îndreptat"[4].

Aşadar, toate izbânzile şi faptele bune pe care le-ai săvârşit să le socoteşti de-a pururi îndoielnice. Şi te mai sfătuiesc să nu te gândeşti prea mult la ele din pricina primejdiei slavei deşarte şi a mândriei ascunse ce te pândesc. Lăsându-le pe toate acestea în urma ta şi în seama milostivirii lui Dumnezeu – de orice fel ar fi aceste izbânzi ale tale –, îndreaptă-ţi gândul spre drumul ce-ţi stă în faţă şi pe care îl ai de străbătut în acea zi.

Iar mai apoi, la sfârşitul zilei, cercetează-ţi conştiinţa şi vezi dacă ai chivernisit după cuviinţă cele de care ai avut par-

[1] *Ps.* 18, 13.
[2] *III Reg.* 8, 39.
[3] *I In.* 3, 20.
[4] *I Cor.* 4, 4.

te, pocăindu-te pentru greşeli, cerându-I lui Dumnezeu iertare şi încercând ca în cele ce urmează să-ţi îndreptăţi greşelile. Apoi adu-I mulţumire lui Dumnezeu pentru harurile şi binefacerile din acea zi. Arată-I recunoştinţă ca Celui Ce este Făcătorul a tot binele, aducându-I şi mai multă mulţumire, fiindcă te-a izbăvit de atâţia vrăjmaşi văzuţi şi, mai ales, tăinuiţi, fiindcă ţi-a dat gânduri bune şi prilejuri de a pune în lucrare virtutea şi de a primi alte binefaceri, de care tu nu ai habar.

CAPITOLUL AL IX-LEA

Cum să ne pregătim împotriva vrăjmaşilor care ne vor război în ceasul morţii

Chiar dacă întreaga noastră viaţă pe pământ este un război neîntrerupt şi e nevoie să ne luptăm neîncetat, până la sfârşitul vieţii, aşa cum am arătat şi în capitolul al XV-lea al părţii întâi, cea mai de seamă şi mai importantă zi a acestui război este în ceasul morţii, fiindcă cel ce va cădea în acea clipă nu se va mai ridica nicicând. Şi să nu te mire aceasta. Căci dacă vrăjmaşul a îndrăznit să se ducă la Domnul nostru Cel fără de păcat la sfârşitul vieţii Sale, pentru a căuta pesemne în El vreo greşeală (după cum Însuşi Domnul a spus că „vine stăpânitorul acestei lumi şi el nu are nimic în Mine"[1]), cu cât mai mult nu va încerca să vină la sfârşitul vieţii noastre, a celor păcătoşi![2] Ca să fii atunci bine pregătit, trebuie să lupţi bărbăteşte de-a lungul vieţii ce ţi s-a dat – că cel ce se va lupta

[1] *In.* 14, 30.

[2] Că spune şi Vasile cel Mare, în tâlcuirea versetului „ca nu cumva să răpească sufletul meu ca un leu, nefiind cine să mă izbăvească, nici cine să mă mântuiască" (*Ps.* 7, 2), că până şi nevoitorii cei mai neînfricaţi, care s-au luptat cu demonii întreaga lor viaţă şi au scăpat de capcanele şi vânarea lor, vor fi cercetaţi la sfârşitul vieţii de stăpânitorul acestui veac şi, dacă vor fi aflaţi cu oarece răni, sau întinări, sau semne ale păcatului, vor rămâne în puterea acestuia, iar dacă vor fi aflaţi fără de răni şi neîntinaţi, îşi vor afla odihna, fiind sloboziţi de Hristos. Iar alţii au înţeles în chip alegoric cuvântul (adresat de Dumnezeu şarpelui) „tu îi vei înţepa (omului) călcâiul" (*Fac.* 3, 15), după cum urmează: diavolul păndeşte de-a pururi sfârşitul vieţii omului şi caută să vadă dacă va afla vreun păcat în el, spre a-l lua în stăpânirea sa,

bine în viaţă, în virtutea dobândirii acestei bune deprinderi, va avea uşor parte de biruinţa în ceasul morţii – şi, de asemenea, să cugeţi adeseori şi cu luare-aminte la moarte, ca odată cu venirea ei să te temi mai puţin şi mintea să fie mai liberă şi să lupte cu mai multă osârdie. Oamenii lumii acesteia fug de gândul şi amintirea morţii, ca să nu li se curme pofta şi plăcerea aduse lor de lucrurile pământeşti fiindcă, fiind alipiţi de ele, se întristează la gândul părăsirii lor. Prin urmare, aplecarea lor nestăvilită faţă de lucrurile lumii nu scade, ci, dimpotrivă, capătă de-a pururi mai multă putere. De aceea, când soseşte clipa să se despartă de viaţa aceasta şi de lucrurile ei atât de dragi lor au parte de o mare şi negrăită întristare, fiind încercaţi de un război cumplit.

Ca să poţi face faţă, aşadar, cât mai bine acestei pregătiri cu totul trebuincioase, să te pui uneori în situaţia de a te afla de unul singur, fără de nici un ajutor, în faţa neliniştilor morţii, cu gândul la câte ar putea să te războiască în ceasul acela. Despre leacurile acestora îţi voi vorbi aici, spre a putea înfrunta cât mai bine această strâmtorare de pe urmă. Că e neapărată nevoie ca acest război şi atac, ce se vor petrece o singură dată, să fie bine cunoscute şi pricepute de cel ce va fi supus lor, spre a nu se lăsa nici un loc greşelii într-o vreme în care îndreptării acesteia nu i se va mai da nici un prilej.

---

căci ţinta lui este călcâiul, adică sfârşitul vieţii, întrucât acesta este capătul şi partea de jos ale trupului.

CAPITOLUL AL X-LEA

Despre cele patru atacuri dezlănțuite de vrăjmașii noștri în ceasul morții; mai întâi, despre atacul împotriva credinței și despre respingerea lui

Patru sunt atacurile cele mai de seamă și mai primejdioase, pe care, de obicei, le dezlănțuie asupra noastră demonii vrăjmași în ceasul morții: atacul împotriva credinței, deznădejdea, slava deșartă și diferitele arătări ale demonilor care se prefac în îngeri ai luminii spre a ne înșela.

Cât privește cel dintâi atac, dacă vrăjmașul va începe să te războiască cu argumentele sale mincinoase, aducându-ți gânduri de necredință, leapădă-te grabnic de ele și îndreaptă-te spre voință, zicând: „Mergi înapoia Mea, satano![1], tatăl minciunii[2], că eu nu voiesc nici măcar să te ascult, fiindcă mie îmi e de ajuns să cred în ceea ce Sfânta mea Biserică crede".

Și nu lăsa nicidecum loc gândurilor necredinței în inima ta, așa cum este scris: „Dacă duhul stăpânitorului (adică al vrăjmașului) se ridică împotriva ta, nu te clinti din locul tău"[3], ci să le privești ca pe niște atacuri ale diavolului care te războiește pentru a te face să te sminteși în acel ceas; iar da-

[1] *Mt.* 16, 23.
[2] *In.* 8, 44.
[3] *Eccl.* 10, 4 (*LXX*).

că nu-ți poți întări mintea, stai bărbățește și dârz în voința ta, ca să nu cazi din pricina vreunui gând [al tău] ori chiar a vreunui cuvânt al dumnezeiești *Scripturi*, pe care ți-l va aduce [în gând] vrăjmașul. Fiindcă orice cuvânt scripturistic ți-ar aduce în minte, va fi trunchiat și rău intenționat, chiar dacă va părea bun, curat și lămurit.

Și dacă șarpele cel viclean te va întreba în cugetul tău: „În ce crede Biserica?", tu să-l ignori și să nu-i dai nici un răspuns. Ci, pricepându-i minciuna și viclenia și că vrea să te prindă în cuvânt, arată-ți neșovăitor credința în inima ta; iar dacă ești neclintit în credință și în cuget și voiești să-l faci pe vrăjmașul să se rușineze, răspunde-i: „Sfânta mea Biserică crede adevărul". Iar la întrebarea: „Care este acest adevăr?", să răspunzi că „Întocmai ceea ce crede ea".

Și, înainte de toate, ține-ți de-a pururi inima nestrămutată și cu luare-aminte la Cel Răstignit, zicând: „Dumnezeul meu, Făcătorul meu, Izbăvitorul meu, ajută-mi mie degrabă și nu-mi îngădui niciodată să mă depărtez de adevărul sfintei Tale credințe. Ci binevoiește ca, așa cum, prin harul Tău, m-am născut în acest adevăr, tot așa să-mi și închei viața trecătoare, spre slava numelui Tău".

CAPITOLUL AL XI-LEA

Despre atacul deznădejdii și despre respingerea lui

Al doilea atac, prin care cel viclean se silește să ne doboare desăvârșit, este teama pe care ne-o provoacă, aducându-ne în minte păcatele, spre a ne face să ne prăvălim în groapa deznădejdii și a disperării. Așadar, tu, frate, în fața acestei primejdii, ține statornic acest dreptar de netăgăduit: că a-ți aduce aminte de păcatele tale e de la harul lui Dumnezeu și spre mântuirea ta când aceasta dă naștere smereniei și te face să simți în inimă durere și întristare din pricină că I-ai adus lui Dumnezeu vătămare și când te face să ai nădejde și încredere în bunătatea Sa. Atunci când această aducere-aminte de păcate te tulbură și te împinge spre necredință și o teamă peste măsură de mare, făcându-te să socotești că ești sortit iadului și că pentru tine nu mai este vreme de mântuire, să știi că este de la diavol. Smerește-te, deci, și mai tare și nădăjduiește mai mult în Dumnezeu. Și în chipul acesta îl vei birui pe vrăjmașul cu propriile lui arme și vei da slavă lui Dumnezeu.

Într-adevăr, frate, să te întristezi și să te doară vătămarea, pricinuită lui Dumnezeu, ori de câte ori îți aduci aminte de păcatul tău, însă să-ți pui nădejdea și în patima Sa, cerându-I iertare. Apoi, chiar dacă ți s-ar părea că Însuși Dumnezeu îți spune că nu ești dintre oile Sale, tu să nu părăsești cu nici un preț nădejdea și încrederea în El, ci să-I răspunzi smerit:

„Drept e, într-adevăr, o, Dumnezeul meu, să mă mustri pentru păcatele mele; dar cu atât mai mult îndrăznesc și nădăjduiesc în iertarea adusă mie de a Ta milostivire. Și cer de la Tine mântuirea acestei făpturi sărmane a Ta, care s-a osândit prin răutățile sale, dar care a fost izbăvită cu prețul Sfântului Tău Sânge. Îmi voiesc mântuirea, Izbăvitorul meu, întru slava Ta, nădăjduind în a Ta nemărginită milostivire. Mă încredințez cu totul mâinilor Tale, iar Tu să faci cu mine ceea ce Îți este bineplăcut Ție. Că Tu ești Singurul meu Stăpân și, chiar dacă voiești a mă da morții, nădejdile mele cele vii eu tot întru Tine mi le voi pune".

CAPITOLUL AL XII-LEA

Despre atacul slavei deşarte şi despre respingerea lui

Al treilea atac este cel al slavei deşarte şi al părerii bune despre propria persoană, în virtutea cărora îţi îngădui să crezi că te vei mântui mulţumită ţie însuţi şi faptelor tale. Aşa că de-a pururi şi mai ales în ceasul acela de pe urmă al morţii să nu-ţi îngădui câtuşi de puţin să fii mulţumit de tine ori de faptele tale, chiar de-ai fi reuşit să împlineşti toate virtuţile sfinţilor. Ci, spre a te mântui, mulţumirea ta să fie în Dumnezeu, nădăjduind sincer în milosârdia Sa şi în faptele vieţii şi pătimirilor Sale, umilindu-te necontenit în ochii tăi până la suflarea ta cea mai de pe urmă. Iar când ţi se va întâmpla să te gândeşti la vreo faptă bună a ta, să ştii că numai Dumnezeu e Cel Care a săvârşit-o, nicidecum tu, şi că numai de la El a venit.

Aleargă, deci, la ajutorul lui Dumnezeu, însă nu aştepta să-l primeşti în virtutea presupuselor tale vrednicii şi a marilor şi nenumăratelor războaie pe care le-ai purtat şi în care ai biruit; rămâi de-a pururi cuprins de o frică sfântă, mărturisind sincer că toate grijile, prevederile, trudele şi nevoinţele tale vor fi fost zadarnice, dacă Dumnezeu n-ar fi voit să conlucreze şi să le strângă laolaltă sub umbra aripilor Sale, în Care trebuie să-ţi şi pui întreaga nădejde.

Dacă vei da urmare acestor sfaturi, nu vor putea să te biruiască vrăjmaşii tăi în ceasul morţii, ci ţi se va deschide calea spre a trece cu bucurie de pe pământ şi din starea aceasta de pribegie la Ierusalimul ceresc – dulcea ta patrie.[1]

[1] *A se vedea* şi capitolul al XXXII-lea al părţii întâi, unde vei afla mai amănunţit care sunt leacurile mândriei şi slavei deşarte.

CAPITOLUL AL XIII-LEA

Despre atacul închipuirilor şi despre respingerea lui

Iar dacă vrăjmaşul nostru cel viclean şi îndărătnic, care nu oboseşte niciodată să ne ispitească, va voi să te războiască vreodată, mai ales în ceasul morţii tale, prin diferite arătări, vedenii şi prefaceri mincinoase în înger al luminii, tu rămâi neclintit întru conştiinţa neclintită a nimicniciei şi a lipsei tale de însemnătate. Şi răspunde-i cu îndrăzneală şi curaj: „Întoarce-te, nefericite, în întunericul tău, că eu nu sunt la măsura vedeniilor, nici nu am nevoie de nimic altceva decât de milostivirea lui Iisus al meu şi de rugile şi mijlocirile Purureafecioarei Maria şi ale sfinţilor". Şi chiar dacă după multe şi lămurite semne vei cunoaşte că aceste vedenii sunt adevărate şi vin de la Dumnezeu, cu toate acestea, tu întoarce-ţi faţa de-a pururi de la ele şi alungă-le de la tine cât mai departe cu putinţă. Şi să nu-ţi fie teamă că n-o să-I placă lui Dumnezeu acest refuz, gândindu-te la nevrednicia ta. Căci, dacă aceste vedenii vor fi de la Dumnezeu, El ştie bine cum să te lămurească în privinţa aceasta şi nu Se va supăra pentru că tu nu le vei primi. Fiindcă El, Care dă har celor smeriţi, nu li-l ia înapoi din pricina faptelor pe care aceştia le săvârşesc din smerenie.

Acestea sunt cele mai obişnuite arme, de care vrăjmaşul se foloseşte împotriva noastră în ceasul de pe urmă al morţii.

Totuşi, el ne războieşte pe fiecare dintre noi în ceea ce priveşte anumite înclinaţii, patimi, despre care ştie că le suntem înrobiţi cel mai mult. De aceea, înainte de a se apropia ceasul acelui mare război, să ne întrarmăm, iubiţilor, asupra celor mai aprige patimi ale noastre, care ne stăpânesc cel mai tare, spre a putea lupta bărbăteşte şi a ne uşura biruinţa în acea vreme, ce nu ne va mai lăsa alt răgaz la îndemână.

CAPITOLUL AL XIV-LEA

Despre pacea duhovnicească a inimii

Inima ta, iubite, a fost zidită de Dumnezeu numai spre a fi iubită şi locuită de El. De aceea îţi şi strigă zi de zi să I-o dai: „Dă-mi, fiule, mie inima ta"[1]. Şi fiindcă Dumnezeu este „pacea care covârşeşte orice minte"[2], este nevoie ca şi inima, cu dorinţa de a-L primi, să fie împăcată şi netulburată, după cuvântul lui David: „Că locul Lui s-a făcut întru pace"[3]. Drept aceea, eşti dator ca mai întâi să dai în inima ta întemeiere şi statornicie unei stări de pace, astfel încât toate virtuţile tale din afară să se nască din pacea aceasta şi din celelalte virtuţi lăuntrice, după cum a spus şi acel mare isihast Arsenie: „Să te nevoieşti cu osârdie ca lucrarea ta lăuntrică să fie după [voia lui] Dumnezeu şi spre biruirea patimilor din afară". Fiindcă asceza, în general, şi toate nevoinţele trupeşti aspre, cu care ne chinuim trupul, sunt vrednice de laudă când sunt cu măsură şi discernământ şi pe potriva fiecăruia în parte; totuşi, nimeni n-o să dobândească niciodată o virtute adevărată doar prin mijlocirea virtuţilor de care am pomenit, ci doar vanitate şi slavă deşartă, dacă aceste nevoinţe nu vor fi însufleţite şi chivernisite de virtuţile lăuntrice şi sufleteşti.

Viaţa omului nu este nimic altceva decât război şi ispită necurmate, după cum a spus şi Iov: „Oare viaţa omului pe

[1] *Pild.* 23, 26.
[2] *Cf. Filip.* 4, 7.
[3] *Ps.* 75, 2 (*LXX*).

pământ nu e decât cercare?"[1]. Așadar, pentru acest război să priveghezi de-a pururi și să-ți ții inima sub mare pază și strajă, pentru ca aceasta să aibă parte necontenit de liniște și pace. Și când în sufletul tău se ridică val de tulburare, să te sileşti din răsputeri spre a-ți domoli și împăca inima, fără să o lași să se abată de la calea sa ori să fie stânjenită de acea tulburare. Căci inima omului se aseamănă cu greutatea unui orologiu și cu a corabiei timonă. Și după cum, atunci când greutatea orologiului este decroșată, numaidecât toate rotițele se rotesc de la sine, iar când cârma se răsucește la întâmplare, corabia se abate de la drumul ei, tot așa și, atunci când inima se va tulbura vreodată, numaidecât vor fi puse în mișcare toate umorile și organele interioare și exterioare ale trupului, pierzându-și măsura și echilibrul. De aceea este nevoie ca, ori de câte ori vei avea parte de vreo tulburare și descumpănire lăuntrice, fie la rugăciune, fie în orice altă vreme, să cauți de îndată pacea. Vei ști să te rogi mai bine, nu uita, când vei învăța a lucra și a-ți păzi pacea, deoarece chiar și apostolul poruncește să ne rugăm pașnici, „fără de mânie și fără duh de ceartă"[2]. Cugetă că orice lucru al tău trebuie să se facă în tihnă, mângâiere, nu cu de-a sila.

Pe scurt, să te nevoiești de-a pururi și cu precădere pentru ca inima ta să-și afle pacea, necuprinsă fiind de tulburare fără rânduială, astfel încât, dinăuntrul acestei păci, să înfăptuiești toate cele ale tale întru isihie și blândețe, după cum stă scris: „Fiule, cu blândețe săvârșește lucrurile tale"[3], spre a te și învrednici, totodată, și de răsplata făgăduită în *Fericiri* celor blânzi: „Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul."[4].

[1] *Iov* 7, 1 (*LXX*).
[2] *I Tim.* 2, 8.
[3] *Sir.* 3, 17.
[4] *Mt.* 5, 5.

CAPITOLUL AL XV-LEA

Despre grija trebuincioasă sufletului spre a-şi afla şi păstra pacea

Mai înainte de orice, îngrijeşte-te să dobândeşti această pace şi reţinere (sfială), frate, în cele cinci simţuri ale tale, adică să nu priveşti, să vorbeşti, să dai din mâini sau să ai un mers agitat, ci să fii plin de pace şi bună rânduială. Că, atunci când te vei obişnui să păzeşti această pace în mişcările şi gesturile tale din afară, vei fi condus uşor şi fără trudă la aflarea păcii şi în cele dinlăuntrul tău. Deoarece, după Sfinţii Părinţi, omul lăuntric se plăsmuieşte odată cu cel din afară. Apoi, deprinde-te să-i iubeşti pe toţi oamenii şi să fii cu toţi, pe cât cu putinţă, paşnic, după cum zice şi Pavel: „Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiţi în bună pace cu toţi oamenii"[1]. Pe urmă, păzeşte-ţi conştiinţa nepătată, spre a nu te osândi în nici o privinţă, împăcată cu Dumnezeu, cu sine, cu aproapele şi cu lucrurile din afară, aşa cum am arătat în capitolul al VIII-lea al acestei a doua părţi. Mai ales ia seama să nu te osândească că ai trecut cu vederea vreo poruncă a lui Dumnezeu. Fiindcă această păstrare nepătată a conştiinţei dă naştere păcii inimii: „Pace multă au cei ce iubesc legea Ta şi nu se smintesc"[2]. Mai apoi, obişnuieşte-te să înduri ocările fără tulburare. Neîndoielnic, este adevărat că, înainte de

[1] *Rm.* 12. 18.
[2] *Ps.* 118, 165.

a dobândi această pace, o să ai multe de îndurat, fiindcă nu ești deprins, dar, după câștigarea ei, sufletul tău va avea parte de multă mângâiere, dincolo de orice potrivnicie. Și apoi, zi de zi, vei deprinde mult mai bine nevoința aceasta de a fi împăcat cu duhul.

Iar dacă uneori te vei întrista și necăji atât de tare, încât nu vei putea să-ți afli pacea, aleargă de îndată la rugăciune și stăruie în ea, după chipul Domnului nostru, Care S-a rugat de trei ori în Grădina Ghetsimani spre a-ți lăsa pilda de a avea ca loc de refugiu, în tot ce te frământă și supără, rugăciunea și, oricât ai fi de abătut și cuprins de teamă, să nu te desprinzi de ea până ce voința ta nu va ajunge în unire cu voința lui Dumnezeu, astfel încât, mai apoi, să se arate evlavioasă, împăcată și totodată plină de curaj spre a primi și îmbrățișa lucrul de care mai devreme îi era teamă și fugea. Fiindcă și Domnului nostru mai întâi I-a fost teamă de patimă, însă, după ce S-a rugat, a căpătat curaj și a spus: „Sculați-vă să mergem, iată s-a apropiat cel ce M-a vândut"[1].

[1] *Mt.* 26, 46.

CAPITOLUL AL XVI-LEA

Că puţin câte puţin se zideşte sălaşul păcii

Iar grija ta să fie (cum, de altfel, s-a şi spus) aceea de a nu-ţi lăsa niciodată inima să se tulbure sau să se amestece în vreun lucru, prilejuitor de tulburare, ci necurmat să trudeşti pentru a ţi-o păstra în pace şi linişte. Şi Dumnezeu, văzându-te că te nevoieşti aşa, va înălţa prin harul Său în sufletul tău o cetate a păcii; astfel, inima ţi se va face sălaş al desfătării, după cum ne dă de înţeles sensul metaforic al versetului psalmic „Ierusalimul, cel ce este zidit ca o cetate"[1]. Dumnezeu vrea de la tine ca, ori de câte ori se va întâmpla să te tulburi, să cauţi să te întorci numaidecât spre isihie şi să-ţi afli pacea în toate gândurile şi lucrările tale. Şi, după cum o cetate nu se ridică într-o zi, aşa şi tu să nu socoteşti că într-o singură zi vei dobândi această pace lăuntrică. Că aceasta nu este nimic altceva decât a zidi o casă a păcii lui Dumnezeu şi un sălaş al Celui Preaînalt, făcându-te tu însuţi locaş al Său; dar să ştii că Cel Care le va înălţa pe acestea este Dumnezeu Însuşi. Altminteri, truda ta va fi zadarnică, după cum şi psalmistul zice: „De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc"[2]. Şi să mai ştii că principala temelie a acestei păci a inimii are să fie smerenia[3] şi fuga ta, pe cât poţi, de tul-

[1] *Ps.* 121, 3.

[2] *Ps.* 126, 1.

[3] Într-adevăr, smerenia, pacea şi blândeţea inimii sunt atât de legate între ele, încât acolo unde este una se află şi celelalte, astfel încât cel ce este

burări și sminteli. Căci vedem și în *Sfânta Scriptură* că Dumnezeu n-a voit ca David să-I zidească un templu și un locaș, din pricină că aproape întreaga sa viață a fost în războaie și tulburări, ci fiul său Solomon. Fiindcă, după cum și numele său o arată, s-a vădit a fi un rege pașnic, fără să poarte nici un război cu nimeni.

blând cu inima este și smerit, dar și invers, cel ce este smerit cu inima este și blând, și pașnic. De aceea și Domnul, reunindu-le pe toate acestea, a spus: „Învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima" (*Mt.* 11, 29).

CAPITOLUL AL XVII-LEA

Despre nevoia sufletului de a fugi de orice cinstiri, iubind smerenia și sărăcia cu duhul, prin care se dobândește pacea sufletului

Dacă iubești, frate, pacea inimii, nevoiește-te spre a intra în ea pe ușa smereniei, fiindcă o altă cale în afară de smerenie nu există. Spre a dobândi smerenia, să trudești și să te silești (mai ales la început), să îmbrățișezi toate mâhnirile și potrivniciile ca pe niște surori dragi, să fugi de orice cinstire și onoare, cu dorirea de a fi disprețuit de toți și de a nu exista nimeni, care să te apere și să te mângâie, în afară de Dumnezeu; și gândul acesta întărește-ți-l și statornicește-l în inimă: că singurul tău bine, unicul adăpost este Dumnezeu, iar toate celelalte lucruri nu sunt pentru tine decât tot atâția țepi care, dacă vor pătrunde în inima ta, te vor răni de moarte. Iar dacă cineva te va face de rușine, să nu te întristezi, ci să înduri umilința cu bucurie și cu convingerea că, într-adevăr, atunci Dumnezeu este cu tine. Și să nu voiești, nici să cauți vreodată altă cinste decât aceea de a suferi din iubire pentru Dumnezeu, iar pentru aceea Îi vei aduce o slavă și mai mare.

Trudește pentru a te bucura când cineva îți va adresa cuvinte de ocară, ori te va certa, ori te va disprețui. Fiindcă o mare comoară stă ascunsă sub această necinstire obișnuită (banală), iar de-o vei primi de bunăvoie, grabnic te vei îmbogăți,

fără a-şi da seama nici măcar cel ce-ţi face acest dar, adică cel ce te necinsteşte; să nu cauţi niciodată să te iubească cineva în această viaţă, nici să te cinstească, ca să poţi suferi pentru Hristos Cel Răstignit şi să nu fie nimeni care să te împiedice. Păzeşte-te de tine însuţi ca de cel mai mare vrăjmaş pe care-l ai; nu da urmare nici voinţei, nici minţii, nici părerii tale, dacă vrerea îţi este să nu te pierzi. De aceea, ţine de-a pururi aceste arme la îndemână spre a te putea apăra de tine însuţi; iar când voinţa ta se îndreaptă spre un anume lucru, chiar şi sfânt, du-o mai întâi doar pe ea singură, dezgolită şi în cea mai adâncă smerenie, înaintea lui Dumnezeu, rugându-L să facă în privinţa ei după voia Sa, nu după a ta – dorindu-ţi aceasta din toată inima, fără a lăsa nici un loc iubirii de sine şi pe deplin conştient că de la tine însuţi nu ai nimic, nici nu eşti în stare de ceva.

Păzeşte-te de gândurile ce iau chipul sfinţeniei şi al zelului fără discernământ, despre care Dumnezeu ne spune alegoric: „Feriţi-vă de proorocii mincinoşi, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. După roadele lor îi veţi cunoaşte"[1] – iar roadele pe care acestea le lasă în suflet nu sunt decât nelinişte şi tulburare. Fiindcă toate câte te îndepărtează de smerenie, isihie şi pace lăuntrică, orice formă sau chip ar lua, sunt „proorocii mincinoşi" care, sub înfăţişarea de oi, adică sub aparenţa râvnei de a se face, chipurile, folositoare aproapelui tău fără nici un discernământ, sunt cu adevărat lupi răpitori, întrucât îţi răpesc smerenia şi însăşi pacea şi isihia, atât de trebuincioase celui ce voieşte să sporească fără a se primejdui. Dar cu cât mai mult lucrul respectiv are înfăţişarea şi aparenţa sfinţeniei, cu atât mai mult să fie supus de tine cercetării – iar aceasta, după cum s-a

[1] *Mt.* 7, 15-16.

spus, întru multă liniște și pace lăuntrice. Iar dacă vreodată vei vedea că ești lipsit de una dintre acestea, nu te tulbura, ci smerește-te înaintea lui Dumnezeu și cunoaște-ți neputința, ca în continuare să ai știință. Că poate Dumnezeu a îngăduit aceasta spre a smeri o urmă de orgoliu ce zace în tine, fără să fii conștient de ea.

Iar dacă oarecând vei simți că sufletul ți-e înțepat de un bold ascuțit și otrăvitor, adică de vreo patimă sau de nu știu ce gând, nu te tulbura din pricina aceasta, ci ia bine aminte spre a nu-l lăsa să pătrundă în străfundurile sufletului tău; fă-ți inima să se retragă [dintr-o asemenea ispită] și du-ți voința într-un chip plăcut înapoi, în sânul păcii și al isihiei, păzindu-ți sufletul curat, pentru Dumnezeu, pe Care, printr-o cugetare dreaptă, Îl vei afla de-a pururi în adâncul inimii tale, fiind, totodată, sigur că tot ce ți se întâmplă e spre încercarea ta, spre a ajunge să pricepi în acest chip care ți-e folosul și spre a te face vrednic de cununa dreptății, pregătită ție de milostivirea lui Dumnezeu.

CAPITOLUL AL XVIII-LEA

Sufletul să zăbovească în singurătatea şi isihia celor nematerialnice, pentru ca Dumnezeu să lucreze în el pacea Sa

Deoarece Dumnezeul dumnezeilor şi Domnul domnilor a făcut sufletul tău spre a-I fi sălaş şi locaş al Său, trebuie să-i arăţi o cinstire atât de mare, încât să nu-l laşi să se pogoare şi să se plece înaintea nici unui alt lucru. Vrerile şi nădejdile tale să fie de-a pururi întru venirea lui Dumnezeu, Care, dacă nu va afla sufletul singur, nu va veni să-l cerceteze. El îl doreşte a fi singur, lipsit de gânduri, pe cât îi e cu putinţă (sufletului), de pofte şi dorinţe şi, mai mult, lipsit de însăşi voia sa. De aceea, nu trebuie ca tu singur şi fără discernământ să te apuci să-ţi chinui trupul[1] sau să cauţi prilejuri de a suferi din iubire faţă de Dumnezeu, având-ţi ca singur îndrumător propria voie, ci numai la sfatul părintelui tău duhovnicesc, care te chiverniseşte asemenea unui locţiitor al lui Dumnezeu, ca prin mijlocirea acestuia Dumnezeu să-ţi poruncească şi voia ta să-şi asume voia Lui. Să nu-ţi faci niciodată voia, ci Dumnezeu să-Şi facă întru tine voia Sa. Voia ta să rămână de-a pururi slobodă, adică fără a voi vreun lucru, iar când vei voi ceva, să faci în aşa fel, încât, chiar de nu se va face voia ta, ba chiar contrariul, tu să nu te întristezi, ci să rămâi întru totul împăcat cu duhul, ca şi cum n-ai fi voit nimic.

[1] *Cf. I Cor.* 9, 27.

Adevărata libertate și însingurare ale inimii constau în a nu te lega nici cu mintea, nici cu voința de vreun lucru. Așadar, dacă-ți vei da lui Dumnezeu sufletul într-așa măsură desprins de toate, liber și însingurat, vei vedea minunile pe care El va voi să le lucreze în el, iar cu totul neobișnuit și cel mai mult – dumnezeiasca Sa pace, care este darul acela, ce are să le încapă pe toate celelalte harisme ale Sale, după cum a spus și marele Grigorie al Thessalonicului[1].

O, minunată însingurare, vistieria tainică a Celui Preaînalt! Doar în acestea, nicăieri altundeva, El vrea să Se lase auzit și să grăiască inimii tale! O, pustietate și isihie, care te-ai făcut Rai! Fiindcă numai în acestea Dumnezeu Își dă îngăduința spre a fi văzut și a I se vorbi! „Mă duc să văd această arătare minunată"[2] – așa a grăit și Moise, pe când se afla în pustia materialnică, dar și nematerialnică a Sinaiului. Dacă și tu voiești să ajungi la aceasta, intră desculț într-acest pământ, „fiindcă este sfânt". Mai întâi, „scoate-ți încălțările din picioare"[3], adică dispozițiile (stările) sufletului tău să rămână golite și slobode de orice lucru pământesc. Nu purta nici „pungă, nici traistă" pe cale (după cum a poruncit Domnul ucenicilor Săi[4]). Căci tu să nu voiești nimic din cele ale lumii acesteia, chiar dacă alții le caută. Și nimănui să nu dai binețe pe această cale (după cum și Elisei i-a poruncit slujitorului său[5], și Domnul le-a spus ucenicilor Săi[6]), având-ți întreg cugetul, dispoziția (starea) și iubirea numai la Dumnezeu, și nu la ceva dintre cele create: „Lasă

[1] *A se vedea* scrisorile adresate cuvioasei Xenia (*Filocalia*, p. 944).
[2] *Ieș.* 3, 3.
[3] *Ieș.* 3, 5.
[4] *Lc.* 10, 4.
[5] *IV Reg.* 4, 29.
[6] *Lc.* 10, 4.

morţii să-şi îngroape morţii lor"[1]. Aşadar, tu mergi singur în pământul celor vii, iar moartea să nu aibă nici o părtăşie cu tine.

[1] *Mt.* 8, 22.

CAPITOLUL AL XIX-LEA

Socotința trebuincioasă în iubirea față de aproapele, spre a nu ne tulbura această pace

Domnul ne-a spus în *Evanghelie* că a venit să aprindă pe pământ, adică în inima noastră, focul iubirii Sale și că iubește și dorește foarte mult să-l aprindă: „Foc am venit să arunc pe pământ și cât aș vrea să fie acum aprins!"[1]. Așa că, iubirea lui Dumnezeu nu are hotar, după cum nici Dumnezeu, Carele este iubit de noi, nu are măsură și hotar, însă iubirea față de aproapele se cade să aibă. Că, de nu vei folosi cuvenita măsură, iubirea față de aproapele poate să te despartă de iubirea de Dumnezeu, să-ți pricinuiască mare pagubă, ducându-te la pierzanie și făcându-te să te distrugi pe tine în încercarea de a-i câștiga pe ceilalți. Da, să-l iubești pe aproapele, dar într-un chip în care sufletul tău să nu sufere nici o pagubă. Da, ești dator să dai pilda cea bună, însă niciodată să nu săvârșești nici un lucru numai pentru aceasta. Fiindcă așa nu vei face nimic altceva decât să te păgubești. Pe toate lucrurile să le înfăptuiești în chip simplu și sfânt, fără a-ți propune nimic altceva, în afară de a plăcea lui Dumnezeu.

Smerește-te în toate câte faci, și-ți vei da seama cât de puțin folos le poți aduce celorlalți prin toate acestea. Gândește-te

[1] *Lc.* 12. 49.

că nu trebuie să arăţi atâta înflăcărare şi râvnă sufletească, încât, din pricina lor, să-ţi pierzi liniştea şi pacea inimii[1]. Să fii cuprins de setea şi dorinţa arzătoare ca toţi să cunoască adevărul, aşa cum îl înţelegi şi mărturiseşti tu, şi să te îmbeţi de acel vin pe care Dumnezeu îl făgăduieşte şi ni-l dă fiecăruia dintre noi în dar: „Cumpăraţi fără de argint şi fără preţ vin şi grăsime"[2]. Într-adevăr, de această însetare pentru mântuirea aproapelui din iubirea pe care o ai faţă de Dumnezeu, şi nu din zelul tău necugetat, să fii cuprins de-a pururi. Dumnezeu este Cel Ce are să sădească în însingurarea nematerialnică a sufletului tău iubirea faţă de aproapele, având să culeagă rodul la vremea cuvenită. Tu singur nu semăna nimic de la tine, ci adu-I lui Dumnezeu pământul sufletului tău neîntinat şi curăţat de orice lucru, iar Dânsul Îşi va semăna în el sămânţa Sa cum va voi, şi aşa va rodi.

Adu-ţi aminte neîncetat că, spre a Se uni cu tine, Dumnezeu voieşte ca sufletul tău să fie însingurat şi slobod de toată legătura. Lasă-L pe El să te aleagă, iar tu numai nu-L împiedica prin puterea liberei tale alegeri (a liberului tău arbitru). Stai fără a avea vreun gând privitor la tine, afară doar de acela de a fi plăcut lui Dumnezeu şi aşteaptă ca El să te cheme la lucrarea Sa. Fiindcă Stăpânul a ieşit deja afară şi Se duce, după parabola evanghelică, să tocmească muncitori pentru via Sa. Leapădă orice grijă şi gând, descotoroseşte-te de orice veşmânt al preocupării faţă de sine şi de orice iubire faţă de cele trecătoare, ca să te înveşmânteze Dumnezeu Însuşi şi să-ţi dea ceea ce tu niciodată nu-ţi vei putea nici măcar în-

[1] Când tema discuţiei priveşte credinţa şi predaniile Bisericii noastre, atunci chiar şi cel mai paşnic şi liniştit trebuie să lupte pentru acestea, fără a se tulbura cu inima, dând dovadă de o mânie bravă şi nepregetată, după cum spune şi Ioil: „Atunci şi cel blând să se arate războitor" (*Ioil* 4, 10).

[2] *Is.* 55, 1.

chipui. Uită, pe cât cu putință, întru totul de tine și numai iubirea lui Dumnezeu să dăinuie în sufletul tău.

Să-ți domolești cu toată purtarea de grijă zelul și înflăcărarea față de ceilalți, ca și Dumnezeu să te ocrotească cu toată pacea și seninătatea Sa. Și ia aminte ca nu cumva sufletul tău să-și piardă avuția (pacea inimii), punând-o fără discernământ la dispoziția celorlalți. Fiindcă singura negustorie la care trebuie să iei parte, spre a te îmbogăți în Dumnezeu, este aceea a supunerii sufletului tău, slobozit de orice lucru, lui Dumnezeu. Dar chiar și pe aceasta s-o faci fără a ți-o atribui ție însuți sau a socoti că tu ești important. Căci Dumnezeu o va face și în locul tău, nevoind nimic altceva de la tine decât smerirea înaintea Sa și să-I dai sufletul tău cu totul slobod de cele pământești, îmboldit de dorința lăuntrică a împlinirii în tine în chip desăvârșit a dumnezeiești Sale voiri, în toate și pentru toate.

CAPITOLUL AL XX-LEA

Sufletul e dator a sta înaintea lui Dumnezeu golit de voia proprie

Odată ce-ţi pui nădejdea, frate, în Dumnezeu Însuşi, Care te cheamă, zicându-ţi „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi”[1], să dai urmare chemării Sale, aşteptând odată cu aceasta şi venirea Sfântului Duh. Şi aruncă-te cu ochii închişi, fără şovăială, în oceanul dumnezeieştii pronii şi al veşnicei bunevoiri în aşa fel, încât, fără ca tu să li te împotriveşti acestora prin vrerea ta, să fii purtat ca un lucru neînsufleţit doar de valurile cele preaputernice ale voii lui Dumnezeu spre limanul desăvârşirii şi mântuirii tale. Aşadar, făcând aceasta de multe ori pe zi, nevoieşte-te şi sileşte-te, cu câtă hotărâre, atât din afară, cât şi lăuntrică, poţi avea, să te apropii din toate puterile sufletului tău de toate acele fapte ce aprind iubirea de Dumnezeu, precum rugăciunea, pomenirea necontenită a preadulcelui Său nume, lacrimile vărsate din iubirea pentru El, bucuria şi evlavia fierbinţi faţă de El şi toate celelalte făptuiri duhovniceşti, pe care de-a pururi să le împlineşti fără siluirea şi împilarea inimii tale, ca nu cumva aceste nevoinţe săvârşite fără discernământ şi zdruncinătoare să te slăbească şi chiar să te împietrească, făcându-te nu primitor, ci neprimitor [al lucrării lui Dumnezeu]. În privinţa acestora cere sfatul celor încercaţi şi caută să te obişnuieşti a petrece de fiecare dată mânat de dorinţa de a vedea (contem-

[1] *Mt.* 11, 28.

pla) bunătatea lui Dumnezeu, dintru început până la sfârşit, şi binefacerile Sale vrednice de a fi iubite şi necontenit primind cu smerenie picăturile de dulceaţă ce se vor pogorî în sufletul tău din această bunătate a Sa negrăită.

Pe toate acestea şi mai ales lacrimile[1] nu încerca a le dobândi cu de-a sila, ci stai liniştit întru însingurarea ta lăuntrică, rugându-te Lui pentru acestea şi aşteptând să ţi se vestească voia lui Dumnezeu; şi când El te va înştiinţa, atunci ele vor fi dulci, şi roditoare, şi fără vreo trudă din partea ta. De aceea şi le vei primi cu toată dulceaţa şi, mai mult decât orice, cu toată smerenia. Iar cheia cu care ţi se vor deschide vistieriile Sale duhovniceşti ascunse ale cunoştinţei şi iubirii dumnezeieşti este ştiinţa lepădării de sine în orice vreme şi lucru, cheie cu care se încuie, totodată, uşa neştiinţei şi nepăsării tale de până atunci.

[1] Altceva este *plânsul duhovnicesc* (πένθος), şi altceva, lacrimile. Căci *plânsul duhovnicesc* este gândul plin de întristare şi durerea inimii când ne supărăm şi ne îndurerăm fiindcă: a) L-am întristat şi amărât peste măsură pe Dumnezeu prin păcatele noastre şi prin încălcarea poruncilor Sale; b) ne-am lipsit pe noi înşine de harul Său, în viaţa aceasta, şi de Împărăţia Sa, după moarte; c) prin păcatele noastre ne-am făcut vrednici de osânda iadului veşnic.

Această durere şi cugetare devin asemenea unei poveri ce ne copleşeşte inima sau asemenea unui bold care ne-o sfredeleşte, pricinuindu-i astfel suspine adânci. Iar când această apăsare şi sfredelire sporesc, atunci avem aşa-numita străpungere a inimii, care face ca din ochi să se reverse lacrimi, însă aceasta se petrece prin împreună-lucrarea harului lui Dumnezeu, care ni le dăruieşte pe acestea spre a ne spăla păcatele şi a afla răscumpărare înaintea mâniei Sale dumnezeieşti. Căci, după cum stă scris, Dumnezeu împietreşte inimile („ne-ai învârtoşat inimile noastre ca să nu ne temem de Tine" [*Is.* 63, 17]) prin luarea de la noi a harului Său, dar, totodată, şi dă inimii străpungere, prin lucrarea harului trimis de El (*Rm.* 11, 8; *Ps.* 59, 3; *Is.* 29, 10). Aşadar, noi să cultivăm fără răgaz îndeletnicirea *plânsului duhovnicesc*, fiindcă aceasta nu ţine decât de noi şi se aseamănă întoarcerii şi pocăinţei fiului risipitor. În schimb, lacrimile să le cerem de la Dumnezeu fiindcă sunt o harismă a Sa şi se aseamănă îmbrăţişărilor şi sărutărilor date de dumnezeiescul tată fiului risipitor (*Lc.* 15, 20), după cum arată Grigorie al Thessalonicului (*Filocalia*, p. 949).

Iubește cât poți petrecerea, alături de Maria[1], la picioarele lui Hristos, dând ascultare celor grăite de Dumnezeu. Ia aminte ca vrăjmașii tăi (dintre care cel mai mare îți ești tu însuți) să nu se pună piedică acestei sfinte tăceri. Și când tu vei încerca să-L afli pe Dumnezeu cu mintea, spre a te odihni în El, nu-I căuta locul și hotarele cu închipuirea ta slabă și strâmtă[2], fiindcă El este infinit într-un chip fără de asemănare, aflându-Se pretutindeni în toate, ba mai degrabă, toate lucrurile aflându-se în El. Așa că, de fiecare dată când Îl vei căuta cu adevărat – atunci când Îl vei căuta ca să-L afli numai pe El, și nu pe tine însuți –, Îl vei afla înlăuntrul sufletului tău[3]. Fiindcă desfătarea lui Dumnezeu este de a Se afla cu noi, fiii oamenilor, așa cum am arătat și mai sus, spre a ne face

[1] *Cf. Lc.* 10, 39.

[2] Și Fericitul Augustin, întrebând, în rugăciunile sale închinate iubirii dumnezeiești, astrele și luminătorii cerului, abisul și celelalte zidiri dacă Îl au în sinea lor pe Dumnezeu și aflând de la acestea că El nu Se sălășluiește în ele, la urmă s-a întors spre sine, unde L-a aflat pe Dumnezeu sălășluit. Astfel că a început să-și plângă de milă din pricină că Îl căuta pe Dumnezeu în cele din afară, în timp ce El Se afla înlăuntrul său.

[3] Nu uita că Dumnezeu Se află în sufletul nostru, care are părtășie cu El nu după ființa Sa – Doamne, ferește! –, ci după harul și lucrarea (energia) Sa, cum ne învață sfinții cuvântători de Dumnezeu; și Se află nu doar în lucrarea sufletului, ci cu mult mai mult în ființa lui. Dat fiind că numai Dumnezeu este creator de ființă/substanță (*οὐσία*), urmează că El este Singurul Care pătrunde prin ființe/substanțe și Se poate uni prin intermediul ființelor/substanțelor, unindu-Se totodată și cu ființele/substanțele celor trupești, și cu ale celor spirituale, după cum ne lămurește amănunțit în *Epistola către Varlaam* mintea preaînaltă a Sfântului Grigorie al Thessalonicului. Ba mai degrabă – ca să fim cât mai aproape de adevăr – trebuie să spunem că El este centrul absolut întru Care se află și capătă temeinicie toate ființele/substanțele tuturor celor existente, după cum spune și apostolul: „Căci în El trăim și ne mișcăm și suntem" (*F.A.* 17, 28; *a se vedea* și capitolul al XXIV-lea al primei părți). Am spus că numai Dumnezeu Se unește cu ființele/substanțele, fiindcă nici o zidire, fie spirituală, fie trupească, nu se unește cu ființa/substanța unei alte zidiri, ci numai cu lucrarea/energia aceleia, astfel că și satana nu se poate uni cu ființa/substanța sufletului, ci are părtășie doar cu lucrarea/energia aceleia „prin înjugare (*κατὰ συζυγίαν*)", după cum afirmă același dumnezeiesc Grigorie.

vrednici de El, dar fără ca El să aibă vreo nevoie de noi. Când citeşti şi te apleci asupra dumnezeieştilor *Scripturi*, scopul tău să nu fie acela de a citi textul pagină cu pagină, ci ca la acele cuvinte, unde vei afla odihnă, străpungere de inimă, iubire dumnezeiască sau bucurie duhovnicească, să te opreşti şi să te desfeţi de Dumnezeu, în orice chip în care El va voi să te facă părtaş Lui. Şi dacă vei lăsa la o parte ceea ce ţi-ai propus să aprofundezi prin lectură, nu-ţi fie teamă, fiindcă întreg rostul şi ţinta acestor nevoinţe [prin studiu şi lectură] sunt de a te desfăta de Dumnezeu. Împlineşte aceasta fără a-ţi propune dinainte şi a alege cu vrerea ta ca scop şi ţintă o asemenea desfătare de Dumnezeu, ci spre a iubi mai mult voia Sa sfântă şi din dorinţa de a lucra, după putinţa ta, fapte asemenea celor cerute de voia Sa. Când tu vei afla scopul, nu trebuie să te mai îngrijeşti nici de mijloace, fiindcă ele se vor rândui [de la sine] pentru nimic altceva decât pentru atingerea acestui scop.

La fel şi când cugeţi la o faptă anume sau la unul dintre felurile în care a pătimit Domnul nostru Iisus Hristos, să stărui şi să reflectezi cât mai multă vreme la cele ce-ţi aduc mai multă străpungere de inimă. Unul dintre multele obstacole în calea păcii şi isihiei este să te îngrijeşti, frate, şi să-ţi sileşti cugetul să citească atâtea catisme din *Psaltire* pe zi, atâtea capitole din sfintele *Evanghelii* sau din *Epistole* şi să te tulburi doar pentru că nu le-ai parcurs, fără a te îngriji să ajungi la străpungerea inimii, cu ajutorul celor citite, sau fără ca mintea ta să scoată vreun înţeles duhovnicesc din ele[1] – ceea ce nu e nimic

[1] Aceleaşi lucruri ne învaţă şi Avvá Isaac, poruncindu-ne să nu luăm seama la cantitatea lecturii, la cunoştinţele de metrică şi versificaţie ori la învăţarea pe de rost a celor citite, ci cugetul nostru să-şi vadă doar de pătrunderea înţelesurilor acelora, până când în suflet se va deştepta dorinţa de a da slavă lui Dumnezeu, sau întristarea cea aducătoare de folos duhovnicesc, sau

altceva decât să-L cauți pe Dumnezeu, fugind de El sau să voiești să-I slujești lui Dumnezeu, fără a-I împlini voia.

Dacă într-adevăr îți dorești să pășești în viața aceasta pe calea virtuții și să ajungi cu bine la mult-râvnitul ei capăt, să nu-ți propui altceva decât să-L afli pe Dumnezeu, și El, când va voi, ți Se va arăta. Iar atunci să le lași pe toate la o parte și să rămâi pe loc până ce vei ajunge fără vrere proprie și, dându-le pe toate uitării, odihnește-te doar în Dumnezeu; abia atunci când va bineplăcea măreției Sale să Se ascundă și să nu ți Se mai descopere în chipul acela, vei putea din nou să te întorci spre a-ți lua de la capăt nevoințele, animat însă întotdeauna de același scop și aceeași dorință: ca prin mijlocirea acestora să-L afli pe Cel pe Care Îl iubești și, aflându-L, să faci aceleași lucruri, despre care ți-am vorbit: să lași la o parte orice îndeletnicire și, odihnindu-te în El, să cunoști că atunci dorința Lui e împlinită.

Și cugetă bine la cele de mai sus, fiindcă destui oameni duhovnicești ajung să se lipsească de rodire și isihie, pentru că-și prelungesc la nesfârșit nevoințele și, socotind că în asta constă desăvârșirea, li se pare că nu fac nimic, dacă nu și le vor duce pe toate la capăt. Ajungând apoi să-și dicteze singuri modul de viețuire, se fac robi ai vrerii proprii, chinuindu-se și trudind foarte mult, fără ca vreodată să cunoască adevărata odihnă și isihie lăuntrice, întru care Se află și Se odihnește Dumnezeu cu adevărat.

---

străpungerea inimii. Iar din acea clipă se va îndepărta și tulburarea, care ne răpește dulceața înțelesurilor duhovnicești ale celor citite, sorbindu-ne-o precum lipitoarea sângele (cuvântul al XXXIII-lea, p. 211; *a se vedea* și cuvântul al XXVIII-lea, p. 177, în care și el e de părere că trebuie să ne facem slujbele și rânduielile [atât cele de obște, cât și canonul individual] într-o stare de eliberare lăuntrică absolută, fără nici o tulburare; iar dacă gândul ne va cere să grăbim citirea, mai degrabă să lăsăm la o parte un tropar, o catismă sau cât voim, decât să le citim cu orice preț, pe nerăsuflate).

CAPITOLUL AL XXI-LEA

Să nu cauţi nici mâncăruri, nici lucruri care să-ţi aţâţe pofta, ci doar pe Dumnezeu

Alege mereu chinurile şi mâhnirile, iubeşte lipsirea de mângâierea anumitor prietenii şi ajutorări, ce nu aduc nici un folos sufletului, bucurându-te să fii de-a pururi supus voinţei altora. Fiece lucru să-ţi fie prilej şi cale ce te vor duce la Dumnezeu, astfel că nici unul dintre acestea nu va putea să te împiedice să-ţi urmezi drumul. Bucuria ta: orice lucru, amărăciune, odihnă – numai Dumnezeu. Toate chinurile tale să le înfăţişezi lui Dumnezeu. Iubeşte-L şi dăruieşte-I Lui întreaga ta inimă, fără nici o frică, şi El va afla chip să-ţi risipească toate îndoielile, iar dacă vei cădea, te va ridica. La sfârşit îţi spun, foarte pe scurt, că, dacă tu-L vei iubi pe Dumnezeu, te vei face primitorul a tot binele. Adu-I-te lui Dumnezeu Însuşi drept jertfă întru pacea şi liniştea Duhului. Pentru a face mai uşoară această cale şi a nu fi cuprins de oboseală şi tulburare, la fiece pas să-ţi potriveşti voinţa la măsura voinţei lui Dumnezeu: şi cu cât mai mult ţi-o vei potrivi, cu atât mai mult vei primi. Să fii pregătit să voieşti ceea ce voieşte şi Dumnezeu şi să nu voieşti ceea ce Dumnezeu nu voieşte. Reînnoieşte-ţi mereu şi cu fiece prilej predispoziţia şi hotărârea sufletului de a fi plăcut lui Dumnezeu, ferindu-te neîncetat să iei vreo hotărâre în privinţa unui lucru ce urmează

să se întâmple în alt ceas decât în cel în care te afli – „că nu știi la ce poate da naștere ziua de mâine”[1] –, ținându-ți astfel sinele într-o stare de libertate. Acest lucru însă nu împiedică pe nimeni să fie cu luare-aminte și să se îngrijească de cele trebuincioase poziției pe care o ocupă sau îndeletnicirii sale. Fiindcă această grijă și atenție sunt după voia lui Dumnezeu și nu zădărnicesc nici păstrarea păcii, nici adevărata sporire duhovnicească. În toate lucrurile tale decide-te să faci ceea ce poți și ești dator, rămânând smerit și nepăsător la tot ce se petrece în afara ta.

Iar lucrul pe care-l poți face de fiecare dată este să-I aduci lui Dumnezeu voința ta, fără a dori nimic mai mult; și, necurmat cu această libertate, slobod din toate părțile – lucru ce-ți va sta la îndemână oriunde și oricând –, te vei bucura de liniște și pace. Tocmai în această libertate a Duhului constă acel mare bun, despre care auzi din dumnezeiești*le Scripturi*, libertatea neînsemnând altceva decât petrecerea omului în sine însuși, fără a se împrăștia sau a pofti să caute vreun lucru în afara sa. În toată vremea în care tu vei rămâne în chipul acesta liber, te vei desfăta totodată și de acea dumnezeiască și negrăită bucurie, care este Împărăția lui Dumnezeu și care se află în sinea noastră, după cum și Domnul ne-a învățat: „Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru”[2].

[1] *Pild.* 27, 1.
[2] *Lc.* 17, 21.

CAPITOLUL AL XXII-LEA

Robul lui Dumnezeu să nu fie cuprins de o frică peste măsură, chiar de va simți împotrivire și tulburare în sinea sa în privința acestei păci

Să știi că de multe ori vei simți în sinea ta tulburare și pierderea acestor păci sfinte, dulci însingurări și libertăți iubitoare; uneori chiar se va ridica din tumultul inimii tale un nor de cenușă, ce are să te necăjească pe calea de urmat. Dumnezeu însă îngăduie aceasta de dragul unui bine mai mare: adu-ți aminte că acesta este războiul de pe urma căruia sfinții au primit cununile unor răsplăți alese. Iar la toate câte te tulbură tu să spui: „Doamne al meu, iată-l aici pe robul Tău! Facă-se voia Ta întru mine! Știu și mărturisesc că adevărul cuvintelor Tale rămâne de-a pururi nezdruncinat și că făgăduințele Tale sunt nemincinoase și întru acestea eu nădăjduiesc. Eu nu mă aflu aici decât pentru Tine". Fericit e, cu adevărat, sufletul care se aduce în chipul acesta Domnului său de fiecare dată când e tulburat și necăjit. Dacă acest război se va îndârji, iar tu nu vei putea atât de grabnic să-ți pui voia în acord cu voia lui Dumnezeu, nu te lăsa doborât de teama peste măsură (pusilanimitate), nici nu te întrista, ci continuă să I te aduci și să I te închini Lui, și vei birui. Ia aminte la războiul pornit asupra lui Hristos în Grădina Ghetsimani, cum firea Sa omenească a dat înapoi și a spus:

„Părinte, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta!"; dar numaidecât Şi-a învins gândul, lăsându-Şi sufletul pradă însingurării, şi, printr-un act de voinţă simplu şi liber, a spus într-o prea-adâncă smerenie: „Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti"[1].

Iar de vei întâmpina vreo greutate, nu vei face nici un pas, înainte de a-ţi ridica mai întâi ochii la Hristos, Cel aflat pe Cruce, spre a vedea acolo scris şi întipărit cu litere mari că şi tu vei încerca asemenea întristare. Această preînchipuire o vei transpune lăuntric, prin faptele tale, iar dacă vreodată te va necăji iubirea de sine, nu cădea pradă fricii peste măsură, dar nici nu te depărta de crucea ta, ci aleargă la rugăciune şi stăruie în smerenie, până ce-ţi vei birui vrerea proprie şi vei voi să se facă întru tine voia lui Dumnezeu. Şi la sfârşitul rugăciunii, culegând acest rod, vei petrece întru veselie. Dar dacă nu vei fi ajuns la [starea] aceasta, sufletul îţi va rămâne înfometat şi fără de merinde. Nevoieşte-te atunci şi luptă ca în sufletul tău să nu locuiască, nici măcar pentru puţină vreme, nimeni altcineva decât Dumnezeu. Nu te întrista, nici amărî pentru nici un lucru, dar nici nu-ţi îndrepta privirea asupra răutăţilor şi pildelor rele ale celorlalţi, ci fii asemenea unui copilaş, care nu suferă de pe urma acestor amărăciuni, ci în orice situaţie trece mai departe, fără a se vătăma deloc.

[1] *Mt.* 26, 39.

CAPITOLUL AL XXIII-LEA

Despre neînduplecarea diavolului în a ne tulbura pacea sufletului şi cum să fugim de vicleniile şi înşelăciunile sale

După obiceiul său, vrăjmaşul nostru, diavolul, se bucură de tulburarea şi zbuciumarea inimii asemenea lupului, de iarnă şi de vifor. Prin urmare, el caută să ne înghită sufletul şi, pe cât cu putinţă, să ne depărtăm de smerenie şi simplitate, atribuindu-ne nouă înşine, osârdiei şi purtării noastre de grijă un oarece merit şi valoare, trecând cu vederea lucrarea dumnezeiască a aşa-numitului har premergător, fără de care nimeni nu poate, după Pavel, chema pe Iisus „Domn": „Nimeni nu poate să zică «Domn este Iisus» decât în Duhul Sfânt".[1] Şi chiar dacă ne putem împotrivi acestui har, prin liberul arbitru, nu putem totuşi să-l primim fără ajutorul însuşi al acestui har, în sensul că, dacă cineva nu-l primeşte, este din pricina sa, dar dacă ajunge să-l primească, nu va face şi nici nu va putea să facă vreo faptă fără acest har, care se dă cu îndestulare tuturor oamenilor.

Aşadar, vrăjmaşul caută să ne facă pe fiecare dintre noi să-i judecăm pe ceilalţi şi să socotim că suntem mai osârduitori decât ei, mai buni şi mai deschişi sufleteşte spre a primi harismele lui Dumnezeu, ca apoi să ne facă să ajungem a săvârşi fapte bune din mândrie, fără a cugeta la neputinţele

[1] *I Cor.* 12. 3.

noastre. Din pricina asta sfârşim prin a-i dispreţui în cugetul nostru pe ceilalţi, pe motiv că nu împlinesc faptele pe care le săvârşim noi înşine. Aşa că, de nu vei fi cu multă luare-aminte şi nu-ţi vei învinge neîntârziat astfel de gânduri, ruşinându-te, smerindu-te şi dispreţuindu-te pe tine însuţi, vrăjmaşul, aşa cum am spus, te va face să cazi în mândrie, ca pe fariseul amintit în *Evanghelie*, care se lăuda cu faptele sale bune, osândind faptele rele ale celorlalţi. Şi, firește, dacă vrăjmaşul numai o singură dată va pune stăpânire pe voinţa ta în felul acesta, te va înrobi desăvârşit şi te va prăvăli în tot soiul de răutăţi, încât paguba ta are să fie mare şi primejdia, aşijderea. De aceea ne-a poruncit Domnul nostru să privegheм şi să ne rugăm: „Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită"[1].

Este, aşadar, nevoie să fii cu toată luarea-aminte, ca vrăjmaşul să nu-ţi răpească o aşa de mare comoară precum pacea şi seninătatea sufletului; fiindcă el încearcă din răsputeri să-ţi sustragă această odihnă şi pace şi să te facă să trăieşti în supărarea şi tulburarea ce atrag după ele paguba şi pierderea sufletului. Că sufletul împăcat face orice lucru cu uşurinţă; nenumărate fapte, pe toate bine; petrece de bunăvoie în stăruinţă şi se ridică fără pregetare întru întâmpinarea a tot ce este potrivnic. Tulburat şi neliniştit, săvârşeşte puţine fapte, pe multe dintre ele nedeplin, obosind repede şi consumându-se într-un martiriu nerodnic.

Dacă voieşti să biruieşti şi să nu-ţi strice vrăjmaşul treburile, mai mult decât orice altceva, să fii cu luare-aminte şi să nu îngădui sub nici un chip ca tulburarea să pătrundă în al tău suflet nici măcar pentru o clipă. Ca să ştii să te fereşti cât mai bine de uneltirile şi înşelăciunile lui în privinţa aceasta,

[1] *Mt.* 26, 41.

ia seama, ca la o regulă mai presus de îndoială: orice gând, ce te desparte și îndepărtează de iubirea de Dumnezeu și de nădăjduirea cu totul în El, este neîndoielnic un înger al iadului și ca atare să-l lepezi și să nu-l primești, ba chiar nici măcar să-l asculți până la capăt. Că lucrarea Sfântului Duh nu este alta decât aceea de a uni sufletele cu Dumnezeu în chip necurmat și cu orice prilej, umplându-le de căldură duhovnicească, nădejde și încredere mereu noi în El, aprinzând în ele dulcea iubire dumnezeiască.

În schimb, lucrarea diavolului este de-a pururi una potrivnică, întrucât recurge la toate mijloacele și chipurile în care ar putea să-și atingă scopul:

– strecoară cât mai multă teamă în inimă, sporește neputința îndeobște din suflet;

– nici la spovedanie, nici la dumnezeiasca Împărtășanie, nici la rugăciune nu lasă sufletul să intre în starea cuvenită acestora, dar nici nu-i îngăduie să se îndulcească de ele, ci-l face să ajungă la acestea de fiecare dată fără curaj și iubire, cu frică și tulburare;

– face, de asemenea, ca sufletul să suporte lipsa evlaviei, la nivelul simțirii trupești[1] și al desfătării lăuntrice, de pe urma, de multe ori, a rugăciunii, dar și a altor nevoințe duhovnicești, ca pe niște întristări de nesuportat, dându-i de înțeles nu că o asemenea lipsă este de la Dumnezeu și spre încercarea sa, ci că ar fi mai de folos să se lepede de atâtea nevoințe care duc la pierderea faptelor și lucrurilor sale;

– face ca sufletul să ajungă la o atât de mare tulburare și deznădejde, încât să cugete că totul este zadarnic și fără rod. Îi sporesc întristarea și teama, încât își închipuie că Dumnezeu l-a uitat cu desăvârșire și l-a părăsit.

[1] *Cf. supra* cap. al VII-lea, partea a doua (*n. trad.*).

Însă sufletul, deşi încercat de seceta duhovnicească şi de lipsa putinţei de a trăi evlavia la nivelul simţirii trupeşti şi ca desfătare duhovnicească, poate săvârşi necontenit nenumărate fapte bune, făcându-se următor credinţei neprefăcute şi arătând răbdare şi stăruinţă în împlinirea binelui după putinţă. Spre a pricepe mai bine aceste lucruri şi ca să nu ţi se facă pricină de vătămare acel bine şi folos, pe care Dumnezeu voieşte să ţi le dăruiască odată cu lipsirea de trăirea acestei evlavii şi dulceţi duhovniceşti, îţi voi înfăţişa în continuare binele şi bunătăţile ce se nasc din această răbdare smerită, de care oricine trebuie să dea dovadă cu prilejul secătuirii evlaviei, ca să pricepi şi tu şi să nu te laşi lipsit, din pricina acesteia, de pacea [lăuntrică], când ţi se va întâmpla să ajungi într-o stare asemănătoare de secătuire a minţii şi de întristare a inimii, atât din pricina pierderii evlaviei şi dulceţii duhovniceşti de până atunci, cât şi din pricina amărăciunii, de pe urma oricărei alte ispite lăuntrice şi a gândurilor viclene.

CAPITOLUL AL XXIV-LEA

Sufletul să nu se tulbure din pricina ispitelor şi gândurilor lăuntrice

Chiar dacă am vorbit şi în capitolul al VII-lea al acestei părţi a doua despre amărăciunea şi secătuirea lăuntrică a evlaviei, vom vorbi şi acum despre cele lăsate la o parte acolo, adică despre faptul că multe sunt bunătăţile pe care le pot aduce sufletului amărăciunea aceasta şi secătuirea duhovnicească, cu alte cuvinte, pierderea bucuriei şi dulceţii duhovniceşti, dacă vor fi primite cu smerenie şi răbdare. Dacă omul ar fi în stare să înţeleagă aceste lucruri, n-ar fi lovit de atâta supărare şi întristare, când ar avea parte de ele, fiindcă ar primi o astfel de amărăciune şi lipsă nu ca pe un semn al duşmăniei pe care i-ar arăta-o Dumnezeu, ci ca pe un semn al unei mari şi deosebite iubiri, şi nu şi-ar dori decât a o primi ca pe un privilegiu deosebit din partea Lui. Căci asemenea lucruri nu li se întâmplă decât celor care îşi doresc să se dăruiască mai mult decât alţii slujirii lui Dumnezeu şi să se îndepărteze de cele care îi pot vătăma duhovniceşte. Îndeobşte, aceste lucruri nu se petrec la începutul întoarcerii lor spre Dumnezeu, ci după ce vor fi slujit Lui o vreme, după ce-şi vor fi curăţit inima cu ajutorul sfintei rugăciuni şi al străpungerii de inimă măcar pe jumătate, şi vor fi ajuns să simtă în inima lor o anume dulceaţă, căldură şi bucurie duhovniceşti, şi după ce se vor fi hotărât să se dăruiască desăvârşit slujirii lui Dumnezeu şi

chiar vor fi început deja această lucrare. Fiindcă niciodată nu-i vedem pe cei păcătoşi şi pe cei ce s-au dedicat lucrurilor acestei lumi să sufere sau să se plângă de asemenea lucruri ori ispite. Asta înseamnă că această amărăciune este o merinde preţioasă şi scumpă şi că prin ea Dumnezeu îi cheamă la El pe cei pe care îi iubeşte spre a le oferi a Sa ospătare.

Chiar dacă ar părea pentru gustul nostru că mâncarea aceasta nu este deloc delicioasă, ea ne aduce totuşi mult folos, fără să ne dăm seama atunci când o gustăm. Fiindcă sufletul, odată ce se află într-o asemenea secătuire – fiind împovărat de acest gust amar şi suferind de multe ori asemenea ispite şi gânduri, ce ne tulbură şi otrăvesc inima, ba aproape ne şi anihilează întreg omul lăuntric prin simplul gând la ele –, sufletul, repet, va ajunge în felul acesta să dobândească frică, ură şi scârbire de sine, dar şi smerenia aceea, pe care Dumnezeu o aşteaptă de la noi. Apoi, va dobândi şi o iubire faţă de Dumnezeu mai plină de ardoare, luare-aminte la gânduri mult mai atentă, un „stomac" mult mai puternic să mistuie ispitele fără a se vătăma şi „simţuri învăţate să deosebească binele şi răul" cu uşurinţă, după cum a spus şi Pavel[1].

Într-adevăr, le va dobândi pe toate acestea, chiar dacă, aşa cum am spus, la vremea de atunci (de început) era scârbit şi fugea de această amărăciune, fără să înţeleagă pricinile tăinuite ale acestei încercări. De fapt, el nu-şi doreşte să fie niciodată lipsit de plăcerea şi desfătarea duhovniceşti şi socoteşte că fără ele orice altă nevoinţă nu-i decât vreme pierdută şi trudă fără de sporire.

[1] *Evr.* 5, 14.

CAPITOLUL AL XXV-LEA

Ispitele ni s-au dat de Dumnezeu spre folosul nostru

Spre a înţelege pe deplin că toate ispitele ni s-au dat de Dumnezeu spre binele nostru[1], să ne gândim la faptul că omul este, din pricina înclinaţiei rele a firii sale pervertite, mândru, iubitor de slavă, aparent-înţelept (la cea mai înaltă treaptă) şi susţinător până în pânzele albe al propriei păreri, voind de-a pururi să fie socotit de toţi mai mult decât este el cu adevărat. Această apreciere şi părere bună despre sine însuşi sunt atât de primejdioase pentru creşterea sa duhovnicească, că numai şi apropierea de ele este îndeajuns să-l îm-

[1] Multe şi felurite sunt pricinile pentru care Dumnezeu, în adâncul judecăţilor Sale de necuprins cu mintea, îngăduie venirea ispitelor, atât la cei păcătoşi, cât şi la sfinţi şi cei sporiţi în virtute; dumnezeiescul Hrisostom, în omilia la versetul apostolului „De acum nu bea numai apă, ci foloseşte puţin vin, pentru stomacul tău şi pentru desele tale slăbiciuni" (*I Tim.* 5, 23), enumeră zece pricini pentru care Dumnezeu îngăduie ca sfinţii să fie ispitiţi. Şi Sfântul Isaac Sirul aminteşte destule alte pricini, pentru care sunt ispitiţi oamenii, atât în cuvântul al V-lea (p. 35), cât şi în al XLVIII-lea, în care trage următoarea concluzie generală: „Ispita e de folos fiecărui om. Nevoitorii sunt ispitiţi spre a-şi adăuga bogăţie bogăţiei lor, trândavii – spre a fi păziţi de cele ce-i vatămă, somnoroşii – spre a se trezi din letargia lor, cei departe de Dumnezeu – spre a se apropia de El, iar casnicii Săi – spre a se sălăşlui cu mai multă îndrăznire în El". Aşa că şi dumnezeiescul Ioan Damaschin, în capitolul al XLIII-lea al *Expunerii exacte a credinţei ortodoxe*, după ce mai întâi afirmă că ispitele vin şi asupra dreptilor, şi asupra păcătoşilor, prin lăsare sau îngăduire, dar şi prin părăsirea (noastră de către Dumnezeu) din iconomie dumnezeiască şi spre certare (spre a ne învăţa minte), la sfârşit conchide: „Trebuie să ştim că toate ispitele şi atacurile lor întunecate sunt, pentru cei ce le primesc cu mulţumire, spre mântuire, ajungând neîndoielnic pricinuitoare de folos".

piedice să ajungă la adevărata desăvârşire. Iubitorul nostru Tată Dumnezeu, în virtutea proniei Sale pline de iubire faţă de fiecare dintre noi şi mai ales faţă de cei ce, într-adevăr, s-au afierosit slujirii Sale, poartă necontenit de grijă ca prin ispitele, îngăduite de El să vină asupra noastră, să ne ajute să fim în stare să scăpăm de primejdia atât de înfricoşătoare a unei asemenea păreri mincinoase despre sine şi să ajungem, aproape cu de-a sila, la adevărata şi smerita cunoştinţă de sine. Aşa a făcut şi cu Apostolul Petru, căruia i-a îngăduit să se lepede de trei ori de El, spre a putea, în felul acesta, să-şi cunoască slăbiciunea şi să nu se mai încreadă în sine; la fel şi cu Apostolul Pavel, căruia, după ce l-a răpit până la al treilea cer şi i-a descoperit tainele cele dumnezeieşti şi ascunse, i-a dat o ispită supărătoare, ca să-şi cunoască neputinţa minţii şi slăbiciunea firii şi să se smerească, lăudându-se doar cu neputinţele sale, astfel încât mărimea descoperirilor lui Dumnezeu faţă de el să nu-l facă să se înalţe[1], după cum el însuşi adevereşte: „Datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc"[2].

Milostivindu-Se Dumnezeu, aşadar, de starea noastră de suferinţă şi de pornirea cea fără de lege, îngăduie ispitelor să vină în diferite chipuri asupra noastră şi uneori chiar să fie de-a dreptul înfricoşătoare şi cumplite, ca noi să ne smerim şi să ajungem să ne cunoaştem pe noi înşine[3], chiar dacă

[1] De aceea şi Sfântul Isaac Sirul zice despre Pavel: „De vreme ce ispita îi e de folos lui Pavel, toată gura [tăgăduitorilor] se va astupa şi lumea se va face vinovată înaintea lui Dumnezeu [de va tăgădui folosul şi rostul ispitelor]" (Cuvântul al XLVIII-lea, p. 293).

[2] *II Cor.* 12, 7.

[3] Avvá Isaac, în cuvântul al XLVIII-lea, după ce mai întâi a vorbit despre diferite feluri de ispite, atât despre cele îngăduite de dumnezeiasca iubire, spre sporirea şi creşterea duhovnicească ale sufletului, cât şi despre cele îngăduite de Dumnezeu să vină asupra celor mândri, adaugă: „Unul este leacul tuturor [ispitelor şi încercărilor], de acesta depinzând, de altfel, şi mângâierea pe care sufletul şi-o poate afla pe dată. Şi care ar fi aceasta? Smerirea inimii!".

ni se pare a fi zadarnic. Şi întru aceasta, totodată, se vădesc bunătatea şi înţelepciunea Sa, fiindcă ceea ce nouă ni se pare cu totul vătămător, ne este, de fapt, de cel mai mare folos, întrucât aşa ne smerim şi mai mult – iar dintre toate acesta e lucrul cel mai de trebuinţă sufletului nostru. Dacă, în general, toate ispitele sunt pricinuitoare de smerenie, urmează că robul lui Dumnezeu, care trece prin ispitele mai sus amintite şi se confruntă cu asemenea gânduri, cu atâta lipsă de evlavie şi cu o asemenea veştejire a bucuriei şi dulceţii duhovniceşti, trebuie să se smerească şi să cugete că acestea îl cotropesc din pricina păcatelor, şi că nu există altcineva mai prăpădit, care să slujească lui Dumnezeu cu atâta nepăsare, decât sufletul său, şi că asemenea gânduri nu vin asupra altora, ci doar asupra celor care au fost părăsiţi de Dumnezeu, şi de aceea şi el însuşi este vrednic de o asemenea părăsire.

Iată ce câştig se poate dobândi de pe urma acestor gânduri smerite! Că cel ce socotea mai înainte că ar fi ceva, acum, în urma acestui leac amar, care-i vine din Cer, ajunge să creadă că este cel mai fărădelege om din lume, fiind nevrednic până şi de însuşi numele de „creştin". Firește, niciodată n-ar fi ajuns nici să gândească despre propria persoană ceva atât de înjositor, nici să se pogoare la o smerenie atât de adâncă, dacă nu ar fi fost silit la o aşa de mare întristare şi de acele ispite aparte şi amărăciuni ale inimii, care sunt o binefacere, adusă de Dumnezeu, în viaţa de aici, acelui suflet care I se afieroseşte Lui smerit, spre a se tămădui, după cum Îi bineplace Lui, cu acele leacuri pe care numai El Singur le cunoaşte desăvârşit, ştiind că sunt trebuincioase sănătăţii şi bunăstării sale sufleteşti.

În afară de aceste roade, aduse sufletului nostru de ispite şi de scăderile evlaviei, mai există încă multe altele. Fiindcă cel necăjit de aceste ispite lăuntrice este aproape constrâns

să alerge la Dumnezeu şi să caute a înfăptui binele, spre vindecarea de această întristare şi amărăciune ale inimii sale şi spre a putea să se elibereze cât mai repede de acest martiriu nematerialnic. Aşa că petrece cercetându-şi inima, fugind de orice păcat şi neajuns, care-l îndepărtează de Dumnezeu în orice chip, şi în felul acesta supărarea aceea, pe care el o socotea atât de potrivnică şi vătămătoare, ajunge, odată cu acestea, asemenea unei trepte, de la care se pleacă în căutarea lui Dumnezeu cu mai multă ardoare, spre a se îndepărta cât mai mult de toată cugetarea nepotrivită cu voia lui Dumnezeu; şi, ca să fiu succint, toate mâhnirile şi chinurile pe care le îndură sufletul de-a lungul acestor ispite lăuntrice şi departe de desfătările şi îndulcirile duhovniceşti nu sunt nimic altceva decât un loc prietenesc de curăţire, în care Dumnezeu primeneşte sufletul, care le îndură pe toate acestea cu smerenie şi răbdare; totodată [mâhnirile şi chinurile] acestea sunt în măsură să ne facă să primim în cer o cunună ce nu se dobândeşte decât prin mijlocirea lor: cu cât mai mari sunt chinurile, cu atât mai slăvită va fi şi cununa.

De aici se vede limpede că nu trebuie să ne tulburăm şi să ne întristăm nici pentru ispitele ce ne copleşesc din afară, nici pentru cele lăuntrice (mai sus-amintite), asemenea celor ce au puţină experienţă duhovnicească în privinţa acestora şi pun ceea ce este de la Dumnezeu pe seama diavolului sau a păcatelor şi lipsurilor, socotind semnele iubirii lui Dumnezeu – semne de ură, binefacerile şi darurile Lui – lovituri şi bătăi ce aparţin unei inimi cuprinse de mânie, gândind că tot ce fac este pierdut şi fără răsplată şi că această vătămare este fără vindecare. Că dacă ar fi fost încredinţaţi că din aceste ispite nu li se face nici o pagubă, ci li se sporeşte dobândirea virtuţilor, că dacă sufletul lor s-ar fi folosit de ele şi le-ar

fi îndurat cu mulțumire și ar fi fost convinși că toate acestea nu sunt decât ca să le aducă aminte de iubirea pe care Dumnezeu ne-o poartă, n-ar fi fost cu putință să se tulbure și să-și piardă pacea inimii, fiindcă se lasă cuprinși de întristare, din pricina nenumăratelor ispite și a gândurilor necuvenite și hulitoare, de care au parte, și ajung, la un moment dat, secați duhovnicește, căldicei și lipsiți de evlavie atât la rugăciune, cât și în celelalte nevoințe.

Dimpotrivă, ar trebui ca atunci să-și smerească sufletele înaintea lui Dumnezeu cu mai multă răbdare și să se hotărască a fi plini în orice lucru de dumnezeiasca voie, indiferent de chipul în care Dumnezeu va voi să I se slujească pe lumea aceasta; să facă tot ce le stă în putință spre a se păzi împăcați și liniștiți, socotind că primesc orice lucru din mâna Tatălui Ceresc, singura mână din care ar fi putut veni acest pahar amar, ce li se dă lor. Căci, fie de la diavolul sunt această tulburare și ispită, pe care le înduri, fie de la oameni, fie din pricina păcatului tău, fie din orice altă pricină cu putință, de fiecare dată și în toate Dumnezeu este Cel Care ți le dă, chiar dacă o face pe diferite căi, după cum Îi este bineplăcut Lui; și o face spre a nu te ajunge alt rău în afară de cel al pedepsei și suferinței pe care de-a pururi El nu le îngăduie a veni asupra noastră decât în folosul tău. Și chiar dacă răul, adică păcatul, ce se săvârșește (de pildă) de către aproapele [în dauna ta], este potrivnic voii Sale, El îl va folosi și pe acesta spre mântuirea ta, cu condiția ca tu să-l înduri netulburat.

În loc să te întristezi și neliniștești, să Îi aduci mulțumire, plin de bucurie și veselie lăuntrice, împlinind, cu stăruință și răbdare, tot ce-ți stă în putință fără a pierde vremea și, odată cu ea, să pierzi marile răsplăți pe care Dumnezeu voiește să le dobândești, pe temeiul acelei pricini pe care El îngăduie să o înfrunți.

CAPITOLUL AL XXVI-LEA

Leacul de care ne putem folosi spre a nu ne tulbura din pricina greşelilor şi a neputinţelor noastre

Dacă vei cădea vreodată în vreo greşeală dintre cele mici şi pardonabile[1], fie cu fapta, fie cu cuvântul – dacă te vei supăra din pricina vreunui lucru ce ţi s-a întâmplat, dacă vei judeca pe alţii sau vei fi de acord cu ceea ce alţii osândesc, sau te vei certa cu cineva, sau te vei arăta nerăbdător, sau te vei amesteca în treburile altora, sau vei avea bănuieli în privinţa celorlalţi, sau vei cădea în nepăsare –, să nu te tulburi prea tare, nici să deznădăjduieşti şi să te întristezi, gândindu-te la ceea ce ai făcut, uneori socotind că n-o să poţi niciodată scăpa de asemenea neputinţe, alteori, că neajunsurile şi voinţa ta slabă sunt pricina acestora, iar alteori închipuindu-ţi că nu umbli cu adevărat întru Duhul şi pe calea Domnului şi împovărându-ţi sufletul cu mii de alte temeri din pricina întristării şi fricii tale peste măsură (pusilanimităţii).

Aşadar, ce va urma? Să te ruşinezi a te mai înfăţişa înaintea lui Dumnezeu, să-ţi pierzi încrederea în El, ca şi cum nu ţi-ai fi păstrat credinţa datorată Lui, să te sminteşti şi să-ţi pierzi vremea cugetând la aceste lucruri spre a afla cât ai zăbovit într-una dintre greşeli şi dacă ţi-ai dat cu adevărat consimţământul, dacă ţi-ai dorit asta sau nu, sau dacă ai le-

[1] *Scil.* care nu sunt de moarte (*n. trad.*).

pădat gândul acela și altele asemenea. Și cu cât mai mult te întristezi, cu atât mai mult îți scade dorința de a te spovedi, sporindu-ți tulburarea și neliniștea. Iar când te duci la spovedanie, te spovedești cu o teamă ce te stânjenește; și, cu toate că stai mult la spovedanie, tot nu ajungi să fii împăcat cu duhul, fiindcă ți se pare că n-ai spus totul. Și așa, trăiești o viață amară și neliniștită, cu prea puțină odrăslire, pierzându-ți vremea.

Toate acestea se întâmplă fiindcă nu ne descoperim nevolnicia firii și nu știm în ce chip sufletul nostru poate ajunge la o mai bună înțelegere cu Dumnezeu, cu alte cuvinte, că e mai bine să ia ca ajutor pocăința smerită și întoarcerea la El, când se întâmplă să cadă în păcate mai mici (pardonabile), ce nu sunt de moarte (mai sus amintite), decât să-și lase sufletul cuprins de asemenea întristări și de atât de multă amărăciune și tulburare din pricina lor.

Și m-am referit la păcatele mici (pardonabile) – fiindcă doar în asemenea păcate poate să cadă îndeobște sufletul care trăiește în chipul pe care-l arătăm aici – și la cei care duc o viață duhovnicească și caută să sporească în ea fără păcate de moarte. Căci în privința celor ce trăiesc superficial și la întâmplare, fără a se feri de păcatele de moarte și aducându-I clipă de clipă lui Dumnezeu vătămare, sunt de folos alt fel de sfaturi și îndemnuri. Că acestora nu li se potrivește medicamentul de mai sus, fiindcă unii ca ei au toate motivele să se tulbure, să plângă îndureraţi și să aibă mari remuşcări, cercetându-și neîncetat conștiința și spovedindu-se, spre a nu se lipsi, din pricina nepăsării lor, de leacurile trebuincioase și de mântuire.

Așadar, voind a vorbi despre liniștea (isihia) și pacea, pe care se cuvine să le aibă necontenit robul lui Dumnezeu,

vom spune că această întoarcere și pocăință, ca să fie întemeiate pe nădejdea în Dumnezeu, trebuie înțelese nu doar cu privire la greșelile ușoare și de zi cu zi, ci și la cele mai mari și mai grele decât de obicei, în care poate să cadă vreodată și robul lui Dumnezeu, prin îngăduința Sa, dar și la cele ce au loc nu doar din pricina neputinței și nevolniciei, ci uneori chiar și a răutății și a alegerii noastre de bunăvoie[1]. Fiindcă zdrobirea sufletească, ce face cugetul omului duhovnicesc să se zdruncine și să se cutremure, nu va putea niciodată, de una singură, să aducă sufletul într-o stare de desăvârșită statornicie [în virtute], de nu va fi însoțită de încrederea și nădejdea, pline de iubire, întru milostivirea și bunătatea lui Dumne-

[1] Ceea ce se arată aici e deosebit de important, anume că și robul lui Dumnezeu poate cădea în greșeli ușoare și obișnuite, dar și în altele mai grele (nu de moarte), numite deopotrivă și îndeobște pardonabile (mici). Fiindcă altceva este păcatul pardonabil (mic), și altceva este să aibă cineva aplecarea și voința spre acesta, săvârșindu-l repetat. Căci de aceste păcate mici nu sunt absolut slobozi nici măcar sfinții, în acord cu canoanele 125, 126 și 127 ale Sfântului Sinod de la Cartagina, ci câteodată cad și ei în ele, fie din ignoranță, fie conștient și de bunăvoie, din pricina slăbiciunii firii omenești. Dar asta nu presupune că ei trebuie să aibă neapărat și înclinația, și voința de a cădea în ele, întrucât nu le săvârșesc adeseori, nici nu stăruie în ele, ci, dimpotrivă, unii ca aceștia se străduiesc necontenit să-și curățească sufletul de o asemenea înclinație rea, spre a rămâne bineplăcuți lui Dumnezeu. Căci, cu toate că Dumnezeu nu pedepsește păcatele mici cu iadul veșnic, acestea rămân neplăcute și urâte înaintea Lui, la fel ca toți cei ce le săvârșesc. În afară de aceasta, greșelile pardonabile (mici) storc sufletul de puteri, pervertesc evlavia, zădărnicesc harul lui Dumnezeu, deschid ispitelor ușa și, chiar dacă nu omoară sufletul, cu siguranță îl slăbesc mult mai mult atunci când cineva zăbovește multă vreme în acestea, prin înclinația și voința sa. Că altceva e să spună cineva o dată sau de două ori o minciună ușoară, și altceva este să mintă în fiece situație dată, având înclinație spre acest lucru și găsind satisfacție în acest defect. Muștele, când trec repede pe deasupra vreunui lichid aromat, nu-l strică, dar când cad în el și mor acolo, îl strică cu totul, alterându-l, după cum zice și Solomon: „O muscă moartă strică amestecul de untdelemn al celui ce pregătește miresme" (*Eccl.* 10, 1): tot așa și păcatele mici, dacă sufletul va rămâne multă vreme în ele, îi vor perverti întreaga evlavie și buna așezare.

zeu. Şi aceasta este de trebuinţă în primul rând celor ce doresc nu doar să scape de încercări, ci şi să ajungă pe o treaptă cât mai înaltă a virtuţilor şi la o mai mare iubire de Dumnezeu şi unire cu El. Mulţi bărbaţi duhovniceşti, nefiind în stare să înţeleagă acest lucru, se simt mereu cu inima şi mintea cuprinşi aproape de deznădejde, ceea ce-i ţine pe loc şi nu-i lasă să înainteze sau să se facă primitorii unor mai mari haruri, pe care Dumnezeu le are pregătite pentru ei zi de zi; unii ca aceştia duc de multe ori o viaţă nenorocită şi de prisos, chiar vrednică de plâns. Fiindcă nu vor să dea urmare decât propriei închipuiri şi nu îmbrăţişează adevărata şi mântuitoarea învăţătură, care-i va conduce pe calea împărătească spre cele mai înalte şi statornice virtuţi ale vieţuirii creştine şi la acea pace, pe care a lăsat-o Însuşi Hristos pe pământ, când a spus: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă"[1].

Se cuvine ca de fiecare dată, când se vor afla într-o tulburare, din pricina vreunei îndoieli ivite în conştiinţa lor, să ceară părerea părintelui duhovnicesc sau altcuiva, pe care-l socotesc în stare să le dea asemenea sfaturi, şi să i se dedice acestuia, aflându-şi desăvârşit liniştirea (isihia). Pe scurt, spre a ne încheia cuvântul despre tulburarea născută din diferite neajunsuri, adăugăm capitolul ce urmează.

[1] *In.* 14, 27.

CAPITOLUL AL XXVII-LEA

Sufletul să-şi afle pacea şi să sporească fără amânare

După cum ţi-am spus în capitolul al XXV-lea al primei părţi, de fiecare dată când vei vedea că ai căzut într-una din greşelile pardonabile, fie mai mici, fie mai mari, chiar de-o să ţi se întâmple asta de o mie de ori pe zi, alege, conştient şi de bunăvoie, să nu te superi, nici să te tulburi din pricina nici unei întristări inoportune, dar nici nu-ţi pierde prea multă vreme cu cercetarea celor petrecute; ci de îndată ce-ţi dai seama de cele ce-ai făcut, smereşte-te şi, văzându-ţi neputinţa, întoarce-te plin de iubire spre Dumnezeu şi spune-I, atât cu gura, cât şi cu mintea:

„Doamne al meu, m-am purtat şi am făcut după cum mi-e firea, iar Tu nu Te poţi aştepta la nimic altceva din partea mea decât la neplăceri, precum acestea, dar şi mai mari decât acestea; că nici nu m-aş opri aici, dacă bunătatea Ta n-ar binevoi a-mi ajuta şi a nu mă părăsi. Drept aceea, Îţi mulţumesc pentru că mi-ai dat slobozire şi mă mâhnesc din pricina a ceea ce am săvârşit, nefiind în stare să-Ţi primesc harul spre a-l pune în lucrare. Iartă-mă şi dă-mi harul Tău spre a nu-Ţi mai aduce niciodată mâhnire, pentru ca nici un lucru să nu mă mai despartă de Tine, Căruia voiesc a-I sluji şi da ascultare de-a pururi".

Şi, după ce vei face ruga aceasta, să nu-ţi pierzi vremea cugetând sau socotind că Dumnezeu nu te-a iertat. Ci cu credinţă

și împăcare urmează-ți necurmat nevoințele obișnuite, spre a nu cădea într-o altă greșeală. Și să faci aceasta nu o singură dată, ci de o sută de ori și, dacă este nevoie, în fiece clipă, și prima, și ultima dată săvârșindu-le cu același curaj și împăcare. Căci în felul acesta aduci o mare cinstire bunătății lui Dumnezeu, despre Care ești dator să cugeți de-a pururi că este desăvârșit Bun și nesfârșit Milostiv, mai mult chiar decât îți poți tu închipui. Și așa sporirea, și stăruința, și mersul tău înainte nu vor fi niciodată stăvilite. Drept aceea, nu-ți pierde în zadar vremea și rodirea.

Poți, de asemenea, când vei cădea într-una dintre greșelile mai sus amintite, să-ți păstrezi pacea: smerește-te ca printr-un gest lăuntric să-ți recunoști ticăloșenia și să te smerești înaintea lui Dumnezeu, iar prin altul să te arăți conștient de milostivirea Lui și să-L iubești și să-I înalți mii de mulțumiri și doxologii. Și prin aceasta vei izbuti să faci din căderea ta pricină a unei înălțări și mai mari, mulțumită ajutorului de la Dumnezeu.

La cele spuse mai sus să fie cu luare-aminte cei ce, când se întâmplă să greșească, se tulbură, se nedumeresc și pregetă să vadă cât de mare le este orbirea, deoarece, atunci când își continuă drumul, având parte de o asemenea pagubă, își pierd vremea.

Acesta e și motivul pentru care le atragem atenția, fiindcă numai așa sufletul lor are să deschidă mari vistierii duhovnicești, spre a se îmbogăți în scurtă vreme, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvin toată slava, cinstea și închinăciunea împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și Preasfântului Său Duh, acum și pururi și în vecii vecilor. Amin.

APENDICE

Apologia notei noastre la capitolul al XLIX-lea al *Războiului nevăzut*[1] despre Doamna noastră, de Dumnezeu Născătoare,

[publicată în volumul *Paza simțurilor*[2]]

Întrucât unii dintre cei învățați, preocupați mai ales de teologia cea sfântă, citind nota despre Doamna [noastră] de Dumnezeu Născătoarea, din cartea de curând tipărită *Războiul nevăzut*, s-au arătat nedumeriți, deoarece am afirmat că:

a) dacă, ipotetic, toți oamenii împreună cu celelalte făpturi ar fi devenit rele, Stăpâna noastră Născătoarea de Dumnezeu ar fi fost, chiar și de una singură, în măsură să-L umple de mulțumire pe Dumnezeu, și că:

b) întreaga lume, atât cea nematerialnică (noetică), cât și cea materialnică (sensibilă), a fost creată pentru acest scop, pentru Stăpâna noastră Născătoarea de Dumnezeu, care, de

[1] *A se vedea supra*, capitolul al XLIX-lea (partea a întâi).

[2] Textul a fost publicat inițial în *Ἐγχειρίδιον Συμβουλευτικὸν περὶ Φυλακῆς τῶν πέντε Αἰσθήσεων (...)*, Viena, 1801, pp. 302-316 (care a circulat în spațiul românesc cu titlul *Paza simțurilor*). În urma unui schimb epistolar cu Sfântul Atanasie din Paros, Sfântul Nicodim va opera câteva modificări, adaosuri și eliminări de text, care vor fi incluse în ediția a doua a *Pazei simțurilor* din 1805, elaborată de monahul Sofronie Kehagioglou, dar fără a renunța la ideea sa centrală: Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu nu a fost condiționată de căderea protopărinților, ci este rațiunea inițială și scopul final ale creării a toate, deci urmarea firească a manifestării iubirii dumnezeiești (*a se vedea*, pentru detalii, *Epistola Sfântului Atanasie din Paros și revizuirea Apologiei Sfântului Nicodim Aghioritul. Un „dialog" colivadic, mai puțin cunoscut, pe tema rațiunii dumnezeiești Întrupări*, Ed. Tinos, [2]2021).

asemenea, a fost adusă la ființă pentru Domnul nostru Iisus Hristos, acestora, așadar, le voi răspunde aici pe scurt, spre a le lămuri nedumerirea.

A. 1. Cu privire la cea dintâi nedumerire, această părere (teologică) a fost exprimată și dezvoltată pe larg de către marele teolog al Thessalonicului, Grigorie Palama[1]. Pentru că eu nu am la îndemână cartea respectivă, în care se află această părere (teologică), pentru a o expune aici, voi prezenta un alt cuvânt al acestui sfânt, care conține aceeași învățătură, dar într-o formă mai succintă. Zice, așadar, Sfântul Grigorie în omilia sa la Parabola evanghelică a nunții fiului de împărat[2]:

„Prin urmare, cel ce susține că n-ar trebui să fie aduși la existență de către Dumnezeu cei ce vor fi pedepsiți în iadul cel veșnic susține, de fapt, că nici cei ce se vor mântui n-ar trebui aduși la existență de El, la fel cum, totodată, [susține fără doar și poate că] n-ar trebui adusă la existență nici o fire rațională și înzestrată cu dreptul de a alege liber. Iar dacă toate celelalte au fost create pentru firea cuvântătoare[3], aceasta ar însemna [după unii ca ei] că Dumnezeu nu trebuie să fie Creator. Vedeți, așadar, ce lucru absurd susțin? Cu toate că acest neam/gen[4] [*scil.* omul și îngerul] a fost creat de Dumnezeu rațional și înzestrat cu liberul arbitru, unii [dintre ei], din pricina liberului arbitru și a felului diferit în care se vor folosi de el, vor ajunge răi, iar alții, buni. Și atunci ce s-ar fi cuvenit să facă Cel cu adevărat Bun? Să nu-i fi adus la ființă pe cei buni din cauza celor ce, la un moment dat, vor ajunge răi? Dar nici nu ne-am putea închipui ceva mai nedrept.

[1] *Omilia a LIII-a*, 10-11 (Sfântul Grigorie Palama, *Scrieri*, P. Chrístos [ed.], Ed. Kyromános, vol. al VI-lea, Thessalonic, 2015, pp. 556-557).

[2] *Mt.* 22, 2-14.

[3] *Scil.* pentru om (*n. trad.*).

[4] *Γένος* – în sens de specie (*n. trad.*).

Căci, chiar dacă numai unul singur avea să ajungă bun, nici atunci n-ar fi fost drept [ca Dumnezeu] să fi lepădat creaţia [firii raţionale şi înzestrate cu liber arbitru]: «Că mai bun este unul, care face voia lui Dumnezeu, decât mii de lucrători ai fărădelegii»[1]".[2]

Acum, dacă Bunul Dumnezeu va fi hotărât, după cum susţine sfântul acesta, să aşeze creaţia chiar şi a unei singure persoane dintre cele ce se va întâmpla să se mântuiască în chip obişnuit – oricare ar fi ea –, deasupra creaţiei tuturor celorlalte [făpturi] care, fie îngeri, fie oameni, vor ajunge răi şi vor fi daţi pierzării, dacă, repet, chiar şi o singură făptură, oarecare, dintre cele ce se mântuiesc în chip obişnuit, va putea să-L umple de mulţumire pe Dumnezeu, deşi toţi ceilalţi, laolaltă, au să fie daţi pierzării, cu cât mai mult – ba chiar neasemănat mai mult, şi mai mult decât toţi ceilalţi – va putea să-L umple de mulţumire pe El Doamna noastră de Dumnezeu Născătoarea, care se află, fără de asemănare, deasupra tuturor celor ce se mântuiesc, fie îngeri, fie oameni, prin neasemuita ei sfinţenie, fiind mai presus decât toţi cei care, îngeri şi oameni, se va întâmpla, ipotetic vorbind, să ajungă răi şi să fie daţi pierzării.

A. 2. Apoi, dacă ne vom gândi la Doamna noastră de Dumnezeu Născătoare şi la starea în care se afla, când în pântecele ei, neispitit de bărbat, Îl purta pe Fiul lui Dumnezeu, stare în care, conform unor canoane şi legi civile[3], pruncul este o parte, sub aspect fiziologic, a corpului mamei (chiar dacă alte legi civile nu sunt de acord cu acest lucru[4]), dacă, repet, vom lua în considerare numai starea aceasta, Doamna noas-

[1] *Cf. Sir.* 16, 4 [*LXX*].

[2] *Omilia a XLI-a*, 10-11 (Sfântul Grigorie Palama, *Scrieri, op. cit.*, pp. 444-445; *PG* 151, 517cd).

[3] Fotie cel Mare, *Nomocanonul*, titlul IV, cap. I (*PG* 104, 1057c).

[4] Rállis-Potlís, *Sýntagma Sfintelor Canoane*, Athena, 1852, vol. I, p. 124.

tră de Dumnezeu Născătoare a fost în măsură a-L umple de mulţumire pe Dumnezeu nu numai pentru toate cele deja[1] create, ci şi pentru toate celelalte fiinţe, în potenţă, sau, mai simplu spus, create în Dumnezeu potenţial, nu şi în lucrare (act); căci, aflându-se în starea aceasta, ea purta în sine pe Cuvântul lui Dumnezeu, Cel nemărginit-puternic, Care S-a întrupat din ea, Care nu este doar Cel Ce le-a creat pe toate, ci şi Cel Ce poate să creeze un număr nesfârşit de alte lumi.

A. 3. În ultimă instanţă, răspunsul meu este că cele afirmate de mine în acea notă de subsol nu au caracterul unei hotărâri dogmatice, ci doar al unei afirmaţii ipotetice, sub semnul îndoielii[2].

***

B. La cea de-a doua nedumerire voi răspunde nu numai că lumea nematerialnică (noetică) şi cea materialnică (sensibilă) au fost create pentru acest scop, adică pentru Doamna noastră de Dumnezeu Născătoare, iar ea, la rândul ei, a fost creată pentru Domnul nostru Iisus Hristos, după cum marele înţelept şi de Dumnezeu cuvântător Iosif Vryénios arată foarte lămurit acest lucru, când afirmă *mot à mot*:

„Ca să fiu succint, scopul desăvârşit al întregii lumi de aici (materiale), al întregii zidiri, al tuturor stihiilor, generaţiilor

[1] *Scil.* în act – ἐνεργείᾳ (*n. trad.*).

[2] Prin cele ce urmează Sfântul Nicodim va demonstra că afirmaţia sa e întemeiată teologic. Cu toate acestea, plin de smerenie, el se arată dispus să dialogheze, ţinând cont de critica făcută, fie oferind clarificări suplimentare, fie renunţând la anumite pasaje şi expresii. În pofida modificărilor textuale, rămâne fidel opiniilor teologice formulate în prima ediţie a *Apologiei*, în ciuda criticii Sfântului Atanasie din Paros, care, în acord cu părinţii obştii monahale a Mânăstirii Hrysopodarítissa – editorii actuali ai textului critic al *Apologiei* pe baza corecturilor operate de Sfântul Nicodim pe unul din exemplarele tipărite al *Pazei simţurilor* – rămân, totuşi neîntemeiate şi părtinitoare (*cf. Epistola Sfântului Atanasie din Paros...*, *op. cit.*, pp. 113-157). (*n. trad.*).

de oameni şi al întregului neam (omenesc), al tuturor veacurilor şi vremurilor este, pe de o parte, floarea, adică Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea, iar, pe de alta, rodul ei preafrumos (din perspectiva firii noastre omeneşti) – Fiul Cel Unul-Născut"[1].

Şi nu doar atât, ci voi adăuga că întreaga lume materială şi spirituală a fost de mai înainte cunoscută (de Dumnezeu) şi hotărâtă de mai înainte de veci în vederea acestui scop. Şi de unde reiese aceasta? Din cele ce urmează.

Dumnezeieştile *Scripturi* mărturisesc că taina Iconomiei Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu este începutul tuturor „căilor"[2] (lucrărilor) Domnului, că ea premerge tuturor celor create şi că a fost hotărâtă înainte de pre-hotărârea luată de Dumnezeu în privinţa tuturor celor ce au să se mântuiască. Iată citatele scripturistice care mărturisesc acest lucru: „Domnul m-a zidit pe mine [drept] început căilor Sale, spre lucrările Sale (...). Mai înainte de veci m-a întemeiat pe mine"[3]; „Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, Întâiul-născut înaintea a toată zidirea"[4] (să se ia aminte la faptul că nu s-a spus simplu „zidirea", ci „toată zidirea"[5]; „Pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a şi hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său, ca El să fie întâi născut între mulţi fraţi"[6].

Mulţi dintre Sfinţii Părinţi se află în acord cu dumnezeieştile *Scripturi*, căci prin tâlcuirea textelor de mai sus: „Domnul m-a zidit pe mine [drept] început căilor Sale" şi „Întâ-

[1] *Cuvântul al II-lea la Bunavestire* 2, în *Scrieri*, Ed. Rigópoulos, Thessalonic, 1990, vol. al II-lea, p. 143.

[2] *Apoc.* 15, 3.

[3] *Pild.* 8, 22-23 (*LXX*).

[4] *Col.* 1, 15.

[5] În felul acesta se referă la toată zidirea în ansamblul ei, şi văzută, şi nevăzută (*n. trad.*).

[6] *Rm.* 8, 29.

iul-născut înaintea a toată zidirea", arată că acestea se referă la Iisus Hristos [ca om], şi nu după firea Sa dumnezeiască; căci, după dumnezeirea Sa, Hristos este deofiinţă şi împreună-veşnic cu Tatăl; El nu a fost zidit de Dumnezeu şi nici nu e cea dintâi făptură dintre cele zidite, după cum hulea Arie [în învăţăturile sale]. Aşadar, acestea se referă la firea Sa omenească, pe care Dumnezeu a văzut-o ca început al dumnezeieştilor şi veşnicelor Sale hotărâri şi lucrări, ea urmând să fie cel dintâi lucru creat dintre toate [cele ce aveau să fie create de El]. Printre aceşti Părinţi se numără Atanasie cel Mare[1], Chiril al Alexandriei[2] şi dumnezeiescul Augustin[3].

Iar faptul că prehotărârea lui Hristos este începutul prehotărârii cu privire la toţi care se vor mântui ni-l adevereşte Apostolul Pavel, când scrie: „Căci pe care mai înainte i-a cunoscut, mai înainte i-a şi hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său"[4]. Tâlcuind acest verset, Oikumenios afirmă: „Ceea ce este Fiul lui Dumnezeu prin firea pe care a asumat-o prin Întrupare (faptul că El este sfânt şi fără de păcat) aceasta au ajuns şi ei prin har. [Căci a fi «asemenea chipului Fiului Său (*συμμόρφους*)» înseamnă să fie întru totul egali (*ισομόρφους*) Lui după chip], Pavel înţelegând prin «chip [*εἰκόνα*]», de fapt, Iconomia [Întrupării Fiului] şi trupul asumat de El aici [în lume, prin Întrupare]"[5]. După Chiril al Alexandriei, „chipul" acesta este „viaţa cea întru sfinţire şi o vieţuire neprihănită în toate"[6]. Învăţătura despre „mai-înainte-hotărâ-

[1] *Cuvintele III-IV împotriva arienilor* (*PG* 26, 321-468).

[2] *Tezaur despre Sfânta şi cea deofiinţă Treime,* cuvântul al XV-lea (*PG* 75, 245-296) şi al XXV-lea (*PG* 75, 401-413).

[3] *Despre Sfânta Treime* 1.12.24 (*PL* 42, 837).

[4] *Rm.* 8, 29.

[5] *Tâlcuire la* Romani, 13 (*PG* 118, 489B).

[6] *Apud* Oikumenios (*PG* 118, 489B).

re" sau „prehotărâre" este prezentată mai pe larg de Coresie în scrierea sa cu același titlu.[1]

Iată ce afirmă și dumnezeiescul Maxim în lămurirea celor șaizeci de lucruri, mai greu de înțeles, cu privire la dumnezeiasca Întrupare:

„Aceasta este taina cea mare și ascunsă. Aceasta este sfârșitul (*τέλος*) fericit și binecuvântat pentru care s-au adus toate la existență. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit de mai înainte de început, a toate câte sunt (ființează), pe care l-am defini ca sfârșitul (ținta finală) de mai înainte gândit, pentru care toate au fost plăsmuite, însuși [scopul acesta] nefiind, însă, făcut cu altă menire. Cu privirea ațintită la acest sfârșit (țintă finală), Dumnezeu a adus la existență ființele/esențele (*οὐσίας*) a toate câte sunt (ființează). Acesta este cu adevărat hotarul (*πέρας*) Proniei [dumnezeiești] și al tuturor celor ce s-au rânduit de Pronie, întrucât în acord cu acesta are loc în Dumnezeu recapitularea celor zidite de El. Aceasta este taina care hotărnicește de jur-împrejur toate veacurile, descoperind sfatul (voia) mai mult decât infinit al lui Dumnezeu, [sfat] ce de infinite ori la infinit există de dinainte de veacuri. Iar vestitor al acestuia S-a făcut Însuși Cuvântul Cel după ființă al lui Dumnezeu, devenind om (întrupându-Se). Căci Acesta a dezvăluit – dacă ne e îngăduit a spune – străfundul cel mai adânc al bunătății părintești, arătând în Sine și sfârșitul/scopul (*τέλος*) pentru care făpturile și-au primit în chip înțelept începutul spre a veni la existență".[2]

[1] *Theologikón*, cartea a III-a (*Ms. Cutlumuș* 167, pp. 379-381; *Ms. Hios* 153, ff. 258α-259β).

[2] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Thalasie sau Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură*, întrebarea 60 (*PG* 90, 621AB; *CCSG* 22, 75); *a se vedea* și *Paza celor cinci simțuri*, capitolul al XI-lea, al cincilea loc al desfătărilor duhovnicești.

Auzi, aşadar, că toate acestea – ce de mai înainte s-au cunoscut şi hotărât şi mai apoi s-au făcut (creat) – au fost în vederea acestei taine, care este, totuşi, fără un sfârşit (*τέλος*) al ei, nefiind de mai înainte nici cunoscută, nici hotărâtă, nici făcută în vederea unui alt scop?

Asemenea purtătorului de Dumnezeu Maxim, şi marele Grigorie al Thessalonicului susţine aproape aceleaşi lucruri, teologhisind în *Cuvântul la Lumini (Botezul Domnului)* astfel:

„Prin faptul că Tatăl a spus despre Cel Ce Se boteza cu trupul: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Carele am binevoit»[1], s-a arătat că toate celelalte, adică cele ce s-au spus mai înainte prin proroci, cele legiuite în Legea [lui Moise], făgăduinţele şi înfierea erau încă nedesăvârşite, nefiind nici rostite, nici împlinite în acord cu voia premergătoare a lui Dumnezeu[2]; ci toate au fost în vederea acestui sfârşit (*τέλος*) şi că mulţumită a ceea ce se petrece acum şi-au aflat şi ele împlinirea. Dar de ce amintesc doar de legiuirile prin proroci, de făgăduinţe şi de înfiere? Că şi întemeierea dintru început a lumii a fost pentru Acesta, Care Se botează jos ca Fiu al omului, iar de Sus este mărturisit drept Singurul Fiu Iubit al lui Dumnezeu, «prin Care şi pentru Care sunt toate», după cum zice apostolul[3].

Drept aceea, şi zidirea dintru început a omului pentru El s-a făcut, pentru ca omul, fiind zidit după chipul lui Dumnezeu, să poată încăpea în sine pe Cel după chipul Căruia a fost făcut (*scil.* Arhetipul). Şi legea cea dată de Dumnezeu în Rai tot pentru El este. Că Cel Ce a dat-o (*scil.* Dumnezeu) n-ar fi dat-o dacă ar fi avut să rămână pentru totdeauna neîmplinită. La fel şi cele săvârşite şi spuse de Dumnezeu după

[1] *Mt.* 3, 17.
[2] *A se vedea supra,* nota a doua la cap. al XLII-lea *(n. trad.).*
[3] *Cf. Rm.* 11, 36.

aceea, aproape toate, pentru El au fost săvârșite. Iar dacă cineva ar vrea să fie cât mai explicit, [ar spune că] și toate cele mai presus de lume (adică firile și cetele îngerești), dar și legiuirile de acolo năzuiesc dintru început către acest sfârșit (*τέλος*): Iconomia teandrică (divino-umană) a Întrupării, căreia [toate] i-au slujit de la început până la sfârșit. Căci «bunăvoirea»[1] este voia cea premergătoare, bună și desăvârșită a lui Dumnezeu. Și Acesta este Singurul întru Care Tatăl binevoiește, Se odihnește și Își găsește mulțumirea în chip deplin: Sfetnicul Său Cel Minunat, Îngerul Sfatului celui mare, Care Îl aude pe Tatăl Său și vorbește cele ale Tatălui, dăruind celor ce Îl ascultă viață veșnică"[2].

Vezi, așadar, cum se spune mai sus, că Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul Său în acest scop: ca omul să-L poată încăpea în sine pe Arhetip, odată cu Întruparea?

{Acestor grăitori de Dumnezeu din vechime le-au urmat mulți dintre scolasticii grăitori de Dumnezeu mai apropiați de vremurile noastre care au ieșit din școala celui cu o gândire subtilă [*scil. Doctor Subtilis*] Ioan Duns Scot, care zicea: „Chiar dacă Adam nu ar fi păcătuit, Fiul omului negreșit ar fi venit pentru a lua trup nepătimind [*scil.* fără a Se răstigni], dacă nu pentru altceva, măcar spre a face cunoscută oamenilor, prin Sine, slava lui Dumnezeu ceea cu neputință [oamenilor] de suferit și neapropiată și a-i face părtași ei". Și Sfântul Chiril al Alexandriei este de acord cu această afirmație, susținând următoarele despre Schimbarea la Față...}[3]

---

[1] *Cf. Mt.* 11, 26.

[2] *Omilia a LX-a, rostită la Sfânta Sărbătoare a Luminilor,* 19-20.

[3] În ediția inițială se afla (*cf. Epistola Sfântului Atanasie..., op. cit.,* p. 49) și aliniatul de față, care a fost îndepărtat din ediția a doua a *Pazei simțurilor* (*cf. Epistola Sfântului Atanasie..., op. cit.,* p. 101) și înlocuit de Sfântul Nicodim cu următorul: „Dumnezeu l-a creat pe om ca pe un inel, care unește intim lumile materialnică (sensibilă) și nematerialnică (noetică), ca recapi-

Şi că Întruparea lui Dumnezeu a fost necesară ne-o mărturiseşte dumnezeiescul Chiril al Alexandriei, cuvântând astfel despre Schimbarea la Faţă a Domnului:

„Glasul lui Dumnezeu-Tatăl este frumos şi minunat. Cu toate acestea, ucenicii, fiind cuprinşi de o frică peste măsură, cad la pământ: ca din aceasta să cunoaştem deopotrivă că «mijlocirea» Mântuitorului nostru s-a arătat cu totul trebuincioasă pentru noi, cei de pe pământ – prin «mijlocire» neînţelegându-se nimic altceva decât calea Întrupării. Căci dacă [Mântuitorul] nu S-ar fi făcut asemenea nouă, cine altul dintre noi (oamenii) ar fi putut sta în faţa lui Dumnezeu, Care străluceşte dintru înălţime, arătându-Şi slava cea negrăită, cu neputinţă de îndurat, pesemne, de nimeni dintre cei născuţi? Căci şi fericitul Pavel a spus despre El că «locuieşte întru lumina cea neapropiată»[1]".[2]

Dar şi Fericitul Augustin, în *Enhiridion*, în capitolul al XXVI-lea, zice că Dumnezeu a luat trup şi suflet pentru ca trupul şi sufletul omului să cunoască fericirea – sufletul, mulţumită dumnezeirii Sale, iar trupul, mulţumită firii Sale omeneşti.

Nu mai amintesc de faptul că şi cetele îngereşti aveau trebuinţă de Iconomia Întrupării, nu doar ca prin ea să primească imutabilitatea (neschimbabilitatea) – căci, după părerea multor cuvântători de Dumnezeu[3], mai înainte de Întrupare nu o

---

tulare şi rezumat (epilog) ale tuturor celor ce au fost create de El cu scopul ca, odată ce se va uni cu El, să se unească cu toate făpturile, recapitulând în Hristos cele cereşti şi cele pământeşti (*Ef.* 1, 10), după cum zice şi Pavel, astfel încât Ziditorul şi zidirea să ajungă, cum arată purtătorul de Dumnezeu Maxim, una după ipostas".

[1] *I Tim.* 6, 16.

[2] *Comentariu la Evanghelia după Matei* (*Mt.* 17, 6).

[3] Astfel că şi Nichita, înţeleptul tâlcuitor al lui Grigorie Teologul, comentând „Astăzi e mântuirea a toată lumea, atât văzută, cât şi nevăzută" din cuvântarea *La Paştile sfânt* (*PG* 36, 624A), zice:

aveau –, ci ca prin ea să se facă şi mai încăpători, bucurându-se, prin urmare, mai statornic de tainele şi strălucirile izvorâte din dumnezeire. Şi Teodoret cel Înţelept susţine că: „După Întrupare, îngerii Îl văd pe Dumnezeu nu întru asemănarea slavei (ca mai înainte), ci întru acoperământul trupului Său adevărat şi viu. De aceea, Pavel L-a numit pe Hristos, în virtutea firii Sale omeneşti, «Cap a toată domnia şi stăpânirea»[1]"[2], sau, după cum scrie şi dumnezeiescul Ieronim, „[El este] mai presus decât toată Biserica îngerilor şi a oamenilor"[3].[4]

La fel şi sfinţitul propovăduitor bisericesc Ilie Miniat mărturiseşte aceasta în cuvântul său la Duminica dinaintea Naş-

„Iar îngerii – fiindcă [prin natura lor] se îndreptau cu anevoie spre rău, dar asta nu însemna că le era cu neputinţă să-l săvârşească –, după Învierea lui Hristos, au ajuns la starea de nemişcare, cât priveşte săvârşirea răului (*scil.* la statornicia în bine), o stare dobândită prin har, nu prin natura lor. Am putea spune că pentru ei mântuirea înseamnă imutabilitate/neschimbabilitate (*ἀτρεψία*), [adică statornicia absolută în bine] şi biruirea fricii de a se schimba în rău şi de a fi daţi, din pricina aceasta, pierzării".

La fel învaţă şi marele Grigorie al Thessalonicului: „Din acel moment îngerii au dobândit în chip activ putinţa de a rămâne neschimbaţi în starea lor (*τὸ ἀτρεπτεῖσθαι*), reuşind să înveţe de la Mântuitorul că nu mândria, ci smerenia reprezintă calea înălţării la El şi a asemănării cu El" (cuvântarea a LVIII-a, *La Mântuitoarea Naştere după trup a Domnului*).

[1] *Col.* 2, 10.

[2] Theodoret de Cyr, *Eranistis*, I, *PG* 83, 53A.

[3] *Commentaria in Epistolam ad Ephesios*, Liber Primus, Caput 1, vers. 22, 23 (*PL* 26, 462).

[4] În cea de-a doua ediţie a *Pazei simţurilor* (*cf. Epistola Sfântului Atanasie...*, *op. cit.*, p. 102) editorul a adăugat următoarele corecturi operate în scris de Sfântul Nicodim:

„Şi Dionisie Areopagitul spune despre îngeri: «[Naturile prime (*scil.* îngerii)] sunt învrednicite deopotrivă de părtăşia lui Iisus nu prin icoane sfânt-plăsmuite ce preînchipuiesc asemănarea dumnezeiască în chip metaforic [*scil.* nereal], ci în chip real, întrucât se apropie de El printr-o împărtăşire (*μετουσία*) de cunoştinţa şi lumina Sa îndumnezeitoare la treapta cea mai înaltă» (*Despre ierarhia cerească* VII, 2,12-15 [*PG* 3, 208C]). Iar după Isaac Sirul: «Înainte de venirea lui Hristos în trup, acestora (îngerilor) nu le era în putere să se apropie de aceste taine, însă după întruparea Lui, li s-a deschis şi acestora uşa întru Iisus» (Cuvântul al CIV-lea)".

terii lui Hristos: „Taina cea mare a Iconomiei Întrupării, așa cum este cea mai înaltă, aleasă și desăvârșită operă a înțelepciunii și puterii creatoare dumnezeiești, așa a și fost precugetată și precunoscută, mai înainte de orice altceva, de mintea lui Dumnezeu care veghează asupra tuturor. Înainte de a prehotărî creația, fie a îngerilor, fie a oamenilor, fie a oricărei alte creaturi, Dumnezeu a prehotărât în sfatul Său cel veșnic întruparea Cuvântului dumnezeiesc. Astfel, în dumnezeieștile *Scripturi* Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu se numește «început al căilor Domnului», iar Cuvântul dumnezeiesc Întrupat, «mai întâi născut decât toată zidirea»[1]."[2]

Rezumând deci cele spuse de noi mai sus[3], Miniat încheie: „Iconomia Întrupării a fost hotărâtă de Dumnezeu, după cum se și cuvine, mai înainte de toate celelalte lucruri [create], fiindcă, după cum zic sfinții cuvântători de Dumnezeu, Iconomia Întrupării Îi aduce lui Dumnezeu mai multă slavă decât toate celelalte creații ale Sale. Toți oamenii și îngerii la un loc nu ajung să-I aducă atâta slavă lui Dumnezeu câtă Îi aduce singur Cuvântul, Dumnezeu-Omul, Care, adresându-Se Părintelui Său fără de început, I-a spus: «Eu Te-am preaslăvit pe Tine pe pământ»[4]."[5] Iar dacă, după acest dascăl înțelept, taina Întrupării a fost precunoscută și prehotărâtă înaintea oricărei alte zidiri, înseamnă că aceasta este scopul ultim pentru care au fost precunoscute și prehotărâte de mai înainte toate zidirile, ca unele care au fost precunoscute și prehotărâte ulterior [tainei] acesteia.

---

[1] *Col.* 1, 15.

[2] *Didahii și cuvântări*, pp. 314-315.

[3] *A se vedea supra*: „Mulți dintre Sfinții Părinți se află în acord cu dumnezeieștile *Scripturi*... *Augustin*" (*Apologia*, rândurile 96-109 [*cf. Epistola Sfântului Atanasie...*, *op. cit.*, pp. 46-47]).

[4] *In.* 17, 4.

[5] *Didahii și cuvântări*, p. 315.

Dar și Gheorghe Coresie, în scrierea *Întrebări și răspunsuri teologice despre Iconomia Întrupării [Domnului]*, ne arată că, după Chiril al Alexandriei și după alți corifei ai teologiei, Hristos este numit „sfârșitul (*τέλος*)[1] lucrurilor lui Dumnezeu".[2] Iar dacă Hristos este numit, după firea Sa omenească, „sfârșit" al lucrurilor lui Dumnezeu – iar sfârșitul a tot lucrul este, după Aristotel[3] și după toți metafizicienii mai vechi și mai noi, anterior, din perspectivă teoretică și cognitivă, dar ulterior, din perspectiva înfăptuirii și a realizării –, atunci și El, întrucât, după firea Sa omenească, este „sfârșit" al lucrurilor lui Dumnezeu, a fost mai întâi contemplat [teoretic], prerânduit și precunoscut de Dumnezeu, iar mai apoi a fost adus la existență în act, întrucât, după filosofi, toate lucrurile își iau forma pe temeiul scopului ultim (*τέλος*) preexistent în mintea noastră[4].

Apoi, taina Iconomiei Întrupării este numită de către Isaia „sfatul cel străvechi al lui Dumnezeu": „Doamne, Dumnezeul meu, Te voi mări și numele Tău voi lăuda, că ai făcut lucruri minunate: sfatul cel străvechi adevărat"[5]. A fost numit „străvechi (*ἀρχαία*)" întrucât este „de căpătâi", adică începător și cel dintâi dintre celelalte sfaturi (sau voi) ale lui Dumnezeu. Căci, de ar fi existat vreun alt sfat, ce ar fi fost cunoscut de Dumnezeu mai înainte de acesta, atunci

[1] *Scil.* scop final, ultim (*n. trad.*).

[2] *Apud Theologikón*, cartea a II-a (*Ms. Cutlumuș* 167, p. 172; *Ms. Hios* 153, ff. 98β).

[3] *Metafizica*, cartea a VII-a, „Despre esență", 1-17.

[4] „Astfel, dacă cineva ar întreba care dintre sărbătorile împărătești este mai mare, cea a Bunăvestiri sau aceea a Înălțării Domnului, un răspuns mai adecvat și profund ar fi Înălțarea, și nu Bunavestirea. Că Bunavestirea este cea dintâi dintre sărbători ca fapt (istoric) și punct de plecare, dar ultima sub aspectul cunoștinței și contemplației, pe când Înălțarea și șederea de-a dreapta Tatălui și înălțarea firii omenești este ultima ca fapt (istoric) și punct de plecare, dar cea dintâi sub aspectul cunoștinței și contemplației."

[5] *Is* 25, 1 (*LXX*).

nu s-ar fi numit „străvechi", ci mai degrabă „mai nou" şi „ulterior".

Dar voi adăuga o raţiune pe cât de înălţătoare duhovniceşte, pe atât de adâncă. În Dumnezeu se află trei realităţi: fiinţă, ipostas şi lucrare (energie).[1] Lucrarea (energia) este o realitate cu referire la aspectul exterior, ipostasul, o realitate legată de aspectul lăuntric, iar fiinţa, realitatea cea mai lăuntrică[2].

Pe temeiul acestor trei realităţi, Dumnezeu Şi-a asumat din veac trei relaţii sobornicеşti (universale): Şi-a asumat relaţia de părtăşie după fiinţă a Tatălui cu Fiul Său, Cel deofiinţă cu El, şi cu Duhul Său Cel Sfânt – din veac născându-L pe Fiul şi purcezându-L pe Duhul Sfânt. Căci, dacă Dumnezeu ar fi rămas cu totul în afara oricărei relaţii şi absolut [în Sine], nu ar fi avut nici pe Fiul şi nici pe Duhul Sfânt, nici nu Le-ar fi împărtăşit Acestora fiinţa Sa.[3]

Dumnezeu Şi-a asumat relaţia de părtăşie, după ipostas, a Fiului cu umanitatea şi, în virtutea acestei relaţii, a precunoscut şi prerânduit o unire reală cu aceasta în hotarele timpului. Dar întrucât umanitatea nu avea ea însăşi ipostas, [Dumnezeirea] a intrat în relaţie de părtăşie cu aceasta în Ipostasul Fiului, întru care şi umanitatea şi-a căpătat existenţa.

Dumnezeu (şi mai ales Duhul Sfânt, Căruia I se atribuie în chip cu totul aparte – după Coresie şi ceilalţi cuvântători

[1] Sfântul Grigorie Palama, *Capete*, 75, în *Scrieri*, *op. cit.*, vol. al V-lea, p. 77.

[2] În cea de-a doua ediţie a *Pazei simţurilor* (*cf. Epistola Sfântului Atanasie...*, *op. cit.*, p. 105) editorul a adăugat aici următoarele corecturi operate în scris de Sfântul Nicodim:

„Căci şi Vasile cel Mare învaţă: «Energiile lui Dumnezeu coboară la noi, dar fiinţa Lui rămâne neapropiată»" (*Epistola 244*, 1 [*PG* 32, 869]).

[3] În cea de-a doua ediţie a *Pazei simţurilor* (*cf. Epistola Sfântului Atanasie...*, *op. cit.*, p. 105) editorul a adăugat aici următoarele corecturi operate în scris de Sfântul Nicodim: „Aşadar, Cele Trei [Persoane] sunt cu atât mai mult Una după fiinţă".

de Dumnezeu – întreaga lucrare [*ἐνέργεια*] de obște a Fericitei Treimi) Și-a asumat din veac relația de părtășie, după lucrare, cu toate făpturile, în virtutea căreia a precunoscut și prerânduit aducerea la ființă a tuturor zidirilor materialnice (sensibile) și nematerialnice (noetice); căci zidirile se împărtășesc doar de lucrarea și puterea lui Dumnezeu, nu și de ipostasul, ființa sau firea lui Dumnezeu, ca unele care și-au luat existența în virtutea puterii și lucrării (energiei) dumnezeiești.

Odată ce toate cele de mai sus au fost prestiute, fiindcă ipostasul este mai intim legat decât lucrarea (energia) [de Dumnezeire], înseamnă că și relația după ipostas este mai lăuntrică decât relația după lucrare. Drept urmare, precunoștința (prestiința) și prehotărârea, sub aspectul relației după ipostas, ale umanității (*scil.* Înomenirii) Cuvântului lui Dumnezeu sunt mai lăuntrice decât precunoștința (prestiința) și prehotărârea, sub aspectul relației după lucrare (energie), ale celorlalte zidiri. Iar dacă cunoștința de mai înainte (prestiința) a umanității (*scil.* Înomenirii) Domnului este mai lăuntrică, devine foarte clar că aceasta e superioară cunoștinței de mai înainte (prestiinței) a celor zidite, fiind totodată și cauză a acesteia; căci și Ipostasul dumnezeiesc, pe care se întemeiază relația și cunoștința de mai înainte (prestiința) ale umanității (*scil.* Înomenirii) este învederat – după cum susțin toți cuvântătorii de Dumnezeu – cauza dumnezeiestii lucrări (energii), pe care se sprijină, în act, relația și cunoștința de mai înainte (prestiința) [în Dumnezeu] ale tuturor celor zidite.

Pe lângă cele afirmate până acum, adăugăm că de aproape aceleași nume, de cuviință dumnezeiască și înalte, de care s-a folosit mai sus purtătorul de Dumnezeu Maxim spre

a teologhisi și slăvi taina Iconomiei Întrupării, se folosește și Andrei Criteanul – dumnezeiescul melod și cuvântătorul de Dumnezeu care-i întrece pe toți prin ascuțimea minții sale – spre a lăuda ipostasul cel de viață începător și de Dumnezeu primitor al Născătoarei de Dumnezeu, întrucât s-a arătat instrument (*ὄργανον*) și unealtă care a mijlocit în chip nemijlocit împlinirea tainei, arătându-se, totodată, dimpreună-pricinuitoarea de neapărată trebuință a acestei [taine], întrucât fără ea o asemenea taină nu s-ar fi putut săvârși. Și în ce calitate anume [o laudă], dacă nu în cea de Maică a Cuvântului lui Dumnezeu Celui Întrupat? Căci așa teologhisește despre ea în cel de-al doilea *Cuvânt la Adormire* (din cele trei ale sale):

„Așadar, trupul Născătoarei de Dumnezeu este începător de viață, de vreme ce el a primit înlăuntrul său plinirea cea începătoare de viață a dumnezeirii, adică chipul cel întru totul asemenea al Frumuseții celei dintâi (...), materia cea în armonie desăvârșită a dumnezeiestii Întrupări (...), lumea, ce recapitulează în mic lumea cea mare, a Celui Care a adus la ființă o lume care [mai înainte] nu ființa (...). Aceasta este împlinirea legămintelor pe care Dumnezeu le-a încheiat cu noi, aceasta este descoperirea adâncurilor ascunse ale cunoștinței celei cu neputință de cuprins ale dumnezeirii, aceasta este scopul ce a fost gândit de mai înainte de veci de Făcătorul veacurilor, aceasta este coroana proorociilor dumnezeiești, aceasta este sfatul (voia) negrăit și mai mult decât necunoscut al grijii celei de mai înainte de veci pentru om"[1] *ș.a.m.d.*.

Iar dacă Născătoarea de Dumnezeu este numită de către acest cuvântător de Dumnezeu „scopul" lui Dumnezeu „ce a

[1] *PG* 95, 1068B, 1069B și 1092 (cuvintele al XII-lea și al XIV-lea la Adormirea Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea).

fost gândit de mai înainte (*προεπινοηθείς*)[1]", iar purtătorul de Dumnezeu Maxim, definind mai sus acest „scop dumnezeiesc ce se gândeşte de mai înainte (*προεπινοούμενον*)[2] [de către Dumnezeu]", îl numeşte „sfârşitul[3] (*τέλος*) ce se gândeşte de mai înainte (*προεπινοούμενον*) [de către Dumnezeu]", înseamnă că şi Născătoarea de Dumnezeu s-ar putea foarte cuvenit numi „sfârşitul (*τέλος*) ce se gândeşte de mai înainte [de către Dumnezeu]", către care a privit Dumnezeu şi a creat fiinţele (esenţele) celor ce există, adică lumea cea nevăzută şi cea văzută – chiar dacă acest sfârşit (*τέλος*) a fost în vederea „sfârşitului celui mai de pe urmă" a toate, adică în vederea Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu, care de mai înainte s-a rânduit a se petrece din aceasta [*scil.* din Născătoarea de Dumnezeu] în chip nemijlocit.

Iar aceasta se vede din rezultatul final. Pentru că prin Născătoarea de Dumnezeu lumea nevăzută, a îngerilor şi cea văzută, a oamenilor, s-au învrednicit: cea dintâi, de neschimbabilitate (statornicia [în bine]), iar cea de-a doua, de cunoaşterea lui Dumnezeu, după cum şi Iosif Vryénios, vestitul între cuvântătorii de Dumnezeu şi învăţători [ai Bisericii], mărturiseşte în cel de-al doilea *Cuvânt la naşterea Născătoarei de Dumnezeu*: „(Dumnezeu) a făcut un alt cer, însufleţit şi cuvântător, rânduind ca prin el oamenii să ajungă la cunoaşterea Sa, iar îngerii, care nu căzuseră, la neschimbabilitate (statornicia [în bine])"[4].

Iar acum Doamna noastră de Dumnezeu Născătoarea, fiind, ca Maică a lui Dumnezeu, imediat după Dumnezeu

[1] Participiu aorist pasiv (*n. trad.*).

[2] Participiu prezent medio-pasiv (*n. trad.*).

[3] *Scil.* finalitate (*n. trad.*).

[4] *Cuvântul al II-lea la Bunavestire* 2, în *Scrieri*, Ed. Rigópoulos, Thessalonic, 1990, vol. al III-lea, pp. 41-42.

și arătându-se deasupra într-un chip fără de asemănare nu numai oamenilor, ci chiar și celor dintâi și mai înalte cete îngerești de heruvimi și serafimi, le împarte prin sine însăși tuturor îngerilor și oamenilor deopotrivă bogăția darurilor și strălucirilor dumnezeiești, după cum cugetă îndeobște întreaga Biserică a lui Hristos.[1]

De aici, desprindem două concluzii generale:

a) că taina Întrupării se numește *bunăvoire*, adică este din voia premergătoare (antecedentă) a lui Dumnezeu, după cum a arătat mai sus marele Grigorie al Tesalonicului – această mai-înainte-voire, după Sfântul Ioan Damaschin, „depinzând nu de noi, ci de Dumnezeu și de bunătatea Lui"[2]. Prin urmare, taina Întrupării, ca una de același fel, a fost cunoscută și hotărâtă mai înainte de precunoașterea și prehotărârea tuturor zidirilor, fiind săvârșită în hotarele timpului numai din bunătatea lui Dumnezeu cea firească și nesfârșită, ca și cum Dumnezeu – ar putea spune cineva – a prerânduit săvârșirea acestei taine pentru Sine Însuși, și nu pentru un scop ultim, exterior [Lui]. (Și afirm că Dumnezeu a prerânduit pentru Sine Însuși taina aceasta, deoarece aceasta nu este asemenea celorlalte lucrări ale lui Dumnezeu, care sunt exterioare Lui, având-și hotarul în afara Sfintei Treimi. Nicidecum. Și asta, deoarece firea omenească asumată de El, chiar dacă a fost luată din afara Sfintei Treimi, s-a împreunat cu ipostasul Cuvântului lui Dumnezeu, Care este după fire Dumnezeu și Unul din Fericita Treime, și în Acest Ipostas s-a statornicit, s-a circumscris și și-a primit existența – în acest sens susțin că taina Întrupării este și se numește taină în sânul lui Dumnezeu și al

[1] Omilia a LIII-a, 37, *La Intrarea în Sfânta Sfintelor*.

[2] *Expunerea exactă a credinței ortodoxe*, II, 29 (43) (*PG* 94, 969A).

Sfintei Treimi.) Toate celelalte zidiri ale lui Dumnezeu, materialnice (sensibile) și nematerialnice (noetice), au fost precunoscute, și prehotărâte, și aduse la existență pentru această taină. Căci ea este scopul final (*τέλος*), după cum a arătat mai sus dumnezeiescul Maxim, pentru care sunt toate, scopul acesta nefiind în vederea a nimic altceva (*scil.* a nici unui alt scop).

Iar dacă vom presupune că săvârșirea acestei taine a Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu a fost precunoscută și prehotărâtă de Dumnezeu deoarece El a avut de mai înainte știință de păcatul lui Adam și de stricăciunea neamului omenesc, va urma, așadar, că marea taină a Întrupării n-a fost prin voia cea premergătoare (antecedentă) a lui Dumnezeu, ci prin cea următoare (ulterioară), fiind precunoscută și prehotărâtă, mulțumită îngăduinței dumnezeiești, pricinuite de neajunsul păcatului săvârșit de noi. De fapt (deși în anumite circumstanțe nimic nu ar împiedica aceasta, așa cum se va spune și la sfârșit), după părerea mea, e cu totul necuvenit, ca să nu spun de-a dreptul hulitor, ca cineva să afirme, ba chiar să cugete o asemenea opinie, anume că o taină de acest fel și de o asemenea măreție, cum e cea a dumnezeiești Întrupări, care depășește prin tăria și înălțimea sa creația tuturor făpturilor sensibile și noetice, n-a fost precunoscută și prerânduită în acord cu voia anterioară a lui Dumnezeu, ci cu cea ulterioară și pe temeiul îngăduinței dumnezeiești. Iar că taina Întrupării covârșește creația tuturor făpturilor laolaltă o mărturisește Vasile cel Mare atât în tâlcuirea Psalmului 44[1], cât și în capitolul al VIII-lea al scrierii *Despre Sfântul Duh*[2]; la fel și Grigorie de Nyssa, în capitolul al XXIV-lea al *Mare-*

[1] *PG* 29, 400.
[2] *PG* 32, 100A.

lui cuvânt catehetic[1].[2] Aceasta o mărturiseşte şi Grigorie Teologul în *Cuvântul la Naştere:* „[Dumnezeu] Se face părtaş unei a doua părtăşii, care e mult mai minunată şi slăvită decât cea dintâi. Căci în decursul celei dintâi [Hristos] a dat [omului] ce e cel mai bun [*scil.* chipul lui Dumnezeu], iar în cea de acum [la Întrupare] Se împărtăşeşte de ceea ce e mai rău [*scil.* de trupul omenesc]: aşadar, pentru cei cu o gândire mai înaltă, aceasta din urmă, spre deosebire de cea dintâi, este cu mult mai mult la măsura lui Dumnezeu"[3]. Iar dacă creaţia tuturor celor zidite, care este cu mult mai umilă decât taina Întrupării, a fost dinainte precunoscută şi prehotărâtă să se facă după voia cea premergătoare a lui Dumnezeu – după cum mulţi cuvântători de Dumnezeu susţin, cu toate că ea este anterioară [sub aspect temporal] dumnezeieştii Întrupări, aşa cum am amintit deja –, cu cât mai mult nu se va arăta oare taina dumnezeieştii Întrupări superioară creaţiei făpturilor? Şi chiar dacă am susţine că această mare taină [a Întrupării] – mai mare decât această taină, în afară de cea a tainei Sfintei Treimi, alta nu există –, este după voia ulterioară a lui Dumnezeu, am mai putea susţine că altă taină anume ar putea fi anterioară acesteia? Eu nu văd cum ar fi cu putinţă.

b) că Doamna noastră de Dumnezeu Născătoarea, ca una ce este mijlocitoarea cea mai apropiată de această taină [a Întrupării], mijloc nemijlocit şi dimpreună-pricinuitoare de neapărată trebuinţă spre împlinirea ei (căci, după Fericitul Augustin, trupul lui Hristos este trupul Mariei[4]), a fost pre-

[1] *PG* 45, 64.

[2] *A se vedea* şi în *Paza celor cinci simţuri*, cap. al XI-lea, despre desfătările duhovniceşti.

[3] Cuvântul al XXXVIII-lea, 13 (*PG* 36, 325).

[4] Sermo CCCXLI – *De eo quod Christus tribus modis in Scripturis intelligitur; contra Arianos habitus*, XIII, 13 (*PL* 39, 1619).

cunoscută și prehotărâtă de Dumnezeu mai înainte de celelalte zidiri, celelalte creații fiind mai dinainte hotărâte și aduse la existență pentru ea. Fiindcă acesta este scopul cel mai înainte gândit al lui Dumnezeu, cu alte cuvinte, sfârșitul (*τέλος*) pentru care toate celelalte s-au făcut, după cum arată mai sus sfințitul Andrei.

***[1]

Dar de ce oare de Dumnezeu purtătorul Maxim a afirmat mai sus că toate zidirile au fost aduse la existență în vederea dumnezeieștii Întrupări, care, la rândul ei, nu s-a înfăptuit în vederea nici unui alt scop final/ultim (*τέλος*), deși alți Părinți de Dumnezeu purtători propovăduiesc pe față că taina aceasta s-a petrecut în vederea replămădirii și mântuirii neamului omenesc?

Eu socotesc că [aceasta se petrece] întrucât, după metafizicieni (filosofi), unele sunt doar mijloace, iar altele, doar scopuri, nefiind totodată și mijloace, și scopuri, adică pentru cele inferioare, scopuri, iar pentru cele superioare, mijloace; iar altele sunt doar scopuri, nu și mijloace, numindu-se, asemenea celor superioare tuturor, scopuri ale scopurilor.

De aceea și purtătorul de Dumnezeu Maxim teologhisind aici, arată că taina Întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul este numai scop, nu și mijloc al tuturor celor lucrate de Sfânta Treime: scop preaînalt și superior, cel mai de seamă scop al scopurilor, pentru care sunt toate, el nefiind în vederea a nimic altceva. Căci ce este deasupra unirii ipostatice dintre Creator și creatură, chiar dacă, cercetat din altă rațiune, s-a petrecut în vederea replămădirii și mântuirii oamenilor?

[1] Urmează adaosul Sfântului Nicodim, prezent în textul celei de-a doua ediții a *Pazei simțurilor* (1885) și reluat în toate edițiile ulterioare ale acesteia, până în prezent (de pildă, în cea a lui Sot. Shoinás & Sons, Vólos, ³1983, pp. 204-216).

Şi pentru a ne exprima cât mai sintetic, taina dumnezeieştii Întrupări este început, mijloc şi sfârşit ale tuturor celor create, nematerialnice (noetice), materialnice (sensibile) şi mixte.

Este început al tuturor celor zidite fiindcă preştiinţa şi prehotărârea acestei taine s-au făcut început şi pricină precunoaşterii, şi prehotărârii, şi zidirii tuturor celor create, în acord cu [versetele biblice] „Domnul m-a zidit pe mine [drept] început căilor Sale, spre lucrările Sale"[1] şi cu „Întâiul-născut înaintea a toată zidirea"[2], care au fost spuse privitor la Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu şi din perspectiva firii Sale omeneşti, cum, de altfel, am afirmat. Iată ce afirmă şi purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Căci pentru Hristos, adică pentru taina privitoare la Hristos, toate veacurile şi cele dinlăuntrul veacurilor şi-au primit întru Hristos începutul şi sfârşitul (scopul) venirii la existenţă. Căci unirea dintre determinare şi nedeterminare, măsură şi incomensurabilitate, limită şi nelimitare, Ziditor şi zidire, nemişcare şi mişcare a fost pregândită dinainte de veacuri, care (unire) s-a vădit întru Hristos în anii mai de pe urmă, dând împlinire prin sine cunoaşterii de mai înainte [a acestor lucruri] de către Dumnezeu".[3]

Taina aceasta s-a făcut şi „mijloc" fiindcă a dat împlinire cunoaşterii de mai înainte a lui Dumnezeu, aşa cum a spus mai sus dumnezeiescul Maxim; a dăruit îngerilor imutabilitate (neschimbabilitate) şi statornicie în bine, aşa cum am afirmat şi noi mai sus dimpreună cu dumnezeiescul Grigorie al Thesalonicului, Iosif Vryénnios şi Nichita. Grigo-

[1] *Pild.* 8, 22 (*LXX*).
[2] *Col.* 1, 15.
[3] *Către Thalassie... op. cit.*, întrebarea 60 (*PG* 90, 621BC).

rie Teologul a numit această imutabilitate (neschimbabilitate) a îngerilor „mântuirea lumii nevăzute".[1] Şi dumnezeiescul Maxim susţine că acesta este motivul pentru care taina dumnezeieştii Întrupări a fost cunoscută de mai înainte: „ca toate cele prin fire mişcătoare să se oprească în jurul Celui Ce este prin fiinţa Sa nemişcător, scăpând cu totul de mişcarea către ele însele şi reciprocă"[2]; acelaşi lucru susţine, de altfel, şi tâlcuitorul Sfântului Maxim: „ca prin unirea faţă de Dumnezeu să se prefacă, atingând [starea de] imutabilitate (neschimbabilitate)"[3]. De asemenea, [taina dumnezeieştii Întrupări] le-a dăruit oamenilor dezlegarea păcatului strămoşesc, împărtăşirea de dumnezeiescul har, nestricăciune, nemurire, imutabilitate (neschimbabilitate), mântuire şi mii de alte lucruri bune.

Taina aceasta este şi „sfârşit" întrucât ea s-a făcut şi îngerilor, şi oamenilor, şi întregii zidiri desăvârşire, îndumnezeire, slavă şi fericire; şi întrucât aceasta a însemnat recapitularea celor cereşti şi pământeşti şi unire ipostatică dintre Creator şi creaţiile Sale, [a însemnat şi] slăvirea Părintelui Celui fără de început, Care a fost slăvit nu prin nişte făpturi simple (obişnuite), ci de Însuşi Fiul şi Cuvântul Său după fiinţă, Care a îmbrăcat firea oamenilor. Astfel că [taina aceasta] este sfârşitul cel mai de pe urmă şi a toate, după care nu mai există un alt sfârşit (*τέλος*) mai înalt, şi, spre a repeta ceea ce a afirmat dumnezeiescul Maxim, el [este sfârşitul] „pentru care sunt toate, [acest sfârşit] nefiind, totuşi, în vederea a nimic altceva", „ca, după cum spune apostolul, întru

[1] Imutabilitatea (neschimbabilitatea) îngerilor a fost susţinută de Nichita (*cf. supra*), de Herakleea (1030-1100) în cuvintele I şi al XI-lea din *Tâlcuirea* sa la cuvintele Sfântului Grigorie Teologul (*PG* 36, 624).

[2] *Către Thalassie... op. cit.*, întrebarea 60 (*PG* 90, 621C).

[3] *Către Thalassie..., op. cit.*, scolia 1 la întrebarea 60 (*PG* 90, 626C).

numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos"[1]. De ce? De dragul cui? Al slavei, zic, a lui Dumnezeu şi a Tatălui: „întru slava lui Dumnezeu-Tatăl"[2].

Aşadar, din toate cele afirmate, oricine să înţeleagă că taina Întrupării a fost necesar să se petreacă, în primul rând, fiindcă această taină a fost voia premergătoare a lui Dumnezeu, având-şi ca pricină mişcătoare primordială, aşa cum susţinem dimpreună cu Grigorie al Thessalonicului, bunătatea suprabună şi fiinţială a lui Dumnezeu sau, mai degrabă, după purtătorul de Dumnezeu Maxim, „străfundul cel mai adânc al bunătăţii părinteşti"; iar în al doilea rând, fiindcă această taină a fost trebuincioasă tuturor zidirilor, materialnice (sensibile) şi nematerialnice (noetice), ca început, mijloc şi sfârşit, după cum s-a şi demonstrat.

***[3]

Acestea sunt mărturiile dumnezeieştilor *Scripturi*, ale dumnezeieştilor Părinţi şi ale sfinţiţilor cuvântători de Dumnezeu, care adeveresc această învăţătură privitoare la taina Întrupării. Alte dumnezeieşti *Scripturi* şi alţi dumnezeieşti Părinţi şi cuvântători de Dumnezeu mărturisesc că taina Întrupării a fost prehotărâtă spre dezlegarea păcatului strămoşesc al lui Adam, pentru zidirea cea din nou a oamenilor şi mântuirea lor. Printre aceştia se află Irineu (în cartea a V-a, capitolul 14 [al scrierii sale *Despre erezii*]), Atanasie cel Ma-

[1] *Filip.* 2, 10-11.

[2] *Filip.* 2, 11.

[3] Urmează partea finală, aşa cum a fost publicată în ediţia princeps din 1801, pp. 314-316.

re (în cuvântul al 3-lea *Împotriva arienilor*), Ambrozie (în capitolul al VI-lea al scrierii *De incarnationis dominicae sacramentis*), Augustin (în cuvântul al III-lea despre cuvintele apostolului), Chiril al Alexandriei (în cartea a 5-a *Despre Sfânta Treime*) şi mulţi alţii.

Dar oare dumnezeieştile *Scripturi* şi sfinţiţii Părinţi şi cuvântători de Dumnezeu care au păreri diferite în privinţa acestei taine se arată în dezacord unul faţă de altul sau se contrazic pe ei înşişi? Nicidecum! Ci se află în acord şi armonie unul cu altul şi cu cei care îi citesc drept şi cu cuget evlavios: fiindcă între cele ale Duhului contrazicere nu există. Aşadar, în ce chip ajung la acord şi care este calea de mijloc şi hotarul de obşte ale acestei înţelegeri armonioase? Când dumnezeieştii Părinţi susţin că această taină a fost precunoscută şi prehotărâtă înaintea tuturor făpturilor şi că ea nu s-a făcut în vederea nici unui alt scop final, ci că toate s-au făcut pentru ea, se referă la voia premergătoare a lui Dumnezeu; dar când susţin că această taină a fost prehotărâtă şi s-a petrecut având ca scop (*τέλος*) mântuirea şi recrearea oamenilor, se referă la voia următoare a lui Dumnezeu (chiar dacă taina aceasta a fost precunoscută şi prehotărâtă a se săvârşi cu totul în chip premergător şi din bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu, în vederea unirii Ziditorului cu zidirea şi a recapitulării tuturor celor cereşti şi pământeşti întru Hristos, după cum zice Pavel, şi chiar dacă omul a călcat porunca lui Dumnezeu, ajungând stricăcios, totuşi Dumnezeu nu Şi-a schimbat scopul premergător, ci l-a păzit şi S-a pogorât spre a săvârşi iconomia acestei taine prin patimă şi moarte, astfel încât să se dezlege păcatul lui Adam şi să se rezidească firea omenească aflată sub stăpânirea morţii şi a diavolului). Astfel, cea dintâi [părere teologică] este formulată în acord

cu un înţeles înalt şi mai adânc, iar cea de-a doua, vădind pogorământ, se formulează în acord cu un înţeles mai simplu. Cea dintâi este susţinută pe temeiul faptului că o dogmă se păstrează în tăcere [*scil.* se tăinuieşte], cea de-a doua, pe temeiul faptului că cele câte se propovăduiesc au un caracter deschis. Căci, după marele Vasile, „dogmele se păstrează în tăcere, iar propovăduirile se fac cunoscute public"[1]. Cea dintâi este într-o mai mare măsură de cuviinţă dumnezeiască şi mai teologică, cea de-a doua este mai smerită şi mai omenească, dar amândouă sunt adevărate. Şi chiar dacă unii dintre Părinţii mai sus amintiţi susţin că, dacă Adam n-ar fi greşit, Fiul lui Dumnezeu n-ar fi luat trup, răspunsul meu este că ar fi luat trup, dar nu unul pătimitor şi stricăcios, ci unul nepătimitor şi nestricăcios.

Aşa că eu, animat de un scop drept şi evlavios, găsesc că şi *Sfintele Scripturi*, şi dumnezeieştii Părinţi se află în acord atât unii cu alţii, cât şi cu ei înşişi. În felul acesta şi totodată cu un cuget şi tâlcuire evlavioase trebuie puşi în acord şi ei, şi toţi cei ce citesc atât cele referitoare la chestiunea de faţă, cât şi la oricare altă chestiune, în care s-ar părea că aceştia s-ar contrazice atât între ei, cât şi cu ei înşişi, ferindu-ne de a-i provoca pe unii împotriva celorlalţi sau chiar a lor înşişi. Căci dacă îşi vor dori, plini de iubire, să-i aibă pe aceştia Părinţi, atunci să le fie adevăraţi fii iubitori, şi nu nişte paricizi, lipsiţi de recunoştinţă. Din pricina asta laud de mii şi mii de ori pe marele Grigorie al Thessalonicului care în cuvintele sale împotriva lui Achindin[2] arată că cel ce se face ascultător al cuvântării de Dumnezeu se cuvine să fie împăciuitor.

[1] *Despre Sfântul Duh* 27, 66 (*PG* 32, 189B).

[2] Sfântul Grigorie Palama, *Antireticul* al V-lea, 27, 113, în *Scrieri*, *op. cit.*, vol. al III-lea, p. 373.

***

Cred că aceste câteva lucruri sunt destule pentru a da un răspuns acestor judecători și cititori împăciuitori, care mi-au citit nota, mai sus amintită, privitoare la Născătoarea de Dumnezeu, pe care, de altfel, îi și rog să nu mă defăimeze necugetat, fiindcă n-am scris aceasta în cartea respectivă după propria părere și învățătură, ci urmând învățăturii cuvântătorilor de Dumnezeu mai sus numiți. Iar dacă unii, înverșunați (și mă rog ca așa ceva să nu se întâmple), mă vor osândi, de bună seamă îi vor osândi pe purtătorul de Dumnezeu Maxim, pe dumnezeiescul Grigorie al Thessalonicului, pe marele Andrei și pe ceilalți, de la care am preluat și eu această învățătură.

SLAVĂ SE CUVINE CELUI CE DĂRUIEȘTE
ȘI ÎNCEPUTUL, ȘI SFÂRȘITUL

O RUGĂ ÎNCHINATĂ DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

zdrobitoare de inimă şi plină de frumuseţe duhovnicească,
sub forma unor icoase, alcătuite,
după rânduiala alfabetică,
din slavoslovii, mulţumiri, mărturisiri şi cereri[1]*,*
în care se teologhiseşte
despre Dumnezeire, de la creaţia lumii până la
a doua Parusie

Condacul, gl. al VIII-lea
Apărătoarei Doamne...

Precum m-aş afla înaintea dumnezeiescului Tău tron,
Ţie, Atotţiitorului şi Mult-Milosârdului Dumnezeu [şi Domn],
Am îndrăznit eu, robul Tău, cu frică a-Ţi aduce
Aceste icoase, Stăpâne. Drept aceea, ca un Milostiv
mă primeşte pe mine, cel care Ţie Îţi strig:
Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

[1] După Vasile cel Mare, rugăciunea trebuie să cuprindă aceste patru lucruri: a) slavoslovie, b) mulţumire, c) mărturisire şi d) cerere, astfel că şi noi le-am aplicat pe toate acestea în înşiruirea amintită, la fiecare dintre icoase.

Icosul I

Al Tatălui[1*] Cuvânt enipostatic, fără de început, Carele eşti din Tatăl Cel fără de început, mai înainte de veci, Dumnezeule adevărat din Dumnezeu adevărat, dezleagă-mi mintea şi limba spre lauda numelui Tău mântuitor şi înfricoşător, învrednicindu-mă a Te slăvi după cuviinţa dumnezeiască şi a-Ţi grăi:

Iisuse, Fiinţa cea mai presus de fiinţă, Te slăvesc pe Tine, Cela Ce eşti mai presus de orice glăsuire[2] şi judecată la cea mai înaltă măsură[3].

Iisuse, Ipostasul cel de necuprins cu mintea, Te slăvesc pe Tine, Cel dincolo de orice rostire şi tăgăduire[4].

Iisuse, Cel deofiinţă cu Tatăl şi cu Duhul, Îţi mulţumesc Ţie că mi-ai dăruit bogăţia de nescrutat a cunoştinţei dumnezeirii Tale.

Iisuse, desăvârşirea supra-desăvârşită, Îţi mulţumesc Ţie pentru toate binefacerile Tale, şi de-a stânga, şi de-a dreapta, către mine.

Iisuse, Dumnezeire nemărginită, mărturisesc Ţie că eu, ca om, păcătuit-am, însă Tu, ca un Dumnezeu, miluieşte-mă.

Iisuse, măreţie nemărginită, Îţi mărturisesc Ţie că eu, cel nesfârşit de mic, am întristat şi-L întristez pe Duhul Tău Cel Sfânt.

Iisuse, Bunătatea cea mai presus de bunătate, nimic bun n-am săvârşit înaintea Ta; ci întru bunătatea Ta dă-mi mie a pune început.

[1*] Cu asterisc sunt marcate adaosurile introduse spre respectarea acrostihului ce urmează şirul literelor alfabetului grecesc în original, românesc în traducere (*n. trad.*).

[2] *Θέσις* – orice teză.

[3] *Ὑπεροχικὴν ἀφαίρεσιν* – deducţie la gradul superlativ.

[4] *Scil.* afirmare şi negare.

Iisuse, Puterea cea neapropiată, întărire dă-mi mie, celui slab, ca vrăjmaşului să-i fie teamă de mine pentru a Ta putere aflată în mine.

Iisuse, Înţelepciunea cea de neurmat, înţelepţeşte-mă, ca lesne să abat amăgirile[1] iscusitului dascăl al răutăţii.

Iisuse, Dreptatea cea mai înainte de veci, îndreaptă-mi paşii pe calea de mijloc a virtuţii, iar nu spre neajunsuri ori spre sporiri peste măsură[2].

Iisuse, Dumnezeule Cel Nenumit, învaţă-mă a face voia Ta cea bineplăcută, desăvârşită şi bună.

Iisuse, Cuvântul Cel cu numiri nesfârşite, fă-mi mie cunoscut ce şi în ce chip să-Ţi aducem cereri.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al II-lea

Binevoind din nefiinţă a zidi fiinţe, o, Cuvinte, îngerilor datu-le-ai mai întâi ipostas; şi deîndată Ţi s-au înfăţişat slujindu-Ţi mii de mii, miriade de miriade de minţi pure şi diafane, lăudându-Te pe Tine şi pe Tatăl şi pe Duhul Tău Cel Sfânt, dimpreună şi neîncetat strigându-Ţi: „Sfânt, Sfânt, Sfânt!", şi cântându-Ţi: Aliluia!

Icosul al II-lea

Cunoscută voind a face tuturor bogăţia bunătăţii Tale, o, Cuvinte al lui Dumnezeu, ai făurit o a doua lume, materială, [alcătuind-o] din Cer, pământ şi dintru cele de la mijlocul [acestora], preamare ca întindere şi cu deosebite specii. Drept aceea, Îţi cânt Ţie acestea:

[1] *Sofismele.*

[2] *Scil.* spre excese sau lipsuri *(n. trad.).*

Iisuse, Făcătorul îngerilor, Te slăvesc pe Tine, Cel slăvit neîncetat de către cele nouă cete.

Iisuse, Domnul minţilor netrupeşti, Te slăvesc pe Tine, Cel fără tăcere teologhisit de fiinţele cele nematerialnice.

Iisuse, Creatorul celor din lume şi ale celor mai presus de lume, Îţi mulţumesc Ţie că ambele lumi le-ai făcut pentru mine.

Iisuse, Înfrumuseţătorul tuturor zidirilor, Îţi mulţumesc că, înzestrându-mă cu raţiune, m-ai arătat în stare de a le contempla pe toate acestea.

Iisuse, Proniatorul şi Susţinătorul celor create şi împodobite de Tine, Îţi mărturisesc Ţie că numai eu singur sunt nevrednic, din pricina fărădelegilor mele, de a Ta pronie.

Iisuse, mărturisesc Ţie, Celui Ce ai făcut Cerul să se întindă [peste lume] doar printr-un semn al Tău, că, încovoiat cu totul sub povara multelor mele păcate, nici măcar la faţa Cerului eu nu mă pot uita.

Iisuse, Cel Ce-ai făurit cei doi luminători, luminează-mi sufletul cel din trei părţi alcătuit.

Iisuse, Cel Ce-ai împodobit cu astre bolta cerească, împodobeşte-mă şi pe mine cu ale Tale harisme.

Iisuse, Cel Ce-ai zugrăvit pământul cu flori, întremează-mă, ca virtuţi de tot felul să odrăslesc.

Iisuse, Cela Ce plantele cu diferite roade le-ai împodobit, şi pe mine mă îmbogăţeşte cu roadele Sfântului Tău Duh.

Iisuse, Cel Care ai pus în vietăţi simţire şi viaţă, dă-mi puterea de-a muri lumii şi a trăi întru Tine.

Iisuse, Cel Ce-ai făurit cele patru stihii, cuprinde-mă în hotarele celor patru virtuţi sobornicesti.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al III-lea

Dorind a arăta o înţelepciune mai mare decât cea dintâi, l-ai plăsmuit pe om, Cuvinte, din cele materiale, dar şi nematerialnice, ca pe un cosmos în mic, dar măreţ prin ale sale puteri, care recapitulează în sine a Ta Raţiune universală; şi l-ai aşezat în Rai, ca închinător al stăpânirii Tale; dar, prin încălcarea poruncii Tale şi căinţă, învăţat-a să-Ţi cânte Ţie: Aliluia!

Icosul al III-lea

Eşti, Cuvinte, Cela Ce Te-ai arătat patriarhilor, iar la urmă, pe Muntele Sinai, şi lui Moise, căruia Lege scrisă datu-i-ai; mai apoi profeţi ai trimis a Ta arătare pe pământ să prorocească, astfel că şi eu, cu a mea minte cercetând, unele ca acestea voiesc a-Ţi înălţa:

Iisuse, Dumnezeul dumnezeilor, Te slăvesc pe Tine, strălucirea cea dimpreună-veşnică a slavei părinteşti.

Iisuse, Domnul domnilor, Te slăvesc pe Tine, Chipul Cel neschimbător al Ipostasului Născătorului Tău.

Iisuse, Împăratul împăraţilor, Îţi mulţumesc Ţie că până şi pe mine, ticălosul, m-ai chemat la Împărăţia Ta Cerească.

Iisuse, Sfântul sfinţilor, ce-Ţi voi da Ţie în schimb pentru toate câte mi-ai dat mie?

Iisuse, Atotminunate, nădejdea cea dulce a protopărinţilor, mărturisesc Ţie că, din pricina multelor mele păcate, nădejde de mântuire neîndoioasă nu am.

Iisuse, Atotputernice, făgăduinţa aleasă a patriarhilor, mărturisesc Ţie că, din pricina fărădelegilor mele, căzut-am din bunătăţile făgăduite de Tine.

Iisuse, Începătorule al vieţii şi Împlinire slăvită a rânduielilor Legii, întregeşte-mă şi desăvârşeşte-mă întru toate.

Iisuse Preacinstite, Plinirea cea aşteptată de profeţi, părtaş iubirii – plinirea Legii – mă arată.

Iisuse, Preadulcele meu Făcător, reziděşte-mă pe mine, care-am fost zdrobit de păcate.

Iisuse, Sufletul sufletului meu, spre păzirea tuturor poruncilor Tale mă întăreşte.

Iisuse, Cerescul meu Părinte, de înfierea Ta mă-nvrednicește.

Iisuse, Frumuseţea mea cea dintâi, după chipul Tău mă reclădeşte.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al IV-lea

Firea oamenilor voind, odată ce-a căzut din viaţa veşnică, a o îndumnezei, Cuvinte, milostivitu-Te-ai de ea; şi pe Arhanghelul Gavriil trimiţându-l să binevestească Pururea-fecioarei Maria că, prin a Tatălui bunăvoire şi împreună-lucrarea Duhului Sfânt, din ea, fără sămânţă şi mai presus de gând, trup Îţi vei lua, împlinit-ai sfatul cel mai înainte de veci; astfel că de la toţi auzi aşa: Aliluia!

Icosul al IV-lea

Gătindu-se vremea purtării Tale în pântece, Te-ai născut în cetatea Betleemului fără stricăciune, din Maica Ta cea neştiutoare de bărbat, Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit fiind, într-un singur ipostas compus, cunoscut în două firi, lucrări şi voinţe desăvârşite; cugetând, drept aceea, la adâncimea acestei taine, cu uluire strig:

Iisuse, al Tatălui Fiu, Carele eşti fără de mamă, după dumnezeire, Te slăvesc pe Tine, Cela Ce dintru început Te-ai arătat mai presus de pricină şi cuvânt.

Iisuse, al Maicii Fiu, Carele eşti fără de tată, după omenitate, Te slăvesc pe Tine, Cela Ce pentru noi, la plinirea vremii, Te-ai făcut om.

Iisuse, Sfetnice minunate, Ce-ai fost trimis de Tatăl ca Apostol, mulţumescu-Ţi Ţie pentru Iconomia Întrupării Tale faţă de noi.

Iisuse, Emanuil, Care de prefacere nu ştii, Îngerul sfatului celui mare, Ţie-Ţi mulţumesc pentru a Ta iubire de oameni nemărginită şi nouă arătată.

Iisuse, Mielul lui Dumnezeu Cel fără de răutate, de-a pururi Îţi voi mărturisi că mai mult decât toţi oamenii înaintea Ta am păcătuit.

Iisuse, Bunul meu Păstor, Ţie-Ţi mărturisesc că oaia cea pierdută sunt eu.

Iisuse, preaîndurate Mângâietor, harul Duhului Tău fă-l întru mine lucrător.

Iisuse, Adam Cel Nou, dezbracă-mă de omul cel vechi şi îmbracă-mă în cel nou.

Iisuse, Cela Ce Te-ai pogorât pe pământ, învredniceşte-mă de cetăţenia cea în ceruri, nu de cea pe pământ.

Iisuse, Cel Ce Te-ai făcut om după fire, părtaş pe mine mă arată îndumnezeirii Tale.

Iisuse, Răsăritule al răsăriturilor, uitarea, nepriceperea şi trândăvia de la mine alungă-le.

Iisuse, Bucuria negrăită a lumii întregi, de toată întristarea lumească slobozeşte-mă.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al V-lea

Harului* Legii dumnezeieşti supunându-Te şi Tu, Dătătorule al Legii, Te-ai tăiat, prunc fiind, împrejur, numele „Iisus" primind: singurul nume de sub cer *în* care omul poate să se mântuiască şi înaintea Căruia tot genunchiul – al celor cereşti, pământeşti şi al celor de dedesubt – se pleacă; astfel că toată limba aceasta mărturiseşte, strigând: Aliluia!

Icosul al V-lea

Iar când bătrânul Simeon, la templul Domnului, te-a văzut adus ca Prunc, în braţe Te-a luat şi a strigat: „Slobozeşte-mă acum!", prin acestea tuturor propovăduindu-Te al vieţii şi al morţii Stăpân. Drept aceea, minunându-mă de Pogorârea Ta fără asemănare, Îţi aduc acum această cântare:

Iisuse, dulce Fiinţare şi Numele ei dulce, Te slăvesc pe Tine că dintre toate câte sunt numai Ţie Ţi se poate da neîndoielnic crezare.

Iisuse, neîntrerupta cugetare a gândirii mele, Te slăvesc pe Tine, Cel Ce în nici un fel, nicicum, nici Cine eşti [de nimeni] nu eşti cunoscut.

Iisuse, întregul temei al rugăciunii minţii, Ţie-Ţi mulţumesc că neamul omenesc l-ai învrednicit de o asemenea îngerească lucrare.

Iisuse, a minţii Mişcare nerătăcitoare, mulţumesc Ţie că prin aceasta binevoit-ai a-mi elibera mintea din rătăcirea diavolului.

Iisuse, Înălţime şi Adâncime, Lungime şi Lăţime ale cunoaşterii, mărturisesc Ţie că mintea mea zace bolnavă, din pricina alipirii, în neştiinţă, de cele materiale.

Iisuse, Aducere-aminte care străluceşti asemenea luminii şi de care nu te poţi sătura nicicând, Îţi mărturisesc că amintirile cele pătimaşe de-a pururi în bezne mi se preschimbă.

Iisuse, a inimii Veselire, adu-mi mie a mântuirii bucurie.

Iisuse, a trupului Înfiorare, fă-mi leşul sănătos, folositor şi gata de slujire.

Iisuse, a mea Răsuflare, vino şi dă-mi cercetare.

Iisuse, a limbii mele dulce Desfătare, dăruieşte-mi mie aducere-aminte de moarte, de a Ta judecată şi osândire.

Iisuse, Mântuitorul meu, numit cu numele mântuirii, mântuieşte-mă în dar pentru numele Tău – singurul nume mântuitor.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al VI-lea

Jertfe curăţitoare netrebuindu-Ţi, Dumnezeu fiind, la râul Iordanului, Iisuse al meu, ai fost botezat de mâna Înaintemergătorului, lucrând prin aceasta cele curăţirii mele trebuitoare; şi fiind mărturisit al Tatălui Fiu iubit, peste Tine, în chip de porumbel, Duhul Sfânt S-a pogorât, pe toţi învăţându-i a-Ţi striga Ţie: Aliluia!

Icosul al VI-lea

Lăudată biruinţă, Iisuse al meu, ai câştigat asupra diavolului, când ai fost dus în pustiu; căci, după patruzeci de zile de post, n-ai socotit nimic mai presus de iubirea lui Dumnezeu, nici plăcerile, nici slava oamenilor, nici belşugul bogăţiilor, ba chiar Te-ai arătat slujit de îngeri, drept pentru care Îţi strig:

Iisuse, iubite Fiu, din stirpea Părintelui Celui iubit, Te slăvesc pe Tine, Cel prin Care avem apropierea către Tatăl, Creatorul Luminii.

Iisuse, iubite Cuvinte, Care, în virtutea îngemănării, eşti Cuvânt şi al Duhului Celui iubit, Te slăvesc pe Tine, Cel prin Care L-am şi cunoscut pe Duhul Cel de-viaţă-făcător şi Preasfânt.

Iisuse, Bunăvoire a Tatălui sau Voie a Sa premergătoare, mulţumescu-Ţi Ţie pentru bunăvoirea Ta faţă de mine covârşitoare.

Iisuse, în Care locuieşte toată plinătatea dumnezeirii, mulţumesc Ţie pentru bogăţia harului Tău asupra noastră revărsată.

Iisuse, Arătarea tainei Treimii, îmi mărturisesc înaintea-Ţi învârtoşarea inimii în faţa acestei descoperiri cereşti a Tale.

Iisuse, mărturisesc Ţie, întru Care sunt recapitulate toate cele materialnice şi nematerialnice, că numai eu sunt străin în cuget de această unire obştească cu Tine.

Iisuse, Cel Tare în războaie, apără-mă de cei ce mă războiesc materialnic şi nematerialnic.

Iisuse, singurul Biruitor al ispitelor, dăruieşte-mi răbdare întru ele.

Iisuse, Care ai sfărâmat capetele balaurilor, zdrobeşte-l pe Satana sub picioarele Tale.

Iisuse, Care Te-ai botezat în repejunile Iordanului, dă-mi lacrimi spre a-mi spăla păcatele.

Iisuse, Preabunule, slobozeşte-mă de iubirea de plăcere, de slavă şi de arginţi.

Iisuse, Îndelung-răbdătorule, slobozeşte-mă de iubirea de sine, maica tuturor patimilor.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al VII-lea

Mântuitorule al meu, nu pe cei drepți, ci pe cei păcătoși venit-ai a-i chema la pocăință; așa că a Împărăției dumnezeiască Evanghelie urmând a propovădui în lume, ca început i-ai așezat pocăința, întru care și pe mine mă întărește viața a-mi petrece, spre a-Ți striga: Aliluia!

Icosul al VII-lea

Nouă ai arătat, Iisuse ale meu, a oamenilor fire întreagă, strălucind pe Tabor mai presus decât ale soarelui raze, dimpreunăslăvind-o prin necreata dumnezeirii slavă. Drept care și eu, curățindu-mă întru Tine și frumusețea mea dintâi redobândindu-mi, Îți cânt Ție cu credință și negrăită bucurie:

Iisuse, Extază a Frumuseții și frumusețe mai presus de frumusețe, Te slăvesc pe Tine, ale Cărui putere și voință sunt în armonie.

Iisuse, Dragostea nebună și atotdorită, Te slăvesc pe Tine, Carele poți aduce la ființă lumi nesfârșite.

Iisuse, Carele ești Calea, Adevărul și Viața, Îți mulțumesc că m-ai călăuzit la adevărul cuvintelor Tale dumnezeiești și de-viață-dătătoare.

Iisuse, Dorire[1] sublimă, la a cărei contemplare doar fericiții vor ajunge, Îți mulțumesc Ție că firea noastră, nevrednică, de o slavă ca a Ta ai învrednicit-o.

Iisuse, Lumina cea mai presus de orice lumină, mărturisesc Ție că eu, întunecatul, în întunericul păcatului umblu în rătăcire.

Iisuse, Dorire a dorirorilor, mărturisesc Ție că niciodată nu m-am afierosit, cum se cuvine, îndrăgostirii de Tine.

---

[1] *Ἀντικείμενον* – obiect (în sens filosofic); în sens creștin, reciprocitate *(n. trad.)*.

Iisuse, Ardoare preadulce și de-viață-făcătoare, încălzește-mă pe mine, cel cuprins de răceală [duhovnicească].

Iisuse, Haină împodobită cu stele și arotstrălucitoare, împodobește-mă pe mine, cel [de-al harului veșmânt] despuiat.

Iisuse, Începutul, Mijlocul și Sfârșitul meu, curățește-mi inima, ca să ajung la vederea Ta și eu.

Iisuse, Cela Ce în chip desăvârșit și mai presus de toate ești Dumnezeul meu, arată-Ți peste mine Fața Ta, și mă voi mântui.

Iisuse, Unime[1] mai presus de minte, arată-mă cu totul unit prin întoarcerea socotinței și a minții mele întru mine.

Iisuse, Taina tăcerii necunoașterii celei dincolo de necunoaștere, fă-mă mai presus de tot lucrul materialnic și nematerialnic.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!

Condacul al VIII-lea

O, Iisuse al meu, pentru mintea muritorilor și a îngerilor faptele Tale, de pe pământ, sunt străine, căci le-ai lucrat nu precum ceilalți, în urma rugilor stăruitoare, ci cu puterea Ta de Dumnezeu desăvârșit, tămăduind boli de tot felul și morți, printre care și Lazăr, cel de patru zile în mormânt, înviind, care, odată reîntors la viață, cu glas de laudă cântat-a Ție: Aliluia!

Icosul al VIII-lea

Pe tron, sus, ai rămas întreg, Hristoase al meu, dimpreună cu Tatăl și cu Duhul în chip nedespărțit, și întreg jos, pe pământ, arătatu-Te-ai șezând pe mânzul asinei: acolo adu-

[1] *Ev (hen)* = Cel Unul *(n. trad.)*.

cându-Ţi-se vuietul cel ca de vijelie „Galgal"[1] şi a îngerilor laudă, iar aici „Osana" şi a pruncilor preamărire, alături de care primeşte de la mine şi această cântare:

Iisuse, Comoara nesecată a tuturor bunătăţilor, Te slăvesc pe Tine, Cela Ce eşti şi Carele mai înainte ai fost, fiind de-a pururi în veci.

Iisuse, Bogăţie nesfârşită de harisme, Te slăvesc pe Tine, Cela Ce pretutindenea, deşi în chip felurit, într-unul şi acelaşi chip lucrezi.

Iisuse, Doctorul sufletelor şi al trupurilor, Îţi mulţumesc că pe amândouă mi le-ai vindecat de nenumărate ori.

Iisuse, Învăţătorul Cel a toate Cunoscător, Îţi mulţumesc că m-ai învăţat să umblu întru călăuzirea Fericirilor Tale.

Iisuse, Carele deschizi celor ce bat, mărturisesc Ţie că niciodată nu Ţi-am deschis ca să intri în inima mea învârtoşată.

Iisuse, Care i-ai curăţit pe cei zece leproşi, mărturisesc Ţie că, lepros fiind, trebuinţă am de cele ascunse ale mele să fiu curăţit.

Iisuse, Cela Ce pe desfrânata ai făcut-o mai cumpătată decât o fecioară, fereşte-mă de războiul adus asupra mea de desfrânare.

Iisuse, Cela Ce pe Magdalena ai izbăvit-o de cei şapte demoni, şi pe mine din braţele celor şapte păcate de moarte mă răpeşte.

Iisuse, Călăuza celor rătăciţi, călăuzeşte-mi cele cinci simţuri la lucrarea lor adevărată.

Iisuse, Cela Ce ai şters fărădelegile lumii, şterge-mi şi mie prejudecăţile-mi înverşunate.

[1] *Iez.* 10, 13; se întâlneşte şi forma „Ghelghel" *(n. trad.)*.

Iisuse, Izbăvitorul oamenilor, şi de ale limbii căderi, de care cu greu mă pot feri, mă izbăveşte.

Iisuse, Cela Ce Te faci tuturor toate, împlineşte-mi mie toate cererile spre mântuire.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al IX-lea

Rămas-a cuprinsă de uimire firea îngerilor întreagă, văzând lucrarea cea mare a pogorârii Tale: cum Stăpânul a toate Şi-a plecat ca un rob smerit genunchiul, spălându-le ucenicilor, dar şi vânzătorului Său picioarele. Drept care, numele Tău în cer şi pe pământ s-a înălţat mai presus de oricare nume şi de la toată limba auzi: Aliluia!

Icosul al IX-lea

Slugilor* şi ucenicilor Tăi le-ai descoperit taina de mântuire aducătoare, Iisuse al meu, neamului pământesc la Cină, odată ce, prefăcând pâinea în însuşi Trupul Tău, iar vinul în însuşi Sângele Tău, le-ai poruncit a săvârşi aceasta întru a Ta pomenire. Deci necurmată împărtăşire luând din aceste daruri nestricăcioase, mă sfinţesc şi, îndumnezeindu-mă, acestea strig Ţie:

Iisuse, veşnice Arhiereu, Te slăvesc pe Tine, Care nu ai trebuinţă de nimic din cele mai presus de cele nematerialnice ca Unul ce fiinţezi mai presus de ele.

Iisuse – Melchisedec Cel „fără spiţă de neam", Te slăvesc pe Tine, Carele nu Te laşi cuprins de cei înzestraţi cu cugetare, ca Unul Ce eşti mai presus de putinţa noastră de pricepere.

Iisuse, dulcea Băutură a celor ce Ţi-au ucenicit, mulţumesc Ţie că de multe ori prin Sângele Tău sângele meu ai curăţit.

Iisuse, Hrana tare a celor desăvârşiţi, mulţumesc Ţie că de multe ori Trupul Tău cu al meu trup l-ai unit.

Iisuse, Care Însuţi eşti şi Jertfitor, şi Jertfă, mărturisesc Ţie că de înfricoşătoarele Tale Taine îndrăznesc a mă împărtăşi fără de vrednicie.

Iisuse, Care eşti întreg întru toată Taina şi întreg în fiecare parte a ei, mărturisesc Ţie că mă apropii de Sfânta Ta Masă fără cuvenita pregătire.

Iisuse, Pâinea Vieţii, neîncetat satură-mă pe mine, cel înfometat.

Iisuse, Băutura veseliei, neîncetat adapă-mă pe mine, cel însetat.

Iisuse, Viţelul Cel Gras, hrăneşte-mă ca pe un fiu al Tău risipitor şi iertare greşelilor îmi dăruieşte.

Iisuse, Mana cea Cerească, îndulceşte-mă ca şi pe poporul Tău nerecunoscător, făcându-mă să intru în pământul făgăduinţei.

Iisuse, Care Te-ai smerit până la cel mai de pe urmă hotar, smereşte-mă şi pe mine, care mă mândresc şi-n fapte, şi-n cuvinte, şi-n gânduri.

Iisuse, Carele pe toate le-ai făcut spre pilduirea noastră, dă-mi puterea de-a merge pe urmele Tale.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al X-lea

Ştiind, Mântuitorule al meu şi al lumii, că, voind a izbăvi lumea, ai răbdat în trup de bunăvoie înfricoşătoarele patimi şi Crucea, moartea de necinste şi punerea dumnezeiescului Tău trup în groapă, rămânând totodată nepătimitor cu dumnezeirea, eu, cel izbăvit prin acestea de stricăciune, Îţi cânt acum cu [mare] dor: Aliluia!

Icosul al X-lea

Tu, Iisuse al meu, Ţi-ai încredinţat ucenicii de preaslăvită Învierea Ta, odată ce, din morţi, a treia zi ai înviat; ca un Atotputernic, ale mormântului peceţi ai sfărmat şi prin uşile încuiate la ei ai intrat; drept aceea, fiind prin Învierea Ta şi eu înviat, din inimă Ţie-Ţi grăiesc:

Iisuse, Mijlocitorule între Dumnezeu şi oameni, Te slăvesc pe Tine, Cela Ce eşti de nesfârşite ori mai presus de orice gând şi înţeles.

Iisuse, Cel Ce Te-ai dat pe Tine Însuţi preţ de răscumpărare pentru toţi, Te slăvesc pe Tine, Cel de nenumărate ori mai presus de tot cuvântul rostit.

Iisuse, Cela Ce ai primit patimile cele în trup, mulţumescu-Ţi Ţie că prin patimile Tale m-ai izbăvit de împătimire, iubirea de plăcere şi aplecarea pătimaşă faţă de lucruri.

Iisuse, Cela Ce, fiind Dumnezeu, ai rămas nepătimitor, mulţumesc Ţie că ai ridicat firea mea pătimaşă la treapta nepătimirii.

Iisuse, Carele ai răbdat crucea, mărturisesc Ţie că m-am făcut nevrednic de crucea îndoită a făptuirii şi vederii.

Iisuse, Răscumpărătorul, prin Sângele Tău, al celor păcătoşi, Îţi mărturisesc că încă sunt vândut păcatului şi robiei vrăjmaşului.

Iisuse, Cela Ce pe dată l-ai primit la Tine pe tâlharul care s-a pocăit, primeşte-mă şi pe mine care mă pocăiesc Ţie.

Iisuse, Carele ai fost pironit pe lemn cu piroane, pironeşte-mi mădularele cu frica Ta.

Iisuse, Care ai murit de dragul iubirii faţă de noi, dă-mi putere să fiu gata a muri pentru iubirea de Tine şi de fraţi.

Iisuse, Care ai prădat iadul cu îngroparea Ta, îngroapă prin gânduri bune gândurile-mi rele, ruşinoase, hulitoare.

Iisuse, Învierea celor căzuţi, învie-mă pe mine, care în tot ceasul cad.

Iisuse, Viaţa celor morţi, învie-mă şi pe mine, cel [de păcat] omorât.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al XI-lea

Ţie, Celui Ce cu trupul pe nor Te-ai înălţat la Cer, Iisuse al meu, întru slavă, şi ai şezut de-a dreapta Tatălui mai presus de toată stăpânirea, începătoria şi puterea, Ţie, Celui Ce, întorcându-Te iarăşi la cinstea cea dintâi, eşti de toţi îngerii şi de toată creaţia închinat, Ţi se aduce, ca unui Dumnezeu, cântarea: „Aliluia!"

Icosul al XI-lea

Ucenicilor, părtaşi tainei Tale în ziua Cincizecimii, Iisuse, Dătătorule de lumină şi a lumii Lumină, le-ai trimis încă o lumină, pe Duhul Cel Mângâietor şi Purcezător din Lumina cea Nenăscută (adică numai din Tatăl) şi deofiinţă cu Tine. Acesta i-a şi luminat şi i-a arătat ca de foc. Prin aceştia fiind şi eu luminat de Lumina Cea Una şi Întreită, cu dor fierbinte cântare de laudă încep:

Iisuse, singurul Cap a toată Biserica, Te slăvesc pe Tine, Cel mai Întâi-născut decât toată zidirea.

Iisuse, întreaga Desfătare a Împărăţiei cerurilor, Te slăvesc pe Tine, Întâiul-Născut al Învierii din morţi.

Iisuse, Credinţa nebiruită a ortodocşilor, mulţumesc Ţie că ai binevoit să mă nasc întru credinţa aceasta ortodoxă.

Iisuse, Nădejdea neruşinată a tuturor marginilor pământului, mulţumesc Ţie că ne-ai dăruit nădejdile neîndoielnice ale restaurării în Ceruri.

Iisuse, Mila cea mare şi nesfârşită, Îţi mărturisesc Ţie că de bunăvoie m-am făcut nevrednic de această milă a Ta.

Iisuse, Viaţă veşnică a lumii, Îţi mărturisesc Ţie că eu nu viaţa, ci moartea cea veşnică iubesc.

Iisuse, Care pentru noi Te-ai făcut ispăşire la Tatăl, dă ispăşire păcatelor mele şi iartă-mi toată necuvenita pornire a inimii.

Iisuse, Domnul păcii, Care ai adus între cele cereşti şi pământeşti pacea, împacă-mă şi pe mine cu Tine, cu mine însumi şi cu aproapele meu.

Iisuse, Care prin insuflarea Duhului Sfânt ai umplut de bună miresmă lumea, şi pe mine, cel atât de urât mirositor, înmiresmează-mă.

Iisuse, Care i-ai arătat pe ucenicii Tăi lăcaşe ale Duhului, fă-mă şi pe mine lăcaş al darului şi harului Lui.

Iisuse, Care i-ai îmbrăcat pe apostolii Tăi cu Puterea de sus, întăreşte-mi cu Duh stăpânitor cugetul cel grabnic alunecător.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al XII-lea

Prin venirea asupra ucenicilor, părtaşi tainei Tale, a harului Mângâietorului, aceia s-au împrăştiat în întreaga lume; şi botezând în numele Sfintei Treimi neamurile, le-au învăţat să creadă într-un Singur Dumnezeu în trei Ipostasuri şi întru Tine, Domnul Iisus Hristos, Cel trimis de Dumnezeu, spre a-Ţi cânta Ţie, ca unui Dumnezeu, cântarea de laudă: Aliluia!

Icosul al XII-lea

Zălog* aducându-Ţi cântare în cinstea venirii Tale celei dintâi, Hristoase al meu, Îţi cânt acum în imnuri şi ode şi pentru cea de-a doua, înfricoşătoare, Parusie, când, venind

întru slavă, ca un Dumnezeu, vei judeca lumea toată, dând fiecăruia răsplată după cele pe care le-a săvârşit, pe dată; drept aceea, cu mare dorire strig Ţie:

Iisuse Cel Preafrumos, Propovăduirea apostolilor, Te slăvesc pe Tine, prin Care toate s-au făcut.

Iisuse, Atotdorite, Întărirea mucenicilor, Te slăvesc pe Tine, întru Care toate se întorc.

Iisuse, Preaînaltă dumnezeire, Mângâierea cuvioşilor, mulţumesc Ţie că, despărţindu-mă de lume, m-ai învrednicit de schima monahală cea una.

Iisuse, Preasenine, Slava ierarhilor, mulţumesc Ţie că prin teologhisirea lor mi-ai predat credinţa cea mai presus de îndoială.

Iisuse, Iubitorule de oameni neasemănat şi Bucuria dreptilor, Îţi mărturisesc Ţie că eu, ca un necugetat, nu pe drepţi, ci pe cei nedrepţi i-am zavistuit şi pizmuit.

Iisuse, Multmilostive, Mesia Cel de neamurile toate dorit, mărturisesc Ţie că eu, după trecerea Legii şi venirea harului, păcătuind, chiar şi pe păgâni i-am întrecut prin a mea răutate.

Iisuse Hristoase, Chemarea cerească a creştinilor, nu mă arăta, din pricina faptelor mele, nevrednic de această chemare.

Iisuse, Cel fără de păcat şi Mântuirea păcătoşilor, chiar dacă eu Te-am părăsit, Tu totuşi nu mă părăsi!

Iisuse, Odihna celor osteniţi, şi aici, şi dincolo, dă-mi odihnă.

Iisuse, Judecătorul celor morţi şi-al celor vii, nu mă judeca după ale mele fapte.

Iisuse, Cela Ce Singur ai cheile iadului şi ale morţii, de osânda cea veşnică mă izbăveşte.

Iisuse, Cela Ce Singur eşti fericit de la însăşi a Ta zămislire, moştean Împărăţiei Tale mă arată.

Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!

Condacul al XIII-lea

O, Iisuse, Alfa şi Omega – Începutul şi Sfârşitul celor dintâi şi celor de pe urmă, Care de toate cele mai presus de lume, dar şi din lume, eşti lăudat, rămânând ca un Dumnezeu de-a pururi prealăudat –, primeşte această neînsemnată cântare a mea ca pe cei doi bănuţi ai văduvei, mântuindu-mă şi pe mine, şi pe toţi ortodocşii, ca veşnic să cântăm întru slava numelui Tău cu toţii: Aliluia!

***

Pricina întocmirii acestor rugăciuni către Domnul nostru Iisus Hristos, fraţilor, nu este alta decât dorinţa de a vă îndemna să cugetaţi cât mai des, nu doar cu glas tare, ci şi cu mintea şi inima, la neasemănatul nume mântuitor, preadulce, de bucurie aducător şi de fapte bune izvoditor al Domnului nostru Iisus Hristos. Deoarece o asemenea cugetare des repetată asupra numelui lui Iisus, pe lângă celelalte harisme cereşti, suprafireşti şi de negrăit, amintite de Sfinţii Calist Xanthópoulos, Grigorie Sinaitul şi Simeon Noul Teolog, în cartea ce se numeşte *Filocalia*, pe care are să vi le dăruiască, vă va ridica la cea mai înaltă virtute, care este iubirea dumnezeiască, şi va face din inima voastră lăcaş şi sălaş ale acestui sfânt nume, atât în viaţa aceasta, cât şi după moarte. Şi dacă vă îndoiţi de acest lucru, luaţi seama la următoarele trei pilde, cele mai frumoase şi mai dulci dintre toate istorisirile bisericeşti, de la începuturi până astăzi.

Şi cea dintâi pildă să fie, într-adevăr, Purtătorul de Dumnezeu Ignatie, care, cugetând foarte adesea în inima sa la numele mai dulce decât mierea al lui Iisus Hristos, îşi aprindea atât de mult în sufletul său şi în toate măruntaiele dra-

gostea şi iubirea dumnezeiască, încât uneori părea a-şi ieşi din sine, şi de aceea câteodată striga: „Nu există în sinea mea nici un foc ori dorinţă pentru vreunul dintre lucrurile acestei lumi, ci înlăuntrul inimii mele se află o apă dumnezeiască, ce se mişcă şi de-a pururi clocoteşte de o dragoste îndumnezeită, care îmi strigă necontenit: «De ce mai stai în lumea aceasta? Haide să ne ducem la Dumnezeu şi Tatăl. Pe mine nu mă mai atrage nimic din mâncărurile cele stricăcioase, nici din plăcerile acestei vieţi, ci voiesc şi poftesc apa vieţii, apa cea nemuritoare, care este iubirea de Dumnezeu cea necurmată şi viaţa cea fără de moarte»." De asemenea, alteori acelaşi sfânt zicea: „Iubirea mea S-a răstignit, iubirea-mi a murit", referindu-se la Domnul nostru Iisus Hristos. Asemenea cuvinte îl îmboldeau să dea glas flăcării celei nestinse a dumnezeieştii iubiri, care i se aprindea în inimă. De aceea, când a mărturisit la Roma, toate mădularele şi carnea i-au fost mâncate de lei, care totuşi n-au îndrăznit să se atingă de a sa inimă, ci au lăsat-o întreagă. Luând-o deci soldaţii cei necredincioşi şi sfâşiind-o în două, o, minune!, au găsit scris în ea, cu litere de aur, pe una dintre părţi IISUSE, iar pe cealaltă, HRISTOASE, după cum adevereşte *Sinaxarul* sfântului, păstrat în limba slavonă.[1]

A doua pildă ne este oferită de Cuviosul Iulian, mai înainte om desfrânat, apoi mare şi cunoscut nevoitor şi ascet; acesta, printre alte virtuţi ale sale, a avut şi o iubire peste măsură faţă de Domnul nostru Iisus Hristos, care-i făcea inima

[1] Şi să nu socotească nimeni că acesta este un fapt neadevărat sau de necrezut pentru că nu este amintit de Simeon Metafrastul în viaţa sfântului; se spune că în Vechea Romă se află un turn, în care se găsesc multe comentarii, codice ale împăraţilor persecutori şi martirologii ale multor martiri; multe dintre aceste lucrări importante au fost folosite la alcătuirea *Sinaxarului* slavon, prin grija ţarului Moscovei Petru cel Mare, motiv pentru care unele informaţii nu se regăsesc în sinaxarele noastre greceşti.

să se aprindă de această dumnezeiască trăire; mânat de această dragoste, când fericitul afla în cărţile pe care le citea numele „Iisus", sau „Hristos", sau „Mântuitorul", sau „Dumnezeu", începea numaidecât să plângă, încât lacrimile care-i curgeau din ochi udau pagina respectivă, cu numirile dumnezeieşti şi stricau cu totul cele scrise acolo. Văzând Avvá Isaia cărţile stricate în acele locuri, l-a întrebat pe acesta: „Cine este cel ce strică în locurile acestea paginile?", iar Sfântul Iulian i-a răspuns: „Nu vreau să ascund nimic de tine, părinte. Desfrânata, când s-a dus la Mântuitorul nostru Hristos, I-a spălat picioarele cu lacrimile ei şi I le-a şters cu părul capului, luând astfel de la El iertarea păcatelor. Şi eu, când citesc cărţile, acolo unde aflu scris numele lui Dumnezeu, vărs lacrimi spre a primi şi eu iertarea păcatelor mele". Atunci, zâmbind, Avvá Isaia i-a spus: „Dumnezeu este iubitor de oameni şi îţi primeşte bunăvoinţa, însă cărţile, rogu-te, nu le strica." Iar Iulian i-a răspuns: „Crede-mă, dacă nu plâng aşa înaintea Dumnezeului meu, inima-mi nu-şi poate afla răcorire din pricina flăcărilor dumnezeieştii iubiri, ce se aprinde înlăuntrul meu". Acestea ne sunt istorisite de Avvá Isaia în *Patericul* lui Ioan, Patriarhul Antiohiei, în capitolul „Despre moarte şi judecata de atunci", păstrat în diferite manuscrise.

A treia pildă ne este dată de acel creştin plin de har şi iubitor de Dumnezeu, pe nume Lagartis, despre care citim în cărţile bisericeşti că avea o mare iubire faţă de Domnul nostru Iisus Hristos, neîncetând să cugete cu o dragoste peste măsură la preadulcele Lui nume, mai preţios decât aurul şi pietrele nestemate. Aşadar, acest întreit fericit om, mânat de flacăra nestinsă a iubirii faţă de Hristos, a hotărât să se ducă la Ierusalim, spre a se închina cu toată evlavia la sfântul şi de-viaţă-purtător mormânt al Preaiubitului său Iisus, ca du-

pă acest pelerinaj să-şi afle răcorirea în cuptorul acestei iubiri a lui. Ajuns acolo cu o mare sete, îmbrăţişând mormântul cel primitor de Dumnezeu, sărutându-l adeseori, cu multe lacrimi şi suspine, s-a bucurat atât de mult, că din pricina bucuriei peste măsură şi-a dat duhul. Cei ce-l însoţeau, văzând minunatul şi neobişnuitul lucru petrecut şi voind să afle din ce pricină a murit, i-au deschis trupul şi, o, minune, în inima sa au aflat întipărite aceste cuvinte pline de iubire dumnezeiască: IISUSE HRISTOASE, DULCE IUBIRE.

Şi din aceasta li s-a arătat lămurit cât de mare îi era iubirea faţă de Domnul nostru Iisus Hristos, cât de legat îi era de Acesta fericitul suflet şi cât de rănit era de dragostea faţă de El, că a ales mai degrabă să se despartă în chipul acesta violent de propriul trup şi să moară decât să se despartă de bunăvoie de mormântul Mirelui Hristos, cel atât de drag lui; şi cât de mult s-a veselit şi s-a umplut de mulţumire, din pricină că s-a învrednicit de bucuria de a se afla la mormântul care L-a primit în sine pe iubitul său Iisus, încât firea şi inima sa, neputând să se despartă de o asemenea mulţumire şi veselie peste măsură de mari, au făcut ca sufletul să i se despartă de trup şi să se ducă la Ceruri, spre a se desfăta acolo de iubirea şi bucuria desăvârşite, în urma unirii nemijlocite cu Dumnezeul său iubit[1].

SFÂRŞIT ŞI LUI DUMNEZEU SLAVĂ!

[1] Istorisirea aceasta minunată se află în *Noul florilegiu de haruri*, în capitolul al III-lea, fiind totodată menţionată şi de Agapie Criteanul, dascălul neamului nostru, care în ultimii ani a adus mai mult decât oricine altcineva folos sufletesc obştii noastre, într-una dintre cărţile tipărite mai demult de el, ce cuprinde opt cugetări.

Tropar gl. al III-*lea*

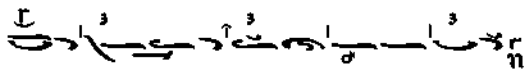

Prin dum – ne — ze- ias- ca-ți glă– su – i - re

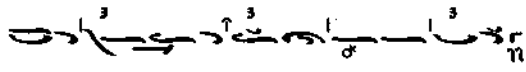

trâm-bi — ță — a Du - hu – lui Pă – rin - te

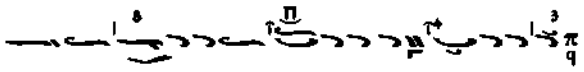

Te-ai vă – dit cu-vân-tă – to- ru-le de Dum-ne-zeu

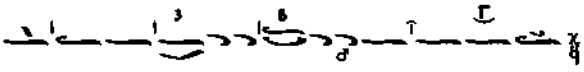

În – vă – ță – tu - ra Bi- se-ri- cii cu – rat ves- tind

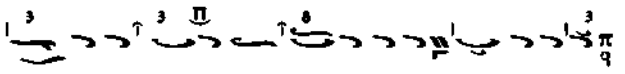

cu–mult-sârg și cu – ră — ți – e pe -pă-mânt vie-țu-ind

Dom–nul cu în-țe - lep- ciu-ne îm-po-do-bin-du-te

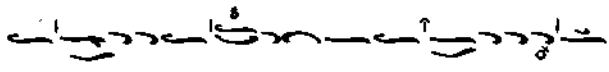

Lu - mi - nă lu-mii te-a - fă - cut Ni – co — di — me

Cuprins

Proimion.....7

Epigramă la această carte (în vers politic).....13

PARTEA I

I. În ce constă desăvârşirea creştină; pentru dobândirea ei e nevoie de luptă; cele patru lucruri trebuincioase acestui război.....17

II. Că nu-i spre trebuinţă nici să credem, nici să ne încredem în noi înşine.....24

III. Despre nădejdea şi încrederea în Dumnezeu.....28

IV. Cum poate să cunoască cineva că se nevoieşte cu neîncredere în sine şi nădejde desăvârşită în Dumnezeu.....31

V. Despre greşeala multora de a socoti teama exagerată (pusilanimitatea) drept virtute.....33

VI. Despre alte cunoştinţe prin care se dobândesc neîncrederea în noi înşine, îndrăzneala şi încrederea în Dumnezeu.....34

VII. Cum să ne deprindem mintea, spre a ne-o păzi de neştiinţă.....36

VIII. Lipsa de a discerne drept lucrurile şi chipul de a le putea cunoaşte .38

IX. Despre felul în care trebuie să ne păzim mintea de cercetarea fără măsură a lucrurilor şi curiozitatea nelalocul ei.....40

X. Cum să ne deprindem voinţa spre a dori, ca scop ultim şi în toate faptele, lăuntrice şi din afară, să bineplacă lui Dumnezeu.....43

XI. Despre anumite gânduri ce îmboldesc voinţa omului să se facă bineplăcută lui Dumnezeu în orice lucru.....49

XII. Despre diferitele voințe și pofte din om și lupta dintre ele 51

XIII. Cum să luptăm împotriva voinței iraționale a simțurilor; și despre faptele pe care voința trebuie să le săvârșească spre a deprinde virtuțile ..55

XIV. Ce să facem atunci când voința rațională superioară pare învinsă de cea irațională inferioară și de vrăjmași 63

XV. Să ne luptăm din toate puterile, neîncetat și vitejește 67

XVI. În ce chip dimineața, odată cu venirea zorilor, soldatul lui Hristos va ieși pe câmpul de luptă 70

XVII. Ce rânduială urmăm în lupta împotriva patimilor noastre 74

XVIII. Cum luptăm împotriva îmboldirilor neașteptate ale patimilor ..75

XIX. Cum să luptăm împotriva patimilor trupești 79

XX. Cum să luptăm împotriva nepăsării 87

XXI. Despre îndreptarea (ținerea în rânduială a) simțurilor trupești și chipul în care se poate trece de la ele la vederea (contemplarea) și slăvirea lui Dumnezeu 92

XXII. Că înseși lucrurile materiale, despre care am vorbit mai sus, ne sunt mijloace și instrumente spre îndreptarea (ținerea în rânduială a) simțurilor noastre, dacă de la ele ajungem la cercetarea Cuvântului Întrupat și la tainele vieții și pătimirilor Sale 100

XXIII. Cum să ne îndreptăm (ținem în rânduială) simțurile când ni se înfățișează (percepem) prin intermediul lor obiectele materiale..... 103

XXIV. Cum să ne stăpânim limba 109

XXV. Cum să ne îndreptăm (ținem în rânduială) închipuirea și aducerea-aminte 119

XXVI. Soldatul lui Hristos să se ferească cu toată puterea de tulburări și supărări, dacă voiește a lupta cu sorți de izbândă împotriva vrăjmașilor... 132

XXVII. Ce să facem când suntem răniți..... 136

XXVIII. Meșteșugul folosit de diavol spre a se războ și a duce în rătăcire oameni aflați pe diferite trepte duhovnicești 140

XXIX. Despre războiul și înșelăciunea de care diavolul se folosește împotriva celor pe care îi ține în robia păcatului 141

XXX. Despre războiul și înșelăciunea de care diavolul se folosește împotriva celor conștienți de răul în care se află și de care vor să se elibereze; de ce hotărârea noastră de multe ori nu dă rod 143

XXXI. Despre războiul și înșelăciunea de care se folosește vrăjmașul împotriva celor ce socotesc că se află pe calea desăvârșirii 146

XXXII. Despre războiul și înșelăciunea de care se folosește vrăjmașul spre a ne face să părăsim calea virtuții 149

XXXIII. Despre ultima înșelăciune de care se folosește diavolul ca virtuțile dobândite de noi să ajungă pricini ale răutății și viciilor 154

XXXIV. Câteva lucruri trebuincioase biruirii patimilor și dobândirii unor noi virtuți 164

XXXV. Să dobândim virtuțile puțin câte puțin, treptat și una câte una .. 167

XXXVI. Mijloacele de dobândire a virtuților și de chivernisire a lor spre a deprinde pentru o vreme doar una singură 169

XXXVII. Să umblăm cu sârg și grijă neîntrerupte în deprinderea virtuții 173

XXXVIII. Cu îndatorirea de a lupta necontenit pentru virtuți, să nu pierdem nici un prilej al dobândirii lor 175

XXXIX. Să iubim toate prilejurile și greutățile (mai ales pe cele mai puțin plăcute) în vederea dobândirii virtuților 177

XL. Cum ne putem folosi de diferite prilejuri în deprinderea unei virtuți anume 180

XLI. Despre momentul potrivit exersării în fiecare virtute și despre semnele sporirii noastre 182

XLII. Să nu ne dorim defel slobozirea din necazurile îndurate cu răbdare; cum să ne chivernisim toată dorința spre a fi virtuoși 186

XLIII. Cum să ne împotrivim diavolului, când caută să ne amăgească [printr-o asceză] fără discernământ 189

XLIV. Părerea bună despre noi înşine şi îndemnul diavolului ne fac să ne judecăm cu nerușinare aproapele. Cum să ne împotrivim acestora 192

XLV. Despre rugăciune 196

XLVI. Ce anume este rugăciunea minții şi cum se poate săvârşi 202

XLVII. Despre rugăciunea prin cugetare şi contemplare 207

XLVIII. Despre un alt fel de a ne ruga prin cugetare 210

XLIX. Un fel de a te ruga prin cugetarea la Născătoarea de Dumnezeu Maria 211

L. Câteva gânduri spre a putea alerga la Născătoarea de Dumnezeu cu credință şi nădejde 215

LI. Cum să cugeți şi să te rogi prin mijlocirea îngerilor şi a tuturor sfinților 217

LII. Prin cugetarea la patimile lui Hristos în inima noastră se pot trezi osebite stări şi pătimiri de Dumnezeu iubitoare 219

LIII. Tot despre roadele de pe urma cugetării la Cel Răstignit şi despre asemănarea cu El după virtute 226

PARTEA A DOUA

I. Despre Taina Preasfântă a Euharistiei 237

II. Cum să primeşti Taina Preasfântă a Euharistiei: cum poți să-L primeşti pe Hristos prin [dumnezeieştile] Taine 239

III. Cum să ne pregătim pentru Împărtăşanie, spre a aprinde în noi iubirea de Dumnezeu 243

IV. Despre Împărtăşirea duhovnicească şi nematerialnică sau cum să ne împărtăşim de Hristos nematerialnic şi duhovnicește 251

V. Despre mulțumirea datorată pentru harurile primite 254

VI. Despre ofranda nematerialnică sau cum să te aduci pe tine însuți, dimpreună cu toate lucrurile tale, ofrandă lui Dumnezeu în chip nematerialnic 256

VII. Despre evlavia resimțită trupește și despre răceala și uscăciunea duhovnicească ale acestei evlavii 260

VIII. Despre cercetarea conștiinței 266

IX. Cum să ne pregătim împotriva vrăjmașilor care ne vor război în ceasul morții 274

X. Despre cele patru atacuri dezlănțuite de vrăjmașii noștri în ceasul morții; mai întâi, despre atacul împotriva credinței și despre respingerea lui 276

XI. Despre atacul deznădejdii și despre respingerea lui 278

XII. Despre atacul slavei deșarte și despre respingerea lui 280

XIII. Despre atacul închipuirilor și despre respingerea lui 282

XIV. Despre pacea duhovnicească a inimii 284

XV. Despre grija trebuincioasă sufletului spre a-și afla și păstra pacea .. 286

XVI. Că puțin câte puțin se zidește sălașul păcii 288

XVII. Despre nevoia sufletului de a fugi de orice cinstiri, iubind smerenia și sărăcia cu duhul, prin care se dobândește pacea sufletului 290

XVIII. Sufletul să zăbovească în singurătatea și isihia celor nematerialnice, pentru ca Dumnezeu să lucreze în el pacea Sa 293

XIX. Socotința trebuincioasă în iubirea față de aproapele, spre a nu ne tulbura această pace 296

XX. Sufletul e dator a sta înaintea lui Dumnezeu golit de voia proprie .. 299

XXI. Să nu cauți nici mâncăruri, nici lucruri care să-ți atâțe pofta, ci doar pe Dumnezeu 304

XXII. Robul lui Dumnezeu să nu fie cuprins de o frică peste măsură, chiar de va simți împotrivire și tulburare în sinea sa în privința acestei păci .. 306

XXIII. Despre neînduplecarea diavolului în a ne tulbura pacea sufletului și cum să fugim de vicleniile și înșelăciunile sale 308

XXIV. Sufletul să nu se tulbure din pricina ispitelor și gândurilor lăuntrice 312

XXV. Ispitele ni s-au dat de Dumnezeu spre folosul nostru 314

XXVI. Leacul de care ne putem folosi spre a nu ne tulbura din pricina greşelilor şi a neputinţelor noastre 319

XXVII. Sufletul să-şi afle pacea şi să sporească fără amânare 323

APENDICE

Apologia notei noastre la capitolul al XLIX-lea al *Războiului nevăzut* despre Doamna noastră, de Dumnezeu Născătoare, [publicată în volumul *Paza simţurilor*] 325

O rugă închinată Domnului nostru Iisus Hristos 352

Cuprins 277

Comenzi:
www.librariasophia.ro

Difuzare:
SUPERGRAPH
Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, București
Tel.: 021-320.61.19; fax: 021-319.10.84
e-mail: contact@supergraph.ro
www.librariasophia.ro
www.sophia.ro

Vă așteptăm la
LIBRĂRIA SOPHIA
str. Bibescu Vodă nr. 19,
040151, București, sector 4
(lângă Facultatea de Teologie)
tel. 021-336.10.00; 0722.266.618
www.librariasophia.ro